

Část I. a II.

Fedor Michajlovič
Dostojevskij

IDIOT

 Knizky.sk

IDIOT

ČÁST I. A II.

FEDOR MICHAJLOVIČ
DOSTOJEVSKIJ

EKNIZKY.SK

Idiot © eknizky.sk. All Rights Reserved, except where otherwise noted.

Obsah

Část I.

I.	3
II.	17
III.	29
IV.	45
V.	61
VI.	81
VII.	93
VIII.	109
IX.	125
X.	137
XI.	145
XII.	155
XIII.	167
XIV.	181
XV.	195
XVI.	207

Část II.

I.	223
----	-----

II.	237
III.	255
IV.	273
V.	281
VI.	297
VII.	315
VIII.	327
IX.	349
X.	365
XI.	381
XII.	399

Část I.

I.

Koncem listopadu, za oblevy, v devět hodin ráno, hnal se vlak petrohradsko-varšavské železnice dráhy plnou parou k Petrohradu. Bylo tak sychravo a zamlženo, že ranní svit pronikal s namáháním a těžce bylo lze rozhlednouti se z okem vagonu na deset kroků v levo či , v pravo trati. Mezi cestujícími byli také lidé vracující se z ciziny, nejvíce vsak naplněna byla oddělení třetí a sice drobným dělným lidem, né příliš z daleka. Všickni byli jako obyčejně unaveni, měli po noci těžká víčka, všickni prochladli a všickni měli bledožluté tváře odpovídající barvě mlhy.

V jednom z vagonu třetí třídy octli se za svítání muž proti muži u samého okna dva cestující; oba byli mladí, oba bez zavazadel, ne po švihácku ošaceni, oba. s dosti pozoruhodnými rysy a oba zatoužili konečně po tom, aby mohli jeden s druhým pohovořili. Kdyby vzájemně byli věděli, čím vlastně jsou v tomto okamžiku zajímaví, užasli by ovšem, že je náhoda tak zvláště posadila naproti sobě do vozu třetí třídy pel rohradsko-varšavského vlaku. Jeden z nich byl nevalného vzrůstu, asi dvacítisedmiletý, kučeravý a skoro černovlasý, se šerýma, malinkýma, ale ohnivýma očima. Jeho nos byl široký a rozplesklý, tvář kostnatá, tenké rty se stále shrnovaly v jakýsi drzý, uštěpačný, ano ve zlomyslný úsměv, ale čelo bylo vysoké a pěkně formované i zdobilo neušlechtilé vyvinutou dolní část obličejce. Zvláště nápadnou byla mrtvá bledost té tváře dodávající celému vzezření mladého člověka výrazu ochablosti přes dosti pevné složení těla a spolu výrazu jaksi bolestného až trpitelského, neharmonujících s drzým a hrubým úsměvem a s ostrým, sebevědomým pohledem. Byl teple oblečen v širokém černém beráncím pošítem kožiše a

v noci nemrzl, zatím co jeho soudruh byl nucen snášeli na třesoucích se zádech celou sladkost sychravé, listopadové noci ruské, na kterou patrně nebyl připraven. Měl na sobě dosti široký a silný plášť bez rukávů a s ohromnou kapucí, právě takovou, jaké používají cestovatelé v zimě kdesi ve vzdálené cizině, ve Švýcarsku nebo na příklad v severní Italii, kde se nepočítá arci na takové vzdálenosti jako jest z Eydtkuhnen ¹ do Petrohradu. Ale co se hodilo a zcela dostačovalo v Italii, to se objevilo ne zcela příhodným pro Rusko. Majitel pláště s kapucí byl mladý člověk také u věku asi dvacetišesti nebo dvacetisedmi let vzrůstu poněkud nad střední vynikajícího, nápadný blondýn, hustých vlasů, se vpadlými tvářemi a s lehoučkou, končitou kozí bradkou, téměř úplně bílou. Jeho oči byly velké, modré, pozorlivé, v jejich hledu spočívalo cosi lichého, avšak těžkomyslného, cosi plné toho prazvláštního výrazu, podle něhož někteří usuzují hned na prvý pohled, že dotyčná osoba trpí padoucníci. Obličej mladého člověka byl ostatně příjemný, něžný, hubený, ale bezbarvý a nyní chladem sínavě modrý. V rukou se mu třepetal chudý uzlík ze starého, vybledlého polohedvábí, v němž, jak se zdálo, spočíval celý jeho cestovatelský majetek. Na nohou měl střevíce s tlustými podešvy a kamaše, vše ne po rusku. Černovlasý soused v pošítem kožiše si vše to prohledl částečně z dlouhé chvíle a konečně se tázal s tím nedelikátním úsměvem, jímž se někdy tak bezohledně a nedbale vyjadřuje lidská spokojenost při nehodě bližního:

„Mrazí vás?“ A pohodil rameny.

„Velmi,“ odvětil soused s neobyčejnou ochotou“ a považte, to jest ještě obleva, což kdyby byl mráz? Ani jsem si nepomyslel, že jest u nás lak chladno, odvykl jsem lomu.“

„Z ciziny, ne?“

„Ano, ze Švýcarska.“

„Fíí ! . . Hledme!“

1. Eydtkuhnen je poslední stanice pruské dráhy na ruské hranici.

Černovlasý zapištěl a zasmál se.

Navázán hovor. Ochota blondovlasého, mladého člověka ve švýcarském plášti, odpovídali na veškeré dotazy snědého souseda byla obdivuhodná, prostá vši nedůvěry při plně nedbalém, nevhodném a prázdném dotazování. Odpovídaje, vysvětloval mezi jiným, že skutečně nebyl dlouho v Rusku, více než čtyři roky; byl poslán do ciziny, že byl zachvácen nemocí, jakousi zvláštní chorobou nervů druhu epilepsie, nebo tance sv. Víta, jakýmsi šhubáním a křečemi. Snědý se při naslouchání několikrát ušklíbl a zvláště se smál, když mu bělovlasý na otázku: „Vyléčil jste se?“ odvětil: „Nevyléčil.“

„Hehe! Vyhodil jste patrně peníze nadarmo a my zde jim věříme,“ položil snědý jízlivě.

„Skutečná pravda,“ vmísil se do hovoru nějaký ošuměle ošacený pán sedící vedle, podobný lstivému, pletichářskému činovníku, čtyřicátník, silného složení těla, s černým nosem a s uhrovitou tváří. „Skutečná pravda, všechny ruské síly jen zbytečně k sobě lákají.“

„Ach, jak se v mém případě klamete,“ podotkl švýcarský pacient tichým a mírným hlasem. „Ovšem, že se nemohu přítí neznaje všeho, ale můj dokt or mi dal ještě ze svého posledního na cestu sem, i tam mne vydržoval téměř po dva roky na svůj účet.“

„Což nemohl nikdo platit?“ ptal se snědý.

„Ano, pan Pavliščev, jenž mne tam před dvěma roky vydržoval, zemřel. Potom jsem psal generálové Jepančinové, své vzdálené příbuzné, nedostalo se mi však odpovědi. Proto jsem také přijel.“

„Kam jste přijel?“

„To jest, kde se zdržím?... Opravdu nevím dosud... tak . . .“

„Ještě jste se nerozhodl?“

Oba posluchači se znovu rozesmáli.

„Nespočívá snad v lomlo uzlíku váš veškerý majetek?“ tázal se snědý.

„Vsadím se, že tomu tak, doložil rudonosý činovník neobyčejně spokojeně,“ a spolu, že nemáte dalších zavazadel v nákladním voze, ačkoliv chudoba cti netratí, což dlužno laké podotknouti.“

Objevilo se, že bylo i lomu lak; bělovlasý, mladý člověk se k lomu přiznal hned a s nevšedním spěchem.

„Váš uzlík má přece jen jakýsi význam,“ pokračoval činovník,“ když se dosyta nasmáli (pozoruhodno, že se konečně rozesmál i vlastník uzlíku, pohlížeje na ně, což stupňovalo jejich veselost,) „a byť bylo možno se vsadili, že v něm není žádných svítků cizího zlata, napoleondorů, friedrichsdorů, ano ani holandských lišek², o čemž lze soudili třeba jenom z vašich střevíců a natažených přes ně kamaší, ale . . . přidáme-li k vašemu uzlíku za přívazek takovou nějakou příbuznou, jako na příklad generálovou Jpančinovou, bude také uzlík míti jakýsi jiný význam, arci jen v tom případě, když generálová Jpančinová jest skutečně vaší příbuznou a nemýlíte-li se z rozržitosti. . . což velmi a velmi často se přihází člověku, třeba řekněme, . . ., při nadbytku obrazotvornosti.“

„O, zase jste uhodl,“ podotkl bělovlasý, mladý člověk — „hle, opravdu se poněkud mýlím, snadže není takořka ani mojí příbuznou a z té příčiny jsem, abych pravdu řekl, tehdáž, ani dost málo neužasl, že mi lam neodvětila. Očekával jsem to.“

„Zbytečně jste vyhodil peníze na frankování dopisu. Um . . . Jste velmi prostodušný a upřímný, což jest hodno chvály. Um . . . Generála Jpančina znám, proto zvláště, že jest člověkem věhlasným, ano i nebožtíka pana Pavliščeva, jenž vás vydržoval ve Švýcarsku, jsem znal, byl-li to totiž Nikolaj Andrejevič Pavliščev, protože jsou dva bratrovci. Druhý jest dosud na Krymu a nebožtík Nikolaj Andrejevič byl úctyhodný člověk, jenž měl, kromě spojení, svého času ještě čtyři tisíce duší . .

2. Holandská zlatá mince pro barvu tak zvaná lidem.

„Správně; tak se nazýval, Nikolaj Andrejevič Pavliščev.“
Odvétiv, podíval se mladý člověk pozorně a zkoumavě na pana vševěda.

S těmi pány vševědy setkáváme se někdy, ba došli často ve známé společenské vrstvě. Oni vědí o všem, všecek jejich neklidný, zvědavý rozum, a schopnosti se soustředí neodvratně v jednom směru, arci pro nedostatek vážnějších životních zájmů a názoru jak by řekl současný myslitel. Ostatně pod slovy vědí o všem, dlužno rozuměti oblast dosti ohraničenou, t. j. kde slouží ten a ten, s kým jest znám, jaké má jmění, kde byl gubernátorem, s kterou se oženil, kolik obdržel se ženou věna, kde kdo jest jeho bratrance, kdo druhým bral rancem atd; atd. vše v tom způsobu. Většinou chodívají lito vševědové s rozedranými lokty a dostávají služného měsíčně sedmáct rublu. Lidé, o nichž vědí každou nicotností, by arci na to nepřišli, jaké zájmy při tom mají a mezi tím mnozí z nich tou znalostí, rovnající se celé vědě, bývají skutečně potěšeni, dosahují úcty k sobě, a dokonce vyšší, duševní spokojenosti. Však jest to nauka lákavá. Znal jsem učené literáty, básníky, politické činitele, kteří hledali, a nalézali v této nauce vyšší uspokojení a účel, ano výslovně jen tím založili svoji kariéru.

Při pokračování v celém tomto hovoru snědý, mladý člověk zíval, bezúčelně pohlížel oknem a s netrpělivostí očekával konce cesty. Byl jaksi roztržit, časem velmi roztržit, skoro vzrušen, ba stával se nějak podivný, tu poslouchal, tu neposlouchal, hleděl a nehleděl, smál se a mžikem nevěděl a nepamatoval, čemu se smál.

„A dovolte, s kým mám tu čest . . obrátil se náhle uhrovitý pán k bělovlasému, mladému člověku s uzlíkem

„Kníže Lev Nikolajevič Myškin,“ odvětil tž s plnou ochotou spěšně.

„Kníže Myškin? Lev Nikolajevič? Neznám, pane. Ba ani jsem o něm neslyšel, v myšlenky se zabrav odpověděl činovník. To jest, nehovořím o jménu, jméno jest historické, v historii Karamzinově může a musí se najíti, zmiňuji se toliko o osobě, neboť s knížaty

Myškinovými se jaksi nil de nesetkáváme, ba už ani slechu po nich není.“

„Kterak by také bylo,“ odvětil hned kníže, „knížat Myškinů nyní vůbec není kromě mne; zdá se mi, že jsem posledním. A co se týče otců a dědů, ti bývali malostatkáři. Ostatně, otec byl junker, podporučík ve vojště. A věru ani nevím, jak se generálová Jpančinová ocitla mezi kněžnami Myškinovými, jest také poslední svého rodu.“

„Hehehe! Poslední „svého rodu“, hehe! Jak jste to obrátil“, zachechtal se činovník.

Také snědý se usmál. Bělovlasý se poněkud podivil, že se mu podařil calembourg³, ač dosti špatný

„Podívejte se, vyřkl jsem to bezděky,“ pronesl konečně v podivu.

„To jest pochopitelné, pochopitelné,“ pravil vesele a důrazně činovník.

„A co, učil jste se tam, kníže, i naukám, tam u profesora?“ tázal se snědý.

„Ano, učil jsem se . . .“

„A já jsem se neučil nikdy ničemu.“

„Vždyť i já jsem se učil jen tak,“ dodal kníže skoro jakoby odprošoval.

„Nezdálo se jim za příčinou mé choroby možno vyučovati mě systematicky.“

„Znáte Rogožinové?“ tázal se kvapně snědý.

„Ne, docela neznám. Vždyť znám málo koho v Rusku Jste vy Rogožin?“

„Ano, jsem Parfen Rogožin.“

„Parfen? Snad ne z těch Rogožinů . . .“ započal činovník se zdvojenou vážností.

3. Calembourg je slovní hříčka založená na dvojím smyslu slova, ‚svého rodu‘ může totiž v ruštině znamenati, ‚svého i druhu‘.

„Ano z těchže,“ rychle a s hrubou netrpělivostí vyrušil ho snědý, jenž se ostatně vůbec ani jednou neobrátil, k uhrovitému činovníku a od počátku hovořil toliku s knížetem.

„Ano... kterak to?“ žasl činovník všecek zkoprnělý a div, že mu nevylezly oči, obličej se mu stahoval v jakýsi pokorný, podlízavý, ano polekaný výraz. „Téhož Semena Parfenoviče Rogožina, dědičného, čestného měšťana, jenž zemřev před měsícem zůstavil asi půl třetího millionu kapitálu?“

„A odkud víš, že zůstavil půl třetího millionu čistého kapitálu?“ odbýval ho snědý, neuznav činovníka ani tentokráte za hodna, svého pohledu. „Hleďme ho!“ (kývl hlavou knížeti,) co jen z toho má, že se za mnou plazí jako ocásek? S pravdou jest, že můj otec zemřel a já skoro po měsíci jedu domů ze Pskova, div ne bez bot. Ani bratr, podlec. ani matka mi neposlali peněz, ani zprávy — nic neposlali, Jako psu! Měsíc jsem proležel v horečce ve Pskově.“

„A nyní tak zcela neočekávaně dostanete millionek, to nejméně, ó Hospodine!“ spráskl ruce činovník.

„Nu, co jest mu do toho, řekněte,“ a podrážděné a zlostně znova po něm pohodil hlavou. „Však ti nedám ani kopejky i kdybys přede mnou po hlavě chodil.“

„Budu, budu chodit . . .“

„Nedám nic, nedám nic i kdybys po celý týden křepčil.“

„A nedej! Není toho třeba, nedej! Já budu křepčit. Ženu, malé děti opustím a budu před tebou křepčit. Libuj si, libuj!“

„Fuj!“ odplivl si snědý. „Hle, před pěti týdny jsem já jakový—“ obrátil se ku „knížeti, s pouhým uzlíkem od otce utekl k tetě do Pskova a tam v horečce ulehl a teď zemře beze mne. Mrtvice ho ranila. Věčná pamět nebožtíku, ale div mne tehďáz do smrti neubil! Před bohem to pravím, věříte-li kníže, neutéci, byl by mne zabil tehďáz.“

„Něčím jste ho rozhněval?“ ozval se kníže, s jakýmsi zvláštním zájmem prohlížeje si millionáře v beraním kožiše.

Ač mohlo býti něco pozoruhodného již v millionu a v

obdrženém dědictví, kníže žasl a zajímal se ještě o něco jiného; ano i Rogožin zvolil si knížete za spolubesedníka z neznámé příčiny, ačkoliv cítil potřebu hovoru, jak se zdálo, více po stránce mechanické než mravní, jaksi více z roztržitosti než z prostosrdečnosti, z neklidu, rozčilení, aby jenom mohl na někoho pohlíželi, o něčem jazykem mlíti. Zdálo se, že má dosud horečku, nebo alespoň zimnici. Co se tkne činovníka, ten se tak zakoukal do Rogožina, že se neodvážil ani dýchali, lovil a vážil každé z jeho slov, jako kdyby hledal brilianty.

„Rozhněval se, rozhněval a možno, že právem“, odvětil Rogožin, „ale mne nejvíce bratr doběhl. O matičce nemluvím, jest to stará ženština, čítává životy svatých, sedává se stařenami a jak bratr Senka rozhodne, lak se stane. A proč mi to v patřičné době neoznámil? Rozumím. Ovšem pravda, že jsem byl tehdáz bez vědomí. Také řekli, že depeši poslali. Ale i kdyby přišel k letě telegram. Třicátý rok svého vdovství lam tráví a od rána do noci sedává s jurodivými. Jeptiška učiněná, ba horší než jeptiška! Depeše se ulekla, ani ji nerozpečetila a uložila na policii, kde snad dosud leží. Jenom Koněv, Vasilij Vasiljič, mne vytrhl, že mi vše psal. Bratr odřezal v noci zlaté, dobré třepe od brokátového příkrovu otcovské rakve, ty prý slojí spoustu peněz. A za to může přijít na Sibiř, zachce-li se mi, neboť jest to svatokrádež. Hej, ty, hrachové strašidlo,“ obrátil se k činovníku. „Jest to svatokrádež podle zákona?“

„Svatokrádež, svatokrádež,“ přisvědčoval hned činovník, „A na tu je Sibiř?“

„Sibiř, Sibiř, hned Sibiř!“

„Všickni se domnívají, že jsem ještě nemocen,“ pokračoval Rogožin obrácen ke knížeti, „a já beze slova, dosud chorý, tiše vsedl do vagonu a jedu: „Otevři vrata, bratře Semene Semenyč!“ Víím, že na mne klevetival nebožtíku otcí. Pravda, že jsem tehdáz skutečně rozčilil otce k vůli Nastasii Filipovně. To jsem zavinil sám. Ďábel mně poukál.“

„K vůli Nastasii Filipovně?“ pronesl úlisně činovník, iako kdyby o něčem uvažoval.

„Vždyt jí neznáš!“ vzkřikl naň netrpělivý Rogožin.

„A přece ji znám,“ vítězoslavně odvětil činovník.

„Hleďte! Ještě je málo Nastasií Filipoven! A jaký jsi drzý protiva, řeknu ti! Nu, a kdyby ji i znal, proč se taková lecjaká protiva, hned na mne věší,“ pokračoval ku knížeti.

„A přece možno, že ji znám, prosím,“ ušklubl se činovník. „Lebeděv ji zná. Vaše jasnost mi ráčí výčitky činili a což když vše dokáží? Což jestli to táž Nastasie Filipovna, pro kterou vám ráčil otec dáti kalinovou berličkou a Nastasie Filipovna jest Barašková, možno dokonce říci znamenitá baryňa ⁴ a také kněžna svého druhu, ale známa s jistým Tockým, Afanasiem Ivánovičem, výslovně s jediným, statkářem, kapitalistou, jenž jest členem družstev obchodních a společností a pro tuto věc je u velmi přátelském styku s generálem Jepančinem . . .“

„Ehe, pohleďte naň!“ skutečně žasl na konec Rogožin, „fuj, čerte! ale opravdu to ví!“

„Všecko ví! Lebeděv vše ví! Jezdil jsem, vaše jasnosti, s Aleksaškou Lichačevem dva měsíce a také po smrti otcovské, a všecko, totiž všechny kouty i příčné uličky znám a došlo k lomu, že bez Lebeděva nebylo lze učiniti jediného kroku. Je zaměstnán nyní ve dlužním oddělení, ale tehdáž jsem měl příležitost seznali Armanse i Koralii, kněžnu Packou i Nastasii Filipovnu a vůbec jsem měl příležitost s mnohým se seznámili.“

„Nastasii Filipovou? A ona snad s Lichačevem .. zlostně pohlédl na něj Rogožin, a rty se mu až zachvívaly a bledly.

„N-nic, n-nic! Zcela nic takového,“ pospíšil si činovník co nejrychleji podotknouti. „Lichačev nemohl ani penězi ničeho svést! Ne, to nebyla Armanse. Zde jest jedině Tockij. Ano večer sedí ve vlastní loži Velkého, nebo Francouzského divadla. I

důstojníci, ačkoliv tolik loho mezi sebou napovídají, ale ani ti nesvedou ničeho, to jest, řeknou „Nastasie Filipovna a dost; co se dalšího tkne, nic! Protože není také více ničeho.“

„Aj, vše souhlasí,“ potvrdil zamračeně a se staženým obrvím Rogožin. Totéž mi Zaljožev tehdáž vyprávěl. Pobíhal jsem tehdáž, kníže, tři léta staré šaty po otci maje na sobě po Něvském) a tu ona vyšla ze skladiště a vsedla do kočáru. Mnou to zrovna prožehlo. Potkám Zaljoževa, ten není jako já, chodí jako vlásenkářský pomocník, lorgnet na oku, kdežto našinec, když byl u rodičů, měl mastnotou namazané střevice a pochutnával si na postních polévkách. „Ta není pro tebe praví mi, „jest to“, povídá, kněžna a nazývá se Nastasie Filipovna, příjmením Barašková a žije s Tockým, jenž teď neví, jak by se jí zbavil, protože vůbec, to jest, dosáhl svých padesátipěti let a hodlá si vzít první krasavici petrohradskou za ženu. Tu mi také svěřil, že dnes možno viděti Nastasii Filipovnu ve Velkém divadle na balletě, že bude sedět ve své přízemní loži. Ale řekni našim, že bys chtěl jít na ballet — zmiň se jen a ubijí tě. Avšak na hodinku jsem se přece po tichu vytratil a opětně spatřil jsem Nastasii Filipovnu; po celou tu noc jsem však nespál! Ráno mi dá nebožtík dva pětiprocentní úpisy, každý na pět tisíc. „Jdi“, praví, „a prodej to; sedm tisíc pět set doneseš do kanceláře k Andrejevovům na splátku a zbytek z desíti tisíc mi přines, nikde se nezastavuje, budu tě očekávati. Úpisy jsem prodal, peníze vzal, ale k Andrejevovům do kanceláře nešel, nýbrž ubíral se, na nic se neohlížeje, do anglického skladu, tam jsem vybral za všechny peníze pár náušnic, v každé bylo po jednom, jak oříšek velkém briliantu; zůstal jsem ještě čtyři sta rublů dlužen; řekl jsem jméno a počkali mi. S náušnicemi jdu k Zaljoževu. Tak a tak, bratře, pojďme k Nastasii Filipovně. Vypravili jsme se. Co jsem měl tehdáž pod nohama, co bylo přede mnou, co vedle mne — ničeho nevím a nepamatuji. Vkročili jsme k ní přímo do salonu a ona k nám přišla. Neprohlásil jsem se tehdáž, že to jsem, totiž sám. Od Parfena Rogožina, povídá

Zaljožev, račte laskavě přijmouti na památku včerejšího spatření.“ Otevřela etui, podívala se a usmála se. Poděkujte, řekla, svému příteli Rogožinovi za jeho roztomilou pozornost, uklonila se a odešla. Nu hle, proč jsem tam tehdaž neumřel! A že jsem odešel, to jen proto, že jsem si myslil: ,vše jedno, živ se nevrátím! A nejhanebnějším se mi zdálo to, že bestie Zaljožev všecku zásluhu sobě přivlastnil. Jsem malého vzrůstu, ošacen jako ošusta i slojím a mlčím, vyvaluji na ni oči; potom jsem se ostýchal, ale on podle mody, samá voňavka, nakadeřen, červený, květovaný šátek na krku, tak se nesl, tak se klaněl, že ho jistě pokládala za mne. ,Nu‘, povídám, když jsme vyšli, ať si na ni nemyslíš — rozumíš?! Smál se. ,A jak složíš nyní účet Semenu Parfenyči ? Pravda, chtěl jsem se tehdaž utopiti, nejít domů, ale pomyslil jsem si, že jest to vše jedno a jako zoufalý jsem se vrátil domů.“

„Ech, uf,“ děsil se činovník a dokonce se při tom otřásal: „Vždyť by nebožtík byl dal život pro deset celko- vých⁵, natož pro deset tisíc,“ řekl obraceje se ke knížeti.

Kníže si zvědavě prohlížel Rogožina, jenž se mu zdál býti v tom okamžiku ještě bledším,

„Dal život!“ pronesl Rogožin. „Co ty víš?“ A obrácen ke knížeti pokračoval. „Hned se o všem dozvěděl, však to Zaljožev vykládal každému, koho jen potkal. Otec mne sebral, nahoře zavřel a po celou hodinu poučoval. To tě, povídá, pouze připravuji, řekl mi, ,na noc se teprve přijdu s tebou rozloučil? A co bys řekl? Dojel si starý k Nastasii Filipovně, ukláněl se před ní až k zemi, prosil a plakal; přinesla mu konečně eui a hodila mu je. ,Tu si vezmi, stará brado, své náušnice,‘ řekla, ,teď jsou mně desetkrát dražší, když je Parfen za takové bouře opatřil. Pozdravuj ho,‘ povídá, ,a poděkuj Parfenu Semenyči.‘ Nu a já jsem obdržel mezi tím mateřské požehnání, od Serežky Protusina dostal dvacetpět rublů a vypravil se po mašině do Pskova a přijel jsem maje zimnici.

5. Celkový, t. j. celý rubl

Stařenky mne lam počaly zaříkávali svatými a já jsem seděl jako opilý, pak jsem za poslední groš vytloukal krčmy a celou noc proválel se na ulici v bezvědomí, až tu k ránu dostanu horečku, ale mezi tím mne přes noc ještě psi pokousali. S těží jsem se vzpamatoval.“

„Nu, nu, prosím, teď nám Nastasie Filipovna zazpívá,“ chechtal se činovník a mnul si ruce. „Co náušnice, teď pane! Nyní jí takové náušnice nahradíme...“

„Zrniš-li se ještě jednou jediným slovem o Nastasii Filipovně, tu, jako že je Bůh, tě zbiji, třeba že jsi jezdil s Lichačevem,“ vzkřikl Rogožin, pevně ho uchopiv za ruce.

„Zbiješ-li mě, bude to znamením, že mne od sebe neodpuďš. Řež! Tím si mne připoutáš! Zbil a tím si v pamět vštípil ... A hle, již jsme dojeli!“

Skutečně přijížděli do nádraží. Ačkoliv Rogožin vyprávěl, že odjel tajně, přece ho očekávalo několik lidí. Křičeli a mávali čapkami.

„Hle i Zaljožev je zde,“ zabručel Rogožin, pohlížeje na ně vítězoslavně, ano s jakýmsi zlomyslným úsměvem a náhle se obrátil ku knížeti. „Kníže, nevím proč, jsem si tě zamiloval. Možno proto, že jsme se v takovém okamžiku setkali, leč — s ním (ukázal na Lebeděva) jsem se také setkal a přece jsem si ho nezamiloval. Přijď ke mně, kníže. Stáhneme s tebe tyhle kamaše a oblečeme tě do nej lepšího kuního kožichu, nejlepší frak ti dám ušítí, bílou vestu, či jakou chceš a penězi ti naplním kapsy... a pojedeme k Nastasii Filipovně. Přijdeš či ne?“

„Uvažte to, kníže Lve Nikolajeviči,“ důtklivě a velebně dokládal Lebeděv. „Použijte příležitosti, nedejte si ji ujít!“

Kníže Myškin povstal, zdvořile podal ruku Rogožinovi a roztomile mu řekl:

„S velkou radostí přijdu k vám a jsem vám velmi povděčen, že jste si mne zamiloval. Možno dokonce, že přijdu dnes, budu-li hotov. Leknu vám upřímně, že jste se mi sám zalíbil a zvláště,

když jste vyprávěl o těch brilantových náušnicích. Ba již před tím jste se mi zalíbil, ač máte zamračený obličej. Také vám děkuji za nabízený oděv a kožich, poněvadž budu potřebovali oděvu i kožichu co nejdříve. Nemám v tom okamžiku téměř ani kopejky.“

„Přijď, peníze budou, k večeru budou!“

„Budou, budou,“ vmísil se činovník, „do večerních červánku budou.“

„A žen jste velkým ctitelem, kníže? Řekněte to dříve!“

„Já . . . n-n-ne . . . ! Vždyt jsem . . . Vy možná to neznáte, vždyt následkem vrozené choroby neznám vůbec žen.“

„Nu, když je to takové,“ zvolal Rogožin, „tu se, kníže, zdáš úplně jurodivým a ty má Bůh rád.“

„Ty má Pán Bůh rád,“ opakoval činovník.

„A ty, strakapoude, pojď za mnou,“ pronesl Rogožin k Lebeděvu.

Všickni vystoupili z vozu.

Lebeděv zakončil tím, že dosáhl svého. Hlučící tlupa se rychle vzdálila směrem k Vozněsenskému prospektu. Kníže se musil obrátit k Litějně. Bylo sychravo a mokro, kníže se vyptal mimojdoucích — do konce jeho cesty zbývaly tři versty — i rozhodl se, že si vezme izvozcíka.

II.

Generál Jpančin bydlil ve vlastním domě, poněkud stranou od Litějně, směrem k chrámu Proměnění Páně.¹ Kromě tohoto (výtečného) domu, z něhož pěl šestin se pro

najímalo, měl generál Jpančin ještě ohromný dům v Sadové ulici, vynášející také neobyčejný důchod. Mimo tylo dva domy měl pod samým Petrohradem velmi výhodný a znamenitý statek a v petrohradském okrese ještě jakousi továrnu. Za staré doby, jak všem bylo známo, sůčastnil se generál Jpančin při pronájmech. Nyní byl podílníkem, maje rozhodující slovo, v některých solidních společnostech akciových. Slynul jako člověk velkých peněz, velké pracovitosti a velkých styků. Na některých místech se uměl učinili naprosto nepostradatelným, mezi jiným také ve službě. Zatím bylo spolu známo, že Ivan Fedorovič Jpančin jest člověkem bez vzdělání a pochází z dětí vojenských. Poslednější mu bez pochybností sloužilo toliko ku cti, ale generál, ač byl rozumný člověk, nebyl prost malinkých, velmi odpustitelných slabostí a nemiloval některých narážek. Ale rozumným a obratným člověkem byl beze sporu. Měl ku příkladu zásadu neblýskali se tam, kde bylo nutno se ztráceli a mnozí si ho vážili výslovně pro jeho prostotu a proto, že znal vždy své místo. A zatím kdyby byli tito soudcové jen věděli, co se někdy dalo v duši Ivana Fedoroviče tak dobře znajícího „své“ místo! Ačkoliv byl opravdu praktický v životě i zkušený v jednání a měl některé velmi pozoruhodné schopnosti, blýskal se raději jako vykonavatel cizích ideí, než jako svůj vlastní pán, jako člověk „bez pochlebování oddaný“ a — co

1. Spaso-Preobraženskij sobor

nepůsobí věk — jako pravý Rus a upřímný člověk. Pokud se týče posledního přihodilo se mu dokonce několik zábavných anekdot, ale generál nikdy na myslí neklesával, ni při nejkomičnějších příhodách. Vedle toho měl štěstí i v kartách, hrál neobyčejně vysoko a nejen že se nechtěl úmyslně skrývali s touto malinkou slabostí, náchylností totiž ku hře v karty, jemu mnohdy podstatně prospěšnou, ale stavíval ji i na odív. Společnost míval smíšenou, leč to se rozumí, že v každém případě „hlaváče“. Ale vše očekával od budoucnosti, na vše bylo kdy, velmi kdy a všecko mělo přijít časem a po řadě. I věkem byl generál Jpančin, jak se říkává, dosud v nejlepších letech, to jesl, čítal padesát šest roků a ne více, což v každé případnosti jest opravdu nejlepší věk, věk, od kterého, dle dnešních názorů, započíná opravdivý život. Zdraví, barva tváří, pevné, byt černé zuby, mohutné a silné složení těla, starostlivý výraz tváře ráno ve službě a veselý na večer při hře v karty, nebo u jeho jasnosti — to vše podporovalo nynější i příští úspěchy a vystýlalo život jeho excellence růžemi.

Generál měl kvetoucí rodinu. Pravda, zde nebyly už jen růže, ale bylo tu mnoho toho, v čem se již dávno počínaly vážně i srdečně soustřeďovali nejhlavnější naděje a cíle jeho excellence. A opravdu, který životní cíl jest vážnější a světější nad cíl rodičů? K čemu přilnouti, když ne k rodině? Rodina generálova sestávala z manželky a ze tří dorostlých dcer. Generál se oženil před dávnou dobou, kdy byl ještě poručíkem, s dívkou stejného s ním stáří, nevynikající ni krásou, ani vzděláním, s kterou obdržel všeho všudy padesát duší — jež, pravda, posloužili mu k založení dalšího štěstí. Ale generál ani později nikdy nereptal na ranný sňatek, nikdy se nad ním netrápil jako nad poblouzením nešťastného mládí a manželky své tak si vážil a tak se jí někdy bál, že ji až miloval. Generálová pocházela z knížecího rodu Myškinů, rodu byt ne stkvělého, přece velmi starého a měla na základě tohoto původu velké sebevědomí. Kdosi z tehdejších, vlivuplných osob, jeden z těch protektorů, jež protekce ostatně nic nestojí, projevil

zájem o sňatek mladé kněžny. Otevřel branku mladému důstojníku a vstrčil ho do popředí a tomu nebylo třeba ani vstrčení, dostačoval jeden pohled, aby se neztratil. Až na několik zvláštních příhod prožili oba manželé celou dobu svého dlouhého jubilea v souhlase. Již u velmi mladém věku dovedla si generálová vyhledali jako urozená kněžna a poslední svého rodu a snad i osobními svými vlastnostmi, některé vysoké proleklorky. K posledu, při bohatství a služebním významu manželově, počala v těchto vyšších kruzích i poněkud zdomácňovati.

Za této poslední doby dorostly a dozrály všechny tři dcerky generálovy, Aleksandra, Adelaida a Aglaja. Pravda, všechny tři byly toliko Japončiny, ale po matce z rodu knížecího, s nemalým věnem, s otcem, jenž má konečně v budoucnosti nárok snad i na místo velmi vysoké a což také bylo dosti důležité — všechny tři byly velice hezké, nevyjímajíc ani nejstarší Aleksandru, které minulo již dvacetpět let. Prostřední bylo dvacet tři a nejmladší, Aglaja, právě dovršila rok dvacátý. Tato nejmladší byla skutečná krasavice a počínala k sobě poutali pozornost světa. Ale ani to nebylo ještě vše: všechny tři se ještě vyznamenávaly vzděláním, umem a nadáním. Bylo známo, že se měly vespolek obdivuhodně rády, jedna druhou milovala a podporovala. Mluvílo se i o jakési oběti dvou starších ve prospěch modly domácnosti — nejmladší. Ve společnosti nejen nerady se blýskaly, ale byly až příliš skromny. Nikdo jim nemohl vytknouti vysokomyslnost a nadutost, ač se při tom vědělo, že jsou hrdé a sebevědomé. Nejstarší byla hudebnice, prostřední byla pozoruhodná malířka, ale o tom nevěděl nikdo po mnoho roků a odkrylo se to teprve v nejposlednější době a ještě nenadále. Jedním slovem, vyprávělo se o nich neobyčejně mnoho pochvalného. Avšak byli zde i lidé nepřejícní. S úžasem vyprávěli, kolik knih přečetly. Se sňatkem nespěchaly a třeba že vážily si jistého společenského kruhu, přece se to nedělo přes míru. A to bylo tím pozoruhodnější, že všechny znaly úmysl, charakter, cíle a tužby svého otce.

Bylo již kolem jedenácté hodiny, když kníže zazvonil u příbytku generálova. Generál bydlil v druhém poschodí a obýval místnosti co možno skrovné, ačkoliv odpovídající jeho postavení. Knížeti otevřel sluha v livreji a musil dlouho vykládati tomuto člověku, jenž od počátku se díval na něj i na jeho uzlík nedůvěřivě. Konečně, když mnohokrát a důrazně opakoval, že jest skutečně kníže Myškin a že rozhodně musí viděti generála za nutnou příčinou, dovedl ho pochybovačný člověk do vedlejší, malinké předsíně před samým přijímacím pokojem u kabinetu a odevzdal ho do rukou druhého člověka, jenž konal denní službu v této předsíni a ohlašoval návštěvníky generálovi. Tento druhý člověk měl na sobě frak, byl asi čtyřicetiletý, obličej ustaraného. Byl speciální, kabinetní sluha a oznamovatel jeho excellence, z které příčiny měl i značné sebevědomí.

„Počkejte v přijímacím pokojíku a uzlík zde nechte,“ pronesl, usedaje zvolna a vážně do křesla, a pohlížeje přísně a užasle na knížete, jenž se vedle něho usadil na stoličce s uzlíkem v ruce.

„Dovolíte-li,“ pronesl kníže, „počkal bych raději zde u vás; co bych tam dělal samotný?“

„V předsíni nezůstávejte, když jste návštěvník, jinak host. Přejete si k samému generálu?“

Lokaj se patrně nemohl smířiti s myšlenkou, vpustiti takového návštěvníka a rozhodl se ještě jednou se ptáti.

„Ano, mám jistou záležitost,“ započal kníže.

„Netáží se, jaká to jest záležitost, mojí věci jest toliko vás oznámiti. Ale bez sekretáře, jak jsem řekl, vás neohlásím.“

Nedůvěřivost tohoto člověka zdála se víc a více vzrůstati; kníže se příliš vymykal z rámce všedních návštěvníků, byt generál i dosti často, ne-li každodenně v určité hodině přijímal výslovně „v soukromých záležitostech“ se přihlásivší, někdy i velmi zvláštní hosty, ale i bez ohledu na tento zvyk a na široké instrukce, byl komorník přece na velkých rozpacích. Prostřednictvím sekretáře bylo zde nevyhnutelným!

„Přicházíte . . . skutečně ... z ciziny?“ tázal se bezděky a konečně se zajíkl.

Chtěl se nejspíše otázali: „Jste skutečně kníže Myškin ?“

„Ano, přímo jdu z vagonu. Zdá se mi, že jste se chtěl otázali, jsem-li opravdu kníže Myškin, ale neptal jste se pouze ze zdvořilosti.“

„Hm,“ zabručel užaslý lokaj.

„Ujišťuji vás, že jsem vám neselhal, nebudete za mne odpovídati. Ze jsem v takovém stavu a s uzlíkem není nic podivného; v přítomné chvíli nejsem ve skvělých poměrech.“

„Hm. Vidíte-li, neobávám se toho! Ohlásiti vás jsem povinen. Přejde k vám sekretář, leda, že byste . . . Hle, to je právě to, leda, že byste . . . Nejdete prosit z nouze generála . . . osměluji se . . . dovoleno-li, zeptali . . .?“

„Ach ne, v této věci buďte úplně kliden. Mám jinou záležitost.“

„Odpusťte, tázal jsem se hledě na vás. Počkejte na sekretáře, pán je zaměstnán s plukovníkem a zatím přijde sekretář . . . sekretář Společnosti.“

„Bude-li nutno dlouho čekali, tu bych vás prosil, nelze-li si zde někde zakouřili? Mám dýmku i tabák při sobě.“

„Za-kou-řit ?“ s opovržením a nechápavě vyvalil na něj oči komorník, jako kdyby nevěřil dosud sluchu. „Zakouřili? Ne, zde nemůžete kouřit a k tomu, že vám není stydno na to pomýšleli! Hm . . . podivno.“

„Vždyť jsem nechtěl kouřili v tomto pokoji, vím to, vyšel bych, kamkoliv mi ukážete, jelikož jsem kouření navyklý a, hleďte, již po tři hodiny jsem nekouřil. Ostatně, jak sobě přejete, víte, stává přísloví, do cizího kláštera . . .“²

„Nu, kterak vás mám ohlásili — takového . . .“ zabručel téměř bezděčně komorník. „Předně, zde není vaše místo, ale v

2. Do cizího kláštera nevstupuj se svou řeholí.

přijímacím pokoji, protože jste návštěvník, jinak host a na mně budou žádati ... A zamýšlíte snad u nás bydlet?“ dodal ještě jednou, pohlédnuv po očku na uzlík knížete, jenž ho znepokojoval.

„Ne, nezamýšlím. I kdybych byl vyzván, nezůstanu. Přijel jsem se pouze seznámit a nic více.“

„Jak? Seznámit?“ s podivem a se zdvojenou nedůvěrou tázal se komorník. „Kterak to, že jste s počátku mluvil o záležitosti?“

„Ó, skoro to není „záležitost“. To jest, chcete-li, mám jednu věc, chci prositi za radu, ale hlavně se představili jako kníže Myškin, neboť generálová Jpančinová jest také poslední z kněžen Myškinových a kromě mne a jí není žádných Myškinových více.“

„Tak jste tedy k tomu ještě příbuzným?“ zachvěl se úplně polekaný lokaj.

„A to ani téměř ne. Ostatně, sáhneme-li do zadu, jsem arci přiblížen, ale tak vzdáleně, že se lo ve skutečnosti ani za příbuzenstvo pokládali nemůže. Jednou jsem z ciziny dopsal generálové, ale neodpověděla mi. Po svém návratu jsem však přes to uznal za potřebné navázali styk. Objasňuji vám to vše, abyste nepochyboval, neboť vidím, že se dosud strachujete ohlásili, že jest zde kníže Myškin. V tomto ohlášení již bude vidna příčina návštěvy. Přijmou mne — dobře, nepřijmou — také je to možno — velmi dobře. Myslím však, že mne nemohou odmítnouti; generálová už jistě zatouží spatřili nejstaršího a jediného představitele svého rodu a ona si váží svého rodu, jak jsem o ní v pravdě slyšel.“

Zdálo by se, že hovor knížete byl velmi prostý, ale čím byl prostší, tím v tomto případě stával se nepěknějším a zkužený komorník musil vycítiti, že může tak hovořili sluha se sluhou, ale že je úplně neslušné, hovoří-li lak host se sluhou. A jelikož bývají sluhové mnohem rozumnější, než páni o nich obyčejně soudívají, napadlo tu komorníku, že jsou zde toliko dvě možnosti: buď je kníže nějaký poběhlík, jenž jistě přišel žebrat — nebo je prostě

hlupáčkem bez ambice, neboť rozumný kníže s ambicí nezůstane seděli v předsíni, aby hovořil s lokajem o svých věcech a z té příčiny v lom či v onom případě naskytla se otázka: nebude-li pohnán k zodpovědnosti?

„Přes vše byste měl se laskavě odebrali do přijímacího pokoje,“ podotkl pokud možno bylo s důrazem.

„Ale pohleďte, kdybych lam seděl, nevysvětlil bych vám toho všeho,“ zasmál se kníže vesele, „ale vy se patrně dosud znepokojujete, když hledíte na můj plášť a uzlík. Avšak nyní nemusíte ani čekali na sekretáře a můžete mne ohlásili samému generálu.“

„Bez sekretáře nemohu ohlásili návštěvníka jako jste vy a k lomu krátce před tím pán výslovně si zakázal každé vyrušování, ať kýmkoliv, pokud jest tam plukovník, jen Gavrila Ardalionovič vchází bez opovězení.“

„Jest to činovník?“

„Gavrila Ardalionovič?“ Ne! Slouží u Společnosti. Uzlík položte třeba sem!“

„Myslíl jsem již na to, dovolíte-li mi! A víle co, svléknu si i plášť?“

„Arci, k němu nemůžete jíti v plášti.“ Kníže vstal, rychle vysvlékl plášť a zůstal v dosti slušném a vkusně ušitém kabátku, byt i obnošeném. Na vestě se houpal ocelový řetizek. Na řetízku měl ženevské, stříbrné hodinky.

Třeba že byl kníže i hlupáček — lokaj už tak u sebe rozsoudil — generálův komorník jen přece pokládal za neslušné pokračovali dále v hovoru s návštěvníkem, nehledě na to, že se mu kníže jaksí zalíbil, arcí v jistém směru. Ale s druhé strany vzbudil v něm rozhodnou a hrubou nelibost.

„A kdy generálová přijímá návštěvy?“ tázal se kníže, usedaje opět na předešlé místo.

„To není již mojí věcí, prosím. Různě, dle toho, kdo jest host.“

Modistku přijme i v jedenáct. Gavrilu Ardalionoviče přijme též dříve než jiné, i k první snídani.“

„U vás zde máte ve světnicích tepleji než v cizině za zimy,“ podotkl kníže, „za to však jest tam na ulici tepleji než u nás; ale v domech si v zimě Rus nemůže zvyknouti.“

„Netopí se tam?“

„Ano, ano, ale domy jsou jinak zbudovány a kamna bývají u oken.“

„Hm! A ráčil jste jezdil dlouho?“

„A čtyři roky. Ovšem seděl jsem téměř stále na jednom místě, ve vsi.“

„Odvykl jste našim poměrům?“

„Ba arcí. Věříte-li, žasnu, že jsem nezapomněl hovořili ruský. Hle, led s vámi mluvím a říkám si v duchu, vždyť dobře mluvíš! A možná, že i proto tolik mluvím. Skutečně se mi od včerejška zachtělo jen a jen mluvit rusky.“

„Hm, aj! Žil jste dříve v Petrohradě?“

Ač se lokaj zdržoval, nebylo lze vyhnouti se takovému zdvořilému a slušnému hovoru.

„V Petrohradě? Skoro vůbec ne; jen lak sem někdy projel. Neznal jsem ani dříve ničeho a teď je tu, jak slyším, tolik novinek, že i len, kdo byl tu dříve dobře znám, musí se znovu přiučovati. Mnoho se zde mluví teď o soudech.“

„Hm, soudy, ano soudy, pravda soudy. A jest tam u soudu více spravedlnosti či ne?“

„Nevím. o našich soudech jsem slyšel mnoho pěkného. Hle, u nás není opět trestu smrti.“

„A lam popravují?“

„Ano, viděl jsem to ve Francii, v Lyoně. Schneider mne tam vzal s sebou.“

„Věší?“

„Ne, ve Francii stínají.“

„Křičí při tom?“

„Kde pak! Jediný jen mžik. Položí člověka na stroj guillotina zvaný, pak dopadne těžce a prudce takový široký nůž. Hlava odskočí, že nepostačíš okem mrknouti. Přípravy jsou trapné. Když prohlašují rozsudek, strojí, svazují, na popraviště vedou, co tu hrůzy! Lid se sbíhá, ano i ženštiny, ač nemají to rádi, když ženské se dívají.“

„Není to pro ně!“

„Ovšem, ovšem! Taková muka . . . Zločinec byl člověk rozumný, nebojácný, silný, v lelech, jmenoval se Legro. Nu a hle, ať věříte či nevěříte, pravím vám, když vstoupil na popraviště — plakal a byl bílý jako papír. Jest to možné? Není lo hrůzné? Nu, kdo pláče ze strachu? Nepřišlo mi ani na mysl, že by mohl ze strachu plakati člověk, jenž nikdy neplakal, člověk ve věku čtyřicelipěti let, ne dítě! Co se v lom okamžiku děje s duší, jak jest sklíčena? Není lo nic jiného, než rouhání se duši. ‚Nezabiješ!‘ zní příkázání a za to, že on zabil, nutno i jeho zabili? Ne, toho nelze! Hle, viděl jsem to již před měsícem, ale dosud mám vše jako před očima. Pětkrát se mi o loni zdálo!“

Kníže mluvil až oduševněle, lehký ruměncem prožehl jeho bledé líce, třeba že řeč jeho zůstala tichá jako dříve. Komorník pozoroval jej se zájmem a účastenstvím a, jak se podobalo, nechtěl býti ani vytržen z myšlenek; možná také, že byl člověkem nadaným obrazotvorností a rád hloubal.

„Ještě dobře,“ podotkl, „že jest při tom krátké trápení, když hlava odletí.“

„Víte co,“ se zářem pokračoval kníže, „zpozoroval jste to, jako každý jiný, a stroj, guillotina, byla proto vymyšlena. Ale mně tehdy napadla jistá myšlenka — což, když jest to horší? Vám se to objeví směšné, podivné, ale při trošce fantasmie i taková myšlenka v hlavě vyraší. Vezměte ku příkladu mučení; při tom jest utrpení a rány, tělesná muka, ale všechno to spíše vzdaluje od utrpení duševního, takže tě trápí pouhé rány, pokud nezemřeš. Ale vždyť je možno, že hlavní a nej prudší bolest nespočívá v ranách, ale v

jistotě, že za hodinu, potom za deset minut, potom za půl minuty a potom nyní, v okamžiku — již duše z těla vyletí a nebudeš více člověkem a to že už jest jisté, hlavně, že jest to jisté! Když hlavu kladeš pod samý nůž a slyšíš, jak klouzne nad hlavou: tato čtvrt vteřiny jest ze všeho nej strašlivější. Víte-li, že to není moje fantasie, ale že tak mnozí hovořili? Věřím tomu tak pevně, že přímo vám řeknu své mínění. Zabíjeti za zabití jest nepoměrně větší trest, než sám přestupek! Zabíjeli dle rozsudku jest nepoměrně hrůznější, než loupežné zabití! Ten, jež lupiči zabíjejí, podřezáván za noci v lese, či jakkoliv, ještě doufá, že se zachrání, do nej poslednějšího okamžiku doufá. Jsou příklady, že měl kdosi hrdlo již přeříznuté a ještě doufal, nebo utíkal, nebo prosil. Ale zde — tuto veškerou poslední naději, s kterou se umírá desetkrátě snáze, odebírají najisto, tu jest rozsudek a v té jistotě, že neujdeš, spočívají všechna ta hrůzná muka a větších muk nad tyto není na celém světě. Přiveďte vojáka a postavte ho proti samému dělu a střílejte na něho, on bude stále ještě doufali, ale přečtete mu konečný rozsudek, a pozbude rozumu, nebo se rozpláče. Kdo řekne, že lidská přirozenost toho snese bez šílenství? K čemu je takové nesmyslné, nepotřebné a zbytečné rouhání? Možná, že jest takový člověk, kterému přečetli rozsudek, nechali jej trápiti a potom řekli: ‚Jdi, je ti od puštěno!‘ Hle, takový člověk snad by mohl vyprávěti. O těchto mukách, o této hrůze i Kristus hovořil. Ne, s člověkem se nemá podobně nakládali!“

Komorník, ačkoliv byl by vše to nedovedl tak říci jako kníže, přece pochopil podstatnou část ze všeho, byť arci ne vše, což bylo vidno ze změknuvšího jeho obličje.

„Přejete-li si tak tuze zakouřili,“ pronesl, „tu možno — račte si však pospíšili, neboť vás náhle vyzvou a vás by zde nebylo. Hle, tam pod schůdky, vidíte dvěře: těmi projděte, na pravo jest komůrka, tam si můžete zakouřili, jen otevřete vyhlídku, jelikož se to nemá dítí . . .“

Avšak kníže neměl kdy si zakouřiti. Do předsíně vstoupil

najednou mladý člověk s akty v ruce. Komorník mu počal svlékali kožich. Mladý člověk obrátil zrak na knížete.

„Ten, Gavriilo Ardalionyč!“ — započal důvěrně a téměř familiárně komorník, „představuje se jako kníže Myškin a příbuzný barynin, přijel vlakem z ciziny, maje v ruce pouze uzlík, jenže . . .“

Dalšího kníže nezaslechl proto, že komorník počal šeptali. Gavriila Ardalionyč pozorně naslouchal a zvědavě pohlížel na knížete, posléze přestal naslouchali a netrpělivě přistoupil k němu.

„Vy jste kníže Myškin?“ tázal se neobyčejně mile a zdvořile.

Byl to velmi hezký, mladý člověk, také asi dvaceti- osmiletý, urostlý, blondýn, vzrůstu středního, s malou napoleonskou bradkou, s rozumným a velmi sličným obličejem. Ale jeho úsměv přes všecku roztomilost byl jaksi příliš jemný, zuby se mu při lom příliš perlami leskly a zrak přes veškerou veselost a patrnou prostodušnost byl jaksi příliš bedlivý a pálravý.

„Když jest samotén, nejspíše lak nehledívá a možno, že se nikdy nesměje!“ zdálo se jaksi knížeti.

„Kníže objasnil vše, co mohl na rychlo, téměř totéž, co vyprávěl před tím komorníku a ještě dříve Rogožinovi. Gavriila Ardalionyč zatím jako by si byl na něco vzpomínal.

„Neráčil jste před rokem, nebo ani to není tak dlouho,“ tázal se, „poslali dopis Jelizavetě Prokofjevně, tuším ze Švýcar?“

„Tak jest.“

„Tedy vás zde znají a jistě se upamatují na vás. Přejete si k jeho excellenci? Ohlásím vás hned . . . Bude hned volný. Jenom abyste . . . račte prozatím do přijímacího pokoje . . . Proč jste ho nechal zde?“ obrátil se na komorníka přísně.

„Říkám, že sám nechtěl . . .“

V tom se otevřely dvěře kabinetu a nějaký vojín s portefeuillem v ruce hlučně hovoře a se ukláněje vycházel z kabinetu.

„Tys, Gaňo, zde?“ zavzněl hlas z kabinetu. „Rač vstoupiti!“
Gavrila Ardalionovič kývl knížeti hlavou a spěšně vešel do kabinetu. Za dvě minuty se dvěře otevřely poznovu a rozlehl se zvučný a přívětivý hlas Gavrily Ardalionoviče.

„Kníže, račte vstoupili!“

III.

Generál Ivan Fedorovič Jpančin stál uprostřed svého kabinetu a neobyčejně zvědavě zíral na vstupujícího knížete, ano vyšel mu na dva kroky v ústřely. Kníže přistoupil a představil se.

„Tak prosím,“ odvětil generál, „čím vám mohu posloužili?“

„Nemám žádné neodkladné záležitosti, zamýšlel jsem prostě seznámit se s vámi. Nerad bych vás obtěžoval, nevím ani, kdy přijímáte návštěvy, ani neznám jiných zařízení . . . Ale přicházím přímo z vagonu . . . přijíždím ze Švýcar.“

Generál málem byl by se pousmál, ale rozmyslil si to a zdržel se; pak zase se zamyslel, přivřel oči, změřil ještě jednou hostě od hlavy k patě a potom mu rychle nabídl stolič: Usedl poněkud stranou a v netrpělivém očekávání obrátil se ku knížeti. Gana stál v koutě kabinetu u psacího stolku a přehraboval akta.

„Pro seznamování mám vůbec málo času,“ pravil generál, „avšak vy máte zajisté svůj účel, a tu arci . . .“

„Tušil jsem,“ přerušil ho kníže, „že spatříte v mé návštěvě nějaký zvláštní účel. Ale, Bůh můj svědek, kromě potešení ze seznámení nemám žádného zvláštního zájmu.“

„Arci, že i mně to působí neobyčejné potěšení, ale nejsou vždy jen zábavy, někdy, víte, bývají i vážné věci . . . Při tom nikterak nemohu dosud rozpoznali, co je mezi námi společného; abych lak řekl, příčiny . . .“

„Příčin žádných ovšem není a společného ovšem málo. Neboť, jsem-li já kníže Myškin a pochází-li vaše choť z našeho rodu, netvoří to arci ještě žádné příčiny. Chápu velmi dobře. A přece jen v tom spočívá moje pohnutka! Nebyl jsem v Rusku více než po čtyři roky a když jsem odejel, nebyl jsem téměř při rozumu.

Již tenkrát jsem neznal nikoho a teď jest to ještě horší. Dobrých lidí mi třeba a mám tu také jistou záležitost a nevím, na koho se obrátí. Již v Berlíně jsem si myslil, jsou lo téměř příbuzní, započnu u nich, možná, že se jeden druhému hodíme, oni mně, já jim — jsou-li dobří. A o vás jsem slyšel, že jste dobří.“

„Jsem vám velmi povděčen,“ žasl generál. „Dovolte, abych se optal, kde jste se ubytoval?“

„Dosud jsem se neubytoval nikde.“

„To znamená, že jdete z vagonu přímo ke mně? I . . . se zavazadly?“

„Ano; moje zavazadlo jest jedině maličký uzlík s prádlem, který obyčejně nosívám v ruce a víc nic K večeru hodlám najali pokojík.“

„Tak, zamýšlíte přece jen najati pokojík?“

„Ó, ano; toť se rozumí.“

„Z vaší řeči jsem však usuzoval, že přicházíte už tak přímo ke mně.“

„To by se mohlo státi, ale ne jinak než k vašemu pozvání. Příznávám se však, že bych nezůstal ani na pozvání, nikoliv snad z nějakého důvodu, ale tak . . . mám takovou povahu.“

„Z té příčiny bylo tedy dobře, že jsem vás nepozval a nezvu. Dovolíte, kníže, ještě, abychom vše rázem vysvětlili. Ježto jsme se právě domluvili, že nemůže býti řeči ani o příbuzenství, ačkoliv by mi to, rozumí se, bylo velkým potěšením, tu tedy . . .“

„... tedy vstáti a odejiti?“ povstáváje řekl kníže, jaksi vesele se rozesmáv, přes všechnu patrnou povážlivost svého položení. „Hledte, generále, při sám Bůh, ač přímo ničeho neznám prakticky ze zdejších obyčejů a vůbec nevím, jak zde lidé žijí, přece jsem předvídal, že se to tu s námi rozhodně tak stane, jak se právě událo. Což, snad je to tak nutné . . . Ano a tehď se mi na dopis také neodpovědělo . . . Nuže, poroučím se a odpusťte, že jsem vás vyrušoval.“

Pohled knížete byl v tom okamžiku tak laskavý, úsměv tak

prostý a bez nej menšího stínu tajeného nepřátelského pocitu, že se generál náhle zarazil a jaksi najednou pohlížel na hostě jinak; celá proměna názoru se udála mžikem.

„Hleďte, kníže,“ pronesl téměř zcela jiným hlasem, „víte, že vás vůbec neznám, ale snad by Jelizaveta Prokofjevna chtěla spatřiti člena svého rodu . . . Chcete-li, posečkejte, nemáte-li na spěch.“

„Ó, nemám na spěch, jsem úplně pánem svého času,“ (a kníže současně odložil svůj měkký, okrouhlý klobouk na stůl). „Přiznávám se, spoléhal jsem na to, že si Jelizaveta Prokofjevna vzpomene snad na můj dopis. Před tím, kdy jsem tam na vás čekal, sluha mi nedůvěřoval v domnění, že přicházím žebrat; zpozoroval jsem to; snad máte v této věci přísné instrukce, leč nepřišel jsem za tímto účelem, ale v pravdě toliko proto, abych se sblížil s lidmi. Jen si tak myslím, že vás vytrhuji a to mne znepokojuje.“

„Což kníže,“ pronesl generál s veselým úsměvem, „jste-li skutečně takový, jakým se jevíte, bude i příjemno s vámi se seznámiti, avšak vidíte, že jsem zaměstnán, tu právě musím zase sednout i, cosi prohlížeti a podepsati, potom se vypravím k jeho jasnosti a potom do služby a tím se přihází, že, byť bych i rád viděl lidi . . . rádné, rozumí se, přece . . . Ostatně jsem tak přesvědčen o vašem dobrém vychování, že . . . A kolik jest vám let, kníže?“

„Dvacet šest.“

„Aj! a já jsem se domníval, že mnohem méně.“

„Ano, říkají, že mám mladší obličej. Pčiním se, abych Vás nevyrušoval, porozumím hned všemu, protože sám také nemám rád, když někdo vytrhuje . . . Posléze se mi zdá, že jsme tak různí na pohled lidé ... ze mnohých příčin, že snad nemáme a nemůžeme míti mnoho společného, ale, víte, tomuto poslednímu názoru sám nevěřím, neboť se velmi často jen tak zdá, že není společných interessů a přece jest jich mnoho ... to pochází jen z lidské lenosti, že se lidé mezi sebou jen tak od oka roztřídí a ničeho nemohou

naléztí. Ostatně jsem vás počal nejspíše už nudili? Jako kdybyste . . .“

„Dvě slova, prosím, mále nějaké jmění, at' jakékoliv? Či snad hodláte se něčím zabývali? Odpusťte, že jsem tak . . .“

„Prosím, vaší otázky si velmi vážím a dobře jí rozumím. Doposud nemám žádného jmění a spolu žádného zaměstnání, ačkoliv bude toho třeba. Do dneška jsem měl cizí peníze; dal mi je Schneider, můj professor, jenž mne ve Švýcarsku léčil a vyučoval, dal mi přesně tolik, kolik vystačilo na cestu, takže mi ku příkladu nyní ze všeho zbylo několik kopejek. Pravda, že mám jistou záležitost a potřebuji rady, ale . . .“

„Řekněte mi, čím se hodláte zatím živili a jaké mále plány,“ přerušil ho generál.

„Hodlal jsem nějak pracovali.“

„Ó, jste filosof a ostatně . . . myslíte, že máte talent, schopnosti, aspoň některé, totiž takové, jež poskytují vezdejší chléb? Odpusťte zase...“

„Neomlouvejte se. Nikoliv, nemyslím, že bych měl talentu nebo schopností zvláštních, ba naopak, protože jsem chorý a nepravidelně jsem se učil. Co se týče výživy, myslím . . .“

Generál ho zase přerušil a počal se ho opětně vyptávali. Kníže vyprávěl poznovu vše, co bylo již uvedeno.. Objevilo se, že generál sám slyšel o nebožtíku Pavliščevu, ano znal ho osobně. Proč se Pavliščev zajímal o jeho vychování, kníže si sám nemohl vysvětlili; ostatně možno, že stalo se to prostě ze starého přátelství s jeho otcem. Kníže byl při smrti rodičů ještě malé děcko; celý život trávil a rostl na vsi, jelikož i jeho zdraví potřebovalo venkovského vzduchu. Pavliščev ho svěřil jakýmsi starým statkářkám, svým příbuzným, a ty mu vzaly vychovatelku, potom vychovatele; ostatně řekl, že, byt' se i na vše pamatoval, přece může málo uspokojivě vysvětlili, neboť mnohého nechápal. Časté záchvaty jeho choroby učinily z něho takořka úplně idiota (kníže skutečně řekl ,idiota'). Konečně vyprávěl, že se Pavliščev kdysi

setkal v Berlíně s profesorem Schneiderem, Švýcarem, jenž se právě letnilo chorobami zabýval, má ústav ve švýcarském kantonu valliském, a léčí podle své metody chladnou vodou a tělocvikem, léčí idiotismus i šílenství a při lom vyučuje a stará se vůbec o duševní vývin chorých; že ho Pavliščev vypravil k němu do Švýcar, asi tak před pěli roky; před dvěma roky však sám že zemřel o něho se nepostarav, že ho potom Schneider vydržoval a léčil dále ještě dva roky; že ho nevyhléčil, ale velmi mu pomohl a konečně k vlastnímu přání, ježto naskytla se jistá věc, jej nyní vypravil do Ruska.

Generál se velmi podivil.

„A v Rusku nemáte nikoho, rozhodně nikoho?“ tázal se.

„Teď nikoho . . . ale doufám ... a kromě toho jsem obdržel dopis . . .“

„Jistě jste se aspoň něčemu učil,“ přerušil ho generál, přeslechnuv poznámku o dopise, „vaše choroba vám nezabrání zaujali nějaké, na příklad, nenamahavé místo, v jakékoliv službě?“

„Ó, jistě nezabrání. Ano místa bych si velmi přál; sám bych se rád přesvědčil, k čemu jsem způsobilý. Po čtyři roky jsem se neustále učil, ovšem nepravidelně podle jeho zvláštní soustavy a při tom jsem měl příležitost přečísti mnoho ruských knih.“

„Ruských knih? Nuže, tedy umíte snad čísti a psátí a bez chyb?“

„Ó, velmi správně.“

„To je výborné; a rukopis?“

„Rukopis mám znamenitý. Hle, k tomu snad mám i talent; jsem prostě krasopisec. Přejete-li si, napíši vám něco na zkoušku,“ pronesl kníže ohnivě.

„Račte býti tak laskav . . . Toho jest také třeba . . . Líbí se mi vaše ochota kníže, jste vpravdě milý.“

„Máte takové krásné psací náčiní a co lůžek, co per a jak pěkný a tuhý papír ... A jak pěkný kabinet! Hle, tento obraz znám,

jest to švýcarská krajinka. Jsem přesvědčen, že jest malován podle skutečnosti a vím, že jsem toto místo viděl, jest z kantonu Uri . . .“

„To jest velice možné, byť byl i zde zakoupen. Gaňo, dejte knížeti papír; tu jsou péra a papír a sem k tomuto stolku račte! Co jest to?“ obrátil se generál na Gaňu, jenž současně vytáhl ze svého portefeuille fotografii velkého formátu a podával mu ji. „Ach, Nastasie Filipovna! Poslala ti to sama? Sama?“ živě a s velikou zvědavostí tázal se Gani.

„Hned, když jsem jí přál, mi to dala. Nevím, není-li to od ní narážka, že jsem sám přijel s prázdnýma rukama, bez dárku o takovém dni,“ dodal Gaňa nepřijemně se usmívaje.

„Ale ne,“ přerušil ho generál přesvědčivě. „Co sobě hned nesmyslíš! K čemu jí narážek . . . není vůbec zistná . . . A potom, co bys jí chtěl věnovati, vždyť bys musil míti tisíce. Snad podobenku? A což, když tak o tom již mluvíme, nepožádala tě dosud za podobiznu?“

„Ne, nepožádala, a možná nikdy mne snad ani nepožádá. A vy, Ivane Fedoroviči, nezapomněl jste přece na dnešní večer? Vždyť jste mezi zvlášt pozvanými.“

„Rozumí se, že jsem nezapomněl a přijdu. Kterak by ne, den dvacátých pátých narozenin. Hm ... Víš co, Gaňo, svěřím li už všechno. Připrav se. Afanasijovi Ivánoviči a mně slíbila, že vyřkne o dnešním večírku poslední slovo: buď ano, buď ne. Abys tedy věděl a se připravil.“

Gaňa se náhle tak zarazil, že až zbledl.

„Řekla to jistě?“ tázal se a hlas se mu jakoby chvěl.

„Předevčím dala slib. Naléhali jsme lak, že jsme jej vynutili. Jenom prosila, abychom ti o tom do té doby nepovídali.“

Generál si bedlivě prohlížel Gaňu; jeho kabonění se mu patrně nelíbilo.

„Pamatujete se, Ivane Fedoroviči,“ pravil rozčileně a s váháním Gaňa, „že mi ponechala volnost rozhodnutí do lé doby,

pokud se určitě sama nerozhodne, mám ledy ještě pravo na poslední slovo . . .“

„Tedy bys snad . . . ledy bys snad . . .“ ulekl se generál.

„Nic.“

„Dovol, co pak chceš se mnou dělati?“

„Vždyť se nezdráhám. Snad jsem se nevyslovil správně.“

„Ještě, abys se zdráhal,“ zlostně pronesl generál, nechťje ani potlačovali zlosti. „Zde, bratře, již neběží o to, že se nezdráháš, ale o to, abys jevil ochotu, blaženost, radost, s kterou přijmeš její slovo . . . Co dělají doma?“

„Ah, což doma! Doma chodí vše dle mé vůle, jen otec provádí, jako obyčejně, hlouposti; stal se z něho dokonalý sprosták, ani s ním více nemluví, ale přidržuji ho přece, nebýti však matky, vpravdě bych mu ukázal dvěře. Matka ovšem stále pláče a sestra se štítí, až jsem jim konečně přímo řekl, že jsem pánem svého osudu a přeji si, aby mne v domě . . . poslouchali. Sestře jsem to aspoň pověděl důkladně před matkou.“

„A já, brachu, stále nechápu,“ podotkl zádumčivé generál, pokrčiv poněkud rameny a roztáhnuv ruce. „Nina Aleksandrovna přišla také onehdy — však se pamatuješ, kdy to zde byla? naříká a vzdychá. ‚Co jest vám ?‘ táži se. Vyšlo najevo, že jim to připadá jako nečestné, povolte otázku, co je v tom nečestného? Kdo může Nastasii Filipovně něco vytknouti, nebo jí něco dokázati? Snad to, že byla s Tockým. Ale to jest již takový nesmysl a zvláště za jistých okolností. ‚Vy,‘ povídá, ‚nepustíte ji k svým dcerám ?‘ ‚Nu! to je nápad!‘ Nuže, Nino Aleksandrovno! Tak je to, kterak zde nechápali, nechápati . .

„Svého položení,“ doložil Gaňa namáhajícimu se generálu. „Nehoršete se na ni, ona to chápe. Zasolil jsem jim tehdy ostatně, aby nestrkali nos do cizích věcí, li nás ovšem jen tím se vše drží, že nebylo ještě řečeno poslední slovo, ale bouře se strhne! Vyřkne-li se dnes poslední slovo, vyřklo se vše!“

Kníže slyšel celou rozpravu sedě v koutku při krasopisné

zkoušce. Ukončiv práci, přistoupil ku stolu a odevzdal svůj lístek. „To jest tedy Nastasie Filipovna?“ pronesl, prohlížeje si pozorně a zvědavě podobiznu. „Jest obdivuhodně krásná,“ ohnivě dodal ihned.

Podobizna představovala skutečně neobyčejnou krásku. Byla fotografována v černém šatě hedvábném, velmi prostého, však elegantního střihu. Vlas, patrně temnorusý, učešán byl jednoduše, po domácko, temné oči byly hluboké, čelo zádumčivé, výraz obličeje byl vášnivý a jakoby hrdý. V obličeji byla poněkud hubená a snad také bledá . . .

Gaňa s generálem udiveně se podívali na knížete.

„Jaká Nastasie Filipovna? Snad už znáte i Nastasii Filipovnu?“ tázal se generál.

„Ano, jsem všeho sotva den v Rusku a již znám takovou krásku prvé třídy,“ odvětil kníže.

A hned vyprávěl o svém setkání s Rogožinem a sdělil celé jeho vypravování.

„Aj, to jsou noviny,“ opět znepokojil se generál, jenž nadmíru pozorně naslouchal vypravování a pátravě pohlédl na Gaňu.

„Bude lo asi pouhá pitomost,“ zabručel poněkud zmatený Gaňa, „kupecký synek hýří. Slyšel jsem již o něm cosi.“

„Ano, také jsem o něm slyšel, bratře,“ chopil se slova generál. „Nastasie Filipovna vyprávěla celou příhodu tehdáz o těch náušnicích. Leč, teď jest to poněkud jiné. Možná, že tu teď hraje úlohu million ... a vášeň. Řekněme třeba, že mrzká vášeň, která však přes to páchne vášní a jest známo, čeho jsou ti páni schopni, mají-li v hlavě . . . Hm . . . Aby z toho nevzešla nějaká nepřijemnost,“ končil generál zádumčivé.

„Bojíte se millionu?“ ušklíbl se Gaňa.

„A ty snad ne?“

„Zdálo se vám,“ obrátil se Gaňa náhle ke knížeti, „že jest to

nějaký vážný člověk, nebo pouze tlučhuba? Projevte svůj osobní náhled!“

S Gaňou se dělo cosi zvláštního, když se takto tázal. Zrovna jako kdyby nějaká nová idea vyrašila v jeho mozku a nedočkavě se zatřpytila ve zracích. Generál, jenž byl otevřeně a upřímně až do nitra znepokojen, se také obrátil na knížete, ale jakoby neočekával mnoho od jeho odpovědi.

„Nevím, jak bych vám to řekl,“ odvětil kníže, „mně se pouze zdálo, že jest v něm mnoho vášně, ano jakési chorobné vášně. A také jest téměř dosud nemocen. Velmi možná, že v nej bližších dnech v Petrohradě opětně ulehne, zvláště, zahýří-li si.“

„Tak? To se vám zdálo?“ chopil se generál této myšlenky.

„Ano, zdálo.“

„Takového druhu příhody se mohou však stáli také ne za několik dnů, ale ještě do večera dnešního dne, snad se stane nějaký obrat,“ usmál se Gaňa hledě na generála.

„Hm! Arci. .. Nu, v té případnosti všecko spočívá v tom, co se jí mihne hlavou,“ pravil generál. „Znáte ji přece, jakou bývá?“

„To jest jakou?“ zvolal opětně generál, jenž byl už neobyčejně rozčilen. „Poslyš, Gaňo, dnes jí, prosím tě, mnoho neodporuj, vynasnaž se, víš . . . jedním slovem . . . jí vyhověli . . . Hm! Proč se ušklebujes? Slyš, Gavrilo Ardalionyči, teď naskýtá se příležitost, ba velmi vhodná příležitost říci si, nač se tolik staráme? Chápeš, že, co se mého vlastního prospěchu z léto věci týče, již dávno jsem bez starosti; já lak či onak, ale na svůj užitek, věc vyřídím. Tockij se rozhodl nezvratně; v té příčině jsem si úplně jist. A přeji-li si nyní něčeho, jest lo polom jedině tvůj prospěch! Sám to posud', či mi nedůvěřujes? Přitom jsi člověk ... člověk .. . jedním slovem, člověk rozumný, a já jsem se na tebe spoléhal ... a lo, v tomto případě ... lo jest . . . to jest . . .“

„Hlavní věc,“ dokončil Gaňa, vypomahaje opětně rozpačitému generálu a stáhl rty k nejjízlivějšímu úsměvu, s kterým se nechtěl více skrývati. Rozpáleným svým zrakem hleděl přímo

generálu do očí, jako kdyby si toho přál, aby ze zraků jeho vyčetl si veškeré myšlenky jeho. Generál zrudl a pojat byl hněvem.

„Nuž, ano, hlavně rozum,“ přisvědčil generál, ostře hledě na Gaňu. „Jsi směšný člověk, Gavrilo Ardalionyči. Pozoruji, že jsi přímo tomu kupčíku povděčen, jako svému vyprostíteli. Než zde třeba právě počínali si rozumně od počátku, tu právě nutno vše pochopili a ... a jednali s obou stran čestně a otevřeně, aneb . . . uvědomili napřed, aby se druzí nekompromilovali a to tím spíše, když na to bylo dosti času, ano i nyní ještě dosti ho zbývá, (generál nadzvedl významně brvy) nepřihlížeje k tomu, že zbývá již pouze několik hodin . . . Pochopil jsi? Pochopil? Chceš, či nechceš? Nechceš-li, řekni, a jsi volný. Nikdo vás, Gavrilo Ardalionyči, nezdržuje, nikdo vás násilím do pasti nestrká, spatřujete-li v tom past!“

„Chci,“ polohlasně, však pevně pronesl Gaňa sklopiv zraky a zamračeně se odmlčel.

Generál byl spokojen. Zabouřil si, ale již patrně litoval, že zašel daleko. Náhle obrátil se ke knížeti a v jeho obličejí náhle, jak se zdálo, mihlo se znepokojení, že kníže byl přítomen a vše vyslechl. Mžikem se však uspokojil: při pouhém pohledu na knížete bylo možno úplně se upokojili.

„Oho,“ zvolal generál, prohlížeje krasopisnou ukázkou, podávanou mu knížetem. „Vždyť jest to vzor písma! A k tomu ještě vzácný vzor! Podívej se, Gaňo, jaký v tom jest talent!“

Na silný velinový list napsal kníže středověkým písmem ruským:

„Smirennyj igumen Pafnutij ruku přiložil.“¹

„Hle, to jest,“ vysvětloval kníže ochotně a se žárem, „vlastní podpis igumena Pafnutije dle snímku ze čtrnáctého věku. Všickni ti naši igumeni a metropolité se překrásně podpisovali a s jakým někdy vkusem, s jakou pečlivostí! Nemáte snad, generále, třeba

1. Pokorný opat Pafnutij vlastní rukou podepsal.

jen Pogodinova vydání? Potom jsem tuhle napsal jiným písmem: jest to okrouhlé, velké písmo francouzské z předešlého století, některá písmena se i docela jinak psávala, písmo veřejnosti, veřejných písařů převzaté z jejich vzorců, (měl jsem jeden); jistě souhlasíte, že není bez předností. Patřte na to okrouhlé „o, a“. Vložil jsem francouzský charakter do ruského písma, což jest velmi obtížné, ale zdařilo se mi to. Hle, tu jest ještě jiné překrásné, originální písmo v této větě „Userdie vse prevozmogaet“.² Jest to písmo ruské, písarské, nebo — chcete-li — vojensko-písarské. Tak se píše úřední list vážené osobě, je to také písmo okrouhlé, znamenité tučné písmo, tučně psané, ale s pozoruhodným vkusem. Krasopisec neosmělil by se tak rozbíhali, či lépe řečeno, neosmělil by se učinili pokus tak se rozehnali po papíře, bál by se těch nedokončených, polovičních ocásků — ale v celku, pozorujte, podívejte se, má svůj charakter a v pravdě projevila se zde celá ta duše vojenského písáře: rád by se rozběhl a talent si toho přeje, ale vojenský límec luze jest přitážen a disciplína se projevila i v rukopise; skutečná rozkoš! Nedávno překvapil mne jeden takový vzoreček, doslal se mi náhodou do rukou a to ještě kde — ve Švýcarsku! Nu — a zde jest prosté, obyčejné a nejčistší písmo anglické; dále už umění nemůže; vše jest půvabné; toť perla, drahokam, tím vše jest ukončené. Ale tuhle jsou varianty; opětně písmo francouzské, jemuž jsem se naučil od jednoho francouzského cestujícího obchodního; tu jest též anglické písmo, ale stínová čárka jest poněkud silnější a tlustší než u anglického písma, poměr světla jest porušen a pozorujte, že jest i ovál změněn, je poněkud okrouhlejší a při tom má volnější tahy a v této volnosti tahů spočívá největší nebezpečí. Volný tah vyžaduje neobyčejný vkus, ale zdaří-li se a najde-li se pravý poměr, takovému písmu nic se nevyrovná, lak že možno se do něho až zamilovali.“

2. Píle vše zmůže.

„Oho, do jakých jemnústek zabíháte,“ smál se generál, „vždyť vy, batuško, nejste prostým krasopiscem, ale umělcem, ne, Gaňo?“

„Obdivuhodné,“ pronesl Gaňa, „a při lom dokonce je i vědomí svého určení,“ dodal posměšně.

„Směj se, směj,“ pravil generál, „ale vždyť v tom jest kariera! Víte kníže, které osobě vám dáme psáti listy? Ano, vám lze přímo nabídnouti třicetpět rublů měsíčně hned pro počátek. Avšak, jest již půl jedné,“ pronesl, podívav se na hodinky. „K věci, kníže, mám na spěch a možno, že se dnes už nespátříme. Posadte se na minutku, objasnil jsem vám již, že vás nemohu příliš často přijímalí, ale přeji si poněkud vám pomoci, arci, že jen poněkud, totiž v tom nejnmutnějším a potom si již dělejte, jak vám libo. Vyhledám vám místečko v kanceláři, ne namáhavé, ale kde je třeba přesnosti. Nyní prosím další: v domě — to jest v rodině Gavrily Ardalionyče Ivolgina, zde tohoto mladého mého přílele, s nímž, prosím, račte se seznámili, připravily maminka a sestřička ve svém příbytku dvě nebo tři nábytkem opatřené světničky, jež přenechávají dobře doporučeným nájemníkům se stravou a s posluhou. Moje doporučení Nina Aleksandrovna jistě přijme. Pro vás kníže jest to více než poklad, předně proto, že nebudete samotén, ale, abych tak řekl, v lúně rodiny a potom vždyť, po mém soudu, nemůžete zůstali samotén hned při prvému kroku v takovém hlavním městě, jako jest Petrohrad. Nina Aleksandrovna, maminka, a Varvara Ardalionovna, sestra Gavrily Ardalionyče, jsou dámy, jichž si neobyčejně vážím. Nina Aleksandrovna jest chotí Ardaliona Aleksandroviče, generála na odpočinku, mého bývalého soudruha při začátčích služby, s kterým jsem však pro jisté věci přerušil styky, což však nevadí, abych jinak si ho vážil. Vy- světluji vám toto vše, kníže, abyste pochopil, že vás takřka osobně doporučuji, a tím se za vás jaksi zaručuji! Plat jest mírný a doufám, že vaše služné záhy plně na to dostačí. Pravda, člověk potřebuje také peníze do kapsy, byt

i málo – ale nehněvejte se, kníže, podotknu-li, že jest pro vás lépe varovati se peněz v kapse, ba lepší býti vůbec bez peněz v kapse. Mluvím přihlížeje k vašemu stavu. Jelikož máte však nyní peněženku úplně prázdnou, dovolte, abych vám pro začátek nabídl těchto dvacetpět rublů. My se arci vyrovnáme a jste-li tak upřímným a srdečným, jakým se jevíte podle svých slov, nemůže býti mezi námi žádného nedorozumění. Zajímám-li se tak o vás, činím tak proto, že mám s vámi i jistý záměr, jež později seznáte. Vidíte, že s vámi jednám úplně prostě. Doufám, Gaňo, že nemáš ničoho proti ubytování knížete ve vašem příbytku?“

„Naopak; a matka bude tomu velmi ráda,“ zdvořile a přívětivě potvrdil Gaňa.

„Máte, tuším, pouze jednu světničku obsazenou. Ten . . . jak se nazývá, Ferd ... Fer . . .“

„Ferdyščenko.“

„Ano. Tento váš Ferdyščenko se mi nelíbí, jest to jakýsi tučný šašek. Nechápu, proč Nastasie Filipovna mu lak přeje. Jest opravdu s ní spřízněn?“

„Ach ne, jest to pouhý šprým. Ani památky po příbuzemství.“

„Nu, vzal ho čert! Nuže jak, jste spokojen, kníže, čili nic?“

„Děkuji vám, generále, jednal jste se mnou jako neobyčejně dobrý člověk a tím více, když jsem vás za to ani neprosil. Neříkám to z hrdosti, vždyť jsem skutečně nevěděl, kam hlavy položit. Pravda, Rogožin mne zval.“

„Rogožin? Ne, ne, otecky, nebo, máte-li to radši, přátelsky vám radím, vypusťte Rogožina z mysli. Vůbec bych Vilm radil přidržovati se rodiny, do které vstoupíte.“

„Když jste již tak laskav,“ započal kníže, „hle, tu bych měl jednu záležitost. Obdržel jsem zprávu . . .“

„Ach, odpustíte,“ přerušil ho generál, „nemám nyní více ani minuty kdy. Hned zpravím o vás Lizavetu Prokofjevnu, bude-li sobě přáli teď vaší návštěvy (vynasnažím se v té případnosti

vás doporučiti), tu radím použití té okolnosti a zalíbíti se, neboť Lizaveta Prokofjevna vám může velmi prospěti, jste její jmenovec. Nebude-li si toho přát, nehněvejte se; až v jiné době příhodnější. A ty, Gaňo, prohlédni zatím tyto účty, králce před tím jsme se mořili jimi s Fedosějevem. Neopomeň je potom zařaditi . . .“

Generál odešel a tak kníže nepřišel k lomu, aby vyprávěl o své záležitosti, o které začínal snad po čtvrté. Gaňa si zapálil papirosu a druhou nabídl knížeti. Kníže ji přijal, ale nerozhovořil se, nechťje vytrhovali a počal si prohlížeti kabinet, leč Gaňa se téměř ani nepodíval na papír popsaný číslicemi, který mu byl ukázán generálem. Byl roztržit; na jeho úsměv, výraz, zamyšlenost při pohledu na knížete, když zůstali spolu sami, jakoby lehla zvláštní tíha. Náhle Gaňa přistoupil ku knížeti, jenž stál právě opět nad podobiznou Nastasie Filipovny a prohlížel si ji.

„Jak se vám, kníže, líbí taková ženština?“ tázal se ho náhle, pronikavě se na něj dívaje, zrovna jako kdyby měl nějaký zcela neobyčejný záměr.

„Obdivuhodný obličej,“ odvětil kníže, „jsem přesvědčen, že její osud není všední. Má veselý obličej, ale, vidíte, že úžasně trpěla, co? O tom vypravují oči, hle ty dvě kůstky dva body pod očima, kde počínají tváře. Jest to obličej hrdý, velmi hrdý, a tu nevím, zdali jest dobrá? Ach, kéž byla by dobrá! Vše bylo by zachráněno!“

„Vzal byste vy si takovou ženu?“ pokračoval Gaňa, nespouštěje s něho rozpálených zraků.

„Nemohu se naprosto ženiti, nejsem zdráv,“ odvětil kníže.

„A Rogožin by si ji vzal? Go myslíte?“

„Inu, což, ženiti se, myslím, možno i zítra, ale za týden, řekl bych, by ji zabil.“

Sotva to kníže pronesl, Gaňa se tak zachvěl, že kníže div nevzkřikl.

„Go jest vám?“ pronesl, chopiv ho za ruku.

IDIOT

„Vaše jasnosti, jeho excellence prosí, abyste ráčil zajíti k její excellenci.“ hlásil lokaj, objevivší se ve dveřích.

Kníže odebral se za lokajem.

IV.

Všecky tři dcery Jpančinových byly slečny zdravé kvetoucí, vzrostlé, širokých plecí, plných ňader; měly ruce skoro mužsky silné a, patrně že byly zdravé a silné, rády dobře jedly, nikterak se tím netajíce. Jejich maminka, generálová Lizaveta Prokofjevna, mrzela se někdy na své dcery pro tuto upřímnou chuť k jídlu, ježto však i jiné její názory, přes všecku zevnější úctu, s jakou je dcery přijímaly, ve skutečnosti dávno už přestaly býti u nich první a nepopěratelnou autoritou, ba když došlo to již tak daleko, že sestoupivší se svorné konklave tří dívek nabývalo převahy: měla generálová pro zachování své důstojnosti za prospěšnější nepříti se a ustupovati. Pravda, povaha se velmi zhusta nepodvolovala a neuposlechla moudrého rozhodnutí a Lizaveta Prokofjevna se stávala rok od roku více a více rozmarnější a netrpělivější, ba stala se jakousi podivínkou; jelikož jí však přece jen zůstal velmi pokorný a rozmarům zvyklý muž, tu se vše přebytečné a nashromážděné vylévalo obyčejně na jeho hlavu a harmonie se zatím v rodině zase obnovila a všecko šlo co nejlépe.

Ostatně ani generálová nepozbývala chuti k jídlu, a obyčejně o půl jedné s dcerami zúčastnila se důkladné snídaně, téměř obědu se podobající. Číšku kávy pily slečny už dříve, přesně v deset hodin v posteli, sotva se probudily. To se jim zalíbilo i zařídilo se to jednou pro vždy. o půl jedné pak prostíralo se na stůl v malé jídelně blíž matčiných pokojů a k této rodinné a intimní snídani přicházel někdy i generál, měl-li pokdy. Kromě čaje, kávy, sýra, medu, másla, zvláštních lívanců, oblíbených i u generálové kotletů a jiného podával se silný hovězí bouillon.

Téhož jitra, s kterým počíná naše vypravování, shromáždila

se celá rodina v jídelně, čekajíc na generála, jenž slíbil se dostavili o půl jedné. Kdyby se byl opozdil třeba o minutu, byly by za ním hned poslaly, leč dostavil se přesně. Přistoupiv, aby pozdravil se s chotí a políbil jí ruku, zpozoroval v jejím obličejí tentokráte cosi příliš zvláštního. Ačkoliv předvídal již na prahu, že to spatří výslovně dnes za příčinou jisté „anekdoty“, (jak mívával ve zvyku sám říkali), a také včera před usnutím se tím již znepokojoval: přece dostal nyní strach. Dcery přistoupily, aby ho políbily: ačkoliv se na něj nehněvaly, i tu spatřoval cosi obzvláštního. Pravda, generál stával se vlivem jistých okolností zbytečně nedůvěřivým, ale ježto byl otec a manžel zkušený a obratný, ihned byl připraven.

Snad příliš neuškodíme plastičnosti svého vypravování, pozdržíme-li se zde a podáme-li některá vysvětlení, abychom přesně a důkladně stanovili poměry a okolnosti, s kterými setkáváme se v rodině generála Japončina na počátku naší povídky.

Právě jsme už řekli, že generál, ačkoliv byl člověk nepříliš vzdělaný, ba spíše naopak, jak sám o sobě tvrdíval, pouhý „samouk“, byl přece zkušeným manželem a obratným otcem. Mezi jiným se rozhodl nespěchali s vdavkami dcer, to jest neseděli jim na krku a netrápili jich přílišnou oteckou starostlivostí o jejich štěstí, jak se děje bezděky a přirozeně šmahem i v nejrozmnějších rodinách, kde mají několik dorostlých dcer. Ba docílil i toho, že pro svůj systém získal i Lizavetu Prokofjevnu, ač práce ta byla velmi namáhavá, namáhavá proto, že nepřirozená; ale důvody generálovy byly neobyčejně důrazné a osnovány na hmatavé skutečnosti. Zcela ponechány své vůli, svému rozhodnutí, budou nevěsty přirozeně přinuceny, konečně se státi rozumnějšími a tehdaž vše půjde samo, jelikož bude zde ochota a odloží se všechny rozmary a přílišné vybírání: na rodičích bude pouze je potom bděle a pokud možno nenápadně stríci, aby se nepřihodil nějaký zvláštní výběr, či nepřirozemi odchylka a

potom, až nadejde příhodný okamžik, rázem všemi silami pomoci a dáti věci patřičný směr. Konečně bylo důležité už i lo, že ku příkladu každým rokem rostlo nejen jejich jmění v geometrické řadě, ale i společenský význam; tím se stávalo, že čím více prchal čas, tím více získávaly dcery jako nevěsty. Ale uprostřed těchto nezvratných fakt, vyskytlo se ještě jedno faktum, že nejstarší dceři Aleksandre náhle a takořka úplně neočekávaně (jak to vždycky bývá) minulo dvacetpět let. Téměř současně i Afanasij Ivánovič Tockij, muž vyššího světa s vyššími svazky a neobyčejně bohatý, projevil opět dávné přání se oženili. Byl padesátpět roků stár, skvělého charakteru a měl neobyčejně jemný vkus. Chtěl se dobře oženiti; krásu uměl velmi dobře ocenili. Jelikož byl od nějaké doby s generálem Jpančinem v neobyčejném přátelství, sesíleném zvláště vzájemnou účastí v některých finančních podnicích, svěřil se mu, takořka za přátelskou radu a za pokyny prose, možno-li se ucházeli o ruku jedné z jeho dcer čili nic. V tichém a překrásném toku rodinného života generálova nastával patrný převrat.

Nej krásnější v rodině byla, jak již uvedeno, beze sporu nej mladší dcera Aglaja. Ale i sám Tockij, ač neobyčejný egoista, pochopil, že zde se nemůže ucházeli, Aglaja že není jemu souzena. Snad poněkud slepá láska a. vřelé přátelství sesterské zveličovalo věc, ale osud Aglaji představovaly si mezi sebou, a lo zcela upřímně, ne jako všední osud, nýbrž jako vůbec jen možný ideál pozemského ráje. Budoucí choť Aglajin musí býti vrcholem dokonalostí a předností, o bohatství už ani nemluvě. Sestry usnesly se dokonce mezi sebou, a to bez zvláštního zbytečného mluvení, že by, kdyby potřeba se ukázala, hotovy byly i k obětím na prospěch. Aglaji; její věno mělo býti ohromné, přesahující očekávání. Rodiče věděli o této ochotě dvou starších sester a proto, když Tockij požádal za radu, neměli takořka ani žádných pochyb, že jedna ze starších sester neodmítne korunovati jejich přání a to tím více, ježto u Afanasije Ivánoviče, pokud věna se týče, nebylo těžkostí. Proto generál s velmi znamenitou jemu

vlastní znalosti života hned ocenil velmi vysoko nabídnutí Tockého.

Ježto pak Tockij sám dbal dosud, ze zvláštních ohledů některých, největší opatrnosti, a ještě jen věc sondoval, lak i rodiče se dotýkali před dcerami návrhu jen velmi z daleka. Za odpověď na. to obdrželi od nich byt neurčité, přece alespoň uspokojivé vyjádření, že nejstarší Aleksandra nápadníka aspoň snad neodmítne. Bylo to děvče tvrdé sice povahy, ale dobré a rozumné a neobyčejně snáselivé; byla by si Tockého ochotně vzala a kdyby dala slovo, dostála by mu čestně. Nádhery nebyla milovnicí a nejen že nebylo se co obávati od ní starostí a příkrých převratů, ba dovedla by spíše osladit i a uklidnit i život. Byla velmi hezká, byt i ne efektní. Co mohl sobě Tockij přát lepšího?

Leč vše pokračovalo jako na zkoušku. Mezi Tockým a generálem bylo v přátelské dohodě stanoveno vystříhali se do určité doby každého formálního nezvratného kroku. Rodiče také nepočali ještě hovořiti s dcerami přímo; i jakási dissonance jakoby se ozývala: matka rodiny, generálová Jevančinová, stávala se z nějaké příčiny nespokojenou a to bylo příliš vážné. Byla tu jistá všemu vadící okolnost, jistá obtížná, starosti působící příhoda, o kterou se mohla celá věc roztržiti neodvratně.

Tato obtížná, starosti působící příhoda (jak říkával sám Tocký), sběhla se už v dávné době, tak před osmnácti lety Vedle jednoho z nej bohatších statků Ala našije Ivánoviče v jisté vnitřní gubernii, protloukal se životem jakýsi malý a ubohý statkář. Byl pozoruhodný pro ustavičné a vyhlášené nehody, důstojník na odpočinku, pocházející z dobrého rodu šlechtického, v tomto směru dokonce i čistšího než rod Tockých, jakýsi Filip Aleksandrovič Baraškov. Měl vše prodloužené a zabavené, ale dospěl konečně k lomu, že mohl po nejtěžší, skoro mužické práci býti spokojen se svým hospodářstvím. Sebe menším zdarem býval nesmírně povzbuzen.

Povzbuzen a posílněn nadějemi, vypravil se na několik dní

do okresního městečka, aby navštívil jednoho ze svých hlavních věřitelů a nejspíše se také s ním konečně domluvil. Za třetího dne jeho pobytu ve městě přijel k němu starosta jeho vesnice koňmo se zarmoucenou tváří a se spocenou bradou mu zvěstoval, že „votčina“¹ shořela včera v poledne, při čemž ráčila uhořeli také manželka, ale dílky jsou zachráněny.“

Takového překvapení nemohl snést ani Baraškov, zvyklý „ranám Štěstěny,“ sešilel a za měsíc umřel na horečku. Vyhořelý statek s mužíky po světě rozuteklými byl prodán na dluhy a dvě malinká děvčátka, šesti a sedmileté si vzal z velikodušnosti Afanasij Tockij na vychování. Dal je vychovávali s dětmi hospodářského správce, jenž u něho sloužil, jistého to Vysloužilého činovníka s četnou rodinou a k tomu Němce. Záhy zbyla toliko jedna dívka, Nasta, mladší zemřela na záškrt. Tockij rychle zapomněl na obě, neboť žil v cizině. Jednou před pěti lety, při projezdu, vzpomněl si Afanasij Ivánovič podívali se na svůj statek a najednou zpozoroval ve vesnickém svém domě, v rodině svého Němce překrásné dítě, asi dvanáctiletou, bujnou, milou a rozumnou dívku slibující, že vyroste v neobyčejnou krásku; a v lom byl Tockij bez odporu znalcem. Pobyl tenkrát na statku pouze několik dní, ale zařídil, čeho bylo třeba. Ve výchově děvčátka se udála významná změna; byla k němu povolána úctyhodná starší vychovatelka, schopná poskytnouti dívce vyšší vzdělání, Švýcarka, která kromě franciny vyučovala i různým jiným předmětům. Ubytovala se ve vesnickém domě a výchova malinké Našli nabyla rozsáhlých rozměrů. Právě čtvrtým rokem výchova ukončena, vychovatelka odcestovala a pro Nastu přijela jistá milostpaní, taktéž jakási statkářka a sousedka pana Tockého, avšak ze druhé, vzdálené gubernie a odvezla Nastu k sobě podle instrukcí a plnomocenství od Afanasije Ivánoviče, V lom nevelkém statku byl také arci neveliký, právě vystavěný dřevěný

1. Dědičný statek

dům; upravený byl velmi skvěle a vesnička jako schválně se nazývala „Otradnoje“.² Statkářka přivezla Nastu přímo do tohoto tichého domku a jelikož sama jako bezdětná vdova žila sotva verstu odtud, ubytovala se s Nastou. Kolem Nasti se otáčela stará klíčnice a obskakovala mladá zručná panská. V domě se našly hudební nástroje, nádherná knihovna dívčí, obrazy a rytiny, tužky, štětce, barvy a podivuhodná levretka.³ Za čtrnáct dní ráčil přijeti i sám Afanasij Ivánovič a od té doby jaksi zvláště si oblíbil tuto hluchou, stepní vísku svou, přijížděl tam každého leta, pobyl dva i tři měsíce a tak uprchla dosti dlouhá doba čtyř roků spokojeně a šťastně, vkusně a nádherně.

Jednou na počátku zimy, čtyři měsíce po letním příjezdu Afanasije Ivánoviče v „Otradnoje“, jenž tenkrát přibyl toliko na čtrnácte dní, počalo se proslýchati, či lépe řečeno, zaslechla Nastasie Filipovna, že Afanasij Ivánovič hodlá se v Petrohradě oženiti s bohatou a vynikající krasavicí — krátce, že udělá solidní a skvělou partii. Později se objevilo, že pověst nebyla ve všech podrobnostech správná; svatba byla i tehdyž teprv jen projektována a vše bylo ještě velmi neurčité, ale v osudu Nastasie Filipovny se udál od té doby přece jen převrat. Najednou projevila neobyčejnou rozhodnost a ukázala překvapující povahu. Nerozvažujíc dlouho opustila vesnický domek a náhle se objevila samojediná v Petrohradě, přímo u Tockého. Ten užasl, počal jí domlouvali, ale objevilo se najednou, téměř po prvním slovu, že nutno zcela změnit sloh, zvuk hlasu, bývalou látku příjemných a skvělých rozmluv, až doposud s úspěchem používanou logiku — inu vše, vše, vše! Před ním seděla zcela jiná ženština, zcela nepodobná té, kterou dosud znal a opustil teprve v červenci, odjížděje z „Otradného“. Objevilo se, že tato nová ženština předně úžasně mnoho věděla a chápala, a to tak mnoho, že to až

2. Útěšná neb Potěšná (t. vesnička).

3. Chrt.

překvapovalo, kde a odkud nabyla těchto vědomostí, jak se propracovala k takovým přesným názorům. (Snad za pomoci své dívčí knihovny?) A nejen lo, ona dokonce i velmi dobře chápala otázky právníkové a měla pozitivní znalost ne-li světa, tedy alespoň toho, jak některé věci ve světě se dějí a za druhé, lo byla již zcela jimi povaha než dříve, to jesi, nebylo lo již ono ostýchavé pensionálsky neurčité stvoření někdy okouzlující svou originalitou, bujností a naivností, někdy truchlivé a zádumčivé, udivené, nedůvěřivé, plačící a neposedné.

Ne: před ním se chechtala a bičovala ho nej jedovatějšími sarkasmy, bytost neobyčejná, překvapil jí, která se přímo vyslovila, že nikdy k němu nechovala ve svém srdci jiného pocitu, než opovržení, hlubokého, největšího opovržení, až hnusu se podobajícího, jež se dostavilo hned po prvním podivu. Tato nová ženština prohlásila, že jest jí vlastně, úplně lhotejné, jestliže třeba ihned a s kýmkoli se ožení, ale že přijela překazit tento sňatek a to překazit jej ze zlosti a nepovolí jedině proto, že se jí tak zachtělo, a že následkem toho se tak stáli musí — „nu, třeba jen proto, abych se ti mohla do syta vysmáti, neboť se konečně chci také jednou smáti.“

„Tak se alespoň vyjádřila, ač možná nevyřkla vše, co měla v hlavě. A zatím, co se nová Nastasie Filipovna chechtala a všechno lo vykládala, uvažoval Afanasij Ivánovič o této věci a poněkud seřaďoval rozptýlené myšlenky. Uvažování trvalo dosti dlouho; hloubal a váhal skoro celých čtrnáct dnu; ale za dvě neděle byl pevně rozhodnul. Tehdáž byl Afanasij Ivánovič skoro padesátník, a člověk byl nanejvýš solidní u usedlý. Svě postavení ve světě a ve společnosti měl dávno úplně zabezpečené. Sebe, svůj klid a pohodlí miloval a cenil si nade všechno, jak se také slušelo na tak velice pořádného muže. Nesmělo se připustiti ani nejmenší vyrušení, anebo otrásání v tom, co bylo budováno celým životem a co nabylo tak krásné formy. S druhé strany zkušenost a neobyčejný dar pozorovací zase velmi záhy a neobyčejně jistě

napověděly Tockému, že mu jest nyní jednali s osobou úplně se vymykající z obvyklé fasony, že je to taková bytost, která nejen umí vyhrožovali, ale hrozbu také jistě skutečnou a hlavně, že se před ničím nezastaví, protože si rozhodně ve světě ničeho neváží, takže ji nemožno ani něčím lákavým svést. Zde bylo patrně cosi jiného; bylo v tom možno tušiti nějaký duševní a srdeční rmut, cosi na způsob romantického hněvu, Bůh ví na koho a proč, jakýsi nenasytný pocit opovržení, jenž úplně vybočil z obvyčejné míry, jedním slovem něco nadmíru směšného a v pořádné společnosti nedovoleného, co jest pro řádného člověka, utká-li se s tím, opravdový trest boží. Ovšem, že při bohatství a vlivu Tockého bylo lze udělali hned nějaké malé a úplně nevinné darebáctví, aby se zbavil nepříjemností. Avšak s druhé strany bylo patrné, že Nastasie Filipovna není skoro schopna nějakou škodu způsobiti, na příklad ve smyslu právnickém; ba ani značnější skandál nemohla, vyvolati, protože mohla býti vždy tak snadno omezena. Ale vše to jen v tom případě, že by se byla Nastasie Filipovna odhodlala k činu a jednala jako jiné činivají a jak vůbec v podobných případnostech se jedná bez přílišného výstředního vybočení z kolejí. Ale zde právě hodil se Tockému jeho dar pozorovací: dovedlť uhodnout i, že Nastasie Filipovna sama také dobře chápe svoji neschopnost škoditi mu ve smyslu právním, že však má něco jiného v hlavě a . . . v jiskrném zraku. Ničeho si neváží a nejméně sebe, (bylo třeba velmi mnoho rozumu a pronikavosti, aby uhodl v tomto okamžení, že už dávno přestala sebe si ceniti, jakož i aby on takový skeptik a světský cynik — uvěřil ve vážnost tohoto pocitu), Nastasie Filipovna byla s to, aby navždy a hrozně se zničila, třeba i sibiřskou káznici, jen když by si mohla posměch ztropiti z člověka, k němuž cítila tak nelidský odpor. Afanasij Ivánovič se tím nikdy netajil, že jest poněkud zbabělý, či lépe řečeno nejvyšší konservativní. Kdyby ku příkladu byl věděl, že bude při sňatku zabit, či že udá se něco toho druhu, něco neslušného, směšného a ve společnosti nezvyklého: byl by

se arci polekal, ale nikoli toho, že bude zabit, či raněn do krve, nebo veřejně poplván atd. atd., nýbrž toho, že se mu to stane v lakové nepřirozené a neslušné formě. A hle. Nastasie Filipovna lo právě prorokovala, byť dosud o tom mlčela; on však vytušil, že ho velmi správně pochopila a vyzkoumala a následkem toho také věděla, čím na něj udeřiti. A tak, ježto svatba byla skutečně teprve zamýšlena, Afanasij Ivánovič se pokořil a ustoupil Nastasii Filipovně.

Jeho rozhodnutí pomohla ještě jedna okolnost: bylo těžko si představit, jak velice lišila se nová Nastasie Filipovna tváří od té předešlé! Dříve to byla pouze velmi hezká dívčice a nyní . . . Tockij si dlouho nemohl odpustiti, že po celé čtyři roky se na ni díval a nic neviděl. Pravda, mnoho znamená, že náhle nastoupil vnitřní obrat u obou. Vzpomínal si ostatně i na dřívější okamžiky, kdy napadaly ho podivné myšlenky, zahleděl-li se, ku příkladu, do těchto očí: jako kdyby v nich spatřoval hluboký, tajemný mrak. Tento zrak hleděl — jako kdyby dával hádanku. V posledních dvou letech často žasl nad změnou barvy v obličejí Nastasie Filipovny; hrozně bledla a — zvláštní věc — tím krásněla. Tockij, jenž jako všickni gentlemeni, kteří se dosti nahýřili, díval se s počátku na to opovržlivě, že tak levně se mu dostalo léto neživé duše, ale v poslední době měl o tomto svém názoru už jisté pochybnosti. Již minulého jara aspoň se rozhodl sluj co stůj Nastasii Filipovnu co nejrychleji výtečně a s dostatečným věnem provdati za nějakého moudrého a řádného pána, úředníka v jiné gubernii. (Ó, jak úžasné a škodolibé se nyní tomu posmívala Nastasie Filipovna!) Ale nyní sveden novotou, uvažoval Afanasij Ivánovič docela o tom, že by mohl poznovu tuto ženštinu využitkovati. Rozhodl se Nastasii Filipovnu ubytovali v Petrohradě a obklopili ji pohodlím i přepychem. Nezdáří se jedno, půjde druhé: s Nastasií Filipovnou bylo možno se zaskvíti, ba i pochlubili v kroužku známých. Afanasij Ivánovič vysoko si cenil svou slavnou pověst v tomto směru.

Uprchlo již pět roků petrohradského života a tu, rozumí se, mnohé se vykristalisovalo. Stav Afanasije Ivanoviče byl neutěšený; nejhorším bylo, že stav se již jednou strašpytlem, nemohl více nabýti klidu. Báł se — aniž sám věděl čeho — prostě, báł se Nastasie Filipovny. Po nějakou dobu (prvé dva roky) měl Nastasii Filipovou v podezření, že se chce sama za něho provdali, ale mlčí z přílišné pýchy a vytrvale čeká na jeho nabídnutí. Byl by to zvláštní požadavek, ale Afanasij Ivánovič byl nedůvěřivým a proto se mračil a zabředl do těžkých myšlenek. K velkému a poněkud nepřijemnému překvapení (takové jest srdce člověka), se jednou náhodou přesvědčil, že, kdyby i učinil nabídnutí k sňatku, dostalo by se mu odmítnutí. Dlouhou dobu toho nemohl pochopiti. Zdálo se mu, že možno to vysvětlili jedině tím, že hrdost „urazené a fantastické ženštiny“ dospěla k lakovému slupni vzteku, že jest jí věru příjemnější dále jednou na jevo své opovržení odmítnutím návrhu, než pro vždy se zabezpečiti a dosíci nedosažitelné velikosti. Nejhorším bylo, že Nastasie Filipovna lak neobyčejně se osmělila. Na odbytne, ačkoliv velmi značné, také nepřistoupila a třebaže přijala nabízený přepych, přece žila velmi skromně a skoro ničeho sobě za těch pět roků nepoložila stranou; Afanasij Ivánovič, aby roztránil své okovy, odvážil se použiti velmi chytrého prostředku: nepozorovaně a uměle počal ji sváděti za obratné pomoci různých, nejideálnějších nástrah, ale vtělené ideály, knížata, husaři, sekretáři vyslanectví, básníci, spisovatelé románů, dokonce i socialisté nepohnuli Nastasií Filipovnou, jako kdyby měla kámen na místě srdce a city v ní vyschly a vymřely jednou pro vždy. Žila ponejvíce osaměle, četla, dokonce se i učila a milovala hudbu. Známostí měla málo, byla známá všeho všudy s několika ubohými a směšnými činovnicemi, znala jakési dvě herečky, nějaké stařeny a velmi ráda měla čelnou rodinu jistého úctyhodného učitele, v jehož rodině byla také všemi milována a vždý s radostí vítána. Dosti často se u ní scházivalo k večírku pěl i šest známých, nic více. Tockij přichá-

zíval velmi často a přesně. V poslední době ne bez namáhání seznámil se s Nastasií Filipovnou také generál Jepančin. Současně seznámil se s ní úplně lehce a beze všech obtíží mladý činovník, jistý Ferdýščenko, velmi nezpůsobný a tlustý šprýmař, jenž rád se veselil a pil. Dále byl s ní znám jistý mladý zvláštní člověk jménem Pticyň, skromný, přesný a uhlazený, jenž vyšed ze žebroty, stal se lichvářem. Konečně se s ní seznámil Gavřila Ardalionovič . . . Konec všeho byl, že se o Nastasii Filipovně rozšířila podivná pověst: její krásu znali všickni, ale to bylo vše; nikdo se nemohl ničím pochlubit, nikdo nic vyprávěti. Taková reputace, její vzdělání, vybrané způsoby, vtip, vše to utvrdilo konečně Afanasije Ivánoviče v jistém záměru. Zde také počíná okamžik, v němž zasáhl do této historie tak vážně a neobyčejně sám generál Jepančin.

Když ho Tockij tak laskavě požádal za přátelskou radu síran jedné z jeho dcer, tu se také důstojně a rozšafně ze všeho upřímně a plně vyznal. Svěřil mu, že se rozhodl nelekati se žádných prostředků, aby dobyl si své svobody, že by se neuspokojil prohlášením Nastasie Filipovny, byť i řekla, že ho nebude více znepokojovati, jelikož mu slovo nedostačuje, že si žádá plné záruky. Domluvili se a shodli na společném postupu. Ujednáno vyzkoušeli na počátku nej měkčí prostředky a dotknouti se, ať tak řekneme, pouze „ušlechtilých strun srdečních“. Oba přijeli k Nastasii Filipovně a Tockij přímo započal tím, že líčil svůj nesnesitelný a úžasný stav, všecku vinu bral na sebe a upřímně se vyznal, že se nemohl káti z toho, jak s ní na prvopočátku jednal, protože jest zakořeněným prostopášníkem, jenž nebývá sebe mocen, že se však nyní chce ženiti a celý osud tohoto, v nejvyšším stupni slušného, světského sňatku má ona ve svých rukou, jedním slovem, že nejlepší naděje klade v její dobré srdce. Potom počal hovořiti generál Jepančin v hodnosti otce; mluvil rozhodně, ale vyvaroval se všeho, co by se jí mohlo dotknouti, připomenul toliko, že jí přiznává plné právo rozhodovati o osudu Afanasije

Ivánoviče, obratně se blýskl svou umírněností a představil jí, že osud jeho dcery — a snad i dvou druhých — závisí nyní od jejího rozhodnutí. Na otázku Nastasie Filipovny „co že se vlastně od ní požaduje?“ přiznal se Tockij s předešlou, úplně otevřenou přímostí, že jest dosud ustrašen z té doby před pěti lety, že nemůže ani nyní dosíci klidu, pokud se Nastasie Filipovna sama za někoho neprovdá. Ihned pak dodal, že tato prosba s jeho strany byla by ovšem nepěkná, kdyby neměl pro ni některé důvody. Velmi dobře zpozoroval a poznal, že mladý muž z řádného, dobrého rodu, žijící v nej důstojnější rodinu, totiž Gavriila Ardalionovič Ivolgin, jež zná a jehož návštěvy přijímá, se dávno do ní zamiloval s plnou silou vášně, a jistě dal by polovinu života za pouhou naději, že získá si její sympathie. Gavriila Ardalionovič se k lomu sám přiznal Afanasiji Ivánoviči již dávno, přátelsky a z čistého, mladého srdce, a že o lom také ví Ivan Fedorovič, jenž jest mladému muži nakloněn. Konečně, neklame-li se on sám, Alanasij Ivánovič, ví také Nislasie Filipovna o této lásce mladého muže a zdá se, že dívá se na ni shovívavě. Arci, jemu jest ze všech nejobtížněji o tonr hovořili. Ale kdyby Nastasie Filipovna chtěla připustili, že on, Tockij, kromě egoismu a louhy po uspořádání vlastního osudu, chce aspoň poněkud dobro její, pochopila by, že již dávno jaksi divně, ba těžce dívá se na její osamělost: že jest tu pouze jediný neurčitý mrak a úplná nevěra v možnost obnovení života, jenž by přece tak krásně mohl se vzkřísili v lásce a v rodině a získali tímto způsobem nový cíl; že zde hynou tak skvělé snad schopnosti, že tu viděti dobrovolné libování si v zármutku, jedním slovem dokonce jakýsi romantismus, nedůstojný zdravého rozumu, ani vznešeného srdce Nastasie Filipovny. Opakovav ještě jednou, že jest mu o lom hovořili mnohem obtížněji než ostatním, uzavřel řeč vysloviv naději, že mu Nastasie Filipovna neodpoví opovržením, když chce upřímně zabezpečili její budoucnost a nabízí jí sedmdesát pět tisíc rublů. Na vysvětlenou dodal, že tato summa stejně už určena pro ni v jeho poslední vůli; jedním slovem, že zde

neběží snad o nějakou náhradu ... a konečně, proč že by se neměla připustili a zároveň omluvili tužba člověka, ať čímkoliv ulehčili svému svědomí atd. atd., jak se mluvívá v podobných případech o tomto tematě. Afanasij Ivánovič hovořil dlouho a krasořečnil připojiv takřka mimochodem velmi zajímavý výrok, že se o těch sedmdesátipěti tisících zmiňuje poprvé, že o nich nevěděl ani sám Ivan Fedorovič, jenž tu sedí, jedním slovem, že o nich neví — nikdo. Odpověď Nastasie Filipovny překvapila oba druhy.

Nejen, že neozval se z ní ani v nej menším její bývalý posměch, dřívější nepřátelství a nenávisť, bývalý pošklebek, při jehož pouhé vzpomínce běhal dosud Tockému mráz po zádech, naopak, jako kdyby lomu byla ráda, že může konečně s někým pohovořili upřímně a přátelsky. Přiznala se, že dávno sama toužila po přátelské radě, že jen hrdost jí překážela, ale že nyní, kdy jest led prorazen, nic lepšího státi se nemohlo. Z počátku s truchlivým úsměvem, ale potom vesele a s bujným smíchem se vyznávala, že po bývalé bouři není více ani památky a byť sama se i nezměnila ve svém srdci, přece byla přinucena mnohé připustit vzhledem k stávajícím poměrům; co se stalo, stalo se, co jest pryč, jest pryč a naplňuje ji podivem, že jest Afanasij Ivánovič dosud ustrašen. Tu se obrátila k Ivanu Fedoroviči a s výrazem hluboké úcty pronesla, že dávno již velmi mnoho zaslechla o jeho dcerách a od dávna je upřímně a všele ctí, Již pouhá myšlenka, že by jim mohla byti něčím prospěšná, činí ji šťastnou a naplňuje hrdostí. Jest s pravdou, že se rmoutí i nudí, velmi nudí, Afanasij Ivánovič uhodl její sny: přála by si vzkříšení, když ne v lásce, tedy v rodině, aby poznala nový cíl života, ale o Gavrilu Ardalionoviči, že nemůže téměř ničeho dosud říci. Zdá se, pravda, že ji miluje, také ona cítí, že by ho milovala, kdyby mohla uvěřili v stálost jeho náklonnosti; ale on jest velmi mlád i když je upřímný; rozhodnutí jest nesnadné. Jí líbí se ostatně to, že pracuje, sám se snaží o výživu celé rodiny. Slyšela, že jest energický a hrdý, chce docílit kariéry a probiti se. Také slyšela, že jest Nina Aleksandrovna Ivolginová,

matka Gavrily Ardalionoviče výtečná a nejvyš úctyhodná žena, že jeho sestra Varvara Ardalionovna jest velmi pozoruhodná a energická dívka, mnoho slyšela o ní od Pticyna. Zaslechla, že snášejí neštěstí statečně; velmi by si přála s nimi se seznámili, ale jest otázka: přijmou-li ji ve své rodině přívětivě? Vůbec se nestaví proti možnosti tohoto sňatku, avšak o lom musí se dále uvažovali; přeje si, aby se na ni nenaléhalo. Sírán sedmdesátipěti tisíc Afanasij Ivanovic zbytečně dělal lakové okolky. Ona zná hodnotu peněz a ovšem, že je přijme. Děkuje Afanasij i Ivánoviči za jeho delikátnosť, že se o penězích ani generálu nezmínil, tím méně Gavrilovi Ardalionoviči, ale proč by vlastně ten neměl o tom dříve věděti? Za tyto peníze se nemusí styděti, vstoupí-li do jejich rodiny. Naprosto nezamýšlí nikoho prositi za nějaké odpuštění a přála by si, aby o tom zvěděli. Dříve se za Gavrilu Ardalionoviče neprovdá, pokud nebude přesvědčena, že ani on, ani jeho rodina si neponechávají nějaké domněnky za lubem. Naprosto se nepovažuje za vinnou a lépe, zví-li Gavřila Ardalionovič, za jakých podmínek žila těch pět roků v Petrohradě, v jakém poměru byla k Afanasiji Ivánoviči a co peněz si zachovala. A konečně, když přijímá nyní peníze, nebéře je jako plat za zhanobení panenství, čehož nezavinila, nýbrž prostě jako náhradu za zničený osud.

Při výkladu toho všeho se docela tak rozčílila (což bylo ostatně úplně přirozené) a rozohnila, že generál Je-pančin byl velmi spokojen a považoval poslání za skončené, ale Tockij, byv jednou zastrašen, ani teď ještě zcela nevěřil a dlouho se bál, zdali i tu pod květem neskrývá se had. Leč vyjednávání započalo, bod, na němž celý rozvrh obou přátel byl osnován, totiž na možné náklonnosti Nastasie Filipovny ku Gaňovi, počal se zvolnoučka vyjasňovali, a nabývati určitosti tak, že i Tockij počínal časem věřiti v možnost úspěchu. Zatím se Nastasie Filipovna domluvila s Gaňou; slov bylo proneseno málo, její čistota jistě při tom trpěla. Nicméně neměla ničeho proti jeho lásce, dovolovala ji, ale určitě

se vyjádřila, že se ničím nechce omezovali, že do . samé svatby (dojde-li k svatbě) ponechává si právo říci „ne“ a to třeba v nej poslednější hodině; totéž právo, že poskytuje Gaňovi. Gaňa se vždy ochotnou náhodou brzy určitě dozvěděl, že nepřízeň jeho celé rodiny k tomuto sňatku a zvláště k Nastasii Filipovně, vystupující na jevo v domácích mrzutostech, jest Nastasii Filipovně již známá do nejmenších podrobností; sama s ním o tom nemluvila, ačkoliv očekával toho každého dne. Ostatně by se dalo ještě mnohé vyprávěti o historkách a okolnostech, jež se objevily na povrchu následkem těchto námluv a vyjednávání; ale již jsme i tak ocítili se příliš napřed, a to tím více, že některé okolnosti objevovaly se dosud ve formě velmi neurčitých povídaček. Ku příkladu, Tockij se odkudsi dozvěděl, že Nastasie Filipovna vstoupila do nějakého neurčitého, všemi tajeného styku s děvčaty Jepančinovými — povídačka naprosto nevěrohodná. Za to druhé pověsti bezděčně uvěřil a měl z ní strach jako ze strašidla; zaslechl jako skutečnost, že Nastasie Filipovna prý velmi dobře ví, že se Gaňa žení toliko pro peníze, že má duši černou, lačnou, zlostnou, závistivou a nesmírně, jako nikdo jiný, sobeckou; ačkoliv prý Gaňa dříve vášnivě se namáhal nad Nastasií Filipovnou zvítězili, když však oba přátelé se odhodlali využítkovati tuto z obou síran klíčící vášeň ve svůj prospěch a koupili Gaňu tím, že by mu prodali Nastasii Filipovnou za ženu zákonnou, počal ji nenáviděti jako přízrak. V jeho duši jako kdyby se byla podivuhodným způsobem sešla vášeň s nenávistí a třeba že vyslovil konečně po trapném váhání, že souhlasí s tím, pojali za choť tuto „špatnou ženštinu“, přece si v duchu přísahal, že se jí za to hořce pomstí a potom-jí „doběhne“, jak prý sám se měl vyjádřili. O tom všem, že prý Nastasie Filipovna ví a cosi tajně kuje. Tockij stal se tak velkým strašpytlem, že ani Jepančinovi nesvěřoval své obavy a strachy; ale dostavovaly se okamžiky, kdy jako slabý člověk na novo se vzchopoval, a rychle okřával na duchu. Vzmužil se ku příkladu nadmíru, když Nastasie Filipovna posléze oběma

přátelům určitě se vyslovila, že večer v den svých narozenin vyřkne poslední slovo. Za to nejpodivnější a nejneuvěřitelnější povídačka, jež týkala se sama váženého Ivana Fedoroviče — ó, běda, zdála se čím dále tím pravdivější.

Tu na prvý pohled vše zdálo se býti holým nesmyslem. Nesnadno bylo uvěřili, že by se Ivan Fedorovič v úctyhodném svém a pokročilém věku, při svém rozumu a důkladné znalosti života atd. atd. sám se zbláznil do Nastasie Filipovny a to prý v takovém stupni, že se jeho choutka podobala až vášni. Nač v léto případnosti spoléhal, těžko bylo vůbec si představit, snad dokonce na pomoc Gaňovu. Tockij alespoň tušil cosi podobného, tušil existenci jakési téměř liché úmluvy, osnované na vzájemném proniknutí, mezi Gaňou a generálem. Ostatně jest známo, že člověk příliš vášní zachvácený, zvláště letitý stává se slepým, a jest hotov tušiti naději tam, kde jí vůbec není, a nejen to, že pozbývá i rozvahy a jedná jako hloupé děcko, byt' měl hlavu sebe větší.

Bylo známo, že generál připravil k narozeninám Nastasie Filipovny dárek, nádherný šperk perlový mající velkou cenu a nesmírně se o dárek staral, ač věděl, že Nastasie Filipovna jest žena nezištná. V předvečer narozenin byl jako v horečce, ačkoliv to obratně skrýval. A o těchto perlách právě zaslechla také generálová Jepančinová. Pravda, Jelizaveta Prokofjevna již dávno vytušila větroplaštví svého chotě, ba částečně mu zvykla, avšak nebylo možno nevyužítkovati takové náhody a povídačka o perlách ji neobyčejně zajímala. Generál to vyslídil zavčas, již včera padlo lecjaké slovíčko i tušil nastávající důkladné objasňování a bál se ho. Proto tudíž se mu ráno, s kterým jsme započali povídku, tak hrozně nechtělo jíti snídal do lůna rodiny. Ještě než se dostavil kníže, umínil si, že se vymluví na práci a vyhne se tomu. Vyhnutí znamenalo u generála někdy prostoprostý útek. Chtěl získati třeba jediný tento den a hlavně dnešní večer bez nepříjemností. A tu náhle jako na zavalanou se dostavil kníže. „Zrovna Bůh ho poslal,“ pravil si v duchu generál přicházeje k choti.

V.

Generálová si zakládala na svém původu. Jak jí však bylo, když přímo a bez přípravy uslyšela, že tento poslední svého rodu kníže Myškin, o němž již cosi zaslechla, není nic jiného než ubohý idiot a skoro žebrák, přijímající almužnu. Generál úmyslně hleděl způsobiti efekt, aby rázem vyvolal zájem a dal hovoru jiný směr a při vzrušení vyhnul se dotazům o perlách.

Generálová při nezvyklých událostech obyčejně nesmírně vyvalovala oči a tělo posunula poněkud do zadu, zírala před sebe do prázdna a nevyřkla slova. Byla to urostlá žena, stejného věku s manželem, temného, valně prošedivělého, však ještě dosti hustého vlasu, nos měla poněkud hrbatý, byla přihublá, žlutavých vpadlých tváří, s tenkými, staženými rty. Čelo měla vysoké, ale úzké; šedé, dosti veliké oči mívaly někdy překvapující výraz. Kdysi měla jistou slabou stránku: věřila, že zrak její jest efektní a toto přesvědčení zůstalo jí trvale.

„Přijmouti ho? Pravíte, že ho máme přijmouti led? Hned?“

A generálová vyvalila oči co nejvíce na Ivana Fedoroviče, jenž se před ní vrtěl.

„Ó, v tomto ohledu netřeba okolkovati, jestliže jen ty, drahoušku, přeješ si ho viděti,“ spěchal s vysvětlením generál. „Jest to učiněné dítě a k tomu politováníhodné; mívá jakési chorobné záchvaty; přibyl právě ze Švýcar, zrovna z vagonu přišel, je podivně ošacen, nějak po německu a na dovršenou všeho: doslovně bez kopejky; div neplakal! Daroval jsem mu dvacetpět rublů a etici mu vyhledali nějaké písařské místečko v naší kanceláři. A vás, mesdames, prosím, abyste ho vyčastovaly, protože, zdá se, má také hlad..“

„Přivádíte mne do úžasu,“ pokračovala generálová tímže způsobem jako před tím, „je hledov a má záchvaty! Jaké záchvaty?“

„Ó, neopakují se tak často a při tom jest skoro děcko, jest ostatně vzdělán. Chtěl jsem vás, mesdames,“ obrátil se opětně k dcerám, „poprosili, abyste ho vyzkoušely, chci náležitě seznali, k čemu se hodí.“

„Vy-zkou-še-ly?“ protáhla generálová a v největším podivu těkala opět zrakem s muže na dcery a opačně.

„Ach drahoušku, nepřikládej tomu takového smyslu . .. ostatně, jak si přeješ; zamýšlel jsem prokázali mu laskavost a uvéstí ho k nám, protože jest to téměř dobrý skutek.“

„Uvéstí ho k nám? Ze Švýcar?“

„Švýcary nic nevadí; opakují ostatně, jak chceš! Vždyť činím tak proto, že jest předně jmenovcem a snad i dokonce příbuzným a za druhé že nemá kam hlavy položil: Ba domníval jsem se, že se o něho budeš poněkud zajímali, jelikož náleží přes vše k našemu rodu.“

„To se rozumí, mamam, možno-li s ním mluvili bez okolku, k tomu přichází s cesty a chce se mu jísti, proč bychom jej nenasytili, neví-li kam se uchýlili?“ pravila nejstarší Aleksandra.

„K dovršení všeho, jest učiněné dítě, s kterým si možno ještě zahráti na slepou bábu.“

„Zahráti na slepou bábu? Kterak to?“

„Ach, mamam, ustaňte se přetvářeli, prosím vás,“ přerušila ji s hněvem Aglaja.

Prostřední, všemu se smějící Adelaida, toho nesnesla a rozesmála se.

„Zavolejte ho, papa, mamam svoluje,“ rozhodla Aglaja.

Generál zazvonil a poručil pozvali knížete.

„Ale jen s tou podmínkou, že se mu hned uváže ubrousek kolem krku, až zasedne za stůl,“ pronesla generálová. „Zavolejte

Fedora, nebo ať Mavra . . . aby stáli za ním a dávali na něj pozor, až bude jít. Jen, je-li kliden, když má záchvaty? Nedělá posunky?“

„Naopak, jest dokonce velmi pěkně vychovaná a má překrásné způsoby. Někdy bývá poněkud prostý. . . Ejhle, tu jest již sám! Nuže, prosím, doporučuji — poslední potomek rodu knížat Myškinů, jmenovec a snad i příbuzný, přijměte ho laskavě! Hned se bude snídati, kníže, prokažte tu čest ... A já — odpusťte, opozdil jsem se již, spěchám . . .“

„Známo, kam spěcháte,“ pronesla vážně generálová.

„Spěchám, spěchám, drahoušku, opozdil jsem se. Ano, dejte mu své památníky, mesdames, nechať vám něco napíše; jest znamenitý krasopisec; málo je takových! Talent! U mne načrtal starodávným písmem Jgumen Pafnutij ruku přiložil . . . Nuž, na shledanou!“

„Pafnutij? Igumen ? Počkejte, počkejte, kam jdete a co jest to za Pafnutije?“ stále ještě rozmrzele a div ne v nepokoji vzkřikla generálová na utíkajícího manžela.

„Ano, drahoušku, ano, to byl v starověku takový igumen . . . Spěchám k hraběti, dávno mne očekává a hlavní, že mi sám určil čas ... Na shledanou, kníže!“

Generál se rychlým krokem vzdálil.

„Vím, k jakému to jde hraběti,“ pronesla ostře Jelizaveta Prokoljevna a roztržitě obrátila zrak na knížete. „Tak co!“ počala vzpomínati mrzutě a zlostně. „Nuže, co tam jest . . . ach . . . ano . . . nuže, co jest to za igumena?“

„Mamam,“ pokárala ji Aleksandra a Aglaja dokonce dupla nožkou.

„Nevytrhujte mne, Aleksandro Ivánovno,“ ušklubla se generálová, „chci o tom také věděti. Posadte se tuhle, kníže, sem do toho křesla, naproti, ne — sem k slunci, obraťte se k světlu, abych vás viděla. Nuže, co jest to za igumena?“

„Igumen Pafnutij,“ odvětil kníže zdvořile a vážně.

„Pafnutij? To je zajímavé; nu a co s ním?“

Generálová se dotazovala netrpělivě, rychle a ostře, nespouštějíc zraků s knížete a když odpovídal, kývala hlavou za každým jeho slovem.

„Igumen Pafnutij žil ve čtrnáctém věku,“ započal kníže? „spravoval klášter na Volze, v nynější naší gubernii Kost romské. Byl vyhlášen pro svatý život, jezdil do Ordy,¹ byl nápomocen při urovnávání tehdejších poměrů a podepsal jednu úřední listinu, a snímek podpisu jsem viděl. Rukopis se mi tak zalíbil, že jsem se mu naučil. Když chtěl teď generál viděti moje písmo, aby mi určil místo, napsal jsem mu několik vět různým písmem a mezi jinými „Igumen Pafnutij ruku přiložil“ rukopisem igumena Pafnutije. Generálu se to líbilo a nyní se o tom zmínil.“

„Aglajo,“ pravila generálová, „zapamatuj si to, Pafnutij, či lépe zapiš si (o, zapomínám vše. Ostatně jsem myslila, že to bude zajímavější. Kde jest onen podpis?“

„Myslím, že zůstal v kabinetě na stole generálově.“

„Hned pro něj poslati a přinésti!“

„Napíši vám podruhé raději jiný, budete-li si toho přátí?“

„Arci, mamam,“ pronesla Aleksandra, „teď lépe snídali, máme hlad“

„Budíž,“ rozhodla generálová. „Pojďte, kníže, máto volky hlad?“

„Ano, teď tuze rád pojím, a velmi vám děkuji!“

„Velmi pěkné, že jste uctivý a pozoruji, že nejste vůbec takový — podivín, za jakého jste mně byl doporučen. Pojďme! Zde, naproti mně usedněte,“ starala se, když přišli do jídelny, usazujíc knížete, „chci se na vás dívali. Aleksandro, Adelaido, obslužte knížete. Není-li pravda, že není takový . . . chorý? Snad ani ubrousku nebude třeba . . . Podvázovali vám, kníže, ubrousek při jídle?“

1. Říše tatarská na Volze

„Druhdy, když mi bylo sedm let, myslím, že mi podvazovali, ale nyní si obyčejně kladu ubrousek při jídle na kolena.“

„Tak se to sluší. A záchvaty?“

„Záchvaty?“ podivil se poněkud kníže. „Záchvaty se mi nyní dostavují zřídka. Ostatně nevím, tvrdilo se, že mi zdejší podnebí uškodí.“

„Hezky mluví,“ podotkla generálová obrátivši se k dcerám a pokračovala v příkyvování za každým slovem knížete, „ani jsem toho neočekávala. Z té příčiny bude vše nicotnost a nepravda, jako obyčejně. Jezte kníže a vypravujte, kde jste se narodil, kde byl vychován? Chci vše znáti, zajímáte mne velmi.“

Kníže poděkoval a mezi tím, co s velkou chutí jedl, počal vyprávěti vše, o čem bylo mu již několikrát hovořiti za tohoto jitra. Generálová byla spokojenější a spokojenější. Taktéž dívky naslouchaly dosti pozorně. Kontrolovali vývod rodu; objevilo se, že kníže znal dosti dobře svůj rodokmen, ale nechat se ubírali tou či onou cestou, mezi ním a generálovou nebylo takořka žádného příbuzenství. Mezi dědy a bábami bylo ještě možno shledati vzdálené příbuzenství. Tato suchopárná látka se obzvláště zalíbila generálové, které se téměř nikdy nezdařilo přes veškeré přání pohovořiti si o svém rodokmenu, takže povstala od stolu v povznesené duševní náladě.

„Pojďme do naší ‚sborovny‘,“ pronesla, „kávu tam přinesou. Máme takovou společnou světnici,“ obrátila se ke knížeti odvádějíc ho, „jest to prostě moje malinká návštěvna, kde se scházíme, jsme li samy a každá se zaměstnává svojí prací. Aleksandra, lato zde, moje nejstarší dcera, hraje buď na pianě, čte, nebo šije, Adelaida maluje krajiny a podobizny (ale ničeho nemůže dokončiti) a Aglaja sedí a nedělá nic. Mně také padá práce z rukou a nic se mi nedaří. Nuže, tu jsme, sedněte sem, kníže ke krbu a vypravujte. Chci poznati, jak umíte vyprávěti o čemkoliv! Chci se úplně informovati. Až uvidím starou kněžnu

Bělokonskou, tu jí vše o vás řeknu. Chci, abyste každého zaujal. Nuže, mluvte!“

„Mamam, takhle vypravovati jest velmi zvláštní způsob,“ podotkla Adelaida, která si mezi tím upravila malířský podstavec, vzala štětce, paletu a počala kopírovati s rytiny dávno začatou krajinu. Aleksandra s Aglajou usedly na malý divan a složivše ruce naslouchaly hovoru. Kníže zpozoroval, že jest středem bedlivé pozornosti.

„Ničeho bych nevyprávěla, kdyby se mi tak poroučelo.“ podotkla Aglaja.

„Proč? Co tu zvláštního? Proč by neměl vypravovati? Jazyk má! Chci poznati, jak umí hovořiti. Nuže, o čemkoliv. Vypravujte, jak se vám líbilo ve Švýcarsku, prvý dojem. Však uvidíte, že hned začne, překrásně začne.“

„Dojem byl silný,“ započal kníže.

„Ejhle, ejhle, již započal,“ doložila netrpělivá Jelizaveta Prokofjevna obracejíc se k dcerám.

„Nechte ho alespoň hovořiti, mamam,“ vyrušila ji Aleksandra. „Tento kníže jest snad velký šibal, ale nikterak ne idiot,“ zašeptala Aglaji.

„Jistě, že tomu tak, vidím to dávno,“ odvětila Aglaja. „Jest to podlé hráti takovou roli. Chce tím snad něco získati?“

„První dojem byl velmi silný,“ opakoval kníže. „Když nne vezli z Ruska různými městy německými, pohlížel jsem na vše toliko mlčky a jak se pamatuji, ani jsem se nevyptával na nic. Bylo to po řadě prudkých a bolestných záchvatů choroby a já vždy, když se choroba sesilovala a záchvaty se několikráte za sebou opakovaly, propadal jsem úplné otupělosti, pozbýval docela pamět a třeba že rozum pracoval, přece logický běh myšlenek se přerušoval. Více než dvě tři myšlenky jsem nemohl za sebou v jednu řadu spojit. Tak se mi zdá. Když záchvaty minuly, ozdravěl jsem a stal se silný, jako nyní. Pamatuji, že jsem cítil nesnesitelný stesk, chtělo se mi dokonce plakati, všemu jsem se divil, byl jsem

znepokojen a úžasně na mne působilo, že vše to je cizí — to jsem pochopil. Ono ‚cizí‘ mne ubíjelo. Jjplně probudil jsem se z mráкотy, jak se pamatuji, na večer v Basileji při vjezdu do Švýcar a probudilo mne hýkání osla na náměstí. Osel mne úžasně překvapil a jaksi nesmírně se mi zalíbil a tu, jako kdyby se mi v hlavě bylo vyjasnilo.“

„Osel? To jest podivné,“ podotkla generálová. „Ostatně v tom není nic podivného, některá z nás se do osla ještě zamiluje,“ dodala pohlédnuvši hněvivě na smějící se děvčata. „Tak to bylo už v bájesloví. Pokračujte, kníže!“

„Od té doby jsem si osla nesmírně zamiloval. Chovám k němu dokonce jakousi sympatii. Počal jsem se na osly vyptávat, jelikož jsem jich před tím nevídal a záhy jsem se přesvědčil, že jest to preužitečné zvíře, snášelivé a pro tohoto osla se mi náhle počínaly zamlouvatí celé Švýcary tak, že zmizel úplně bývalý stesk.“

„Vše to jest velmi podivné, ale osla možno také vynechali, přejděme k jinému předmětu. Co se, Aglajo, směješ ustavičně? I ty Adelaido ! Kníže pěkně o tom oslu vyprávěl. Viděl jej a co jsi ty viděla? Nebyla, jsi v cizině.“

„Viděla jsem osla, mamam,“ pravila Adelaida.

„A já i slyšela,“ doložila Aglaja.

Všecky tři se opětně rozesmály. Kníže smál se s nimi.

„Jest to nepěkně od vás,“ podotkla generálová. „Odpusťte, kníže, jsou jinak dobrácky. Věčně se s nimi zlobím, ale mám je ráda. Jsou větroplašné, lehkomyšlné a potřeštěné.“

„Proč?“ smál se kníže. „Ani já bych na jejich místě nezanedbal takové příležitosti. Ale já přes vše hájím osla, jest to dobrý a užitečný služebník!“

„A jste vy také dobrý, kníže? Ptám se ze zvědavosti,“ tázala, se generálová.

Všecky se opět rozesmály.

„Opětně se ten prokletý osel připlेतí; ani jsem naň

nevzpomněla,“ vzkřikla generálová. „Věřte, kníže, že jsem to řekla bez všeliké —“

„Narážky? Ó, věřím bez pochybování.“

Také kníže nepřestával se smáti.

„To jest velmi dobře, že se smějete. Vidím, že jste nejlepší mladý člověk,“ pravila generálová.

„Někdy i nedobrý,“ odvětil kníže.

„Ale já jsem dobrá,“ řekla z nenadání generálová, „chcete-li, jsem stále dobrá a to jest moje jediná vada, jelikož nemá býti člověk vždy dobrý. Hněvám se velmi často tuhle na ně, na Ivana Fedoroviče zvláště, ale nejhorší při tom je, že bývám přímo velmi dobrá, zlobím-li se. Nedávno, právě před vaším příchodem, jsem se rozhněvala a stavím se, jako kdybych ničeho nechápala a pochopiti nemohla. Tak se děje se mnou, jako u děcka. Aglaja mi dala poučení, děkuji ti, Aglajo! Ostatně, jest to nesmysl. Nejsm ještě tak hloupá jak se zdá a za jakou mne dcery vydávají. Mám charakter a nestydím se tuze. Píkám to bez hněvu. Pojď sem, Aglajo, podeluj mne... a dosti něžnosti,“ podotkla, když jí Aglaja s citem políbila na rty a ruku. „Pokračujte, kníže. Snad sobě vzpomenete na něco zajímavějšího, než jest osel.“

„Zase nechápu, kterak možno z ničeho nic vyprávěti,“ pravila opět Adelaida, „nesvedla bych toho.“

„Ale kníže to dovede, jelikož jest velmi rozumný, rozumější než ty alespoň desetkrát a snad i dvanáctkrát. Doufám, že to potom vycítíš. Dokažte jim to, kníže; pokračujte. Osla opravdu možno konečně vynechat. Nuže, co jste viděl kromě osla v cizině?“

„Však i vypravování o oslu bylo vtipné,“ podotkla Aleksandra. „Kníže vyprávěl zajímavý případ ze své choroby a jak se mu vše zalíbilo prostřednictvím jediného vnějšího popudu. Zajímalo mne vždy, jak lidé pozbývají rozumu a opět se uzdravují. Zvláště děje-li se tak náhle.“

„Není-li pravda, není-li pravda,“ zvolala generálová. „Vidím,

že i ty býváš někdy moudrou; nuž, dosti smíchu. Tuším, že jste, kníže, přestal u švýcarské přírody, tedy!“

„Přijeli jsme do Lucernu a mne vezli po jezeru. Cítil jsem, že jest krásné, ale zároveň mi bylo při tom velmi úzko,“ řekl kníže.

„Proč?“ tázala se Aleksandra.

„Nevím. Vždy jest mi těžko a zmocňuje se mne nepokoj při prvném spatření takové přírody, cítím blaho i neklid, ostatně to bylo ještě za mé choroby.“

„Ach ne, přála bych si to viděti,“ pravila Adelaida. „Nevím však, kdy se vypravíme do ciziny. Hle, po dva roky nenalézám námětu ku krajinomalbě:

„Tomu pranic nerozumím. Zdá se mi, že třeba jen pozorovali a malovali.“

„Neumím pozorovati.“

„V jakých hádankách to mluvíte? Nerozumím tomu,“ přerušila hovor generálová. „Jak to: ‚neumíš pozorovati? Máš oči, tedy pozoruj. Nedovedeš-li pozorovati zde, ani v cizině se tomu nenaučíš. Líp, bude-li, kníže, vyprávěli, jak sám pozoroval.“

„Ano, to bude lépe,“ dodala Adelaida.

„Kníže se jistě naučil v cizině pozorovati.“

„Nevím, tam jsem si jen zdraví zlepšil; nevím, umím-li pozorovali. Ostal ně byl jsem tehdy po celou dobu velmi šťasten.“

„Šťasten? Vy dovedete hýli šťasten?“ vzkřikla Aglaja. „Kterak tedy můžete tvrdili, že jste se nenaučil pozorovali? Ještě nás poučíte.“

„Naučte nás, prosím, tomu,“ smála se Adelaida.

„Nemohu vás ničemu naučiti,“ smál se kníže, „prožil jsem téměř celou dobu, co jsem byl za hranicí, ve švýcarské vesnici; zřídka kdy vyjžděl jsem někam nedaleko; v čem bych vás měl tedy poučiti? Na počátku jsem se jen nenudil; záhy počínal jsem se uzdravovati, potom se mi stával každý den drahým a čím dále, tím dražším, tak že jsem to postřehoval. Uléhal jsem k spánku

velmi spokojen a vstával ještě šťastnější. Čím to vše bylo — dosti nesnadno říci.“

„A to se vám nikam nechtělo, nikam vás to nelákalo?“ tázala se Aleksandra.

„S počátku, s samého počátku ano, lákalo mne to a tehdy zmocňoval se mne neklid! Ustavičně jsem uvažoval, jak budu žít; chtěl jsem vyzpytovatí svůj osud, zvláště v některém okamžiku jsem býval neklidný. Víte, takové okamžiky se dostávají zvláště v samotě. Měli jsme tam nevelký vodopád, voda stékala s vysoké hory tenkou nitkou téměř svisle; bílá, šumná a pěnová voda padala s vysoka, ale zdálo se, že dosti s nízká; vodopád byl vzdálen na půl versty, ale zdálo se, že jest k němu padesát kroku. Za noci rád naslouchával jsem jeho šumu a právě v těch okamžicích jsem cítil někdy velký nepokoj. Taktéž někdy v poledne, když jsem zašel někam do hor, stanul jsem samotěn u prostřed hory; kolkolem staré a velké sosny, na vrcholu skály starý hrad středověký v rozvalinách, naše vesnička daleko dole, sotva ji viděti; slunce je jasné, nebe modré a ticho strašné! A tu někdy všecko mne stále někam vyzývá, a zdá se mi, že, kdybych šel ustavičně přímo, dále, a šel dlouho a dlouho, a zašel tam za tu linii, kde se nebe země dotýká, že našel bych tam úplné rozluštění a hned i nový život spatřil, tisíckrát silnější a hlučnější než u nás; stále se mi zdálo o velkém městě podobném Neapoli, v němž jsou samé paláce, hluk, hřmot, život... Ano, o čem všem se mi nezdálo! A potom jsem se přesvědčil, že možno i v žaláři naléztí život ohromný.“

„Poslední chvalitebnou myšlenku jsem četla už ve své, C h r e s t o m a t h i i, když mi bylo dvanáct let,“ pravila Aglaja.

„To je samá filosofie,“ podotkla Adelaida, „jste filosof a. přišel jste nás poučovati.“

„Snad máte pravdu,“ usmál se kníže, „možná, jsem skutečně filosof a kdož ví, nezamýšlím-li vás snad i poučovati... To může býti, v pravdě může býti.“

„Vaše filosofie jest na vlas taková, jako Jevlampie Nikolajevny,“ doložila zase Aglaja, „jest to taková činovnice, vdova, přicházívá k nám, druh to příživnice. Celé její životní pravidlo jest láce; jen aby co nejlevněji žila; jen o kopejkách mluví a považte, má peníze, šibalka. A zrovna takový jest i váš ohromný život v žaláři, snad i vaše čtyřleté štěstí ve vsi, za něž jste prodal svou Neapol a zdá se, že s výdělkem, nehledě na to, že prodával jste za kopejky.“

„Pokud se týče života v žaláři, nemohu snad souhlasili,“ prohlásil kníže. „Slyšel jsem vypravování člověka, jenž proseděl asi dvanáct roků ve vězení: byl to jeden z chorých mého profesora, léčil se. Míval záchvaty, cítil nepokoj, plakal a pokoušel se dokonce jednou o sebevraždu. Jeho život v žaláři byl velmi smutný, ujišťuji vás, ale nikterak ne kopejkový. Z celého světa znal pouze pavouka a strůmek vyrostlý pod oknem. Ale povím vám raději o jiné loňské setkané, s jistým člověkem, jenž zažil příhodu, zvláštní tím, že se vyskytuje pořádku. Tento člověk byl jednou spolu s jinými přiveden na popraviště a přečten jemu rozsudek trestu smrti zastřelením pro politický přestupek. Asi za dvacet minut potom, přečtena mu i milost a naznačen jiný stupeň trestu, leč oněch dvacet minut či nejméně čtvrt hodiny mezi oběma rozsudky prožil v pevném přesvědčení, že za několik minut náhle zemře. Tak rád jsem jej vždy poslouchal, když někdy vzpomínal na tehdejší dojmy, a několikrát jsem se ho počal znovu dotazovati. Pamatoval se na vše neobyčejně jasně a tvrdil, že nikdy ničeho nezapomene z těchto okamžiků. Na dvacet kroků od popraviště, kolem kterého stál lid a vojsko, byly upevněny do země tři sloupy, neboť provinilců bylo několik. Tři prvé odsouzence přivedli k sloupům, přivázali je, oblékli do popravního oděvu (dlouhých bílých rubášů) a přes oči jim stáhli kukle, aby nebylo viděti obličej; zatím naproti každému sloupu postavila se četa několika vojáků. Můj známý byl na řadě osmý, z té příčiny měl jíti k sloupům v třetím oddělení. Kněz obešel

všecky s křížem. Bylo patrné, že zbývá k životu pět minut, nic více. Vyprávěl, že těch pět minut se mu zdálo býti nekonečnou lhůtou, ohromným bohatstvím, zdálo se mu, že za těch pět minut prožije ještě tolik života, že netřeba, aby musil hned pomýšleli na poslední okamžiky, tak že si ještě všelicos spořádal: rozpočítal si dobu, aby se rozloučil se soudruhy, na to určil asi dvě minuty, dvě další minuty si určil k lomu, aby ještě jednou o sobě přemýšlel, a potom aby naposledy kolem se rozhlédl. Velmi dobře pamatoval, že učinil tyto Iři rozvrhy, že výslovně tak si vše rozpočítal. Umíral v dvacátém sedmém roce zdravý a silný; když se loučil se soudruhy — pamatoval, že se jednoho z nich tázal po došli vedlejší věci a zajímal se dokonce o odpověď. Potom, když se rozloučil se soudruhy, nastoupily dvě minuty, jež si rozpočítal, aby přemýšlel osobě. Věděl napřed o čem bude přemýšleli: chtěl si představiteli sebe co možno nejrychleji a jasně, kterak to tak je: nyní jest a žije a během tří minut bude již něco, kdosi čili cosi? A kde?

Domníval se, že vše to rozhodne za ty dvě minuty! Nedaleko byl kostel a vrchol chrámu s pozlacenou střechou se třeptil v jasném slunci. Pamatoval, že se až ku podivu upřeně zadíval na tu střechu i na paprsky z ní jiskřící; nemohl se odtrhnouti od těchto paprsky: zdálo se mu, že tyto paprsky jsou jeho novou přírodou, že za tři minuty se nějak s nimi sloučí... Neznámost nového a odpor k tomu novému, které bude a hned nastane, byly hrozný; ale vypravoval, že nebylo pro něj nic tíživějšího nad stále se opakující myšlenku: „Což kdybych nemusil zemřít? Což vrátí-li se mi život — jaká nekonečnost? A všecko to bylo by moje! To bych potom každou minutu proměnil v celý věk, ničeho bych nepromarnil, s každou minutou počítal a ničeho bych nadarmo neproplýtvat!“ Vypravoval, že se tato myšlenka proměnila v něm ve vztek, že si přál, aby již co nejrychleji byl zastřelen.“²⁾

Kníže se náhle zamlčel, všickni očekávali, že bude pokračovali a učiní závěr.

„Skončil jste?“ tázala se Aglaja.

„Co? Skončil,“ odvětil kníže, vyrušen z okamžitého zamyšlení.

„Ale proč jste to vše vyprávěl?“

„Tak .. . Napadlo mně to ... za řeči...“

„Jste příliš úryvkovitý,“ podotkla Aleksandra, „chtěl jste, kníže, patrně dokázati, že ani jediného okamžiku nelze cenili na kopejky, a že někdy pět minut má větší cenu než poklad. To vše jest chvalitebné, ale dovolte přece, co tento přítel, jenž vám taková muka vyprávěl... vždyť mu změnili trest a tím tedy darovali mu onen nekonečný život .. . co učinil potom s tímto bohatstvím? Počítal s každou minutou?“

„Ach ne, sám to říkával — tázal jsem se ho po tom, nežil vůbec podle toho a mnoho, mnoho minut promarnil.“

„Máte tedy zde důkaz a je tedy patrné, že nelze žiti lak, aby možno bylo počítati s každou minutou. Příčina není známá, ale nelze...“

„Ano, příčina není známa, ale nelze,“ opakoval kníže, „mně se to samotnému zdálo... A přece tomu jaksi nemohu věřiti...“

„To jest, vy se domýšlíte, že budete zítí rozumněji než jiní?“ pronesla Aglaja.

„Ano, domýšlel jsem se tak někdy.“

„A domýšlíte?“

„A domýšlím ...“ odvětil kníže jako před tím liše a dokonce s plachým úsměvem, pohlížeje na Aglaju, ale hned se zase rozesmál a vesele na ni hleděl.

„Skromnost...“ pravila Aglaja téměř podrážděně.

„Ale jak jste přece jen statečné, ejhle, smějete se a mne dojívalo jeho vypravování tak, že se mi o tom až zdálo a zvláště, oněch pět minut jsem viděl ve snu.“

Ještě jednou obhlédl zkoumavě a vážně své posluchačky.

„Nehněvate se pro něco na mne?“ tázal se náhle jako v pomatení, pohlížeje přes to všem přímo do očí.

„Proč?“ zvolaly všechny tři dívky udiveně.

„Tak, že by se mohlo zdáti, jako bych vás poučoval...“

Všecky se zasmály.

„Hněváte-li se, tedy se nehněvejte,“ řekl, „však vím sám, že jsem žil méně druhých a méně životu rozumím než ostatní. Snad někdy podivně hovořím...“

A kníže byl v největších rozpacích.

„Říkáte-li, že jste byl šťasten, nežil jste patrně méně, ale více; proč se přetvařujete a omlouváte?“ přísně a dotěravě vytýkala mu Aglaja. „A neznepokojujte se tím, že nás poučujete, v tom si žádné vítězoslávy nezískáte. Se svým quietismem můžete i sto roku štěstím naplniti. Ukáže-li vám kdo popravu anebo ukáže-li vám kdo malíček, tu z toho i z onoho odvodíte chvalitebnou myšlenku a jistě při tom budete spokojen. Tak se ovšem může žít.“

„Nechápu, proč se stále zlobíš,“ ujala se slova generálová, jež dlouho už pozorovala obličej rozmlouvajících, „a o čem hovoříte, také nemohu pochopiti? Jaký malíček a co za hlouposti? Kníže vypravuje velmi pěkně, ale poněkud smutně. K čemu zbavuješ ho odvahy? Když začal, smál se a teď jest úplně zaražen.“

„Ale to nic není, mamam! Škoda, kníže, že jste neviděl popravu, na jedno bych se byla tázala.“

„Viděl jsem popravu,“ odvětil kníže.

„Viděl?“ zvolala Aglaja. „Mohla jsem se dovtípili. To korunuje celé dílo! Když jste viděl popravu, kterak můžete tvrditi, že jste byl po celou dobu šťasten? Nuže, neřekla jsem pravdu?“

„Což ve vaší vsi popravovali?“ tázala se Adelaida.

„Viděl jsem; ji v Lyoně, jezdíval jsem tam se Schneiderem; brával mne na cesty. Náhodou se to událo při příjezdu.“

„Což, jak se vám to líbilo? velmi? Je při tom mnoho poučného, užitečného?“ vyptávala se Aglaja.

„Mně se to vůbec nelíbilo a byl jsem potom poněkud nemocen, ale přiznávám se, že jsem přihlížel jako příkovaný, zraků jsem nemohl odvrátiti.“

„Nemohla bych taktéž odvrátiti zraků,“ pronesla Aglaja.

„Mají tuze neradi ženské diváky, ano píše se v novinách o takových ženách.“

„To znamená, když uznávají, že to není pro ženy, že chtějí tím také říci, (a patrně také odůvodnit), že to jest věcí mužů. Blahopřeji k takové logice. A vy smýšlíte arci podobně.“

„Vypravujte o popravě,“ přerušila hovor Adelaida.

„Teď, bych tuze nerad ...“ pronesl rozpačitě kníže a jeho obličej se jaksi zachmuřil.

„Máte s námi útrpnost, že nechcete vyprávěti...“ pravila pichlavě Aglaja.

„Ne, ale proto, že jsem o téže popravě už nedávno vypravoval.“

„Komu jste vypravoval?“

„Vašemu komorníku, když jsem čekal...“

„Jakému komorníku?“ rozlehlo se se všech stran.

„Ale tomu, jenž sedí v předsíni, jest prošedivělý, má červený obličej; seděl jsem tam, než jsem mohl vstoupiti k Ivanu Fedoroviči.“

„To jest zvláštní,“ podotkla generálová.

„Kníže jest demokrat,“ odsekla Aglaja. „Když jste to vyprávěl Alcksěji, nemůžete nám toho odříci.“

„Rozhodně si přeji to slyšet,“ opakovala Adelaida.

„Nedávno skutečně,“ obrátil se kníže k ní opět poněkud se oživiv, (jak se zdálo, kníže se velmi brzy a snadno oživoval), „jsem zamýšlel dáti vám námět k obrazu, když jste mne za něj požádala: nakreslili obličej odsouzence okamžik před tím, než spadne guillotina, když ještě odsouzenec stojí na popravišti, než jest položen na prkno.“

„Kterak to: obličej? Toliko obličej?“ tázala se Adelaida. „Byl by to podivný námět k obrazu. A jaký obraz?“

„Nevím, proč však ne,“ ohnivě namítal kníže. „Viděl jsem takový obraz v Basileji. Velmi rád bych vám o tom vypravoval ... Někdy vám to povím, překvapil mne nesmírně.“

„O basilejském obraze můžete rozhodně později vypravovati,“ pronesla Adelaida, „ale nyní vyličeťte mi obraz té popravy. Můžete to říci tak, jak si to představujete? Kterak ten obličej nakreslili? Jen pouhý obličej? Jaký jest to obličej?“

„Bylo to přímo minutu před smrtí,“ velmi ochotně započal kníže, uchvácen jsa vzpomínkou a patrně na vše ostatní zapomínaje, „v tom okamžiku, kdy odsouzenec vystoupil po schůdkách a ocitl se na popravišti. Tu se obrátil v moji stranu, pohlédl jsem na tu tvář a vše pochopil... Ostatně, kterak to vyprávěli? Velmi rád bych byl, velmi rád, kdybyste to buď vy anebo někdo jiný nakreslili. Nejlépe, kdybyste vy to učinila. Tehdáž už jsem si myslil, že by obraz toho byl užitečným. Víte, zde nutno si představití vše, co předcházelo, vše, vše! Byl v žaláři a očekával popravu teprve aspoň ještě za týden, spoléhal jaksi na obvyklé formality, že se musí rozsudek ještě kamsi zaslati a teprve za týden že přijde zpět. Ale tu náhle nějakou náhodou vše bylo zkráceno. V pět hodin ráno spal. Bylo to na konci října; v pět hodin jest ještě chladno a temno. Tu vkroč í tiše představený žaláře provázen stráží a opatrně se dotkl jeho ramene. Povstal, obrátil se — viděť světlo. ‚Co jest? ‚V deset hodin bude poprava !‘ V polosnění tomu ani pevěřil, počal se přítí, že rozsudek zašlou teprve za týden, ale vzpamatovav se úplně, přestal se přítí a odmlčel se — tak to vypravovali — potom pravil: ‚Jest to přece jen těžké, tak náhle...‘ A zase umlkl a už nic nechťěl hovořítí. Tři, čtyři hodiny tu prchnou na známé věci: na kněze, na snídani, ku které se dáva víno, káva a hovězí maso, (není to posměch? Vždyť, myslíš si, jest to ukrutné a s druhé strany, Bůh je svědkem, ti nevinní lidé se přičiňují z čistého srdce a věří, že v tom jest láska k bližnímu!) potom toaletta, (víte, co to jest toaletta odsouzenec?), konečně ho vezou městem na popraviště... Já myslím, že i zde zdá se, jakoby zbývalo ještě nekonečné žití, pokud jest vezen! Zdá se mi, že jistě cestou uvažoval: ‚Ještě dlouho mi zbývá žití, tři ulice zbývají, hle tuto projedu, potom ještě zbývá ona, potom ještě ta, kde jest na

právo pekař.. . a než ještě přijedeme k pekaři! Kolem lid, křik, hluk, deset tisíc osob, deset tisíc zraků a hlavně myšlenka: Jde, zde je těch deset tisíc a nikdo nebude popraven, jenom já !' Hleďte, to vše předchází. Na popraviště vedou schůdky; v tom před schůdkami náhle zaplakal a byl to silný, statný člověk; býval prý velkým zločincem. Kněz byl po celou dobu stále při něm, i na voze s ním jel a stále k němu hovořil, ač odsouzenec asi sotva co slyšel: počal naslouchati, ale třetího slova již nechápe. Jinak to nemůže býti. Konečně počal stoupati po schůdkách; nohy jsou spoutány, proto se pohybuje drobným krokem. Kněz, patrně rozumný člověk, přestal ml uviti a podával mu ustavičně kříž k líbání. Odsouzenec byl dole pod schůdkami velmi bledý, ale jak vystoupl a postavil se na popraviště, byl náhle bílý jako papír, jako úplně bílý listovní papír. Jistě že mu nohy slábly a dřevěněly a cítil mdlobu — jako kdyby ho něco v hrdle dusilo a dráždilo — cítili jste to někdy při strachu, či ve hrůzném okamžiku, kdy i všecken rozum ustává pracovati a jest plně bez moci? Myslím, ku příkladu, hrozí-li nevyhnutelná záhuba; když padá na vás dům, náhle byste si rádi sedli, zavřeli oči, a čekali — nech ať přijde — co přijde!... A tu právě, když vznikala tato slabost; kněz co nejrychleji, rychlým pohybem a mlčky přitiskl mu náhle kříž na rty, takový malý, stříbrný křížek, o čtyřech koncích — často dával mu jej líbali, každou minutu. A jakmile jen kříž dotekl se rtů, odsouzenec otevřel oči a opětně na několik vteřin oživil a nohy šly. Kříž líbal chtivě, spěchal s líbáním, zrovna jako kdyby tím spěchem chtěl míti něco v zásobě pro každý případ, ačkoliv sotva cítil nábožensky v tomto okamžiku. A tak se dělo až k samému prknu ... Podivno, že zřídka kdo v tyto poslední vteřiny omdlévá! Naopak, hlava úžasně žije a pracuje, jistě silně, silně jako stroj v chodu; představuji si, že raší různé myšlenky, vše neukončené, snad i směšné, takové vedlejší myšlenky, ‚hle, ten divák má bradavku na čele; tuhle katovi zase jeden spodní knoflík zrezavěl...‘ a zatím vše víš, všecko pamatuješ; jest jeden takový

bod, kterého nijak nemůžeš zapomenouti, a do mrákot padnouti nelze, vše kolem něho, kolem toho bodu, běží a se točí. A pomysleme, že jest tak do nejposlednější čtvrti vteřiny, kdy hlava leží již pod ostrím nože a čeká . . . a c h á p e . . . a náhle zaslechne nad sebou, jak sklouzlo železo. To rozhodně zaslechne. Kdybych já tam ležel, schválně bych naslouchal a slyšel! Snad trvá to pouze desátý díl okamžiku, ale jistě to lze slyšeti! A představte si: dosud tvrdí někteří, že hlava, když odletí, možná ještě vteřinu ví, že odletěla — jaká to představa! A co když pět vteřin!.., Nakreslete popravistiště, aby bylo viděti jasně a blízko toliko jediný schůdek; zločinec na něj vkročil; hlava, obličej bledý jako papír, kněz mu podává kříž, odsouzenec chtivě vztahuje k němu sinalé rty a hledí— a vše chápe! Kříž a hlava, toť hlavní část; obličej kněze, kata, jeho dvou pomocníků a několik hlav a oči níže — vše to možno nakresliti, jako vedlejší, vzdálenější věc; v mlze, jen jako doplněk . . . Hle, jaký obraz!“ Kníže umkl a po všech se rozhlédl.

„To se ovšem nepodobá quietismu,“ pronesla Aglaja pro sebe.

„Nuž, teď vypravujte, jak jste byl zamilován,“ pravila Adelaida.

Kníže pohlédl na ni s podivem.

„Slyšte,“ pravila nějak spěšně Adelaida, „vypravování o basilejském obraze necháme si u vás, ale chci slyšeti, jak jste byl zamilován, nezapírejte, byl jste! Kromě toho, jak začnete vyprávěti, přestanete hned býti filosofem.“

„Čím to, že když zakončíte vypravování, hned se stáváte ostýchavým, stydíte se toho, co jste vyprávěl,“ podotkla Aglaja.

„To jest přece jen na konec hloupé,“ krátce podotkla generálová; nevrle hledíc na Aglaju.

„Není to chytré,“ potvrdila Aleksandra.

„Nevěřte jí, kníže,“ obrátila se k němu generálová, „činí to schválně z jakési zloby; nemyslete si nic špatného, že Vás tak

sužují! Jistě si něco usmyslily, ale mají vás už rády. Vyznám se v jejich tváři.“

„Také já se vyznány v jejich obličejích,“ pronesl kníže, klada zvláštní důraz na svá slova.

„Kterak to?“ tázala se Aglaja zvědavě.

„Co víte o našich obličejích?“ vyzvíдалy obě druhé.

Ale kníže mlčel a byl vážný; všechny čekaly na jeho odpověď.

„Heknu vám to později,“ pronesl tiše a vážně.

„Vy chcete rozhodně vzbuditi v nás zvědavost,“ zvolala Aglaja. „A jaký to slavnostní tón!“

„Nuže dobře,“ pospíšila zase Adelaida, „jste-li takovým znalcem obličejů, byl jste jistě zamilován, a já patrně dobře hádala. Vypravujte tedy.“

„Nebyl jsem zamilován,“ odvětil kníže taktéž tiše a vážně — „byl jsem šťasten jinak.“

„Jak, čím?“

„Dobře, budu vyprávět!“ pronesl kníže jako v hlubokých myšlenkách.

VI.

„Hledíte tu nyní všechny na mne s takovou zvědavostí,“ započal kníže — „a kdybych ji neuspokojil, třeba byste se na mne i rozhněvaly. Ne, žertuji,“ dodal co nej rychleji s úsměvem. „Tam ... tam byly pouze děti a já jsem byl po celou dobu s dětmi, s pouhými dětmi. Byly to dítky téže vsi, celý dav školáků. Ne, že bych je byl vyučoval, vždyť měly ve škole svého učitele, Julesa Tibota; trochu jsem je sice také učival, více však jsem s nimi býval jen tak a při tom uplynuly plné moje čtyři roky. Vše jsem jim povídal, ničeho před nimi neskrýval. Jejich otcové a pokrevenci se na mne rozhněvali, protože všechny dítky beze mne posléze býti nemohly, všechny skupily se kolem mne a učitel ze školy stal se nakonec mým nejhorším nepřítelem. Měl jsem tam mnoho nepřátel a všechny k vůli dětem. I Schneider se vadil se mnou. A čeho se tak báli? Děcku možno říci vše; mne vždy překvapovalo, jak málo znají dorostlí lidé dítky, otcové a matky i vlastní děti! Před dětmi netřeba ničeho tajiti pod pláštíkem, že jsou malinké a že se jim nemusí vše tak časně říkati. Jak smutná a nešťastná jest to myšlenka! A jak dobře děti samy vystihují, že rodiče považují je za příliš malinké, a nechápavé, zatím co vše chápají. Dorostlí nevědí, že dítě, může poskytnouti neobyčejně vážnou radu i v nej těžších případnostech. Ach Bože, když na vás to malé ptáče důvěřivě a šťastně poblíží, stydíte se je klamati! Nazývám je ptáčaty proto, že nad ptáče není nic lepšího na světě. Ostatně se na mne celá ves rozezlila hlavně pro jistý případ... ale Tibot mi prostě záviděl; z počátku jen vrtěl hlavou a žasl, jak mi děti rozumějí a jemu skoro nic a potom se mi počal posmívali, když jsem mu řekl, že je oba dohromady ničemu nenaučíme, ale spíše ony nás poučí.

Kterak mohl mi záviděti a klevetit o mne, když sám žil s dětmi ? Děťmi se léčí duše. V Schneiderově ústavě byl jakýsi chorý, velmi nešťastný člověk. Bylo to hrůzné neštěstí, že většího nelze nalézt. Byl tam dán, aby se vyléčil z pomatenosti; ale po mém soudě nebyl pomaten, nýbrž jen hrozně trpěl a to byla asi všecka jeho choroba. A kdybyste věděly, čím se mu staly konečně naše děti ... Avšak o tomto nemocném vám budu vyprávěti později více, nyní řeknu, jak vše povstalo. Děti mne na počátku neměly rády. Byl jsem takový velký, a vždy takový nemotorný; vím také, že můj zevnějšek není pěkný a kromě toho byl jsem cizinec. Na počátku se mi děti posmívaly a když spatřily, že jsem políbil Marii, počaly dokonce po mne házet kamením. A já jenom jednou jsem ji políbil... Ne, nesmějte se,“ spěchal kníže přerušiti smích posluchaček, „zde vůbec nebylo lásky. Kdybyste věděly, jak nešťastné to bylo stvoření, politovaly byste ji také, jako já. Byla z naší vsi. Měla staříčkou matku a v jejich malém, úplně vetším domku o dvou oknech, bylo jedno okno vyhrazeno obchodu se stuhami, nitmi, tabákem a mýdlem, všechno za drobný peníz a to byla jejich výživa. K obchodu dal svolení starosta obce. Matka byla nemocná, měla opuchlé nohy, že musila seděti na jednom místě. Marie, její asi dvacetiletá dcera, slabá a hubená měla dávno zárodek souchotin, ale přes to chodívala po domech na těžší práci, denně myla podlahy, prala, zametala dvory, obstarávala dobytek. Nějaký francouzský obchodní cestující iji pobláznil, odvezl, a za týden na cestě opustil a tajně ujel. Přišla domů živíc se žebrotou, všecka zmazaná a celá rozedraná, v roztrhaných střevících; po celý týden šla pěšky, noclehovala v poli a silně se nachladila, nohy měla rozedřené, ruce napuchlé a rozpukané. Ostatně ani dříve nebyla hezkou, měla jenom tiché, nevinné a dobré oči. !Byla úžasně zamlklá. Jednou — ještě dříve — si náhle při práci zazpívala i pamatuji, že se všichni tomu podívovali a počali se smáti „Marie si zazpívala! Jakže, Marie (zpívala ?“ Ocitla se v nesmírných rozpacích a potom na věky se odmlčela. Tehdáž ji

měli ještě rádi, leč když se vrátila nemocná a rozdrásaná, tu nebylo nikoho, kdo (by s ní měl útrpnosti! Jak jsou lidé v tom ukrutní! Jak divné mají o tom názory! Nejdříve ji matka přijala s hněvem a s opovržením. ‚Tys mne nyní zneuctila!‘ Ona první ji vydala hanbě. Když se ve vsi rozneslo, že se Marie vrátila, spěchali všickni se na ni podívat a div, že se nesešla v chatě stařeny celá vesnice; starci, děti, ženy a dívky, všickni s kvapnou chtivostí davu se tam vrhli. Marie ležela u nohou stařeny na podlaze hladová, otrhaná a plakala. Když všickni se tam nahrnuli, zakryla se Rozpuštěným vlasem a obrátila obličej k podlaze. Všickni se na ni dívali jako na vyvrhel, staří ji odsuzovali a nadávali jí, mladí se jí posmívali, ženy ji také odsuzovaly a nadávaly a dívaly se na ni s takovým hnusem jako na pavouka. Matka vše to připustila, sama tam seděla a ještě sama přizvukovala a hlavou kývala. Matka tou dobou byla už velmi nemocna a takořka umírala; za dva měsíce potom, také skutečně zemřela, ale — ačkoliv věděla, že umírá, přece jí nenapadlo s dcerou se usmířiti do samé smrti a nepromluvila s ní ani přívětivého slovíčka, hnala ji spat do síně, ba ani jíst jí nedávala. Musila si choré nohy často koupati v teplé vodě; Marie jí denně umývala nohy a ošetřovala ji; matka přijímala všechny její úsluhy jen mlčky, bez jediného slova laskavého, Marie vše snášela a já potom, když jsem se s ní seznámil, zpozoroval jsem, že sama vše schvalovala a sama se pokládala za jakési nejposlednější stvoření. Když matka ulehla, (přicházivaly ji ošetřovat vesnické stařeny pořadem, jak tam je zvykem. Tehdáž nedostávala Marie už vůbec žádného pokrmu a ve vsi ji každý vyháněl a do práce jí také nikdo nechtěl už vzíti. Každý na ni takořka plval a mužové ji nepokládali ani za ženu a všeliké hanebnosti jí !do očí říkali. Někdy v neděli, ale zřídka, když se pijáci topili, házivali jí groše přímo na zem. Marie je mlčky sbírala. Již tehdáž počala kašlati krev. Konečně byly její hadry pouhý cár, že již byla hanba ukázati se ve vsi; bosa chodila od svého návratu. A tu zvláště děti v celém hloučku, bylo jich asi čtyřicet školáků, počaly ji pokoušeli, lano

i házeti po ní blátem. Nabízela se skotákovi, že bude pást krávy, ale skolák ji vyhnal. Tehdáž bez jeho svolení počala vycházeti za stádem na celý den z domova. Skotáku neušlo, že jest mu prospěšnou a proto jí více neodháněl, ba dával jí někdy zbytky svého oběda, sýr a chléb. Domníval se, že jí prokazuje kdož ví jakou milost. Když matka zemřela nestyděl se pastor pohaněti Marii v kostele veřejně. Marie stála za rakví jak byla, ve svých hadrech a plakala. Mnoho lidu se přišlo podívat, jak bude plakati a jak půjde za rakví a tu pastor — byl to ještě mladý muž a celá jeho ambice spočívala v tom, státi se velkým kazatelem — obrátil se k shromáždění a ukázal prstem na Marii. ‚Hle, kdo byl příčinou smrti této vážené ženy — (a nebyla to pravda, protože matka byla již po dva roky nemocná!) hle, teď stojí před vámi a neosměluje se ani zraků pozvednouti, neboť jest poznamenána irukou boží, hleďte, jest bosa a otrhaná, na výstrahu všem, kteří ztrácejí ctnost! A kdo jest to? Její dcera!‘ Tak a podobně řečnil. A představte si, tato nízkost se všem téměř zalíbila, ale... tu se přihodilo něco zvláštního, tu ujaly se věci děti, neboť té doby byly všecky děli už na mé straně a počaly Marii milovali. Stalo se to takto. Chtěl jsem pro Marii něco učiniti, a nejnnutnější bylo opatřiti jí nějaké peníze; ale já jsem nemíval nikdy ani kopejky. Měl jsem malou briliantovou jehlici, i prodal jsem ji jakémusi překupníku, jenž jezdíval po vesnicích, obchoduje se starým oděvem a ten mi dal za ni osm franků, ačkoliv stála za dobrých čtyřicet. Snažil jsem se dlouho, abych zastal Marii samotnou, až jsme se konečně setkali za vsí, u plotu na postranní pěšině do hor, za stromem. Tam jsem jí dal osm franků a řekl, aby hospodařila, že více už nemám a potom jsem ji políbil a pravil, aby se nedomnívala, že chovám nějaký nekalý úmysl, že jsem ji nepolíbil jako zamilovaný, ale ze soucitu, protože jsem ji od počátku neměl za vinnou, ale pouze za nešťastnou. Chtěl jsem ji potěšiti a ujistiti, že se nemusí pokládati přede všemi za zcela nízkou, ale, zdálo se mi, že toho nechápe. Hned jsem to postřehl, ačkoliv po celý čas mlčela, stála přede

mnou se sklopenýma očima a styděla se. Když jsem zakončil, políbila mi suku i já se chopil její ruky, abych ji také políbil, avšak: ona se mi vyrvala. V tom nás náhle spatřil celý hlouček dětí; seznal jsem potom, že dávno za mnou slídily. Děti počaly hvízdati, tleskati, smáti se a Marie dala se na útěk. Chtěl jsem k nim promluvíti, počaly mne však kamenovati. Ještě téhož dne o tom zvěděla celá ves a všickni se vrhli zase na Marii; ještě hůře jí činili než dříve. Zaslechl jsem, že ji chtěli dokonce vyměřiti trest, ale bohudík minulo vše tak. Za to jí děli nedopřály klidu, dráždily ji hůře než před tím, házely po ní blátem, honily ji; utíkala před nimi na slabá svá prsa nedbajíc a všecka se udýchala; ony za ní křičí a nadávají. Jednou jsem se s nimi až popral. Potom jsem jim domlouval a domlouval denně, jak jsem jen mohl. Někdy stanuly a naslouchaly, ač dosud nadávaly. Vyprávěl jsem jim, jak jest Marie nešťastná a záhy upouštěly od nadávek a odcházely němě. Tamalounku jsme se rozhovořili, nezatajoval jsem ničeho, vypravuje jim vše. Naslouchaly zvědavě a záhy Marie litovaly. Některé dítky se s ní počaly laskavě po zdravovati: tam panuje totiž zvyk, potká-li jeden druhého, nechat do známý či neznámý, pokloniti se a pozdraví ti. Představuji si, jak se Marie divila. Dvě dívky, obdrževše jednou Více jídla, přinesly jí něco a když to odevzdaly, přichvátaly mi o tom říci. Vyprávěly, že se Marie dala dopláče a že ji mají rády. Záhy si ji zamilovaly všechny a spolu také pojednou i mne. Často ke mně přicházely, prosily, abych jim něco vypravoval; zdá se mi, že jsem dobře vyprávěl, jelikož mne poslouchaly velmi rády. Z té příčiny jsem se potom učil a četl jenom proto, abych mohl jim vypravovati, a celá potomní tři léta jsem vypravoval. A když mi později všickni měli za zlé — také Schneider — že hovořím s nimi jako s dospělými a ničeho před nimi neskrývám, tu jsem jim odpovídal, že se stydím lháti, jelikož dítky i bez toho vše znají, ať se to před nimi jak chce tají, a dovědí se to snad špatně, ale ode mne nedovědí se toho špatně. Ať jen si každý vzpomene na své dětství! Nesouhlasili však... Marii jsem

políbil dva týdny před tím, než jí matka zemřela a když pastor při pohřbu kázal, byly všechny děti už na mé straně. Hned jsem jim vylíčil a rozebral pastorův skutek a všechny se na něj rozezlily a některé tak, že mu vytloukly kamením okna. Vytýkal jsem jim to, neboť to bylo špatné, ihned se to všechno rozneslo po vsi a hle, tu mne počali obviňovali, že jsem jim zkazil děti. Potom se všichni dověděli, že všechny dívky milují Marii i nastalo zděšení, ale Marie byla již šťastná. Dokonce zapověděli dětem s ní se stýkati, ale ty tajně běhaly za ní na pastvu a dosti daleko, skoro na pul versty od vesnice, přinášivaly jí Výslužky a jiné přichvátaly jen proto, aby ji objaly a řekly „Je vous aime Marie!“ a pak střemhlav utíkávaly zase nazpět. Marie nad takovým štěstím, o kterém se jí ani nezdálo, div že nepřišla o rozum, styděla se a radovala a co hlavního, dětem, zvláště děvčátkům se zachtělo k ní běhati a vyřizovali jí, že ji mám rád a často o ní mluvívám. Řekly jí, že jsem jim o všem vyprávěl, že ji nyní milují a litují a tak že bude stále. Potom zaskočily také ke mně a s takovými radostnými a starostlivými tvářemi mně vyprávěly, že právě mluvily s Marií, že mne pozdravuje! Na večer jsem chodíval k vodopádu, lam bylo se strany od vesnice úplně skryté místečko; kolem rostly topole, tam se ke mně podvečer scházely, některé i pokradmo. Zdá se, že jim byla moje láska k Marii nesmírným požitkem a. hle, jedině v tom jsem je oklamal za celého tamějšího pobytu. Nezaplášil jsem jejich víru, že Marie vůbec nemiluji, že ji toliko lituji; ze všeho vysvítalo, že se jim líbí to, o čem si učinily svůj názor, na kterém se pak ustálily a proto jsem mlčel a stavěl se, jako kdyby byly uhodly. Malá srdéčka jejich byla nejvýše delikátní a něžná: jim se mezi jiným zdálo nemožným, že jejich dobrý Léon tak miluje Marii, a Marie jest tak chatrně oblečená a bez střeviců! Pomyslete si, zaopatřily jí i střevíce a punčochy i prádlo, ba dokonce nějaký oděv. Jak chytře to nastrojily, nechápu, pracovaly všechny společně. Když jsem se na to vyptával smály se vesele a děvčátka tleskala a líbala mne. Sám jsem se také někdy tajně scházíval s

Marií. Byla již velmi nemocna a sotva chodila; konečně přestala docela sloužit skotáku, ale přes to ještě každého rána odcházela se stádem. Sedla v ústraní ; tam, u jedné takořka přímé, převislé skalní stěny, byl výstupek; sedala na kámen do nejzazšího, přede všemi ukrytého kouta a tam vydržela seděti po celý den téměř bez pohnutí od samého jitra do té hodiny, kdy stádo odcházelo. Byla souchotěmi tak zeslabená, že sedávala pe zavřenýma očima, opírajíc se hlavou o skálu a dřímala, těžce oddechujíc. Obličej vyhubl na kostru a na čele i na skráních jí vystával pot. Tak jsem ji alespoň zastihl vždy. Přicházel jsem pouze na minutu, také nechtě, aby mne někdo spatřil. Sotva že jsem se objevil, Marie se zachvěla, otevřela oči a počala mi líbatí ruce. Neodpíral jsem už tomu, protože to bylo pro ni štěstím; pokud jsem seděl vedle ní, po celou dobu se chvěla a plakala ; pravda, několikrát se vzchopila i k hovoru, ale bylo obtížno jí porozuměti. Bývala jako rozumu zbavená, v úžasném vzrušení a nadšení. Děti chodívaly někdy se mnou. V takových případech se zdržovaly poblíž a hlídaly nás před čímsi nebo před kýmsi a to jim bývalo neobyčejně příjemné. Když jsme odcházeli, Marie opět osaměla, »tu jako dříve opřela si hlavu o skálu, zavřela oči a setrvala bez pohnutí; snad o něčem snila. Jednou za jitra nemohla již vyjítí k stádu a zůstala doma v opuštěné své chatě. Děti ihned se o tom dozvěděly a téhož dne téměř všechny ji navštívily, aby u ni pobýly; ležela na posteli sama samotinká! Po dva dny opatrovaly ji toliko děti, přibíhající jedno po druhém, ale potom, když se ve vsi rozneslo, že Marie skutečně umírá, tu k ní přišly stařeny z vesnice, seděly u ní a opatrovaly ji. Zdálo se, že vesničané počali Marie litovati, alespoň nezabraňovali dětem k ní choditi, nevadili se s nimi jako dříve. Marie po celou dobu dřímala, měla neklidné sny a hrozně kašlala. Stařeny odháněly dítky, ale ty přibíhaly pod okno, někdy na minutku, jen aby mohly pronéstí „Bonjour notre bonne Marie!“ A

1. Dobrý den, naše dobrá Marie.

tato, sotva je zahlédla, nebo zaslechla, všecka oživila a hned, přes napomínání stařen, snažila se oprít o loket, kývala jim hlavou a děkovala. Přinášely jí výslužky jako dříve, ale ona skoro ničeho nejedla. Ujišťuji vás, děti byly příčinou, že umřela téměř šťastná. Pro ně zapomínala na svoji děsnou bídu a jako kdyby přijímala od nich rozhrěšení, jelikož se považovala až do posledka za velkou hříšnici. Jako ptáčata perutěmi se dobývaly do jejího okna a křičely každého jitra: „Nous t aimons Marie!“² Zemřela velmi brzy. Domníval jsem se, že bude mnohem déle na živu. V předvečer její smrti, před západem slunce jsem si k ní zašel; myslím, že mne poznala, naposledy jsem jí stiskl ruku. Jak vyhublá byla ta její ruka! A tu náhle z rána přijdou ke mně a povídají, že Marie zemřela. Dělit nebylo možno udržeti: celou její rakev okrášlily květinami a jí daly vínek na hlavu. Pastor v kostele mrtvé více nepohaněl, ale pohřbu se účastnilo velmi málo lidu, jen tak ze zvědavosti někteří přišli. Když se měla rakev vynášeti, přihrnuly se najednou všechny děti, aby ji vynesly. Nemohouce ji unésti, alespoň pomáhaly, za rakvi šly a plakaly všechny. Od té doby byl rov Mariin navštěvován ustavičně. Děti zdobily jej každého roku květinami a ob- sázely růžemi. Od tohoto pohřbu však počala mne co nejvíce celá ves pronásledovali k vůli dětem. Hlavními odpůrci byli pastor a učitel. Dětem naprosto zapověděli se mnou se stýkali a Schneider se zavázal nad tím bdíti. Ale my jsme se přece jen vídali a z daleka posunky se dorozumívali. Zasílaly mi svá malinká psaníčka. Potom se to vše vyrovnalo a tehdy bylo velmi pěkně; následkem tohoto „pronásledování“ dokonce ještě více jsem se sblížil s dětmi. Ba v posledním roce jsem se takorč s Tibotem i s pastorem. Ale Schneider se mnou mnoho hovořil a přel se o mém škodném systému“ v jednání s dětmi. Jaký pak jsem měl systém? Nakonec pověděl mi Schneider jednu svou velmi podivnou myšlenku — to bylo již před samým odjezdem,

2. Milujeme tě, Marie.

pravil, že je úplně přesvědčen, že jsem sám dokonalé děcko, to jest úplně děcko, že se pouze vzrůstem a obličejem podobám dospělému, ale vývinem, duší, povahou a snad dokonce i rozumem nejsem dospělý a takový že zůstanu i kdybych se dočkal šedesáti roků. Smál jsem se tomu velmi, vždyť neměl pravdu, či jsem děcko? Jedno jest však pravda, že totiž skutečně nerad prodlévám ve společnosti dorostlých, velkých lidí. Pozoroval jsem to dávno; jsem nerad v jejich společnosti, proto, že nevím, jak se chovati. Nechat hovoří se mnou jakkoliv, ať jakkoliv jsou ke mně laskavi, vždy jest mi jejich přítomnost obtížna a jsem nesmírně rád, mohu-li co nejrychleji se odstraniti k soudruhům a těmi bývaly mi vždy dítky, ne proto, že jsem byl sám děckem, ale proto, že mne vždy něco k dětem prostě poutalo. Na počátku svého pobytu ve vsi, kdy jsem odcházival samoten do hor si pozastesknout, kdy jsem bloudíval samojediný a někdy, zvláště v poledne setkával se s těmi hlomozíci hloučky, jež propustili ze školy, pobíhajícími s břidlicovými tabulkami, s kabelkami za křikem, smíchem a hry: všecka moje duše náhle toužila k nim. Nevím proč, kdykoliv jsem se však s nimi setkal, míval jsem jakýsi neobyčejně silný pocit štěstí. Stanul jsem vždy a smál se štěstím, pohlížeje na jejich malinké, mihotající la věčně se pohybující nožky, na chlapce i dívky, jak utíkali společně, na smích i slzy (protože u mnohých již došlo k pračce, k pláči, k opětnému smíru a nové hře, než doběhli ze školy domů) a tehdy zapomínal jsem na veškerý svůj stesk. Potom jsem po celá tři léta ani pochopiti nemohl, proč a jak mohou lidé teskniti. Veškerý můj osud byl s nimi sloučen. Nikdy jsem nemyslel, že opustím ves a na mysl mi nevstoupilo, že pojedou někdy sem do Ruska. Zdálo se mi, že tam budu stále, ale konečně jsem seznal, že mne Schneider už nemůže vydržovali a tu přišla do toho ještě jedna věc, jak myslím, vážná, že sám Schneider naléhal, abych odjel a sám mne až sem založil. Však uvidím, co to jest a s někým se poradím. Snad se moje poměry úplně změní, ale to není vše a také ne to hlavní. Hlavní věc jest,

že se všecek můj život již změnil. Zůstavitel jsem tam mnoho, příliš mnoho. Vše zmizelo. Seděl jsem v železničním voze a přemýšlel. ‚Tedy jedu mezi lidmi a snad ničeho nevím, ale nový život nastal přece.‘ Jsem odhodlán svou věc vyřídit ti čestně a pevně. Mezi lidmi budu se snad nudit a bude mi těžce. Pro začátek rozhodl jsem se, že budu uctivý a upřímný, více ode mne nebude přece požadovali nikdo. Snad mne budou pokládati za děcko i zde — ale nechali Z neznámé příčiny mne také všickni mají za idiota, byl jsem sice kdysi skutečně tak nemocen, že jsem byl tehdy podoben idiotu, ale jaký idiot jsem nyní, když chápu, že mne mají za idiota? Vkročím a myslím sobě: ‚Hle, mají mne za idiota a zatím jsem rozumný, nikdo se však toho nedovtípi...‘ Často mi to napadá. Když jsem v Berlíně odtamtud obdržel několik malých dopisů, jež mi už děti napsaly, tu jsem pochopil teprve, jak jsem je měl rád. První list působí velmi tísnivě. Jak naříkaly, když se loučily. Měsíce jsme se již loučili. ‚Léon s' en va, Léon s' en va pour toujours! Každého večera jsme se scházeli u vodopádu jako dříve a stále hovořili o tom, jak se rozloučíme. Někdy nám bývalo veselo jako dříve, jen při rozchodu na noc mne pevně a vřele objímaly, což se jindy nestávalo. Některé z dítek přibíhaly ke mně tajně po jednom, aby ostatní o tom nevěděly; přišly proto, aby mne objaly a políbily o samotě, ne přede všemi. Když jsem se již vypravil na dráhu, vyprovázely mne na stanici všechny společně. Železniční stanice byla od naší vsi na dobrou verstu. Přemáhaly se, aby neplakaly, ale mnohé to nedovedly a plakaly hlasitě, zvláště dívky. Spěchali jsme, bychom se neopozdili, ale tu se některý z hloučku na mne vrhl uprostřed cesty, objal mne svými malinkýma ručkama a líbal a jen proto zastavil celý dav a my, třeba že jsme spěchali, jsme stanulí a čekali, až se rozloučí. Když jsem usedl do vozu a vlak se hnul, všechny provolávaly „urá!“ A dlouho stály na místě, pokud vlak nezmizel. A já jsem se také díval... Slyšte, když jsem nedávno vkročil sem a podíval se do vašich milých tváří — dívám se nyní velmi pozorně na tváře —

a zaslechnul vaše prvá slova, cítil jsem v duši poprvé od té doby ulehčení. Tehdy jsem si pomyslel, že jsem miláčkem Štěstěny, neboť vím, že zřídka setkáváme se s těmi, jež si hned zamilujeme a s vámi jsem se setkal, sotva že jsem vystoupil z železničního vozu. Velmi dobře vím, že se každý stydí hovořiti o svých citech; a hle s vámi mluvím a nestydím se. Bojím se lidí, a možná, že dlouho k vám nepřijdu. Nevykládejte si to však špatně: neříkám to proto, že bych si vás nevážil a nemyslete také, že jsem něčím uražen. Tázaly jste se mne na své obličejce a co jsem v nich viděl. S největší radostí vám to řeknu. Vy, Adelaido Ivánovno, máte šťastný obličej a ze všech tří nejsympatičtější. Kromě toho, že jste velmi hezká, každý hledě na vás řekne: „Má tvář jako dobrá sestra!“ Jednáte prostě a vesele a dovedete rychle poznati srdce. Hle, to mi praví váš obličej! Vy, Aleksandro Ivánovno, máte také překrásný obličej a velmi milý, ale snad máte nějaký tajný bol, vaše duše jest bez pochybnosti ta nejlepší, ale nejste veselá. Máte jakýsi zvláštní odstín v obličejí podobně jako Holbeinova Madonna v Drážďanech. Nuže, bádal jsem dobře i dle vašeho obličejce? Pokládáte mne přece sama za hádače! Ale o vašem obličejí Lizaveto Prokofjevno,“ obrátil se náhle ku generálové, „o vašem obličejí nemožno tolik říci a jsem prostě jist, že jste úplné děcko ve všem, ve všem, ve všem dobrém i ve všem špatném přes to, že máte věk. Nehněvate se přece, že tak mluvím? Vždyť víte, zač děti pokládám. A nemyslete si, že jsem toto vše řekl tak upřímně o vašich obličejích z pouhé prostoty, ach ne, nikterak né! Možná, že jsem sledoval také svou myšlenku při tom.“

VII.

Když se kníže odmlčel, všechny na něj pohlédly vesele, dokonce i Aglaja, ale zvláště Lizaveta Prokofjevna.

„Hte, teď jste ho vyzkoušely!“ zvolala generálová. „Domnívaly jste se, milostivé slečny, že ho budete protěžovali, jako ubožáčka a zatím on vás sám sotva za hodné uznal své společnosti a ještě se omlouvá, že bude přicházeli zřídka. Blamovaly jsme se, ale jsem tomu ráda; a nejvíce blamoval se Ivan Fedorovič. Výborně, kníže, nedávno rozkázal vás vyzkoušeli. A co jste o mém obličejí řekl, jest úplně správné, vím, že jsem dítě. Věděla jsem to dříve, než jste to řekl, dal jste pouze jedním slovem výraz mým myšlenkám. Domnívám se, že vaše povaha jest úplně shodna s mojí; a jsem tomu ráda; jsou to dvě krůpěje vody. Jenom, že vy jste muž a já žena a že jsem nebyla ve Švýcarsku, v tom jest všechen rozdíl.“

„Nespěchejte, mamam,“ zvolala Aglaja, „kníže řekl, že při svém celém posudku sledoval zvláštní myšlenku a nemluvil jen tak z pouhé prostoty.“

„Ano, ano,“ smály se dvě druhé.

„Netropte si šašky, miláčekové, on jest možná chytřejší, než vy všechny tři dohromady. Uvidíte. Ale proč jste o Aglaji ničeho neřekl, kníže?“ Aglaja Čeká i já čekám také.“

„Nemohu hned něco říci, ale řeknu později.“

„Proč? Snad se vám zdám pozoruhodná?“

„Ach ano, pozoruhodná. Jste neobyčejná krasavice, Aglajo Ivánovno, jste tak sličná, že strach na vás se podívati.“

„Nic víc? A což vlastnosti,“ naléhala generálová.

„Krásu posuzovati jest nesnadné, nejsem dosud připraven. Krása toť hádanka.“

„To znamená, že jste dal Aglaji hádanku,“ pravila Adelaida. „Rozlušti ji Aglajo! A jest hezká, kníže, je hezká?“

„Neobyčejně,“ lodvětil kníže se zářem a uchvácen, pohlédl na Aglaju. „Skoro jako Nastasie Filipovna, třeba že obličej je zcela jiný ...“

Všecky se na sebe překvapeně podívaly.

„Jako kdóó?“ protáhla generálová. „Jako Nastasie Filipovna? Kde jste viděl Nastasii Filipovnu? Která Nastasie Filipovna?“

„Nedávno Gavrila Ardalionovič ukazoval podobiznu Ivanu Fedoroviči.“

„Jakže, Ivanu Fedoroviči přinesl podobiznu?“

„Ukázat. Nastasie Filipovna darovala dnes Gavrilovi Ardalionoviči svoji podobiznu a ten ji přinesl ukázat.“

„Chci ji vidět,“ vyskočila generálová. „Kde je ta podobizna? Když mu ji darovala, tedy ji musí míti u sebe a jest patrně dosud v kabinetě. Ve středu vždy přichází pracovat ta nikdy před čtvrtou neodchází. Zavolejte sem hned Gavrilu Ardalionoviče! Ne, netoužím příliš ho viděti. Zajděte laskavě, milý kníže, do kabinetu, vypůjčte od něho podobiznu a přineste ji sem. Řekněte, že jen na podívanou. Prosím!“

„Dobrák, ale příliš prostý,“ pronesla Adelaida, když kníže odkvapil.

„Ano, taž příliš,“ potvrdila Aleksandra, „tak že jest také i poněkud směšný.“

Avšak ani ta, ani ona, jako kdyby nevyřkly veškeré myšlenky.

„Vykroutil se ostatně s našimi obličejí obratně,“ pronesla Aglaja, „všem zalichotil, ano i mamam.“

„Nevtipkuj raději,“ vzkřikla generálová. „On nelichotil, ale mně to zalichotilo.“

„Myslíš, že se vykrucoval?“ tázala se Adelaida.

„Nezdá se mi býti tak prostým.“

„Ale jdi!“ rozhněvala se generálová. „Po mém náhledu, jste vy směšnější než on. Prostý je, ale rozum má v hrsti, to se rozumí, že v nejlepší smyslu. Zcela jako já.“

„Bylo to hloupé, že jsem se prořekl o té podobizně,“ povídal si kníže v duchu, vchází do kabinetu a cítí některé výčitky. „Ale ... snad jsem i dobře učinil, když jsem se prořekl...“

Počínala se mu mihotati zvláštní myšlenka, ostatně dosud ne úplně jasná.

Gavrila Ardalionovič seděl ještě v kabinetě, pohroužen do listin. Patrně přece jen nebral služné od akciové společnosti zadarmo. Ocítil se v nesmírných rozpacích, když kníže žádal o podobiznu a vyprávěl, jak se tam o ní dozvěděly.

„Eh! Proč jste jen žvatlal,“ zvolal zlostně. „Nic nevíte... Idiote,“ zabroukal pro sebe.

„Odpusťte, stalo se to úplně bez úmyslu, vyskočilo mi, že jest Aglaja skoro tak sličná jako Nastasie Filipovna.“

Gaňa ho požádal, aby vypravoval vše podrobněji a kníže vyprávěl. Gaňa na novo posměšně na něj pohlédl.

„Popletla vás ta Nastasie Filipovna...“ zabroukal, ale nedokončil a zamyslíl se.

Byl patrně pobouřen.

Kníže mu připamatoval podobiznu.

„Poslyšte, kníže,“ pravil Gaňa náhle, jako kdviž mu zasvitne nenadálá myšlenka — „mám k vám velikou prosbu ... Ale v pravdě nevím...“

Z rozpaku ani nedokončil, odhodlával se k něčemu a jako kdyby sám s sebou bojoval. Kníže čekal mlčky. Gaňa pohlédl na něj upřeně zpytavým zrakem.

„Kníže,“ započal opět, „tam se na mne nyní... z jisté, zcela zvláštní příčiny... a směšné... za kterou nemohu ... nuže, jedním slovem, toť zbytečné vykládati, tam se na mne poněkud rozhněvaly, jak se podobá — takže od jisté doby tam nechci zajíti bez vyzvání. Mně by však bylo nyní velmi potřeba promluvíti s

Aglajou Ivánovnou. Pro všechny případ jsem napsal několik slov, (v jeho ruce se ocitl malý, složený papírek), a hle, nevím jak to poslati. Neodevzdal byste to, kníže, Aglaji Ivánovně a to hned, ale toliko jí samotné, to jest, aby nikdo ničeho nespatriil, rozumíte? Není to snad Bůh ví jaká tajnost, to není nic podobného ... ale ... učiníte to?“

„Není mi to velmi příjemné,“ odvětil kníže.

„Ach, kníže, jest to pro mne nejvýše nutné,“ počal prositi Gaňa. „Ona, možná odpoví... Věřte, že se k vám obracím jen z největší nutnosti... Koho mám poslati. .. Jest to velmi důležité... Nesmírně důležité pro mne.“

Gaňa byl u velikých úzkostech, že kníže nesvolí a bojácně i prosebně mu pohlížel do očí.

„Nu, tedy to odevzdám.“

„Ale jen tak, aby toho nikdo nezpozoroval,“ žebronil potěšený Gaňa — „a ještě něco, kníže, spoléhám na vaše čestné slovo, ano?“

„Neukáži toho nikomu,“ pravil kníže.

„Dopis není zapečetěn, ale...“ málem byl by se prozradil příliš starostlivý Gaňa a zarazil se v rozpacích.

„Ach, nebudu to čísti,“ odvětil kníže úplně prostě a vzav podobiznu odešel z kabinetu.

Když Gaňa osaměl, chopil se za hlavu.

„Jedno její slovo a já... já... v pravdě snad vše přeruším...“

Nemohl již poznovu usednou ti k práci, jak byl vzrušen a dychtiv výsledku i přecházel v kabinetě z kouta do kouta.

Kníže odcházel zamýšleně; nepříjemně ho překvapil svěřený úkol a překvapila ho také myšlenka na Gaňovo psaníčko Aglaji. Ale než prošel oběma světnicemi před návštěvnou, stanul náhle, jako kdyby si byl na něco vzpomněl, rozhlédl se kolem, přistoupil k oknu, blíže k světlu a prohlížel si podobiznu Nastasie Filipovny.

Zatoužil rozpoznati to, ce se v tomto obličejí skrývalo a co ho krátce před tím překvapilo. Předešlý dojem ho téměř neopouštěl

a teď spěchal, jakoby se o čemsi chtěl přesvědčiti. Tento obličej neobyčejný svojí krásou a ještě čímsi, nyní ještě mocněji ho překvapil. Jako kdyby v tomto obličejí tkvěla nesměrná hrdost a opovržení, ba zrovna nenávisť a zároveň cosi důvěru vzbuzujícího, cosi velmi prostodušného; oba tyto kontrasty při pohledu na tyto rysy vyvolávaly takorůzka jakýsi soucit. Tato oslepující krása byla až nesnesitelná; ta krása bledého obličejí, div ne vpadlých tváří a žárných očí; podivná krása! Kníže se okamžik na podobiznu zadíval, načech se vzpamatoval, rozhlédl kolem a rychle přiblížil obraz ke rtům a políbil jej.

Když za minutu potom vkročil do návštěvny, byl jeho obličej úplně klidem

Sotva však vkročil do jídelny (ještě jedné světnice před návštěvnou) vycházela Aglaja a téměř se s ním střetla. Byla samotná.

„Gavrila Ardalionovič mne prosil, abych vám tohle odevzdal,“ pravil kníže, podáváje jí dopis.

Aglaja stanula, vzala dopis a jaksi zvláště pohlédla na knížete. Její pohled nejevil ni nejmenších rozpaků, leč že snad se v něm obrazil nějaký podiv, ale i to zdálo se vztahovati na knížete.

Aglaja svým pohledem jistě žádala za vysvětlení, kterak se v této věci ocitl ve spojení s Gaňou? I žádala vysvětlení klidně, ale s vysokou. Dva, tři okamžiky stáli proti sobě; konečně div že se cosi posměšného neprojevílo v jejím obličejí; pousmála se lehce a odešla.

Generálová mlčky a s odleskem opovržení nějakou chvílí prohlížela podobiznu Nastasie Filipovny, držíc obraz před sebou v natažené ruce, neobyčejně a efektně daleko od očí.

„Jest hezká,“ pronesla konečně — „ano i velmi hezká. Dvakrát jsem ji viděla, však toliko z dálky. Vy tedy ceníte takovou krásu?“ oslovila náhle knížete.

„Ano ... takovou ..“ odvětil kníže poněkud stísněně.

„To jest výslovně takovou?“

„Výslovně takovou.“

„Proč?“

„V tomto obličejí.. . jest mnoho strádání...“ pronesl kníže jako bezděčně, jako kdyby mluvil pro sebe a neodpovídal na otázku.

„Vy, ostatně, možná, blouzníte,“ usoudila generálová a pohrdlivým posunkem odhodila podobiznu na stul.

Aleksandra ji vzala, Adelaida k ní přistoupila, a obě počaly si ji prohlížeti. V tom se vrátila opětně Aglaja do návštěvny.

„Jaká to síla,“ zvolala najednou Adelaida, chtivě pohlížejíc na podobiznu přes rámě sestřino.

„Kde? Jaká síla?“ tázala se ostře Lizaveta Prokofjevna.

„Taková krása jest síla,“ ohnivě pravila Adelaida, „s takovou krásou možno převrátiti svět.“

Zádumčivě odešla k svému stojanu.

Aglaja se podívala na podobiznu pouze kosmo, přivřela oči, ohrnula spodní ret a usedla stranou, založivši ruce.

Generálová zazvonila.

„Zavolejte sem Gavrilu Ardalionoviče, jest v kabinetě,“ rozkázala objevivšímu se sluhovi.

„Mamam!“ zvolala významně Aleksandra.

„Chci mu říci dvě slova — a dosti,“ přerušila ji rychle generálová, aby zabránila námitkám.

Byla patrně rozčilená.

„Jak vidíte, kníže, máme zde nyní samé tajnosti. Samá tajnost! Toho vyžaduje jakási hloupá etiketa. A to ve věci, která vyžaduje co nejvíce upřímnosti, jasnosti a čestnosti. Zapřádají se sňatky, které se mi nelíbí...“

„Mamam, co to?“ spěchala ji zadržeti Aleksandra.

„Co jest ti po tom, milá dceruško? Snad jsou ti po chuti? A sdyší-li to kníže — jsme přátelé. Alespoň já s ním. Bůh hledá dobrý lid, ale zlých a rozmarných nepotřebuje, zvláště takových, kteří se dnes rozhodnou pro jedno a zítra hovoří o druhém.“

Chápete, Aleksandro Ivánovno? Říkají, kníže, že jsem podivínka, ale umím činili rozdíl. Protože jest srdce hlavní věc, a ostatní je hloupost. Rozumu, ovšem, jest také třeba... Snad jest rozum tím nejhlavnějším Neusmívej se, Aglajo, neodporuj si, hloupá se srdcem ale bez rozumu jest právě tak nešťastná hlupačka, jako hloupá s rozumem ale bez srdce. To je stará pravda. Hle, já jsem hloupá se srdcem bez rozumu, ale tys hloupá s rozumem bez srdce a obě jsme nešťastné, obě trpíme.“

„Proč jste tak nešťastná, mamam?“ nezdržela se Adelaida, která, jak se podobalo, samojedinká z celé společnosti, nepozbyla veselé nálady duševní.

„Předně tím, že mám učené dcery,“ odsekla generálová — „a tak, jelikož již toho jest dosti, netřeba se o ostatním šířiti. Dosti bylo již povídání. Podívám se, jak se obě (Aglaju nepočítám) se svým rozumem a mnohomluvností vymotáte a budete-li vy, velevážená Aleksandro Ivánovno, šťastná se svým ctěným pánem ... Ach !...“ zvolala, když uzběhla vstupujícího Gaňu. „Hle, tu přichází ještě jeden ženich! Dobrý den!“ odpověděla na poklonu Gaňovu, nevybídnuvši ho, aby se posadil. „Vstupujete v sňatek?“

„V sňatek?... Jak?... V jaký sňatek?“ koktal překvapený Gavrila Ardalionovič.

Byl úžasně spleten.

„Zenite se? ptám se, dáváte-li přednost tomuto výrazu.“

„Nn — ne já ... nn — ne . . .“ selhal Gavrila Ardalionovič a ruměncem studu vzplál jemu ve tvářích.

Zběžně pohlédl na Aglaju sedící po straně a rychle odvrátil zraky. Aglaja hleděla na něj chladně, upjatě a klidně, neodvracujíc zraků, a pozorovala jeho rozpaký.

„Ne? Říkáte: ne?“ vyptávala se naléhavě neúnavná Lizaveta Prokofjevna. „Dobrá, zapamatuji si, že jste dnes, ve středu ráno, na moji otázku řekl: „ne“. Co máme dnes, středu?“

„Zdá se, že středu, mamam,“ odvětila Adelaida.

„Nikdy neznají dnů. Kolikátého?“

„Dvacátého sedmého,“ odpověděl Gaňa.

„Dvacátého sedmého? To jest dobře vzhledem k jakémusi rozpočtu. Buďte s Bohem! Myslím, že máto mnoho práce, a já mám čas, abych se strojila a jela; vezměte si svoji podobiznu. Vyřídte poklonu nešťastné Nině Aleksandrovně. Na shledanou, kníže, holoubku! Přijď častěji. Zajedu si schválně k staré Bělokonské, abych jí o tobě vyprávěla. A poslyšte, milý, věřím, že vás Bůh výslovně pro mne přivedl ze Švýcar do Petrohradu. Snad budete mít i jiná zaměstnání, ale hlavně jste přijel pro mne. Bůh to tak schválně zařídil. Na shledanou, miláčkové! Aleksandro, zajdi ke mně, miloušku.“

Generálová odešla. Opuštěný Gaňa pozbyv sebevlády, vzal zlostně se stolu podobiznu a skřiviv ústa k úsměvu, obrátil se ku knížeti.

„Kníže, jdu přímo domů. Nezměnil-li jste svého úmyslu bydlení u nás, dovedl bych vás tam, bez toho adresy neznáte.“

„Počkejte, kníže,“ pronesla Aglaja, náhle s křesla se pozvednuvši, „napište mi něco do památníku. Papa řekl, že jste krasopisec. Hned jej přinesu.“

A odkvapila.

„Na shledanou, kníže, i já odcházím,“ pravila Adelaida.

Pevně stiskla mu ruku, přívětivě a laskavě se na něj usmála a odešla.

Na Gaňu se nepodívala.

„To jste vy,“ obořil se Gaňa prudce na knížete, zaskřípěv zuby, sotva všechny odešly, „to jste vy jim vyžvatlal, že se žením,“ hučel rychle a půlšeptem s výrazem vzteku ve tváři a hněvivě svítě očima. „Jste nestydatý žvanil.“

„Ujišťuji vás, že se mýlíte,“ klidně a zdvořile odvětil kníže. „Nevěděl jsem ani, že se ženíte.“

„Krátke před tím jste slyšel, jak Ivan Fedorovič pronesl, že se dnes večer vše rozhodne u Nastasie Filipovny, vy jste to vyzradil.“

Lžete. Od koho by se to dozvěděly? Kdo by jim to k čertu mohl říci kromě vás? Ci nenarážela stará na mne?“

„Musíte lépe věděti, kdo to řekl, domníváte-li se, že na vás narážela, nepromluvil jsem o tom ani slova.“

„Odevzdal jste lístek ? ... Odpověď ...“ s horečnou nedočkavostí přerušil ho Gaňa.

Ale v tom okamžiku se vrátila Aglaja a kníže nemohl odpověděti.

„Tuhle, kníže,“ pronesla Aglaja, „položím památník na stul, vyberte si stránku a něco mi napíšete. Tu jest péro, a tuhle ještě nové. Nevadí, že je ocelové? Slyšela jsem, že krasopisci nepoužívají per ocelových.“

Rozmlouvala s knížetem, jako kdyby ani netušila, že jest tam také Gaňa. Zatím co si kníže upravoval péro, vyhledával stránku a připravoval se, přistoupil Gaňa ku krbu, kde napravo hned vedle knížete stála Aglaja a rozechvěným hlasem zajíkaje se, zašeptal jí takřka do ucha:

„Jedno slovo, pouze jediné slovo od vás a jsem spasen!“

Kníže se rychle obrátil a pohlédl na oba. V obličejí Gaňové bylo skutečné zoufalství, podobalo se, že vyřkl ona slova jaksi bezděčně, svěsiv hlavu.

Aglaja pohlížela na něj po několik vteřin s tímže klidným podivem, jako dříve na knížete a zdálo se, že tento její klidný podiv, ono překvapení a ony pochybnosti plynoucí z úplného pochopení toho, co se k ní mluví, byly pro Gaňu v tom okamžiku hroznější než největší opovržení.

„Co mám napsati?“ tázal se kníže.

„Hned vám nadiktují,“ pronesla Aglaja, obračejíc se k němu. „Jste hotov? Pište tedy: „Nekupčím!“ Nyní napište vročení. Ukažte!“

Kníže jí podal památník.

„Výtečně. Znamenitě jste to napsal, máte obdivuhodný rukopis. Děkuji vám. Na shledanou, kníže... Sečkejte,“ dodala,

jako kdyby si na něco vzpomněla, „pojďte, chci vám věnovati něco na památku.“

Kníže se ubíral za ní, ale když vešli do jídelny, Aglaja stanula.

„Přečtete si to,“ pronesla a podávala mu psaníčko Gaňovo.

Kníže vzal dopis a rozpačitě pohlížel na Aglaju.

„Vždyť vím, že jste obsahu nečetl a nemůžete býti důvěrníkem toho člověka. Ctěte, chci, abyste dopis přečetl.“

Psaníčko bylo napsáno patrně na rychlo.

„Dnes se rozhoduje o mém osudu, víte jak. Dnes musím dáti neodvolatelné slovo. Nemám žádného práva na vaše účastenství, nesmím míti žádných nadějí, ale kdysi jste pronesla jedno slovo, jediné jen slovo a toto slovo ozářilo celou černou noc mého života a stalo se mi majákem. Vyřkněte nyní ještě jedno takové slovo a spasíte mne před zkázou! Řekněte mi pouze ‚přeruš vše‘ a rozervu vše ještě dnes! Ó, co vás stojí to vyřknouti! Tímto slovem vyprošuji si jen známku vašeho účastenství a slitování se mnou — nic více, jen to! Nic více, nic! Nesmím mysliti na nějakou naději, protože jsem jí nehoden. Ale vyřknete-li své slovo, přijmu na novo svou chudobu a s radostí budu snášeti zoufalé své postavení. Půjdu tím v boj, ale budu mu rád, v něm vzkřísím znovu své síly!

Pošlete mi toto slovo soucitu (jen pouhého soucitu, přísahám vám!) Nehněvejte se na drzost zoufalého, ale tonoucího — proto, že osmělil se podniknouti poslední pokus, aby spasil se před zkázou. G. I.“

„Tento člověk tvrdí,“ pronesla ostře Aglaja, když kníže dočetl — „že slovo „přerušte vše“ mne nebude kompromitovati a nezaváže k ničemu a sám mi poskytuje, jak vidíte, tímto lístkem písemnou toho záruku. Pozorujte, jak naivně klade důraz na některá slovíčka a jak hrubě ze všeho vyzírá jeho tajný úmysl. Ostatně ví, že, kdyby přerušil vše, ale sám o své vůli, nečekaje na moje slovo ba nezmíniv se mi ani o tom, bez veškeré naděje na mne, že bych tehdy své city k němu změnila a, možná, stala se mu přítelkyní. To ví jistě; ale má špinavou duši; ví to a —

nerozhoduje se, ví to a přece chce míti záruku. K víře mu schází odvaha. Chce, abych mu, na místo sta tisíc, dala naději na svou ruku. Pokud mluví v dopise o dřívějším slově, jež, prý, mu ozářilo život, drze lže. Jednou jsem ho prostě politovala. Jest však drzý a nestoudný, jemu se tehdáž mišla myšlenka o možnosti naděje, pochopila jsem to hned. Od té doby si mne nadchází a chylá mne i nyní. Avšak dosti, vezměte a vraťte mu psaníčko hned, jak vyjdete z domu, rozumí se, ne dříve.“

„A jakou mu mám vyříditi odpověď?“

„Žádnou, rozumí se. To jest nejlepší odpovědí. A vy ledy chcete bydleti v jeho domě?“

„Nedávno mi to sám Ivan Fedorovič doporučil,“ pravil kníže.

„Střežte se ho, varuji vás, nezapomene vám, že mu dopis vrátíte.“

Aglaja lehce stiskla knížeti ruku a odešla. Její obličej byl vážný a zachmuřený, dokonce se ani nepousmála, když kývla hlavou knížeti na rozloučenou.

„Hned půjdeme, jen co si vezmu svůj uzlík,“ pravil kníže Gaňovi.

Gaňa netrpělivě dupl. Jeho obličej vztekem až zčernal. Konečně oba vyšli na ulici. Kníže se svým uzlíkem v rukou.

„Odpověď? odpověď?“ vrhl se naň Gaňa. „Co vám řekla? Odevzdal jste jí lístek?“

Kníže mu podával mlčky dopis.

Gaňa zkameněl.

„Jak? Moje psaní,“ zvolal. „On ho ani neodevzdal! Ó, mohl jsem se toho dovtípi. Ó prroklat... Vysvětlitelné, že před tím ničeho nechápala. Ale kterak to, kterak, že ... jste je neodevzdal, o prroklat..“

„Odpusťte, ale naopak, mně se poštěstilo váš dopis odevzdati jí hned, v téže minutě, kdy jste mi jej svěřil a právě tak, jak jste si toho přál. Ocitl se opětně u mne proto, že mi byl Aglajou Ivánovnou vrácen.“

„Kdy, kdy?“

„Sotva, že jsem se zapsal do památníku, vyzvala mne, bych ji následoval. (Slyšel jste to?) Přišli jsme do jídelny a tu mi podala dopis, poručila mi přečísti obsah a dopis vám vrátiti.“

„Pře — čísti?“ vykřikl Gaňa, div ne z plna hrdla. „Přečísti! Vy jste to četl?“

A znovu stanul uprostřed chodníku v ustrnutí, užaslý tak, že až ústa otevřel.

„Ano, jen teď jsem to četl.“

„A ona, že sama, sama dala vám to čísti? Sama?“

„Sama, buďte jist, že bych toho neučinil bez jejího vybídnuli.“

Gaňa okamžik mlčel a s trapným úsilím o čemsi uvažoval, ale náhle zvolal:

„To nemůže býti! Nemohla vám poručili, abyste to četl. Lžete! Četl jste to o své vůli.“

„Mluvím pravdu,“ odpověděl kníže dřívějším, úplně jasným hlasem. „Lituji, věřte, že to působí na vás lak nepřijemně.“

„Ale nešťastnice, alespoň vám přitom něco řekla? Něco odpověděla?“

„Ovšem, ano.“

„Nuže mluvte, mluvte k čertu!“

A Gaňa dvakráte dupl pravou nohou obutou v kaloši o chodník.

„Sotva jsem dočetl, pravila, že ji chytáte, že jste ji chtěl kompromitovati tak, aby se vám dostalo naděje a potom opíraje se o tuto naději, že byste beze ztráty vzdal se jakési druhé naděje na sto tisíc. Kdybyste, prý, to učinil bez smlouvání s ní, přerušil vše sám o své vůli, nepožaduje od ní záruky, snad, prý, by se vám stala přítelkyní. To bylo, myslím, vše. Ano ještě něco, když jsem přijav dopis se tázal po odpovědi, tehdáž řekla, že žádná odpověď bude nejlepší odpověď, zdá se mi, že to bylo tak. Odpustíte, zapomněl-

li jsem, jak skutečně se vyjádřila, říkám to tak, jak jsem tomu rozuměl.“

Nesmírná zlost zachvátila Gaňu a jeho vztek se bez zadržení prodral ven.

„Ach, tak je to!“ skřehotal. „Tak mé dopisy se vyhazují oknem? A ona ,nekupčf — nuže, já kupčím! Uvidíme. Mám ještě mnohé v zásobě ... uvidíme .. Však ona změkne !...“

Ošklíbal se, bledl, zuřil a zatínal pěstě.

Tak šli několik kroku. Před knížetem se nijak neostýchal, zrovna jako kdyby byl sám ve svém pokoji; nepovažoval ho za nic. Ale náhle jej něco napadlo a vzpamatoval se.

„A jak jste,“ obrátil se najednou ku knížeti, „jak jste (idiote, dodal pro sebe) získal takovou důvěru za dvě hodiny po prvním seznámení? Jak, jak?“

K veškerým mukám scházela ještě závist. Náhle ho uštkla u samého srdce.

„Toho nedovedu vám vysvětlit,“ odpověděl kníže.

Gaňa pohlédl naň zlostně.

„Snad vám nechtěla věnovati důvěru, když vás vyzvala do jídelny? Vždyť se chystala vám něco věnovati?“

„Jinak tomu nerozumím, než výslovně tak.“

„Ale zač, u čerta! Co jste tam, učinil? Čím jste se zalíbil? Slyšte,“ namáhal se ze všech sil (vše v něm bylo v tom okamžení jaksí rozházeno, vše vřelo ve zmatku tak, že nemohl seřaditi myšlenky), „slyšte, nemůžete si alespoň něco připamatovati, představití po pořádku, o čem jste tam vlastně hovořil, veškerá slova od počátku? Nepozoroval jste ničeho, nepamatujete se?“

„Ó, snadno mohu se upamatovati,“ odvětil kníže. „Na prvopočátku, když jsem vkročil a seznámil se, počali jsme hovořiti o Švýcarsku.“

„Čert vezmi Švýcarsko!“

„Potom o popravě ...“

„O popravě?“

„Ano, za příčinou jistého případu, potom jsem vyprávěl, jak jsem tam prožil tři roky a historii o jedné chudé vesničance.“

„K čertu s vesničankou! Dále,“ hořel netrpělivostí Gaňa.

„Potom, jak se Schneider vyjádřil o mé povaze a vyzval mne ...“

„Ať se propadne Schneider, napliti na jeho mínění!

Dále!“

„Dále jsem, cosi zavdalo k tomu příčinu, počal hovořiti o obličejích, totiž o výrazu obličeje a řekl jsem, že jest Aglaja Ivánovna skoro tak krásná, jako Nastasie Filipovna. Nu a tu jsem se podřekl o podobizně...“

„Ale netekl jste, neřekl jste přece to, co jste zaslechl v kabinetě? Ne? Ne?“

„Opakuji vám, že ne.“

„Ale odkud k čertu... Bah, neukázala snad Aglaja dopis staré?“

„To se vám mohu zaručí ti, že neukázala! Po celou dobu jsem tam byl a neměla k tomu ani kdy.“

„Nuže, snad jste tedy sám v nestřeženém okamžiku něco... Ó prrrrokatý idiote,“ zvolal úplně se už necítě Gaňa, „ani vypravovati nic neumí.“

Gaňa počav jednou nadávati a nenarážeje na odpor, pozbýval zvolna zdrženlivosti, jak to vždy bývá u některých lidí. Bez mála byl by počal plvati, jak byl rozzuřen. Ale právě tento vztek ho zaslepil, jinak, byl by dávno pochopil, že tento idiot, o němž tak pohrdavě se vyjadřuje, dovede někdy vše nesmírně rychle a jemně pochopili a neobyčejně uspokojivě povědět. Avšak náhle se událo něco neočekávaného.

„Musím vám podotknou ti, Gavriilo Ardalionoviči,“ pronesl náhle kníže, „že jsem byl dříve skutečně nemocen, v pravdě téměř idiot, teď jsem již ale dávno zdrav a proto jest mi nyní poněkud nepříjemným, nazývá-li mne někdo idiotem do očí. Ačkoliv vás možno omluviti, uvážíme-li vaše nehody, ale urazil jste mne ve

zlosti již dvakráte. Mně se to nelíbí, zvláště když vy tak zhurta na poprvé. Jelikož stojíme nyní na křižovatce, nebude-li lépe se rozjetí? Vy půjdete na pravo, já na levo. Mám dvacetpět rublů a jistě najdu nějaký hotel garní.“

Gaňa ocítil se v hrozných rozpacích a docela se i studem zarděl, že byl tak neočekávaně postižen.

„Odpusťte, kníže,“ vzkřikl vřele, náhle proměniv hrubý tón v neobyčejně zdvořilý, „pro Bůh, odpusťte! Vidíte, v jaké bídě jsem. Vy ještě téměř nic neznáte, kdybyste však poznal vše, tu byste mne jistě omluvil, nebo alespoň trošku omluvil, ačkoliv, to se rozumí, že nemožno mne omluviti!“

„Ó, mně ani netřeba tak velkých omluv,“ spěchal s odpovědí kníže. „Vždyť chápu, že máte nepříjemnosti a proto že se zlobíte. Nuže, půjdeme k vám, jdu s radostí !...“

„Ne, nemožno ho nyní tak propustili,“ uvažoval Gaňa, pohlížeje cestou zlostně na knížete. „Šibal, ten ze mne vše vytáhl a potom náhle sňal masku... To něco znamená! Ale uvidíme! Vše se rozhodne, vše, vše! Ještě dnes!“

Stáli již před samým domem.

VIII.

Ganěčkův příbytek se halézal v třetím poschodí, kamž se vystupovalo po velmi čistém, světlém a prostranném schodišti a sestával ze šesti nebo sedmi pokojů a pokojíčku, zcela obyčejných, a v každé případnosti však v nepoměru s kapsou činovníka s rodinou, jenž měl dokonce jen dva tisíce rublů služného. Však byl také určen pro podnájemníky se stravou a posluhou; Gaňa a rodina jeho najali jej teprve před dvěma měsíci k velké nepřijemnosti samého Gani, však na prosby a naléhání Niny Aleksandrovny a Varvary Ardalionovny, jež si přály dle svých sil býti užitečny a aspoň poněkud zvýši ti příjmy rodiny.

Gaňa se mračil, nazýval přijímání podnájemníků neslušností a jako kdyby se za to styděl ve společnosti, kde byl navyklý objevovati se jako mladý muž s jakýmsi leskem a s budoucností.

Veškeré tyto ústupky osudu, všechna protivná tíseň, vše to hluboce ranilo jeho duši. Od nějaké doby se rozčiloval každou nepatrností nesmírně a nepoměrně a souhlasil-li ještě po jistou dobu ustupovali a trpěti, dělo se to jen proto, že se rozhodl vše změnití a přetvořití v nejkratším čase. A zatím tato proměna, tento východ, pro který se rozhodl, byl sám nemalou hádankou, takovou hádankou, že nastávající její rozřešení hrozilo býti namáhavějším a trapnějším, než vše předcházející.

Příbytek rozdělovala chodba, počínající od vchodu. Po jedné straně chodby se nalézaly tři pokoje určené podnájemníkům „zvlášt doporučeným“, kromě těchto po téže straně chodby, na nejzazším konci u kuchyně, byl čtvrtý pokojík, těsnější ostatních a v něm se usídlil sám generál ve výslužbě Ivolgin, otec rodiny.

Spal na širokém d vaně a vcházeti i vycházeti musil kuchyní a postranním schodištěm.

V témže pokojíku bydlil i třináctiletý bratr Gavrily Ardalionoviče, gymnasista Kolja, jenž se rovněž musil zde tísňiti a učití, spáti na druhém, velmi starém, úzkém a krátkém divánku, na děravém prostěradle a hlavně chodili a dohlížet i za otcem, jehož čím dále tím více nutno bylo střežiti.

Knížeti určili prostřední ze tří světnic; v prvé na pravo bydlil Ferdyščenko a třetí na levo byla dosud prázdná. Gaňa přivedl však knížete nejdříve do poloviny rodinné. Tato rodinná polovina sestávala ze sálu, jenž se, bylo-li třeba, měnil v jídelnu, z přijímacího pokoje, jenž byl přijímacím pokojem ostatně jen ráno, na večer pak měnil se v Gaňův kabinet a jeho ložnici, konečně z třetí světnice, těsné a vždy uzavřené, to byla ložnice Niny Aleksandrovny a Varvary Ardalionovny. Jedním slovem, v tomto příbytku se vše tísňilo a mačkalo; Gaňa pro sebe jen zuby skřípal; a třeba že byl a snažil se býti uctivým k matce, přece při první návštěvě bylo lze rozpoznali, že jest veliký despota v rodině.

Nina Aleksandrovna nebyla v přijímacím pokoji samotna, s ní seděla tam Varvara Ardalionovna; obě se zaměstnávaly jakýmsi háčkováním a rozmlouvaly s hostem Ivanem Petrovičem Pticynem. Nina Aleksandrovna zdála se tak padesátnicí s hubeným obličejem, se vpadlými tvářemi a s temnými kruhy pod očima. Její vzezření bylo chorobné, poněkud zarmoucené, však obličej i pohled byly dosti příjemny; jak jen promluvila, bylo možno hádati na vážnou povahu, plnou pravé důstojnosti. Přes teskný výraz, vyzírala z pohledu pevnost ba i odhodlanost. Oděna byla nesmírně skromně, měla na sobě temný a zcela starosvětský šat, ale její způsoby, rozhovor a veškeré chování poukazovalo na ženu, která bývala v lepších společnostech.

Varvara Ardalionovna byla dívka asi triadvacetiletá, středního vzrůstu, dosti hubená, obličej ne právě hezkého, v němž však skrývalo se tajemství bez krásy se zalíbili a vášnivě

k sobě upoutali. Byla velmi podobna matce, dokonce téměř tak oblečená jako matka, nechtějíc se nikterak paráditi. Pohled jejích šedých očí byl by někdy dovedl býti velmi veselý a laskavý, kdyby nebýval nejčastěji vážný a zádumčivý, ba někdy, jako zejména za poslední doby, až přespríliš vážný a zádumčivý. Pevnost a odhodlanost zračila se i v jejím obličejí, však předem bylo lze vycítiti, že pevnost tato mohla projevití dokonce větší energii a podnikavost, než bylo tomu u matky. Varvara Ardalionovna byla dosti vznětlivá a bratr se někdy této vznětlivosti až strachoval. Bával se jí také Ivan Petrovič Pticyň, jenž byl teď u nich právě návštěvou.

Byl to ještě dosti mladý člověk, ale třicátník, ve skromném, ale vkusném oděvu, příjemného, ale jaksi až příliš solidního chování. Temnorusá bradka znamenala, že není člověkem služebním. Uměl rozumně a příjemně hovořiti, však nejčastěji mlčival. Vůbec činil dojem až i příjemný. Varvara Ardalionovna nebyla mu patrně lhostejná; svých citů neskrýval. Varvara Ardalionovna stýkala se s ním po přátelsku, váhala však ještě odpověděti na některé otázky, ano neměla jich ráda; Pticyň ostatně nikterak nepozbýval odvahy. Nina Aleksandrovna byla k němu laskavá a v poslední době počala mu také i velmi důvěřovati.

Bylo ostatně známo, že vydělává speciálně lichvařením, půjčuje peníze na větší či menší zástavy. S Gaňou byli neobyčejní přátelé.

Po důkladném, ale úryvkovitém doporučení Gaňovu (jenž velmi suše pozdravil se s matkou, se sestrou pak vůbec se nepozdravil a ihned odvedl Pticyňa ze světnice), pronesla Nina Aleksandrovna ku knížeti několik laskavých slov a nařídila Koljovi, jenž do světnice nahlédl, aby dovedl knížete do prostředního pokojíku. Kolja byl hoch veselý, dosti příjemného obličjeje a prostého, dobrodušného chování.

„Kde máte svá zavazadla?“ tázal se, uváděje knížete do pokojíku.

„Mám uzlík, nechal jsem jej v předpokoji.“

„Hned vám jej přinesu. Máme toliko kuchařku a Maněnu a proto musím vypomáhati. Varja na vše dohlíží a hubuje. Gaňa řekl, že jste přijel dnes ze Švýcar?“

„Ano.“

„Jest ve Švýcarsku krásně?“

„Velmi.“

„Hory?“

„Ano.“

„Hned vám přivleku vaše uzly ...“

Vkročila Varvara Ardalionovna.

„Matrena vám hned připraví postel. Máte kufr?“

„Ne, uzlík. Váš bratr pro něj šel, mám jej v předpokoji.“

„Žádného uzlu tam není, kromě tohoto uzlíku, kam jste to položil?“ tázal se Kolja, vrací se opět do pokojíku.

„Kromě tohoto také ničeho nemám,“ pravil kníže, přijav uzlík.

„A! domníval jsem se, neodvlekl-li jej Ferdysčenko.“

„Nežvaň hlouposti,“ pronesla přísně Varja, jež i s knížetem mluvila velmi suše a skoro ne právě zdvořile.

„Chére Babette, ¹ se mnou možno také něžněji zacházeli, já nejsem Pticyň.“

„Tobě možno ještě nasekati, Koljo, tak jsi ještě hloupý. Se vším, čeho vám! třeba, obraťte se na Matrenu. Oběd bývá o pul páté. Můžete obědvati společně s námi, nebo ve svém pokoji, jak si přejete. Půjdeme, Koljo, nevyrusujme.“

„Pojďme, rozhodná povaho!“

Vycházejíce střetli se s Gaňou.

1. Milá Baruško!

„Jest otec doma?“ ptal se Gaňa Kolji a na přisvědčující odpověď, pošeptal mu cosi do ucha.

Kolja kývl hlavou a odešel za Varvarou Ardalionovnou.

„Zapomněl jsem vám, kníže, říci dvě slova stran té ... věci. Mám nějakou prosbu, buďte tak laskav — ač-li vám to nezpůsobí velké obtíže — nežvatlejte ani zde o tom, co jsem právě měl s Aglajou, ani tam o tom, co uvidíte zde; neboť tu jest dosti nepěkností. Ostatně k čertu ... Alespoň dnes se zdržte.“

„Ujišťuji vás, že jsem žvatlal mnohem méně, než sobě domýšlíte,“ odpověděl kníže poněkud podrážděně na výčitky Gaňovy.

Poměry mezi nimi patrně stále se horšily.

„Nu ano, dnes jsem, již pro vás vystál dosti. Jedním slovem, prosím vás za to.“

„Gavrilo Ardalionoviči, uvažte ještě to, že jsem nebyl před tím nijak vázán, a proč bych se byl nemohl zmiňovati o podobizně. Vždyť jste mne za to neprosil.“

„Fuj, jaká to ošklivá světnice,“ podotkl Gaňa, opovržlivě se rozhlížeje, „temno tu a okna vedou na dvůr. Přišel jste k nám rozhodně v nepříhodné době... Leč, to není mojí věcí, nejsem domácím.“

Pticyn nahlédl do pokojíku a vyvolal Gaňu, jenž rychle opustil knížetu a odešel pře to, že chtěl ještě něco říci, ale ostýchal se a jistě styděl započítí; i světnici haněl toliko jaksí ve zmatku.

Sotva že se kníže umyl a poněkud si upravil zevnějšek, otevřely se poznovu dvěře a objevila se nová postava.

Byl to asi třicetiletý pán nemalého vzrůstu, ramenatý, s ohromnou, ryšavou hlavou. Obličej měl masitý a červený, rty tlusté, nos široký, rozplesklý, oči malinké, zateklé a uštěpačné. Vše to ceklem vypadalo dosti drze. Oblečen byl ošuměle.

S počátku pootevřel dvěře jen tolik, co prostrčil hlavu. Prostrčená hlava rozhlížela se asi pět vteřin po komnatě, potom se dvěře zvolna otvíraly, až se úplná postava objevila na prahu,

ale příchozí dosud nevcházal, nýbrž s prahu přivřev oči, prohlížel si dále knížete. Konečně uzavřev za sebou dveře, vkročil, uchopil knížete za ruku a posadil proti sobě na divan.

„Ferdyščenko,“ pronesl, pohlížeje upřeně a tázavě knížeti do očí.

„Tak co?“ tázal se kníže téměř se smíchem.

„Podnájemník,“ pravil opětně Ferdyščenko, hledě jako před tím.

„Chcete se seznámiti?“

„E — ech,“ pronesl host, zajev rukou do vlasů, načež vzdychl a zahleděl se do protilehlého koutu. „Máte peníze?“ tázal se náhle, obrátiv se ku knížeti.

„Mnoho ne!“

„Kolik asi?“

„Dvacetpět rublů.“

„Ukažte!“

Kníže vyňal z kapsy u vesty dvacetipětirublovou bankovku a podal ji Ferdyščenkovi. Ten ji rozbalil, obrátil na ruby a přidržel k světlu.

„Dostí zvláštní,“ pronesl jako v zamyšlení, „proč tak hnědnou? Tyto dvacetipětirublovky někdy hrozně zhnědnou a jiné zase naopak vyblednou.“

Kníže přijal vrácenou bankovku. Ferdyščenko vstal se židle.

„Přišel jsem vás varovat: předně, abyste mi nepůjčoval peněz, protože vás jistě za to poprosím.“

„Dobře.“

„Hodláte zde platiti?“

„Hodlám.“

„Ale já nehodlám, děkuji. Bydlím v prvých dveřích od vás na pravo, viděl jste? Ke mně se neračte příliš často namáhati; sám k vám přijdu, nestarejte se! Viděl jste generála?“

„Ne.“

„Ani neslyšel?“

„Také ne.“

„Nuže, uvidíte a uslyšíte; vždyť dokonce i ume prosil, abych mu půjčil peněz. Avis au lecteur!² S Bohem! Možno zítí se příjmením Ferdyščenko? Co?“

„Proč ne?“

„Budte s Bohem!“

Přistoupil ku dveřím. Kníže se potom dozvěděl, že si tento pán uložil jaksi za povinnost překvapovati svět originalitou a veselostí, ale že se mu to jaksi nikdy nedařilo. U někoho způsobil dojem až i nepříjemný, nad čímž se upřímně rmoutil, ale své úlohy se nevzdával. Ve dveřích se mu zdařilo vše poněkud napravití; naraziv na vcházejícího pána, učinil hosti, knížeti úplně neznámému, místo, aby prošel, ale několikrát za jeho zády hodil po něm zrakem takovým způsobem, že neodešel přece bez jakéhosi úspěchu.

Nový pán byl vysokého vzrůstu, asi padesátiletý nebo ještě starší, dosti tlustý, s nachově rudým, masitým a otlým obličejem, vroubeným hustými, šedými licousy, s knírem a s velkýma, dosti vyvalenýma očima. Postava byla by dosti důstojná, kdyby nečinila dojmu jakési schátralosti, sešlosti ano i nečistoty. Host měl na sobě staříčkový kabát, div ne s rozedranými lokty, prádlo bylo taktéž zamaštěné — po domácku. Z blízka páchla z něho trochu vodka, ale jeho chování bylo efektní, poněkud nacvičené a s patrnou vřelou touhou překvapili důstojností. Pán přiblížil se ku knížeti zvolna a přívětivě se usmívaje; mlčky uchopil ho za ruku a drže ji ve své, dlouho mu pohlížel do obličeje, jako kdyby rozpoznával známé tahy.

„On, on!“ pronesl tiše, ale slavnostně. „Jako živý! Slyším opakovati známé a milé jméno i vzpomínám na nevracející se minulost... Kníže Myškin?“

„Tak jest, prosím.“

2. Upozornění čtenáři.

„Generál Ivolgin, ve výslužbě a nešťastný! Vaše křestní a otecké jméno — smím-li prositi?“

„Lev Nikolajevič.“

„Tak, tak! Syn mého přítele, možno říci soudruha z dětství. Nikolaje Petroviče?“

„Můj otec se nazýval Nikolaj Lvovič.“

„Lvovič,“ opravil se generál, ale ne rychle, nýbrž s úplnou jistotou, jako na důkaz, že nezapomněl jména, nýbrž jen se přerekl. Usedl a taktéž chopiv se ruky knížete posadil ho vedle sebe.

„Choval jsem vás na rukou.“

„Opravdu?“ tázal se kníže. „Otec jest již dvacet roků mrtev.“

(

„Ano, dvacet roků, dvacet let a tři měsíce. Učili jsme se pospolu, ale já jsem šel přímo do vojenské.“

„Také otec byl ve vojenské škole, podporučíkem ve Vasiljkovském pluku.“

„V Běломirském. Přeložení k Běломirskému se událo téměř před smrtí. Stál jsem při tom a požehnal mu na věčnost. Vaše matička ...“

Generál se odmlčel jako pod vlivem teskných vzpomínek.

„Ano, také potom za půl roku zemřela nachlazením,“ pravil kníže.

„Ne nachlazením. Ne nachlazením, věřte starci. Byl jsem při jejím pohřbu. Ze zármutku po svém knížeti a ne nachlazením. Ano, pamatuji se i na kněžnu! Mladost! Pro ni jsme se s knížetem, přátelé od dětství, div nestali vrahy!“ Kníže počal naslouchati nějak nedůvěřivě.

„Byl jsem nesmírně zamilován do vaší rodičky, ještě, když byla již nevěstou, nevěstou mého přítele. Kníže to zpozoroval a byl překvapen. Přijde ke mně ráno v sedm hodin, budí mne. Oblékám se a žasnu. Mlčení oboustranné. Pochopil jsem vše. Vyňal z kapsy dvě bambitky. Přes šátek. Beze svědků. K čemu svědků, když za

pět minut druh druhu pošle na věčnost? Nabili jsme bambitky, roztáhli šátek, postavili se, přiložili vzájemně bambitky k srdci a pohlíželi jeden druhému do očí. Náhle vytryskly nám oběma slzy, ruce se zachvěly. Oběma, oběma rázem. Nuže, tu přirozeně nastalo objímání a vzájemný boj velkodušnosti. Kníže volal, ať je tvojí, a já jsem volal ať jest tvojí. Jedním slovem ... jedním slovem .., Budete u nás bydliti... a stravovati se?“

„Ano, po nějakou dobu snad,“ pronesl kníže poněkud jaksi se zajíkaje.

„Kníže, maminka vás k sobě zve,“ zvolal Kolja, nahlédnuv dveřmi.

Kníže vstal, chystaje se k odchodu, ale generál mu položil pravou ruku na rameno a přátelsky ho strhl na divan.

„Jako pravý přítel vašeho otce vás musím připravit,“ pronesl: „Já, vidíte sám, jsem utrpěl tragickou katastrofou; ale bez soudu! Bez soudu! Nina Aleksandrovna jest řídká žena, Varvara Ardalionovna, má dcera — řídká dcera. Následkem poměrů pronajímají byty — úpadek neslýchaný. Já, jenž bych se byl stal generálgubemátorem... Ale vám jsme rádi... A mezi tím se chystá v mém domě tragedie.“

Kníže pohlédl na něj tázavě a velmi zvědavě.

„Připravuje se sňatek, sňatek řídký. Sňatek ženštiny pochybné pověsti a mladého muže, jenž by se mohl stáli komořím. Tuto ženštinu uvedou do domu, kde jest má dcera, moje žena. Ale pokud ve mně jediný dech, sem nevkočí! Ulehnu na prah, ať jde přes mne! ... S Gaňou nyní téměř nemluví, vyhýbám se mu docela. Připravuji vás schválně, budete-li u nás žít, však toť jednostejné, i bez toho budete svědkem! Ale jste syn mého přítele a mám právo doufat...“

„Kníže, račte zajít ke mně do návštěvny,“ zvala jej Nina Aleksandrovna, jež sama se objevila ve dveřích.

„Považ si jen, má drahá,“ zvolal generál, „vyšlo na jevo, že jsem knížete choval na rukou!“

Nina Aleksandrovna se podívala vyčítavě na generála a zpytavě na knížete, ale neřekla ani slova. Kníže ji následoval, sotva však přišli do návštěvny a usedli a Nina Aleksandrovna počala právě cosi spěšně a polohlasně vyprávěti knížeti, ráčil generál zas náhle vejiti.

Nina Aleksandrovna hned umlkla a s patrnou zlostí se sklonila nad háčkování. Generál možná také viděl tuto zlost, ale přes to zůstal v nejlepší náladě.

„Syn mého přítele!“ zvolal obrácen k Nině Aleksandrovně. „Nikdy bych se toho nenadál. Ale drahoušku, nepamatuješ se také na nebožtíka Nikolaje Lvoviče? Tys ho zastala ještě ... v Tverji.“

„Nepamatuji se na Nikolaje Lvoviče. To byl váš otec?“ tázala se knížete.

„Ano, myslím však, že nezemřel v Tverji, nýbrž v Jelisavetgradě,“ podotkl nesměle kníže generálu. „Slyšel jsem to od Pavliščeva.“

„V Tverji,“ opakoval generál. „Před samou smrtí byl přesazen do Tverji, ba ještě než se vyvinula nemoc. Vy jste byl ještě příliš maličký a nemůžete se upamatovati na přeložení, ani na cestování. Pavliščev se mohl mýlit, ačkoliv byl výtečný člověk.“

„Znal jste Pavliščeva?“

„Řídký člověk; ale já byl očitý svědek. Na smrtelném loži jsem požehnal...“

„Vždyť otec zemřel jako obžalovaný,“ znovu podotýkal kníže, „ač jsem nemohl se nikdy dozvědět, z čeho vlastně byl žalován. Zemřel v nemocnici.“

„Ó, to bylo v záležitosti řadového vojáka Kolpakova, a kníže by byl beze vši pochybnosti uznán za nevinná.“

„Tak? Víte to jistě?“ tázal se kníže se zvláštním zájmem.

„Kterak ne!“ zvolal generál. „Soud se rozešel, rozsudku nebylo! Věc nemožná. Dokonce možno říci tajemná. Umírá velitel setniny, štábní kapitán Larionov; kníže je jmenován dočasně na

jeho místě. Dobrá. Vojín Kolpakov spásá krádež — ukradne boty soudruhu a propije vše. Dobrá. Kníže — pamatujte si, že to bylo za přítomnosti šikovatelovy a desátníkovy, zasoluje Kolpakovu a vyhrožuje mu bitím. Velmi dobře. Kolpakov jde do kasáren, lehne si na kavalec a za čtvrt hodiny umře. Překrásné! Ale toť nenadálý případ, skoro nemožný. Tak nebo tak, ale Kolpakova pochovají; kníže podá zprávu a potom Kolpakova vyškrtnou ze seznamu. Zdá se, co může býti lepšího? Ale tu, přímo za půl léta nato, při brigadní přehlídce řadový voják Kolpakov objeví se jako kdyby se bylo nic nestalo, v třetí setnině, druhého praporu Novozemljanského pluku pěšího téže brigády a téže divise !“

„Jak?“ zvolal kníže, úžasem zkoprnělý.

„To není tak, toť omyl,“ obrátila se k němu náhle Nina Aleksandrovná, téměř tesklivě na něj pohlížejíc. „Mon mari se trompe.“³

„Ale, má drahá, ‚se trompe‘ lze snadno říci, vysvětlí však podobnou příhodu. Všickni byli jako ve vidění. Byl bych sám první zvolal ‚Qu‘ on se trompe,‘⁴ ale na neštěstí jsem byl svědkem a účastníkem komise. Očitými svědky bylo prokázáno, že jest to úplně týž řadový voják Kolpakov, jenž byl před půl letem pochován s obvyklou paradou a za víření bubnů. Příhoda skutečně řídká, skoro nemožná, souhlasím, ale...“

„Tatínku, máte prostřeno k obědu,“ hlásila Varvara Ardalionovna, vešedši do světnice.

„Ach, to jest překrásné, výborné. Však jsem až vyhladověl ... Ale je to případ, možno říci psychologický.“

„Polévka zase vystydne,“ pronesla netrpělivě Varja.

„Hned, hned,“ bručel generál, odcházející ze světnice — „i přes veškeré pátrání“ — bylo slyšeti ještě z chodby.

„Musíte mnohé odpustili Ardalionu Aleksandroviči,

3. Můj manžel se mýlí.

4. Že se mýlí.

zůstanete-li u nás," pravila Nina Aleksandrovna knížeti. „Ostatně vás nebude velmi obtěžovati, obědvá samoten. Souhlasíte sám, že každý má své vady a své ... zvláštní rysy, druzí mají třeba horší než ti, na něž se ukazuje prstem. Za jedno vás velmi prosím, kdyby se můj muž na vás obrátil o nájemné, řekněte, že jste mi zaplatil.

To jest, peníze odevzdané Ardalionu Aleksandroviči by se vám súčtovaly také, stejně, ale pro pořádek, prosím co jest Varjo?“

Varja se vrátila do světnice a mlčky podala matce podobiznu Nastasie Filipovny. Nina Aleksandrovna se zachvěla a na počátku polekaně, potom však s tlumenou hořkostí ji po nějakou dobu prohlížela. Konečně pohlédla tázavě na Varju.

„To obdržel od ní darem," pravila Varja — „a večer se u ní vše rozhodne.“

„Dnes večer!“ jako v zoufalství polohlasně opakovala Nina Aleksandrovna. „Jak? Tu není více žádných pochybností, a naděje už také nezbyvá žádná, podobiznou jest vše vyřčeno... A ukázal ti ji snad sám?“ dodala v ustrnutí.

„Víte přece, že téměř už celý měsíc nepromluvili jsme spolu ani slova. Pticyn mi o tom řekl a podobizna se již válela tam u stolu, zvedla jsem ji.“

„Kníže," oslovila ho náhle Nina Aleksandrovna, „chtěla jsem se vás tázati (a proto jsem; vás vlastně pozvala), znáte dlouho mého syna? Vyprávěl, myslím, že jste teprve dnes odkudsi přijel?“

Kníže jí stručně vše vypravoval, vypustiv větší polovinu. Nina Aleksandrovna s Varjou ho vyslechly.

„Nevyzvídám něco na Gavrilu Ardalionoviče, ptám-li se vás," podotkla Nina Aleksandrovna. „V tom se nesmíte klamati. Stává-li cosi, z čeho se nemůže sám vyznati, toho nechci seznati za jeho zády. Zmiňuji se vlastně proto, že se Gaňa vyjádřil před tím a potom, když jste odešel na moji otázku po vás, on ví vše, netřeba činiti okolků. Co to znamená? To jest, chci poznati, jak...“

Najednou přišel Gaňa s Pticynem.

Nina Aleksandrovna se hned odmlčela. Kníže setrval vedle

ní a Varja odstoupila na stranu. Podobizna Nastasie Filipovny ležela na nejvýznamnějším místě pracovního stolku Niny Aleksandrovny, přímo před ní.

Gaňa spatřiv to zachmuřil se, zlostně ji vzal se stolku a odhodil na svůj psací stůl, stojící v druhém koutě světnice.

„Dnes, Gaňo?“ tázala se Nina Aleksandrovna náhle.

„Co dnes?“ trhl sebou Gaňa a náhle obořil se na knížete. „Ach, rozumím, už jste i zde ... Ano, máte už takovou chorobu, či co? Nemůžete se zdržeti? Pochopte přece, vaše osvícenosti...“

„To jsem zavinil já, Gaňo a nikdo jiný,“ přerušil ho Pticyň.

Gaňa tázavě na něj pohlédl.

„Vždyť je to tak lépe, Gaňo, tím spíše, že na jedné straně bude věc skončená,“ zabručel Pticyň a odstoupiv stranou, usedl za stůl, vyňal z kapsy nějaký tužkou popsaný papír a pozorně jej prohlížel.

Gaňa stál zamračen a v rozčilení očekával rodinný výjev. Knížeti se omluviti ani mu nenapadlo.

„Když jest vše skončeno, tu má Ivan Petrovič pravdu,“ pravila Nina Aleksandrovna. „Nemrač se, prosím, a nerozčiluj, Gaňo, nebudu se tě vyptávat na to, co mi sám nechceš říci a ujišťuji tě, že jsem se s tím úplně smířila; buď, prosím, bez starostí.“

To promluvila, aniž by se odvrátila od práce, a jak se zdálo, skutečně s klidem. Gaňa byl překvapen, ale opatrně mlčel a hleděl na matku vyčkávaje, až se vyjádří určitěji. Rodinné scény už ho příliš stály. Nina Aleksandrovna postřehla tuto opatrnost a s hořkým úsměvem dodala:

„Dosud pochybuješ a nevěříš, neměj starostí, nebude zde slz, ani proseb jako dřívě, alespoň pokud na mně jest. Všecko moje přání se soustředí v tom, abys byl šťasten, a to ty víš. Pokořila jsem se osudu, ale mé srdce bude vždy s tebou, nechat zůstaneme pospolu, nebo se rozejdeme. To se rozumí, že mluvím jen za sebe. Toho však nemůžeš požadovati od sestry ...“

„Ach, zase ona,“ zvolal posměšně Gaňa a nenávistně pohlédl na sestru. „Maminko, opět se vám zapřísahám, ač jsem vám, dal

již slovo, že nikdo a nikdy nesmí se opovážili upírali vám respekt, pokud budu zde, pokud budu živ. Nechal by to byl kdokoliv, budu žádat největší úctu pro vás, ať kdokoliv překročí náš práh...“

Gaňa byl tak rozradostněn, že téměř smířlivě, skoro něžně pohlížel na matku.

„O sebe jsem se, Gaňo, nijak nestrachovala; to víš, k vůli sobě jsem se po celou tu dobu nestarala, netrápila. Mluví se o tom, že se dnes vše mezi vámi rozhodne? Co se rozhodne?“

„Slíbila, že dnes večer doma vyřkne, souhlasí li nebo ne,“ odvětil Gaňa.

„Skoro po tři neděle jsme se vyhýbali o tom hovořili a bylo tak lépe. Nyní, kdy vše jest skončeno, jen na jedno dovolím se tázati, kterak (múze vysloviti svůj souhlas a dokonce darovati tobě svoji podobiznu, když jí nemiluješ? Snad jsi ji, takovou... takovou...“

„Snad zkušenou, ne?“

„Nechtěla jsem se tak vyjádřiti. Což jsi ji tak pomát!“

V této otázce vyznělo náhle rozčilení.

Gaňa okamžik postál, uvažoval a s nepokrytým úsměškem pronesl:

„Dala jste se zase unést, a zase jste se nezdržela; hle, tak to u nás všecko pokaždé počne a pak se rozhoří. Řekla jste, že nebude žádných otázek, ani výčitek a zatím již to počíná. Zanechme toho raději, v pravdě zanechme; alespoň jste měla takový úmysl... Nikdy a za nic vás neopustím. Jiný by od takové sestry utekl, nejméně; hle, jak se na mne teď dívá! Zůstaňme při tom. Již jsem měl radost... A kterak víte, že klamu Nastasii Filipovnu? Co se tkne Varji, ať si dělá do chce — a dosti. Nuž, teď úplně již dosti!“

Gaňa rozčiloval se každým slovem a bezúčelně přecházel po komnatě. Takové rozmluvy ihned jitrily otevřené rány u všech členu rodiny.

„Řekla jsem, že vkročí-li sem ona, půjdu já odtud a také slovu dostojím,“ pravila Varja.

„Ze svéhlavosti,“ zvolal Gaňa. „Ze svéhlavosti se také neprovdáš! Co se na mne osopuješ? Napliji na to, víš, Varvaro Ardalionovno, chceš-li — proved svůj úmysl třeba hned. Znechutila jsi se mi přespříliš. Jak, vy jste se, kníže, konečně přec rozhodl nás opustili,“ zvolal, spatřiv, že kníže ,povstává.

Ve hlavě Ganově se ozýval už ten stupeň podráždění, kdy člověk jest takorůka sám povděčen tomuto podráždění a oddává se mu neudržitelně a skoro s rostoucí radostí, nechat vede k čemukoliv. Kníže se ve dveřích obrátil, aby odpověděl, ale spatřiv z chorobného výrazu obličeje urážčova, že se tu pouze nedostávalo oné krůpěje, kterou se přeplní nádoba, obrátil se a mlčky vyšel ze dveří. Za několik minut potom zaslechl podle ohlasu z návštěvny, že se rozmluva stala ještě hlučnější a upřímnější než za jeho přítomnosti.

Prošel sálem do předpokoje, aby se dostal na chodbu a tou do svého pokojíku. Když krácel nedaleko dveří na schodiště, zaslechl a upozoroval, že se někdo za dveřmi snaží ze všech sil zazvonit. Na zvonečku se však patrně něco porouchalo a sotva se jaksi otřásl, ale nezvonil. Kníže odstrčil závoru, otevřel dvéře a— odstoupil v ustrnulí, ano všecek vyjeven — před ním stála Nastasie Filipovna. Poznal ji hned podle podobizny. Její oko se zajiskřilo hněvem, když ho spatřila. Rychle vkročila do předpokoje, odsunula ho ramenem s cesty a zlostně pronesla shazujíc kožíšek:

„Jste-li Jíni opravili zvonek, máte alespoň sedět v předpokoji, abyste slyšeli, když se klepe! Tak, teď nemotorovi vypadne kožíšek!“

Kožíšek ležel skutečně na podlaze.

Nastasie Filipovna nečekajíc až jí kníže pomůže, shodila mu kožíšek na ruce, nepohlédnuvši do zadu, ale kníže neměl kdy jej zachytiti.

„Vyhnati by tě měli! Běž, ohlas mne.“

Kníže chtěl cosi odvětili, ale byl s kožíškem ,tak pomaten, že nic nepromluviv, hnal se do návštěvny.

„Tak, teď Jde s kožichem! Kam neseš kožich? ha- haha? Jsi blázen, či co?“

Kníže se vrátil a hleděl na ni jako zkamenělý, když se usmála — usmál se také, ale jazykem stále ještě nemohl vládnouti. V prvním okamžiku, když jí otevřel dvéře byl bledý, teď náhlý ruměnc zbarvil mu tváře.

„Co jest to za idiota?“ vzkřikla nevrle Nastasie Filipovna a dupla. „Nuže, kam jdeš, koho ohlásíš?“

„Nastasii Filipovnu,“ zabroukal kníže.

„Jak mne znáš?“ tázala se rychle. „Nikdy jsem tě neviděla. Jdi a ohlas mne... Co jest to tam za křik?“

„Hádají se,“ odvětil kníže a vkročil do návštěvny.

A vešel v dosti kritickém okamžiku. Nina Aleksandrovna byla hotova úplně zapomenouti, že se již se vším smířila, ostatně bránila Varju. Vedle Varji stál také Pticyň, jenž už nedbal tužkou popsaného papírku. Varja se nechvěla, nebyla také z bázlivých; ale bratr byl každým slovem hrubší, nezdvěřilejší a nesnesitelnější. V takových okamžicích obyčejně ustávala odpovídati a pouze mlčky a posměšně pohlížela na bratra, nespouštějíc s něho zraku. Tento manévr, jak věděla, byl s to, aby úplně z míry ho přivedl.

V tom právě okamžení přišel kníže do světnice a hlásil : „Nastasie Filipovna!“

IX.

Zavládlo všeobecné mlčení. Všickni pohlíželi na knížete, jakoby inu nerozuměli a nechtěli rozuměti. Gaňa leknutím strnul.

Příjezd Nastasie Filipovny, a zejména v tomto okamžiku byl každému zvláštním a mrzutým překvapením. Již pouze to, že Nastasie Filipovna přijela po prvé; dosud chovala se tak nadutě, že při rozmluvě s Gaňou nikdy nevyslovila ani touhy po seznámení s jeho rodinou a poslední dobou se o ní vůbec nezmiňovala, jako kdyby Gaňa neměl nikoho na světě! Gaňa, ačkoliv byl částečně i rád, že se zbyl takového, pro něho mrzutého hovoru o rodině, přece si její nadutost uschoval v paměť. V každé případnosti spíše nadál se od ní pošklebku a úštěpků na rodinu, než její návštěvy, vždyť věděl, že jest jí známo vše, co se doma u něho děje, proto, že s ní se schází a jak jeho rodiče na ni pohlížejí. Její návštěva teď po věnování podobizny v den jejích narozenin, kdy slíbila roz- hodnouti jeho osud, určovala již téměř sama výsledek rozhodnutí.

Rozpaky osob pohlížejících na knížete nepotrvaly dlouho : Nastasie Filipovna se objevila ve dveřích návštěvny sama, a opět vcházejíc lehce odstrčila knížete stranou.

„Konečně se mi podařilo vejíti... Proč uzavazujete zvonek?“ pronesla vesele, podávajíc ruku Gaňovi, jenž jí spěchal vstříc, seč mu nohy stačily. „Co máte tak stažený obličej? Seznamte mne, prosím.“

Gaňa, jenž pozbyl úplně rovnováhy, představil ji nejdříve Varje. Obě ženy, dříve než si podaly ruce, vzájemně vystřídaly zvláštní pohledy. Nastasie Filipovna se ostatně smála a maskovala veselost, ale Varja, která se nechtěla přetvářeti, pohlížela

zamračeně a strnule; ani stín úsměvu neobjevil se v jejím obličej, ač toho už prostá slušnost vyžadovala.

Gaňa .zmíral strachy; prositi však nebylo možno ani kdy ,a tak Vrhł na Varju takový hrozivý pohled, že ze síly zraků Vycítıla, čím byl tento okamžik bratrovi. Tu se zdálo, že se odhodlala učiniti mu, ústupek a tak — tak se usmála na Nastasii Filipovnu. (Dosud v rodině jeden druhého příliš milovali.) Nina Aleksandrovna, kterou Gaňa v úplném pomatení představil teprve po sestře a první vlastně přivedl k Nastasii Filipovně, poněkud vše napravila. Ale sotva mohla Nina Aleksandrovna započítı o „svém zvláštním potěšení“, když Nastasie Filipovna nevyslechnuvši jejích slov rychle obrátıla se ku Gaňovi, a sedajíc (bez vybídnutí) na malinký divánek u okna v koutě stojící, zvolala:

„Kde máte kabinet? A... kde máte podnájemníky? Máte přece podnájemníky?“

Gaňa se nesmírně zarděl a zajíkal se, chtěje cosi odpověditi, ale Nastasie Filipovna hned dodála:

„Kde bydlí zde podná emníci? Nemáte ani kabinetu? A jest to výhodné?“ tázala se Niny Aleksandrovny.

„Působí to starosti,“ odvětila táž. „To se rozumí, musí býti při tom výhoda. My ostatně pouze...“

Ale Nastasie Filipovna již zase nenaslouchala, hleděla na Gaňu, smála se a volala:

„Jak se to tváříte? Ó Bože, jaký děláte v tom okamžiku obličej ...“

Uprchlo několik okamžiku za smíchu. Gaňův obličej se skutečně znetvořil: ustrnutí, komická a bojácná pomatenost s něho zmizela, zbledl však hrozně, rty se mu křečovitě zkrivily; mlčky, strnule a se zlým výrazem díval se do oíbličeje návštěvnici, která se neustávala smáti.

Byl tu také pozorovatel nevyprostitvší se dosud z polovičního oněmění při spatření Nastasie Filipovny, jenž byt i stál, jako sloup

na dřívějším svém místě u dveří návštěvny, přece postřehl bledost a zlověstnou změnu Gaňova obličeje.

Tímto pozorovatelem byl kníže. Byv polekán, vstoupil náhle takřka mechanicky do popředí.

„Napijte se vody,“ zašeptal Gaňovi — „a nehleďte lak...“

Bylo patrné, že to pronesl bez uvažování, bez veškerého zvláštního úmyslu, jen následkem vnitřního pohnutí, ale jeho slova vyvolala neobyčejný dojem.

Zdálo se, že veškerá zloba Gaňova najednou soustředila se na knížete; uchopil ho za rameno a hleděl naň mlčky, mstivě a s nenávisí, jako kdyby nebyl mocen slova. Nastalo všeobecné vzrušení. Nina Aleksandrovna až lehce vzkřikla. Znepokojený Pticyň vystoupil do předu, Kolja a Ferdýšenko, kteří se objevili ve dveřích, stanuli překvapením, jediná Varja pozorovala po očku jako před tím, ale pozorně, co se děje. Neseděla, stála vedle matky se založenýma rukama.

Ale Gaňa se vzpamatoval ihned, takorůzka v prvním okamžiku vzrušení se vzchopil a nervosně zasmál. Ovládl se úplně.

„Což vy, kníže, jste doktor, či co?“ zvolal pokud možno nejveseleji a nejprostodušněji. „Až jste mne polekal. Nastasie Filipovno, mohu vám doporučit tento drahocenný subjekt, ačkoliv jsem se s ním sám seznámil teprve ráno.“

„Kníže? On je kníže? Pomyslete si, já jsem ho měla nedávno v předpokoji za lokaje a poslala jsem ho sem, aby mne ohlásil, hahaha!“

„Žádné neštěstí, žádné neštěstí,“ doložil Ferdýšenko rychle .se přiblíživ a rozradostněn, že se počali smát. „Se non é vero ...“¹

„A div jsem se ještě s vámi, kníže, nevyvadila, račte odpustiti! Kde se zde v tuto hodinu běrete, Ferdýšenko ? Domnívala jsem se, že aspoň vás tu nezastanu. Kdo? Jaký kníže?“

1. »Se non é vero, é ben trovato.« Byť to i nebylo pravda, je to dobře vymyšleno.

Myškin?“ vyptávala se Gani, jenž dosud nevy pustiv jeho ramene, ho představoval.

„Náš podnájemník,“ opakoval Gaňa.

Patrně představil knížete jako nějakou vzácnost, (což se dobře hodilo všem k vybědnutí z bídné situace) a div ho nestrčil k Nastasii Filipovně. Kníže zaslechl také docela jasně slovo „idiot“, zašeptané v pozadí, jak se zdálo Ferdyščenkem ,na vysvětlenou Nastasji Filipovně.

„Řekněte, proč jste se před tím neprohlásil, když jsem se tak nesmírně zmylila?“ tázala se Nastasie Filipovna, prohlížejíc si knížete od hlavy k patě bez nejmenších okolků. Netrpělivě očekávala odpověď v úplném přesvědčení, že obdrží odpověď tak hloupou, že se nebude moci nikdo zdržeti smíchu.

„Užasl jsem, spatřiv vás tak náhle,“ zabroukal kníže.

„A kterak jste věděl, že jsem to já? Kde jste mne spatřil dříve? Což v skutku — jako kdybych ho byla kdesi již viděla! Dovolte otázku, proč jste před tím strnul tak ,na místě? Čím působím takový úžas?“

„No, po,“ pitvořil se dále Ferdyščenko. „No no I o Hospodine, co věci bych navypravoval na takovou otázku! Nuže... Maňas jsi, kníže, když takhle se chováš!“

„Ano i já na vašem místě bych toho navypravoval spoustu,“ usmál se kníže Ferdyščenkovi. „Krátce před tím mne velmi překvapila vaše podobizna,“ pokračoval, obrácen k Nastasii Filipovně, „potom jsem o vás hovořil s Jevančinovými... a ráno, ještě před příjezdem do Petrohradu, vyprávěl mi o vás Parfen Hogožin ve vlaku... A v tomtéž okamžiku, kdy jsem vám otvíral dveře, jsem také na vás myslil a tu jste se náhle objevila sama!“

„A jak jste poznal, že jsem to já?“

„Dle podobizny a ...“

„A ještě?...“

„A ještě, že jsem si vás právě takovou představoval. Také, jako kdybych vás byl kdysi viděl...“

„Kde? Kde?“

„Vaše oko jsem jistě někde viděl... ale to nemůže být! To já tak .. Nikdy jsem zde ani nebyl... snad to bylo ve snu !“

„Ejhle, kníže!“ zvolal Ferdýščenko. „Své ‚se non é vero ...‘ odvolávám. Ostatně, ostatně to vyřkl jen z nevinnosti,“ připojil s politováním.

Kníže pronesl těchto několik vět rozechvěně, přeravaně a často lapal dech. Vše to vyvolávalo v něm neobyčejné vzrušení. Nastasie Filipovna se naň dívala se zájmem, ale již se nesmála. V témže okamžiku náhle ozval se nový, hřmotný hlas, jež bylo slyšeti za skupinou knížete a Nastasii Filipovnu obklopující. Skupinu takorůzka rozvázal a rozdělil na dvě. Před Nastasií Filipovnou stál sám otec rodiny, generál Ivolgin. Měl na sobě frak a čistou náprsenku, kníry měl nabarvené.

To bylo Gaňovi již přespříliš. Domýšlivý a samolibý až do podezřívavosti, do hypochondrie, hledající po celé dva měsíce aspoň nějaký bod, o který by se mohl slušněji opřít a ukázati se vznešenějším, cílící, že je dosud nováčkem na zvolené dráze a, že snad ani nevytrvá, odhodlavší se konečně ze zoufalství k největší brutálnosti doma, kde byl despotou, ale nemající k tomu odvahy před Nastasií Filipovnou, která ho do poslední minuty uváděla do zmatku a bez slitování jím vládla, tento, netrpělivý chudás, jak ho sama nazvala, a co už mu bylo doneseno, zapřísáhl se proto, že jí to vše později důkladně oplatí a současně dětsky snící, jak by vše jednou, zakřidoval a usmířil veškeré protivy: — musil nyní vypít ještě tento hořký kalich a hlavně v takovém okamžiku. Ještě jedna nepředvídaná a nejstrašnější muka pro samolibého šplhavce, muka studu za pokrevnost a to ve vlastním domě, určil mu osud!

„A stojí-li pak sama odměna za to?“ mihlo se v tom okamžení Gaňovi hlavou.

V témže okamžiku sběhlo se to, co vídal po celé dva měsíce jen ve snu jako přízrak, co urazilo ho v nitru, nad čím hořel

studem: jeho otec setkal se s Nastasií Filipovnou. Gaňa sama sebe někdy muče a dráždě, pokoušel se představit si generála v době svatebních obřadu, ale nikdy nebyl s to, aby dokončil tento trapný obraz a záhy od toho upouštěl. Snad neštěstí přemrštěně zveličoval; ale u samolibých Jidí bývá tak vždy. Během těch dvouměsíčních úvah měl dosti pokdy se rozmyslit a rozhodnouti, sám sobě dal slovo, nechat se stane cokoliv, otce držeti zkrátka, byť jen na krátký čas, ba, bude-li to možno, odstraniti ho z Petrohradu, ať již matka souhlasí, čili nic. Před desíti minutami, když vkročila Nastasie Filipovna, byl tak překvapen a omráčen, až úplně zapomněl, že bylo by možno, aby objevil se na scéně Ardalion Aleksandrovič, a proto žádných příprav nevykonal. A hle, teď je generál tu přede všemi, slavnostně ustrojen, a ve fraku a zrovna v tu chvíli, kdy Nastasie Filipovna jen na příležitost čeká, aby jej a jeho domácí zasypala úšklebky. (O tom byl přesvědčen.) A v pravdě, co znamená její nynější návštěva jiného, než to? Přijela, se sprátelit s matkou a se sestrou, či je v jeho domě urážet? Potom, jak se obě strany umístily, nemohlo již býti pochybností: jeho matka a sestra seděly v ústraní jako poplvány a. Nastasie Filipovna, jak se zdálo, už zapomněla, že jsou v téže komnatě... A když se tak chová, má jistě svůj úmysl! Ferdyščenko se chopil generála a předváděl ho.

„Ardalion Aleksandrovič Ivolgin,“ pronesl důstojně se uklonivší a usmívající generál, „starý, nešťastný vojín a otec rodiny, která jest šťastnou nadějí, že bude k ní náležeti taková půvabná...“

Nedokončil, Ferdyščenko mu rychle přistavil ze zadu stolicí a generál v tom okamžiku po obědě poněkud slabý na nohy, usedl, či lépe řečeno klesl na stolicí. To ho však nepřivedlo nikterak z míry. Usedl přímo naproti Nastasii Filipovně, s přívětivou grimasou zvolna a efektně pozvednuv její prstíky ke rtům. Generála bylo vůbec dosti nesnadno přivést do rozpaků. Jeho zevnějšek, až na jakousi nedbalost, byl dosti slušný, o čemž věděl

sám nejlépe. Druhdy býval i u velmi pěkné společnosti, byl z ní nadobro vyloučen teprve před dvěma nebo třemi roky. Od té doby povolil až přespříliš některým svým slabostem, ale zachoval si dosud obratnost a příjemné chování. Nastasie Filipovna, jak se zdálo, neobyčejně se zaradovala z objevení Ardaliona Aleksandroviče, kterého ovšem znala z pověsti.

„Slyšel jsem, že můj syn...“ započal Ardalion Aleksandrovič.

„Ano, ano, váš syn! Jste také pěkný, tatičku! Proč vás není nikdy u mne viděti? Skrýváte se sám či vás skrývá syn? Vy přece můžete přijíti ke mně, aniž byste koho kompromitoval!“

„Děti devatenáctého století a jejich rodiče ...“ začínal znovu generál.

„Nastasie Filipovnu, račte omluviti Ardaliona Aleksandroviče na minutku, někdo se po něm táže,“ hlasitě pronesla Nina Aleksandrovna.

„Omluviti? Dovolte, tak mnoho jsem o něm slyšela, tak dávno jsem si přála ho viděti! A jaké by měl záležitosti? Vždyť jest na odpočinku? Neopustíte mne, generále, neodejdete?“

„Zaručuji se vám, že přijde k vám sám, teď však mu třeba odpočinku.“

„Ardalione Aleksandroviči, praví se, že vám třeba odpočinku,“ zvolala Nastasie Filipovna, projevujíc grimasou mrzutost a kaboníc se zrovna jako rozmazlené děcko, kterému berou hračku.

Generál se ještě jednou postaral o zhoršení situace.

„Drahoušku, drahoušku,“ pronesl vyčítavě a slavnostně obrátiv se k ženě a položiv ruku na srdce.

„Nepůjdete odtud, maminko?“ tázala se hlasitě Varja.

„Ne, Varjo, vytrvám do konce!“

Nastasie Filipovna nemohla přeslechnouti ani otázky, ani odpovědi, ale její veselost se tím jaksi ještě stupňovala. Současně poznovu zahrnovala generála dotazy a za pět minut byl generál v nejslavnější náladě a řečnil za hlasitého smíchu přítomných.

Kolja zatahal knížete za kabát.

„Odvedte ho, aspoň vy! To nemůže být! Proším vás!“ A ubohému chlapci se zatřpytily až slzy nevole v očích. „Ó, prokletý Gaňa,“ dodal pro sebe.

„S Ivanem Fedorovičem Jepančinem jsem skutečně býval velmi spřátelen,“ rozplýval se generál na dotazy Nastasie Filipovny. „Já, on a nebožtík kníže Myškin, jehož syna jsem dnes objal po dvacetileté rozluce, my tři jsme byli nerozluční, takřka kavalkada: Athos, Portos a Aramis.“² Ale žel, jeden jest pod zemí, sražen klevetou a kulí, druhý před vámi ještě zápasí s klevetami a kulemi...“

„S kulemi?“ zvolala Nastasie Filipovna.

„Ty jsou zde, v mých prsou, obdržel jsem je u Karsu; za nepohody je cítím. Jinak všeobecně žiji jako filosof, procházím se, jsem vesel, ve své kavárně jako veřejných záležitostí se stranící bourgeois, hraji dámu a čítávám Indépendance. Ale s naším Portosem Jepančinem jsem se rozešel úplně za příčinou tři roky staré historky na železnici, pro bolonku.“³

„Pro bolonku? Jak to bylo?“ tázala se Nastasie Filipovna se zvláštním zájmem.

„S bolonkou? Dovolte a na železnici?...“ jako kdyby si na něco vzpomínala.

„Ó, to je hloupá historie, nestojí ani za opakování, pro guvernanku kněžny Bělokovské, mistress Schmidtovou, ale nestojí za opakování!“

„Rozhodně vypravujte,“ zvolala vesele Nastasie Filipovna.

„Ani já jsem to dosud neslyšel,“ podotkl Ferdyščenko. „C'est du nouveau.“⁴

„Ardalione Aleksandroviči,“ závzněl opětně prosebný hlas Niny Aleksandrovny.

2. Hrdinové z románu »Tři mušketýři« od Alexandra Dumasa staršího.

3. psík.

4. To jest novinka.

„Tatičku, ptají se po vás,“ zvolal Kolja.

„Hloupá historie a ve dvou slovech,“ započal sebevědomě generál. „Před dvěma roky, ano bezmála, sotva se otevřela nová ... ská železnice, pracuje (byl jsem již v civilním plášti) na neobyčejně vážné pro mne věci týkající se odevzdání služby, koupím si lístek první třídy, vejdu do vozu, sedím a kouřím. To jest kouřím dále, neboť jsem kouřil již před tím. Jsem v oddělení samotén. Kouření není zapovězeno, ani dovoleno, tak napolo, ze zvyku je dovoleno; a také podle kabátu. Okno bylo spuštěno. Najednou, před posledním písknutím umísťují se mi přímo naproti dvě dámy s bolonkou, jedna v nádhernějším obleku světlomodrém, druhá ve skromnějším Černém, hedvábném, s pelerinou. Ne ošklivé, hleděly naduté a hovořily anglicky. Já, to se rozumí nic, kouřím. To jest, uvažoval jsem a kouřil dále, protože okno bylo otevřené. Bolonka odpočívala na klíně světlomodré dámy, tak malinká jako pěst', černá, tlapky bílé, velká vzácnost. Stříbrný pásek se znakem. Já nic. Pouze pozoruji, že se dámy hněvají, jak se mi zdá pro doutník, ovšem. Jedna si vzala lorgnel, želvový — měla. Já zase nic, protože ničeho neřekly. Kdyby byly něco řekly, upozornily mne, poprosily, vždyť jest k tomu lidský jazyk konečně, ale to nic! Mlčely... Najednou — a to řeknu, že bez nejmenšího upozornění, ale bez nejmenšího, zrovna jakoby rozumu pozbyla, vytrhla mi světlomodrá doutník z ruky a vyhodila oknem. Vůz letí, hledím jako poloviční blázen. Divoška, divoška z pralesů, ostatně tlustá, plná, vysoká blondýna, červená (až trochu příliš), svítí na mne očima. Nemluví ani slova, s neobyčejnou slušností, s nejjemnější zdvořilostí takřka, dvěma prsty se přiblížím k bolonce, vezmu ji delikátně za hřbet a šup s ní oknem za doutníkem! Jenom zakvikla. Vůz letí dále.“

„Strašný člověče!“ zvolala Nastasie Filipovna, smějíc se a tleskajíc jako děvčátko.

„Výborně, výborně,“ křičel Ferdyščenko.

Usmál se i Pticyň, jemuž objevení generála bylo také velice nepřijemné, ba i Kolja se zasmál a také vzkřikl „výborně!“

„Byl jsem v právu, třikráte v právu,“ se žárem pokračoval vítězství slavící generál, „neboť je-li ve voze zapovězen doutník, co teprve psi!“

„Výborně, tatíčku,“ nadšeně zvolal Kolja, „to je velkolepé! Byl bych rozhodně, ano rozhodně učinil totéž.“

„A co milostpaní?“ vyzvíдалa netrpělivě Nastasie Filipovna.

„Ta? Nuže, v tom jest i celá nepřijemnost. Seděla,“ pokračoval zamračivší se generál, „nepromluvila ani slova a bez nej menšího upozornění jak byla, udeří mne do tváře. Divoška, úplně z pralesů.“

„A vy?“

Generál sklopil oči, zdvihl obrvů, zdvihl ramena, sevřel rty, roztáhl ruce, odmlčel se a náhle pronesl.

„Dal jsem se strhnouti!“

„A příliš, příliš?“

„Při Bohu, ne příliš. Byl z toho skandál, ale příliš jsem ji neuhodil. Jen jednou jsem se ohnal, toliko proto, abych se ohnal. Ale to mi sám čert nadrobil; ze světlo-modré se vyklubala Angličanka, guvemantka, či docela jakási přítelka domu kněžny Bělokonské a ta v černém šatě byla nejstarší z kněžen Bělokonských, asi třicetpět roků stará panna. A to je známo, v jakém poměru jest generálová Jpančinová s domem Bělokonských. Všecky kněžny omdlely, slzy, smutek po oblíbené bolonce a pískot šesti kněžen, brekot Angličanky — svět na ruby. Nuž arci, jezdil jsem s pokáním, prosil za odpuštění, napsal jsem list, ale nepřijali ani mne, ani dopisu a nastalo rozdvojení s Jpančinem, vyloučení a vyhnání.“

„Ale dovolte, jak to,“ tázala se náhle Nastasie Filipovna, „před pěti, či šesti dny jsem četla v I n d é p e n d a n c e, jsem slálá čtenářka I n d é p e n d a n c e, právě tutéž historii. Ale rozhodně tutéž! Událo se to na jisté porýnské dráze ve voze jakémusi

Francouzi a Angličance; právě tak mu byl vyrván doutník, právě tak vyhozena oknem bolonka, právě tak to skončilo jako s vámi! Docela i světlomodrý šat byl při tom!“

Generál se úžasně zarděl, Kolja také a chytil se za hlavu, Pticyň se rychle obrátil a jenom Ferdyščenko se chechtal jako dříve. O Gaňovi se nemůže ani mluvit, neboť slál po celou dobu němě a snášel nevýslovná muka.

„Ujišťuji vás, že i mně se to právě tak přihodilo...“ zakoktal generál.

„Tatínek měl skutečně nepříjemnost s mistress Schmidtovou, guvernankou Bělokonských, pamatuji se na to,“ zvolal Kolja.

„Jak? Tak úplná shoda? Jedna a táž historie na dvou koncích Evropy a na vlas táž ve všech podrobnostech až do světlomodrého šatu,“ trvala na svém nemilosrdná Nastasie Filipovna. „Pošlu vám Indépendance B e l g e.“

„Ale povšimněte si,“ hájil se vytrvale generál, „že se to přihodilo o dva roky dříve.“

„A leda to!“

Nastasie Filipovna se smála jako hysterická.

„Tatíčku, prosím vás, vyjděte na dvě slova,“ chvějícím se a utrápeným hlasem pronesl Gaňa mechanicky, chopiv otce za rameno.

Bezměrná nenávist sálala mu při tom ze zraků.

V tom okamžiku se rozlehl neobyčejně silný úder zvonce v předpokoji. Takovým zvoněním možno bylo zvonek strhali. Oznamovala se zvláštní návštěva. Kolja běžel otevřít.

X.

V předpokoji bylo najednou neobyčejně hlučno a plno, v návštěvně se zdálo, že z venčí přišlo několik lidí a že stále ještě přicházejí. Několik hlasu se ozývalo a pokřikovalo najednou, hovor a křik byl i na schodišti a dvěře tam vedoucí, jak bylo lze slyšeti, se ani nezavíraly. Hlásila se podivná návštěva! V návštěvně se díval jeden na druhého a Gaňa pospíšil do sálu, avšak i tam bylo již několik lidí.

„A tu je, Jidáš,“ zvolal knížeti známý hlas. „Buď zdráv, Gaňko, ty lotře!“

„Jest to on,“ doložil druhý hlas.

Kníže nemohl pochybovati, jeden hlas náležel Rogožinu, druhý Lebeděvu.

Gaňa stál na prahu návštěvny, jako strnulý a pohlížel mlčky na vše, nezabraňuje vejíti do sálu desíti nebo dvanácti lidem, kteří jeden za druhým se hrnuli za Parfenem Rogožinem.

Společnost tato byla různorodá a vyznamenávala se nejen pestrostí, ale i neslušností. Někteří vcházeli tak, jak přišli s ulice, v paletotu a v kožiše. Úplně zpitých mezi nimi nebylo, ale všickni byli u veselé nálady. Jak se podobalo, jeden druhého strkal do vnitř. Jediní se nedostávalo té smělosti, ale vzájemně si ji dodávali. I Rogožin kráčel nějak opatrně v čele hloučku, měl však jakýsi záměr, zdál se býti zamračen, podrážděn a v starostech.

Ostatní tvořili pouhý sbor, či iépe řečeno smečku k podpoře. Kromě Lebeděva byl zde také nakadeřený Zaljožev, jenž zanechal kožich ve předpokoji a vstoupil nenučeně a švihácky, podobní jemu dva, tři pánové, patrně kupčici, kdosi ve polovojenském paletotu, jakýsi malinký a neobyčejně tlustý člověk, ustavičně se

smějící, nějaký asi dvanáctiverškový obr,¹⁾ také velmi tlustý, nadmíru zamračený a zamlklý a patrně silně spolehající na své pěsti. Ryl tam jeden studující medicíny a jeden lichotivý Poláček. Nějaké dvě dámy nahlížely ze schodiště do předpokoje, ale neodvážily se vstoupiti, Kolja jim zavřel dvěře před nosem a zastrčil závoru.

„Buď zdrav, Gaňko, ničemo! Co, neočekával jsi Parfena Rogožina?“ opakoval Rogožin, došel do návštěvny a stanuv naproti Gaňovi ve dveřích.

Ale v tom okamžení zahlédl náhle v nástěvně právě naproti sobě Nastasii Filipovnu. Patrně mu ani na mysl nevstoupilo, že se s ní setká zde, neboť její zjev učinil na něj překvapující dojem; zbledl tak, že rty jeho až zmodraly.

„Tedy přece jest to pravda,“ pronesl tiše, jako pro sebe, úplně zmaten. „Konec ... Nu .., zodpovídáš se mi nyní,“ zahučel náhle vztekle pohlížeje na Gaňu. „... Nu ...ach!“

Až se zajíkal a slova stěží vyrážel. Mechanicky ubíral se do návštěvny, přestoupiv však práh, najednou spatřil Ninu Aleksandrovnu a Varju; stanul a přece jen byl poněkud v rozpacích přes veškeré své nakvašení. Za ním vstoupil Lebeděv, jenž ho následoval jako stín a byl již silně napilý, za ním student, pán s pěstmi, Zaljožev, uklánějící se na pravo i na levo a vzadu prodíral se malý břicháč. Přítomnost dam je všechny poněkud zarazila a patrně jim překážela, arci toliko než začnou, než naskytne se první příležitost vzkřiknouti a začíti... Potom by jim už nepřekážely žádné dámy.

„Jak? I ty jsi zde, kníže?“ pronesl roztržitě Rogožin, částečně překvapen setkáním s knížetem.

„Pořád ještě v kamaších; e — ech,“ vzdychl si, zapomenuv už na knížete a znovu obraceje zraky na Nastasii Filipovnu, stále popocházeje a blíže se k ní jako k magnetu.

Nastasie Filipovna taktéž s neklidnou zvědavostí si prohlížela hosty.

Gaňa se konečně vzpamatoval.

„Ale dovolte, co to vlastně má znamenati?“ pronesl hlasitě, pohlédnuv přísně na příchozí a obraceje se především k Rogožinovi. „Myslím, že jste, pánové, nepřišli do konírny, jest zde moje matka a sestra.“

„Vidím, že zde jest matka a sestra,“ procedil skrze zuby Rogožin.

„To je vidět, že je tu matka a sestra,“ opakoval Lebeděv na doplněnou.

Pán s pěstmí v patrném domnění, že nastoupil okamžik, počal cosi bručeti.

„Ale předně prosím,“ zvýšil Gaňa hlas náhle jaksi vybuchnuv, „aby se všickni odtud odebrali do sálu a potom, dovolte, kdo jste ..“

„Hleďme, nemůže mne poznati,“ ušklíbl se zlostně Rogožin, nehýbaje se s místa. „Rogožina jsi nepoznal?“

„Dejme tomu, že jsem se někde setkal s vámi, ale ..“

„Řeknu ti, kde jsme se setkali. Ano, obral jsi mne teprve před třemi měsíci o otcovských dvě stě rublů, stařec zemřel a nezvěděl o tom, tys mne zatáhl a Knif falešně hrál. Nepoznáváš mne? Pticyň byl svědkem! Ukázali tobě tři cělkové, ¹ vyndali je nyní z kapsy, polezeš za nimi na Vasilský ostrov po čtyřech, hle takový jsi. Taková je tvá duše! Přijel jsem tě koupit nyní celého za peníze, nehleď mi na boty, mám, bratře, mnoho peněz, koupím tě celého i se vším tvým hospodářstvím... zachce-li se mi, všechny vás koupím! Všecky koupím,“ rozpaloval se Rogožin a víno jakoby víc a více vstupovalo mu do hlavy.

„E — ech,“ volal, „Nastasie Filipovno, neodhánějte mne, řekněte jedno slovíčko: zas nubujete se s ním či ne?“

Rogožin jí položil tuto otázku, jako člověk zničený, jako

1. Cělkový, t. j. celý stříbrný rubl.

nějakému božství, však se smělostí odsouzeného k smrti, jenž nemůže již nic ztratiti. Ve smrtelné úzkosti očekával odpověď.

Nastasie Filipovna ho změřila opovržlivým a vysokomyslným zrakem, když však se podívala na Ninu Aleksandrovnu, na Varju a Gaňu, změnila tón.

„Vůbec ne, co chcete? Z jaké příčiny se vyptáváte?“ tázala se tiše, leč vážně a poněkud s podivem.

„Ne, ne?“ zvolal Rogožin radostí takořka jako u vytržení. „Tedy ne? A mně to vypravovali... Ach! No!... Nastasie Filipovno... říkali, že jste s Gaňkou zasnoubena. S ním? Kterak by to bylo možno? (Říkám jim to všem!) Vždyť bych ho koupil za sto rublů, dám-li mu tisíc, nebo třeba tři tisíce...! aby odstoupil, uteče před samou svatbou a přenechá mi nevěstu. Vždyť Gaňka je takový lotr! Spokojil by se již třemi tisíci! Zde jsou tedy! Přijel jsem proto, abych dostal od tebe úpis. Řekl jsem, že tě koupím — a koupím!“

„Táhni odtud, ven, jsi opilý,“ zvolal Gaňka, jenž chvílemi rudl, chvílemi byl hled.

Po jeho výkřiku náhle rozlehl se výbuch několika hlasů, celá Rogožinova četa čekala již dávno na první vyzvání. Lebeděv s nesmírnou důležitostí zašeptal cosi Rogožinovi do ucha.

„Pravda, činovníku,“ odvětil Rogožin.

„Máš pravdu, opilá duše! Eh, ať se děje co chce! Nastasie Filipovno,“ zvolal, pohlížeje na vše jako poloblby, nejprve se strachem, ale pak nabyv smělost, že, dovedl býti drzým, „hle, osmnáct tisíc!“ A hodil před ni na stůl balík v bílém papíře ovázaný na kříž motouzem. „Tu! A ještě více bude ...“

Neodvážil se dořici, co měl na jazyku.

„Ne, ne, ne,“ zašeptal mu znovu Lebeděv s polekaným obličejem.

Rylo lze uhodnouti, že se zalekl ohromného obnosu a navrhoval, zkusiti to s mnohem menším.

„Ne, v tonl jsi, bratře, ještě hlupcem, nevíš, kam jsi zašel... a

patrně, že jsem stejný hlupák jako ty," zarazil a zachvěl se Rogožin, když spatřil náhle jiskřící zraky Nastasie Filipovny. „E — ech, zašel jsem daleko, uposlechnuv tě," dodal nesmírně žalostně.

Když Nastasie Filipovna pohlédla na změněný obličej Rogožinův, najednou se rozesmála.

„Mně osmnáct tisíc? Hle, hned je vidět mužíka!“ dodala náhle s drzou důvěrností a povstala s divanu, jako kdyby se měla k odchodu.

Gaňa sledoval výstup se zmráajícím srdcem.

„Tak čtyřicet — ne osmnáct tisíc," vzkřikl Rogožin. „Vaňka Pticyň a Biskup slíbili mi přinést čtyřicet tisíc k sedmé hodině večerní. Čtyřicet tisíc, všechno na stůl!“

Celá scéna byla velmi škaredá, ale Nastasie Filipovna se ustavičně smála, neodcházela, zrovna jakoby úmyslně ji prodlužovala. Nina Aleksandrovna s Varjou také povstaly se svých míst a zaraženy, mlčky čekaly, co bude dále. Varji jiskřily se zraky, ale na Ninu Aleksandrovnu vše to působilo jako nemoc: chvěla se a zdálo se, že jest blízka mdlobě.

„A když tak — tedy sto! Dnes ti dám sto tisíc. Pticyne, vytrhni mne, namažeš si kapsu.“

„Ty jsi se zbláznil!“ zašeptal mu náhle Pticyň, rychle k němu přistoupiv a chopiv se jeho ruky. „Jsi opilý, pošlou pro strážníka! Nevíš, kde se nalézáš?“

„Žvatlá z opilství," pronesla Nastasie Filipovna, jako kdyby ho chtěla dráždit.

„Věru, že nelhu, k večeru máš peníze. Pticyne, vytrhni mne, žádej, co chceš, lichvářská duše, k večeru opatři sto tisíc, chci dokázat, že slibu dostojím," nadchl se náhle Rogožin.

„Ale co to znamená?" zvolal výhrůžně, nenadále se přihrnuv Ardalion Aleksandrovič a blížil se k Rogožinovi.

Náhly výpad starce, jenž až dosud mlčel, dodal výjevu mnoho komičnosti. Rozlehl se smích.

„Odkud ty jsi se tu vzal?“ zasmál se Rogožin. „Pojďme, starče, napiješ se!“

„To jest již ničemné,“ vzkřikl Kolja, studem a zlostí plačící.

„Což mezi vámi není nikoho, jenž by tuto nestoudnici odtud vyvedl?“ vykřikla náhle hněvem se třesoucí Varja.

„To mne nazývají nestoudnici,“ s pohrdlivou veselostí odsekla Nastasie Filipovna. „A já jsem jako hloupá přijela zvat je na večírek! Hleďte, Gavriilo Ardalionoviči, jak mne vaše sestřička poctila!“

Několik vteřin stál Gaňa jako hromem zasažen po útoku sestry; spatřiv však, že Nastasie Filipovna tentokráte se má skutečně k odchodu, obořil se jako šílenec na Varju a vztekle ji uchopil za ruku.

„Co jsi to učinila?“ vzkřikl, pohlížeje na ni, jako kdyby ji chtěl rázem na místě zničit.

Nebyl už rozhodně sebe mocen a nedovedl uvažovati.

„Co jsem učinila? Kam mne vlečeš? Snad nemám prositi ji za odpuštění, za to, že tvoji matku urážela a že přijela zostudit tvůj dům, ty nízký člověče?“ vykřikla opět Varja vyzývavě a vítězoslavně hledíc na bratra.

Několik okamžiků stáli proti sobě, obličej proti obličej. Gaňa dosud ještě držel ji za ruku. Varja sebou škubla poprvé, podruhé, ze vši síly, ale marně; a tu na jednou jako bez sebe, naplila bratru do tváře.

„Tak je to dobře!“ zvolala Nastasie Filipovna. „Výborně, Pticyne, blahopřeji vám!“

Gaňovi se v očích zatemnělo, zapomněl se a vši silou se rozehnal po sestře. Jistě byl by ji udeřil do tváře. Ale cizí ruka mu zadržela ruku ve vzduchu.

Mezi ním a sestrou stál kníže.

„Mírněte se, dosti toho,“ pronesl odhodlaně, ale též všecek se třesa, jako následkem prudkého pohnuli.

„Což mi budeš věčně vstupovati do cesty?“ zařval Gaňa,

pustiv sestřinu ruku a uvolněnou pravicí v nejvyšším vzteku se rozmávnuv, dal knížeti políček.

„Ach!“ spráskl ruce Kolja. „Ach, můj Bože!“

Kolemkol rozlehl se křik. Kníže zbledl. Zvláštním a vyčítavým zrakem pohlédl Gaňovi přímo do očí, rty se mu chvěly, usilovaly cosi pronésti, ale nějaký podivný, úplně nevhodný úsměv je křivil.

„Nuže, nechat, stalo se to mně... ale ji přece nedám,“ pronesl posléze tiše.

Avšak najednou nemoha se přemoci, pustil Gaňu, zakryl si obličej rukama a odstoupil do koutka. Postavil se ku stěně a trhavě pronesl:

„Ó, však se zastydíte za svůj čin!“

Gaňa stál opravdu jako zničen. Kolja přiskočil a počal objímati a líbati knížete, za ním se přihrnuli Rogožin, Varja, Pticyň, Nina Aleksandrovna, ba všickni, dokonce i starý Ardalion Aleksandrovič.

„Nechte, nechte, to není nic,“ koktal kníže na všechny sírany s tímže nevhodným úsměvem.

„A bude litovati,“ vykřikl Rogožin. „Zastydíš se, Gaňko, že jsi takovou ... takovou ovci (nemohl najiti vhodnějšího slova) urazil? Kníže, duše moje, opust' je, naplij na ně a pojedeme! Přesvědčíš se, jak dovede Rogožin milovati!“

Nastasie filipovna byla také velmi překvapená, jak skutkem Gaňovým, tak odpovědí knížete. Její obvykle bledý a zádumčivý obličej, jenž po celou dobu neharmonoval s tím jejím falešným smíchem, byl nyní patrně rozrušen novým pocitem; ale Nastasie Filipovna, jakoby nechtěla toho prozraditi a pošklebek se takorča snažil setrvati v tazích jejího obličej.

„V pravdě, kde jsem jen viděla ten obličej,“ tázala se náhle už vážně, upamatovavši se opět na svou nedávnou otázku.

„A vy se nestydíte? Což jste skutečně takovou, jakou se nyní

tváříte? Bylo by to možno?“ zvolal k ní náhle kníže s hluboce upřímnou výčitkou.

Nastasie Filipovna užasla, usmála se, ale jako kdyby něco pod úsměvem skrývala, pohlédla poněkud rozpačitě na Gaňu a ubírala se z návštěvny. Ale nedošla ani ku dveřím vchodní světnice a již se vrátila, rychle přistoupila k Nině Aleksandrovně, chopila se její ruky a přiblížila ji k rtům.

„Vždyť nejsem skutečně taková,“ zašeptala spěšně, ale vřele, celá uzardělá, „on uhodl.“ Obrátila se a odešla tentokráte tak rychle, že si nikdo nedovedl ani zobraziti, proč se vlastně vrátila. Spatřili toliko, že cosi zašeptala Nině Aleksandrovně a, že jí, jak se zdálo, políbila ruku.

Ale Varja užřela a zaslechla vše a provázela ji udiveným zrakem.

Gaňa se vzpamatoval a odkvapil, aby vyprovodil Nastasii Filipovnou, ta však již byla odešla. Dohonil ji na schodišti.

„Neprovázejte mne,“ zvolala. „Na shledanou večer! Jistě, slyšíte?“

Vrátil se rozpácita zadumán; těžká hádanka mu tkvěla v duši, těžší než před tím. Mihotal se před ním v duchu i kníže. . . Byl tak zabrán do sebe, že ani nepozoroval, jak celá tlupa Rogožinova se hnala kolem něho, ba také vrážela do něho ve dveřích, spěchajíc z příbytku za Rogožinem. Všickni velmi hlučně a hřmotně o něčem hovořili. Rogožin sám kráčel s Pticynem a vytrvale mu cosi vážného a patrně neodkladného vykládal.

„Prohrál jsi, Gaňko,“ vykřikl, když se ubíral kolem něho.

Gaňa znepokojen podíval se za nimi.

XI.

Kníže odešel z návštěvny do svého pokojíku. Záhy k němu přichvátal Kolja, aby ho potěšil. Ubohý chlapec se patrně nemohl více od něho odloučiti.

„Dobře jste učinil, že jste odešel,“ pravil, „teď tam bude ještě větší dopuštění, než před tím. A to se děje každým dnem a všechno pro tu Nastasii Filipovou!“

„U vás se mnoho nezdravého nahromadilo, Koljo,“ podotkl kníže.

„Ano, nezdravého. O nás se ani nezmiňuji, zavinili jsme vše sami. Ale hleďte, mám jednoho velkého přítele a ten jest ještě nešťastnější. Seznámím vás s ním, chcete-li?“

„Budu velmi rád. Jest to váš soudruh?“

„Ano, skoro soudruh. Vysvětlím vám vše potom ... A co myslíte, jest Nastasie Filipovna hezká? Až dosud jsem ji nikdy neviděl, ač jsem si toho velice přál. Oslepila mne prostě. Gaňkovi bych vše odpustil, kdyby to bylo z lásky, ale proč si ji hráli pro peníze? V tom jest bída!“

„Ano, mně se váš bratr tuze nelíbí.“

„Kterak by... po tom, co předcházelo! A víte, nemohu snést těch nižných názoru. Nějaký blázen, hlupák či zlosyn činící dojem šílence, dá člověku políček a člověk už je pro celý život bezectný a nemůže toho jinak smýti, než krví, anebo, kdyby ho na kolenou odprosili. Jest to po mém soudě pošetilé a despotické. Na tom jest osnováno drama Lermontova Maskarad a hloupě

„Toť zbytečné ...“ řekl kníže a mávl rukou.

„A kterak vás poslechla ...“

„Jak, poslechla?“

„Řekl jste, aby se styděla a ona se náhle změnila. Máte na ni vliv, kníže,“ dodala s nepatrným úsměvem Varja.

Tu se dvěře otevřely a úplně neočekávaně vstoupil Gaňa.

Ani neocítl se v rozpacích, když spatřil Varju; chvilku postál na prahu a najednou odhodlaně pokročil ku knížeti.

„Kníže, jednal jsem špatně, odpusťte mi, holoubku,“ pronesl náhle s hlubokým citem.

Rysy jeho obličeje prozrazovaly veliký bol.

Kníže pohlížel naň s podivem a neodvětil hned.

„Nuž, odpusťte, odpusťte,“ náléhal Gaňa netrpělivě. „Nuže, chcete-li, políbím vám ruku hned!“

Kníže byl nesmírně překvapen a němě, oběma rukama objal Gaňu. Oba se upřímně políbili.

„Nepomyslel jsem si. že jste takový,“ pronesl kníže, sotva lapaje dech, „domníval jsem se, že nejste ... schopen —“

„Uznati svou vinu?... Jak jen jsem mohl nedávno souditi, že jste idiot! Vy zpozorujete i to, čeho druzí nikdy si nevšimnou. Rád bych s vámi pohovořil... ale lépe nehovořiti.“

„Hle, před kým se máte ještě vyžnuti ze své viny,“ pravil kníže, ukázav na Varju.

„Ne, ta náleží k mým nepřítelům! Buďte jist, že se stalo mnoho pokusů, ale zde se neodpouští upřímně,“ vydralo se hořce Gaňovi z úst. I odvrátil se od sestry.

„Ne, odpouštím ti,“ pronesla náhle Varja.

„A pojedíš večer k Nastasii Filipovně?“

„Pojedu, poručíš-li, ale suď nejlépe sám, je-li jen poněkud možno, abych teď tam jela?“

„Vždyť ona není taková. Vidíš, jaké hádanky předkládá. Cárý!“

A Gaňa se zlomyslně usmál. podle mého rozumu. To jest — chci říci nepřírozeně. Ovšem, „Lermontov psal toto drama téměř v dětských letech!“¹

„Vaše sestra se mi velmi líbila.“

„Když Gaňkovi plivla do tváře! Smělá Varjka! Ale vy jste toho přece neučinil, ačkoliv vím, že to nebylo z nedostatku smělosti. Aj, tu jest sama; my o vlku a vlk za humny. Věděl jsem, že přijde, jest hodná, byť měla vady.“

„Co zde máš co dělati,“ především obořila se naň Varja, „jdi k otci. Neobtěžuje vás, kníže?“

„Nikterak, naopak!“

„Inu, starší; už spustila! Hle, to jest u ní nepěkné. Co se otce týče, myslil jsem, že odjede jistě s Rogožinem. Nejspíše nyní toho lituje. Musím se opravdu podívat, co dělá,“ dodal Kolja odcházeje.

„Díky Bohu, maminku jsem odvedla a uložila a nic více se neopětovalo. Gaňa jest zaražen a velmi zádumčiv. Má proč. To bylo poučení! ... Přicházím se vám, kníže, ještě jednou poděkovat a otázat se, neznal-li jste dosud Nastasie Filipovny?“

„Ne, neznal.“

„Kterak jste jí mohl říci přímo do očí, že není taková? A zdá se, že jste uhadl. Objevilo se, že, možná, skutečně není taková. Nerozumím jí ostatně. Ovšem, přišla s úmyslem nás urazit. Už dříve jsem, o ni velmi mnoho) podivného slyšela! Ale když nás přijela pozvat, proč tak jednala s matkou? Pticyň ji zná výborně a pravil, že ji před tím ani poznati nemohl. A co s Rogožinem? Tak se nesmí rozmlouvat, má-li člověk něco sebeúcty a v domě svého... Maminka má také o vás starost.“

„Vím, že není taková i se všemi těmi čarami! A polom si, Gaňo, představ, za koho tě pokládá? Nechat i políbila matce ruku. Ať jsou to od ní pouhé kejkle, jež provádí, přece se ti jen posmívala. To nestojí za těch sedmdesátpět tisíc rublů, věř tomu, bratře! Tys ještě schopen vznešenějších citů, proto ti to říkám. Eh, nejeď tam ani sám. Ale střež se jí. Z toho nebude nic dobrého.“

1. Veršované drama »Maskarad« napsal Lermontov v roce 1835, když mu bylo 21 roků. Hrdina Arbenin jest mstivým, »Neznámým«, jež kdysi hrou v karty připravil o peníze, dohnán k vraždě ženy a k sebevraždě. Msta jest červenou nití tohoto dramatu.

To pověděvši v největším rozčilení, odešla rychle z pokojíku.

„Hle, takoví jsou všichni,“ usmál se Gaňa. „Což se domnívají, že to sám nevím? Vím to mnohem lépe než každý z nich.“

Po těchto slovech usedl Gaňa na divan, hodlaje patrně déle se zdržeti.

„Když to sám víle,“ tázal se kníže poněkud nesměle, „proč jste si zvolil takové trápení, věda, že ona sama za sedmdesátpět tisíc nestojí!“

„Tak to nemyslím,“ zabručel Gaňa.

„Ale mimochodem, řekněte mi, co soudíte — chci výslovně znáti vaše mínění —: stojí to trápení za sedmdesátpět tisíc, nebo ne?“

„Podle mého, nestojí.“

„Nu, rozumím. A jest to hanebné, tak se ženiti?“

„Velmi hanebné.“

„Nuž, vězte tedy, že se ožením, a teď už jistě. Ještě nedávno jsem váhal, ale nyní už nikoliv. Nemluvte! Vím, co chcete říci ...“

„Nechci mluvit o tom, co sobě myslíte, ale překvapuje mne vaše neobyčejná jistota...“

„O čem? Jaká jistota?“

„O tom, že si Nastasie Filipovna vás jistě vezme a že vše to už je hotovo a za druhé i kdyby si vás vzala, že sedmdesátpět tisíc vstřícíte přímo do kapsy. Ovšem, že mi není mnohé známo.“

Gaňa se prudce obrátil ku knížeti.

„Ovšem, že všeckno nevíte,“ pronesl, „proč bych však tedy byl vzal na se celou tu trampotu?“

„Myslím, že se tak zhusta děje, když se někdo pro peníze ožení, že si žena peníze podrží.“

„N — ne, u nás toho nebude... zde... zde jsou okolnosti . . .“
koktal Gaňa v trapných myšlenkách. „A co se týče její odpovědi, o té nemám žádné pochybnosti,“ dodal rychle. „Z čeho soudíte, že mne odmítne?“

„Nevím ničeho, kromě toho, co jsem viděl. Také Varvara Ardalionovna řekla právě ...“

„Ach, ti nevědí už, co by řekli! A Rogožinu se jen pošklebovala, buďte jist, pozoroval jsem to. Bylo to patrné. Před tím jsem se obával, ale teď už do toho vidím. Či snad z toho, jak se chovala k matce, k otci a k Varje?“

„Také k vám.“

„Položme; v tom jest však stará, ženská msta a nic více. Jest to nesmírně ješitná a samolibá žena. Zrovna jako praeterovaný úředník. Chtěla objeviti celé své pohrdání k nim... no a také ke mně; je pravda, neodpírám ... A přece se provdá za mne. Nemáte ponětí, k jakým pokusům se lidská ješitnost uchyluje. Hle, ona mne má za ničemu proto, že si ji, milostníci druhého, upřímně beru pro peníze a neví, že jiný by ji ničemněji klamal; přilípl by se na ni, vyklopil by před ní liberálně-pokrokové zásady, ano, vytáhl by různé ženské otázky a už by si ji okolo prstu ovinul. Ujistil by ješitnou hlupačku (a jak snadno), že si ji bere ‚pro vznešené srdce, pro její neštěstí‘, ale ženil by se přece jenom pro peníze. Nelíbím se jí, že nechci býti pletichářem, ač bych jím měl býti. A co činí sama? Není-li to totéž? Proč mnou tedy opovrhuje? Nač to pohrávání? Jen proto, že se jí nepodávám a ukazuji hrdost. Nuž, uvidíme!“

„Snad jste ji před tím miloval.“

„Miloval na počátku. Ale dosti!... Jsou ženy hodící se toliko za milenky a jinak na nic. Neříkám, že byla mojí milenkou. Bude-li chtít žít klidně, budu také klidně žít, vybočí-li, hned ji opustím, ale peníze si nechám. Nechci býti směšným; především ne směšným!“

„Mně se stále zdá,“ podotkl opatrně kníže, „že jest Nastasie Filipovna rozumná. Kdyby předem tušila taková muka, proč by sama šla do pasti? Vždyť by se mohla provdali i za jiného. Hleďte, to jest mi s podivem!“

„Ale tu jest rozpočet! Vy všechno nevíte, kníže, zde ... a kromě toho jest přesvědčená, že jsem do ní bláznivě zamilován,

zapřísahám se vám, že tomu tak. A víte, mám silné tušení, že mne i sama miluje, svým způsobem ovšem, znáte přece přísloví, koho miluji, toho bijí. Po celý život mne bude považovati za punčochu (snad to tak u ní musí hýli), ale přece jen mne po mém způsobu Ťniluje; připravuje se k tomu, má to již v krvi. Jest až příliš ruskou ženou, řeknu vám; chystám jí také překvapení. Předcházející výstup s Varjou se stal nenadále, ale k mé výhodě. Přesvědčila se nyní o mé náklonnosti ;a viděla, že přervu k vůli ní veškeré svazky. To znamená, že také nejsme hlupáky, buďte jist. Snad si však nemyslíte, že jsem žvanil? Můj milý kníže, je možná, že skutečně jedním špatně, svěřuji-li se vám. Ale činím to právě proto, že jste prvý řádný člověk, jenž se mi naskýtá a já jsem se na vás vrhl, to jest, nevykládejte si ono vrhl za slovní hříčku. Pro to, co předcházelo se přece nehněvate? což? Snad poprvé za plné dva roky mluvím ze srdce. Zde jest hrozně málo čestných lidí. Čestnějších než Pticyň, není. Co, zdá se mi, že se smějete, či ne? Ničemové milují čestného člověka — nevěděl jste to? A já, víte... Ostatně, řekněte mi na své svědomí, proč jsem ničema? Že mne všickni podle ní nazývají ničemou? A víte, podle nich a dle ní i sám nazývám se ničemou. A to jest vlastně ničemnost, velká ničemnost!“

„Nebudu vás více pokládati za ničemu,“ pravil kníže. „Před tím jsem vás měl za zlosyna, ale náhle jste mne tak potěšil. Z toho plyne naučení: nesud, dokud jsi nezkusil. Nyní vidím, že vás nemožno pokládati nejen za zlosyna, ale ani za příliš zkaženého člověka, podle mého, jste prostě nejobyčejnější člověk, jaký jen býti může, snad poněkud slabý, ale nikterak ne originální.“

Gaňa se pro sebe jízlivě usmál, ale mlčel. Kníže věděl, že se jeho projev nelíbil, upadl do rozpaků a mlčel také.

„Žádal vás otec o peníze?“ tázal se náhle Gaňa.

„Ne.“

„Bude; nedávejte. A vidíte, býval také slušný člověk, pamatují to. Měl přístup k nejlepším lidem. A jak rychle končívají

Všichni ti staří slušní lidé! Sotva, že se poměry změnily, z dřívějšího nezbylo nic, zrovna jako kdyby to na popel shořelo. Dříve tak nelhával, ujišťuji vás; druhdy býval pouze přílišným nadšencem a hle, k čemu se to obrátilo. Ovšem, že nese vinu vodka. Víte, že si vydržuje milostníci? Teď už není jen nevinným žvastalem. Nemohu pochopiti matčinu trpělivost. Vyprávěl vám o obležení Karsu? Či o tom, jak šedá postranní kobylka promluvila? Až k takovým věcem už dospěl!“

Gaňa se najednou div neukuckal smíchem.

„Proč na mne tak hledíte?“ tázal se náhle knížete.

„Ale divím se, že jste se tak upřímně rozesmál. Máte v pravdě dosud dětský smích. Před tím jste se přišel smířovat a řekl jste: Chcete-li, políbím vám ruku. Tot právě tak, jakoby se smířovaly děti. Jste tudíž ještě schopen takových řečí i skutku. A najednou počínáte mi čísti celou lekci o takovém mraku a o těch sedmdesátipěti tisících. V pravdě, vše jest nějak nepěkné a nemožné.“

„Co z toho uzavíráte?“

„To, nejednáte-li příliš lehkomyšlně a neměl-li byste se dříve ohlédnouti? Varvara Ardalionovna měla snad pravdu.“

„Ach, mravnost! Že jsem ještě chlapečkem, vím sám,“ namítl vášnivě Gaňa, „a to třeba už jen proto, že s vámi zapřádám takový hovor. Neuzavírám tento sňatek z vypočítavosti, kníže;“ pokračoval, rozohňuje se jako mladý muž raněný ve své samolibosti. „Kdybych jednal z vypočítavosti — jistě bych se oklamal, protože nejsem dosud ani hlavou, ani povahou dosti silen. Činím tak z vášně, z náklonnosti, neboť můj cíl jest kapitál. Myslíte, že sotva obdržím sedmdesát pět tisíc, hned si koupím kočár. Ne, prosím, tehdyž budu dále nositi svůj tříletý, starý kabát a veškerých klubovních známostí zanechám. Máme málo vytrvalých lidí, ač jsou všichni lichváři, ale já chci vytrvati! Při tom je hlavní věcí, dodržeti do konce, tot celá úloha. Pticyň spal sedmnáct let na ulici, prodával perořízky a počal od kopejky, teď

má šedesát tisíc, ale po jakém tělocviku! A já právě veškerý ten tělocvik přeskočím a počnu přímo s hotovým kapitálem. Za patnáct let leknou to jest Ivolgin, král židovský. Pravil jste, že nejsem člověkem originálním. Pamatujte si, milý kníže, že není větší urážky, než říci člověku naší doby a našeho plemene, že není originální, že jest slabé povahy, bez zvláštního nadání, člověkem všedním. Neuznal jste mne ani za hodna cti dobrého ničemy a víte, že jsem vás proto před tím chtěl snísti? Urazil jste mne více než Jpančin, jenž mne pokládá (a bez smlouvání, bez svádění, všimněte si toho, v prostotě duše —) za schopna prodati mu ženu. To mne, batuško, již dávno dopaluje, a proto chci peníze. Až je získám, vezte, že budu člověkem nejvyš originálním. Peníze jsou právě tím nejničemnější a nejnenáviděnější, že poskytují docela i nadání. A budou je poskytovali do skonání světa. Řekněte, že všechno to jest dětinství, nebo třeba poesie — což, tím bude mi veseleji a dílo se jen dokoná! Mám schopnosti a vytrvám. Rira bien qui rira le dernier! ² Proč mne tak Jpančin uráží? Snad ze zloby? Nikdy, prosím. Jen proto, že jsem příliš nepatrný. Nuž a potom... Avšak dost a konec! Kolja sem dvakráte strkal již nos, chce vás zváti k obědu. A já odejdu. Zajdu si k vám jindy. Nebude vám u nás zle, nyní vás přijmou přímo do rodiny. Jen hledte, ať nic neprozradíte. Zdá se, že z nás budou bud přátelé nebo nepřátelé. A co myslíte, kníže, kdybych vám byl před chvílí políbil ruku (jak jsem se upřímně nabízel), stal bych se vám za to později nepřitelem?“

„Rozhodně, ale ne pro vždy, potom byste toho nesnesl a odpustil,“ usoudil kníže po úvaze a usmál se.

„Aha! S vámi třeba opatrnosti. Čert ví — i zde jste nalil jedu! A kdož ví, snad jste mi i nepřitelem? Mimochodem, hahaha! Zapomněl jsem se otázati, zdálo se mi, že se vám Nastasie Filipovna jaksi příliš líbila, co?“

2. Kdo se směje naposled, ten směje se nejlépe.

„Ano, líbí se mi.“

„Jste zamilován?“

„N — ne!“

Ale všechen jste se zarděl a trpíte! No, nic, nic, nechci se smáli, na shledanou! A víte, že ona jest žena ctnostná — můžete tomu uvěřiti? Myslíte, že žije s tím Tockým? Ne, ne a dávno již ne! A povšiml jste si, jak byla úžasně neobratná a jak před tím chvílemi upadala v rozpaky? Skutečně. Hledte, takové ženy rády vládnou. Nuž, buďte s Bohem!“

Ganěčka odešel mnohem bodřejší než přišel a v dobré náladě. Kníže zůstal asi deset minut nehybně seděti a uvažoval.

Kolja vstrčil zase hlavu mezi dvěře.

„Nechci obědvati, Koljo, nedávno jsem dobře snídal u Jpančinů.“

Kolja se vsunul dveřmi do pokojíku a podal knížeti lístek. Byl od generála, složen a zapečetěn. Z obličej Koljova bylo patrno, jak bylo mu těžko doručovati lístek. Kníže si lístek přečetl, vstal a vzal klobouk.

„Jsou to dva kroky,“ rozpakoval se Kolja. „Sedí tam nyní při lahvi. Kterak tam mohl dosíci úvěru — nechápu. Kníže, holoubku, ne račte potom zde našim vyprávěti, že jsem vám dopis doručil. Tisíckráte jsem se zapřísáhl toho nečiniti, ale slituji se nad ním vždy. A ještě něco: neračte s ním dělati okolky; dejte něco drobných a konec.“

„Zamýšlel jsem, Koljo, sám vyhledati vašeho tatínka... Z jisté příčiny ... Pojdme tedy!“

XII.

Kolja uvedl knížete nedaleko do Litějně do jisté příjemné kavárny s kulečníky, se vchodem z ulice. Tam v koutě na pravo ve zvláštním pokojíku se usadil Ardalion Aleksandrovič jako nějaký starý host, lahvičku měl před sebou na stole a v rukou držel skutečně Indépendance Belge. Očekával knížete a jedva ho zahlédl, ihned odložil časopis, započav vřele, však rozvláčně cosi vysvětlovati, z čehož kníže nepochopil ani slova, jelikož byl generál již skoro hotov.

„Nemám deseti rublů,“ přerušil ho kníže, „ale tu jest dvacetipětirublovka, rozměňte ji a vraťte mi patnáct, jinak bych zůstal sám bez groše.“

„Ó, bez odkladu a buďte přesvědčen, že to okamžitě ...“

„Přicházím k vám kromě toho s jistou prosbou, generále. „Nebyl jste nikdy u Nastasie Filipovny?“

„Já? Já, že jsem nebyl? To mi říkáte? Několikrát, můj milý,“ zvolal generál v záchvatu sebevědomé a vítězoslavné ironie. „Přerušil jsem ovšem všechno sám, neboť nechci podporovali neslušný svazek. Viděl jste, byl jste svědkem ráno, že jsem učinil vše, co mohl učiniti otec, ovšem něžný a vlídný otec, teď vystoupí do popředí otec jiného druhu a — potom uvidíme, podívám se na to, buď starý vojín přemůže pletichářství, anebo nestoudná kamelie¹ vstoupí do řádné rodiny.“

„Chtěl jsem vás vlastně poprosili, nemůžete-li mne, jako známý, uvésti k dnešnímu večírku Nastasie Filipovny?“

1. Ženština pověsti pochybné. »Dáma s kaméliemi,« drama Aleksandra Dumasa mladšího, provozováno poprvé v r. 1851. Odtud stal se tento výraz populárním.

Musím rozhodně dnes u ní být, mám tam co dělati, nevím však nikterak, jak se tam dostat. Byl jsem jí sice před tím představen, ale nepozvala mne a dnes pořádá večírek pouze pro zvané. Ostatně jsem připraven se přehoupnouti přes některé formy slušnosti, nechat se mi třeba pošklebují, jen když se tam nějak dostanu.“

„Připadl jste úplně, ale úplně na moji ideu, mladý můj příteli,“ zvolal generál nadšeně, „nezval jsem vás pro tuto nepatrnost,“ pokračoval, chápaje se ostatně peněz a schovávaje je do kapsy, „vyzval jsem vás sem výslovně, abych vás pozval k návštěvě Nastasie Filipovny, či lépe řečeno, k výpravě, proti Nastasii Filipovně! Generál Ivolgin a kníže Myškin! Co tomu řekne? Pod škraboškou roztomilosti, v den narozenin, vyřknu konečně svoji vůli; oklikou, ne přímo, ale vše bude jako přímé. Tehdáž Gaňa sám uvidí, co má učiniti, zdali zasloužilý otec a ... takřka ... atd., nebo „Ale, ať se stane, co stane! Vaše myšlenka ponese hojného ovoce. Vypravíme se v devět hodin, máme dosud kdy.“

„Kde bydlí?“

„Daleko odtud, u Velkého divadla, dům Mytovcové, skoro na náměstí, v prvním poschodí. Společnost nebude velká, ačkoliv má narozeniny a rozchází se záhy...“

Byl dávno večer již, kníže ustavičně ještě seděl, naslouchal a čekal na generála, jenž započínal s vyprávěním nesčíslných anekdot, ale ani jediné neskončil. Po příchodu knížete požádal za novou láhev a sotva že ji za necelou hodinu vypil, požádal o jinou a dopil i tu. Možno se domysli ti, že snadno bylo generálu při tom vyprávěti málem celou svou historií. Kníže konečně povstal a řekl, že déle čekali nemůže. Generál dopil poslední usazeninu z lahvice, vstal a ubíral se ze světnice ne příliš pevným krokem.

Kníže si zoufal. Nechápal, kterak mohl tak hloupě spoléhati se na generála. Ve skutečnosti mu vlastně nikdy nedůvěřoval; počítal na generála jen, aby se nějak dostal k Nastasii Filipovně,

třeba i s malým skandálem, ale nepočítal na velký skandál: zatím se ukázalo, že generál jest úplně zpitý a v prudkém krasořečnictví; hovořili bez odmlčení s citem a plačtivým hlasem.

Ustavičně vykládal, že se za příčinou mizerného chování všech členil rodiny vše pokazilo a že čas již položití tomu meze. Šťastně se dostali na Litějnou. Dosud byla obleva, unylý, teplý a plísňí páchnoucí vítr pištěl v ulicích, ekypaže se brodily blátem, běhouni a herky zvonili podkovami o dlažbu. Zasmušilí a promočení chodci v tlupách se objevovali na chodnících. Potkávali také opilé.

„Vidíte ta osvětlená, prvá poschodí,“ hovořil generál, tam žijí mojí soudruhové a já, z nich nejvíce se vyznamenavší a nejvíce vytrpěvší, se brouzdám pěšky k Velkému divadlu, do příbytku ženštiny pochybné pověsti. Člověk, jenž má v prsou třináct kulí... nevěříte? A přece jsem byl já příčinou, že Pirogov telegrafoval do Paříže a na čas opustil obležený Sevastopol a pařížský dvorní medik Nelaton si vymohl ve jménu vědy svobodný průchod a přijel mne prohlédnout do Sevastopolu. Nejvyšší úřady to vědí: „A to jest Ivolgin, jenž má v sobě třináct kulí!... Hle, tak se, prosím, mluví. Vidíte ten dům, kníže? Zde v prvním poschodí bydlí můj starý soudruh, generál Sokolovič se vznešenou a velmi četnou rodinou. Tento dům zde a ještě na Něvském tři domy a dva na Mořské — hle toť celý nynější kruh mé známosti, to jest mé osobní známosti. Nina Aleksandrovna se již dávno podrobila poměrům. Já však dosud si vzpomínám... a takřka odpočívám ve kruhu vzdělanců, ve společnosti bývalých soudruhů a podřízených svých, kteří mne zbožňují dosud. Tento generál Sokolovič (dávno jsem ovšem už tam u něho nepobyl a nespátřil Anny Fedorovny. ..), víte, milý kníže, když člověk sám, návštěv nepřijímá, nerad zachází také k druhým. A zatím ... hni... zdá se, že mi nevěříte... Ostatně, proč bych neměl uvéstí syna svého přítele a soudruha do tohoto okouzujícího, rodinného domu? Generál Ivolgin a kníže Myškin I Spatříte spanilomyslnou dívku,

ne jednu, dvě a dokonce tři, ozdoby sídelního města a společnosti, krása, vzdělání, vyšší snahy ... ženská otázka, verše, vše to soustředilo se v pestrou, šťastnou směs, nepřihlížíme-li k nejméně osmdesátitísícovému věnu hotových peněz, jež každá obdrží, což nikdy nevádí, ani při ženských, ani při sociálních otázkách ... jedním slovem, jsem rozhodně povinen a zavázán uvést vás tam. Generál Ivolgin a kníže Myškin! Jedním slovem... efekt!“

„Hned? nyní? Ale zapomněl jste,“ započal kníže.

„Ničeho, ničeho jsem nezapomněl. Pojdme! Sem, tímto velkolepým schodištěm. Žasnu, že zde není portýr, ale... je svátek, portýr se vytratil. Dosud toho opilce nevyhnali. Tento Sokolovič jest celým štěstím svého života i služby zavázán mně, pouze mně a nikomu jinému, ale ... hle, už jsme zde.“

Kníže již nenamítal ničeho proti návštěvě a následoval poslušně generála, aby ho nedráždil, pevně jsa přesvědčen, že se generál Sokolovič a jeho rodina zvolňoučka rozplynou jako přízrak, jako neexistující a že klidně sestoupí zase s generálem se schodů. Ale k své hrůze pozbýval naděje, generál ho vedl schodištěm jako člověk, jenž skutečně má zde známé a každou minulu podával s matematickou zevrubností biografické a topografické podrobnosti. Když konečně stanuli v prvním poschodí na pravé straně u dveří nádherného příbytku a generál uchopil rukojeť zvonce, rozhodl se kníže utéci, leč jedna věc ho zdržela na okamžik.

„Generále, zmýlil jste se,“ pronesl, „na dveřích jest napsáno Kulakov a vy chcete jít k Sokoloviči.“

„Kulakov... Kulakov, to ničeho nedokazuje! Příbytek jest Sokoličův a já zvoním na Sokoloviče; naplijem na Kulakova ... Hle, již otvírají.“

Dvěře se skutečně otevřely. Vyhlédl z nich loka.j a hlásil, že není pánů doma.

„Litujeme, litujeme,“ a jako schválně s hlubokým zármutkem několikrát opakoval Ardalion Aleksandrovič. „Vyřidte, můj

milý, že generál Ivolgin a kníže Myškin zamýšleli projevit svoji zvláštní úctu a velmi, velmi litovali ...“

V tom se otevřely dvěře a jimi vyhlédl ještě jeden obličej, patrně hospodyně, anebo docela guvernanky, dámy čtyřicetileté, v temném šatě. Zvědavě a nedůvěřivě se přiblížila, zaslechnuvši jmenovati generála Ivolgina a knížete Myškina.

„Marie Aleksandrovna není doma,“ pronesla a podívala se zvlášt na generála, „odjela se slečnou Aleksandrou Michajlovnou k babičce.“

„Také Aleksandra Michajlovna jest s ní, ach Bože, jaké neštěstí! Pomyslete si, paní, že pokaždé mne stihne takové neštěstí! Zdvořile vás prosím, vyříditi moji poklonu a Aleksandře Michajlovně, aby si připomněla... jedním slovem, vyřídte, že jí upřímně přeji to, čeho si přála sama ve čtvrtek večer za zvuků Chopinovy ballady; ona se pamatuje... Mé srdečné přání! Generál Ivolgin a kníže Myškin!“

„Neopomenu, prosím,“ ukláněla se dáma, nabyvši poněkud důvěry.

Když se ubírali se schodů neustával generál s nechladnoucím žárem litovati, že nezastali nikoho doma a kníže přišel o takovou okouzlující známost.

„Víte-li, můj milý, jsem poněkud poetické nálady, pozoroval jste to? A ostatně... ostatně se mi zdá — že jsme se úplně zmýlili,“ usoudil náhle, úplně neočekávaný.

„Vzpomínám si, že Sokolovičovi obývají druhý dům a myslím také, že jsou nyní v Moskvě. Ano, zmýlil jsem se poněkud, ale to ... nevádí.“

„Chtěl jsem se vás toliko na jedno tázati,“ podotkl kníže smutně, „nemám-li vás úplně vypustiti z rozpočtu a vypraví ti se tam samo ten?“

„Vypustiti z rozpočtu? Samoten? Z jakého důvodu, když to jest pro mne předsevzetí ohromné důležitosti, na kterém v tak veliké míře závisí osud mé celé rodiny? Ale, mladý

můj příteli, špatně znáte Ivolgina. Kdo vyřkne ‚Ivolgin‘, jako kdyby řekl ‚skála‘, spoléhej na Ivolgina jako na skálu, hle, tak hovořivali kdysi ve švadroně, kde jsem nastoupil službu poprvé. Hledte, na cestě si pouze na minutku odskočím do jednoho domu, kde odpočívá moje duše již po několik let, po bouřích a utrpení.“

„Chcete zajít domů?“

„Ne! Chci... ku kapitánové Terentěvové, k vdově po kapitánu Terentěvu, jenž býval můj podřízený ... ba také přítel... Zde u kapitánové se ohrožuji duchem, sem vnáším veškeré svoje životní a rodinné starosti... A jelikož mám dnes zvláštní morální břímě, tedy ..

„Myslím, že jsem bez toho hloupě jednal,“ zabručel kníže, „že jsem vás znepokojil. K tomu jste nyní... Buďte s Bohem!“

„Ale já nemohu, nemohu vás propustit ti, mladý můj příteli!“ zvolal generál. „Vdova, matka rodiny, dovede rozšveliti ve svém srdci ony struny, které ozývají se v celé mé bytosti. Návštěva u ní trvá pět minut, v tomto dome není třeba okolků, já zde téměř bydlím, umyji se, upravím co nejnnutnější na své toaletě, a potom si izvozcíkem zajedeme k Velkému divadlu. Buďte ujištěn, že vás budu potřebovati po celý večer... Hle, v tomto domě to jest, již jsme přišli... A Koljo, tys již zde? Jest Marfa Borisovna doma, či přišel jsi také teprve nyní?“

„Ach ne,“ odvětil Kolja, střetnuvší se náhle s nimi v domovních vratech, „jest doma, jsem zde velmi dávno u Hippolyta, jest mu huře, dnes ráno ležel. Šel jsem teď koupit karty do krámu. Marta Borisovna vás očekává. Jenom, tatínku, ach jak jste vy...“ zarazil se Kolja, bedlivě pohlížeje na generála, když šel i když stál. „Nuž — pojďme!“

Setkání s Koljou způsobilo, že se kníže rozhodl doprovodit generála k Martě Borisovně, avšak toliko na minutku. Kníže potřeboval Kolju, generála chtěl každým způsobem opustiti a

nemohl si odpustiti, že vůbec se na něho obrátil. Stoupali dlouho, až do čtvrtého poschodí, a postranní m schodištěm.

„Knížete chcete seznámiti?“ tázal se Kolja mezi chůzí.

„Ano, můj milý, seznámili: generál Ivolgin a kníže Myškin, ale co ... jak ... Marta Borisovna ...“

„Vile, tatínku, lépe, kdybyste tam nešel! Ta vám dá! Po tři dny tam ani nosu neukážete a ona čeká na peníze. Proč jste jí sliboval peníze? Bude tak věčně? Teď si to spravte!“

Ve čtvrtém poschodí stanuli před nízkými dveřmi. Generál patrně dostával strach a strkal knížete do předu.

„Zůstanu zde,“ bručel, „chci udělati překvapení...“

Kolja vkročil první. Nějaká dáma silně napudrovaná a nalíčená, v trepkách a v kazajce, s vlasem zapleteným do copánků, asi čtyřicátnice, vyhlédla dveřmi a překvapení generálovo bylo totam. Sotva, že ho dáma zahlédla, hned vzkřikla:

„Tu je ten nízký, jedovatý člověk, srdce mi to pravilo!“

„Vejděme, to jen tak,“ zabrumlal generál knížeti, dosud nevinně se usmívaje.

„Ale nebylo to jen tak. Jedva vešli temným a nízkým předpokojem do úzkého sálu, kde stálo půl tuctu rákosových stolic a dva hrací stolky, tu hospodyně se pustila do generála jakýmsi strojeným, plačtivým a všedním hlasem:

„Že se nestydíš, že se nestydíš, barbare, tyrane mé rodiny, barbare a pohane! Oloupil mne o vše, vysál úplně a ještě mu na tom není dosti. Jak dlouho to od. tebe mám snášeti, nestoudníče bezectný!“

„Marto Borisovno, Marto Borisovno ! To jest... kníže Myškin. Generál Ivolgin a kníže Myškin,“ koktal chvějící se spletený generál.

„Věříte-li,“ obrátila se kapitánová náhle ku knížeti — „věříte-li, že tento nestoudník nelitoval ani mých siroteků! Všecko uloupil, všecko odšantročil, vše prodal a zastavil a ničeho nám nenechal. Co si mám počítí s tvými dluhopisy, lstivý a

nesvědomitý člověče? Odpověz, podvodníku, odpověz, nenasytné srdce, čím nakrmím své sirotky,

Čím? Hle, tu se objeví opilý, na nohou se udržeti nemůže ... Čím jsem to jen pohněvala Pána Boha, hnusný nestoudný podvodníku, odpovídej?“

Ale generálu nebylo do řeči.

„Marto Borisovno, dvacetpět rublu ... vše, co mohu s pomocí šlechetného přítele. Kníže! Krutě jsem se oklamal! Takový... život... A nyní... odpusťte, jsem sláb,“ pokračoval generál, stoje uprostřed světnice a ukláněje se na všechny strany. „Jsem sláb, odpusťte! Lenočko, podušku ... milá ...“

Lenočka, osmiletá dívka mžikem doběhla pro podušku a položila ji na tvrdý a rozervaný divan, potažený voskovaným plátnem. Generál usedl na divan, hodlaje ještě mnoho říci, ale sotva, že na něj dopadl, naklonil se na stranu, obrátil se ku stěně a usnul spánkem spravedlivých. Marta Borisovna nabídla obřadně a bolestně knížeti stolicí u hracího stolku, usadila se naproti, podepřela si rukou pravou tvář a počala mlčky vzdychati, pohlížejíc na knížete. Tři malinké dívky, dvě děvčátka a hošík, z nichž Lenočka byla nejstarší, přistoupily k stolečku, všechny tři položily si na stůl ruce a všechny tři také počaly pozorně si prohlíželi knížete.

Z druhé světnice vyšel Kolja.

„Jsem rád, Koljo, že vás zde vidím,“ oslovil ho kníže, nemohl byste mi pomoci? Rozhodně musím býti u Nastasie Filipovny. Před tím jsem prosil Ardaliona Aleksandroviče, avšak on usnul. Doprovodte mne, neboť neznám ulic, ani cesty. Adresu ovšem mám, u Velkého divadla, dům Mytovcové.“

„Nastasie Filipovna? Ale ona nikdy nebydlila u Velkého divadla a otec u ní nikdy nebyl, chcete-li věděli. Podivno, že jste od něho mohl něčeho očekávati. Ona bydlí poblíž Vladimírské ulice v Pětikoutí, odtud jest tam velmi blízko. Chcete hned? Nyní jest půl desáté? Bacte, dovedu vás!“

Kníže a Kolja okamžitě odešli. Ale běda! kníže nemohl vzít izvozčíka a bylo nutno jít.

„Chtěl jsem vás seznámiti s Hippolytem,“ pravil Kolja, „jest to nejstarší syn té kapitánové v kazajce, byl ve druhé světnici, není zdrav, po celý den ležel. Ale jest takový podivín; je nesmírně citlivý i domníval jsem se, že by se před vámi styděl, když jste se dostavil v takovém okamžiku ... Já se přece jen tak nestydím jako on, ovšem — u mne jest to otec, ale u něho matka a v tom jest přece rozdíl, neboť u muže se to nepokládá tak za bezectné. Ostatně, jest to třeba předsudek, poskytuje-li se mužům v tom výlučná výhoda. Hippolyt jest znamenitý hoch, jest však otrokem různých předsudků.“

„Pravíte, že má souchotiny?“

„Ano, myslím, že bude líp, zemře-li dříve. Na jeho místě bych si přál rozhodně zemřít. Jest mu líto bratrů a sester, těch maličkých zde. Kdyby to jen možno bylo, kdybychom jen měli peníze, najali bychom si spolu zvláštní byt a odřekli se svých rodin. To tak blouzníme! A víte, když jsem mu nedávno vyprávěl vaši příhodu, až se rozhorlil a řekl, že ten, kdo dá si líbiti poliček a nevyzve na souboj — jest ničema. Ostatně, je úžasně rozčilen, tak že jsem ustal s ním se přít. Vás tedy Nastasie Filipovna patrně hned k sobě pozvala?“

„To je právě chyba, že nikoliv.“

„A kterak tedy můžete tam jít?“ zvolal Kolja až se zastaviv uprostřed chodníku. „A ... a... v takovém oděvu, vždyť tam jest večírek pro zvané!“

„U Boha, sám nevím, kterak tam vejdu. Přijmou mne, dobře — nepřijmou, sám jsem vinen. A co se šatu týče, co teď činili?“

„A jdete tam za nějakým účelem? Či pouze tak pour passer le temps² v lepší společnosti?“

2. Abyste zabil čas.

„Ne, vlastně... to jest mám účel... jest mi těžko se vyslovili, ale ...“

„Nuže, nechať to je cokoliv, to už jak vám libo, ale mně jest hlavním to, že si nechcete vymoci prostě přístup do večírku, mezi okouzlující společnost kamélií, generálu a lichvářů. Kdybyste jen takový cíl sledoval, odpusťte, kníže, vysmál bych se vám a počal vámi opovrhovali. Čestných lidí jest zde nesmírně málo, takže není koho si vážiti. Nevолky se na ně díváš s vysoka a přece žádají úcty. Varja prvá. A povšiml jste si, kníže, v našem Věku jsou všickni dobrodruhy. Zvláště u nás v Rusku, v naší roztomilé otčině. A jak se to vše stalo — nechápu. Zdálo se, že vše tak pevně stálo a co nyní? Všude se o tom mluví a píše. Obvinuje se. U nás se všechno obviňuje. Rodiče první troubí k ústupu i za svoji bývalou morálku se stydí. Tak v Moskvě otec domlouval synu, před ničí m neustupovati při dobývání peněz, v novinách se o tom píše. Podívejte se na mého generála. Nuž a co se z něho stalo? Ostatně, víte co se mi zdá? Že můj generál jest čestný muž, při sám Bůh, že ano! Vinu nese pouze nepořádek a kořalka. Při sám Bůh, je to tak. Až to člověku líto; jenže se bojím ml uviti, proto že se všickni smějí; ale, při sám Bůh, ho lituji. A co oni, ti rozumní? Samý lichvář a to do jednoho, šmahem. Hippolyt omlouvá lichvaření, říká, že prý je ho třeba, jsou prý to hospodářské otřesy, jakýsi příliv a odliv; aby to čert vzal! Mrzí mne to na něj; on jest však popudlivý. Představte si, jeho matka, ona kapitánová, přijímá peníze od generála a půjčuje mu je zase na vysoká procenta, jest to hanebnost! A víte, že matinka, to jest moje matinka, Nina Aleksandrovna, generálová vypomáhá Hippolytu penězi, oděvem, prádlem a vším a dokonce i dětem, částečně jeho prostřednictvím, protože jsou opuštěny. A Varja také.“

„Hle, vidíte, tvrdíte, že není čestných a silných lidí a všickni že jsou lichváři a tu ,se objevují lidé silní, vaše matka a Varja. Což pomáhati za takových okolností není příznakem mravní síly?“

„Varjka to činí ze samolibosti, z vypínavosti, aby nezůstala

za matkou. Ale matinka upřímně ... té si vážím. Ano, ctím to a schvaluji. Dokonce i Hippolyt to uznává, ač byl nad tím téměř rozhořčen. Na počátku se tomu poškleboval a říkal, že jest to od matky nízkostí, ale nyní počíná cítit jinak. Um! Tak vy to nazýváte silou? Zapamatuji si to. Gaňa o tom neví, řekl by, že to jest hýčkáni.“

„Gaňa o tom neví? Gaňa, myslím, ještě mnoho neví,“
vyklouzlo knížeti v zamyšlení z úst.

„A víte, kníže, vy se mi velmi líbíte. Váš předcházející výstup mi nejde z hlavy.“

„A i vy se mi, Koljo, také velmi líbíte.“

„Poslyšte, jak hodláte zde žít? Já si záhy opatřím zaměstnání a něco si vydělám, mohli bychom bydlet všickni tři pospolu, já, vy a Hippolyt; najměme si byt a generála budeme u nás hostívati.“

„Já s velkou radostí. Ostatně, uvidíme. Jsem nyní velmi... velmi rozladěn. Co? Již jsme došli? V tomto domě ... Jaký tu nádherný podjezd. A portýr. Nuže, Koljo, neví, co z toho bude.“

Kníže stál jako zmaten.

„Zítřka mi to řeknete. Nebojte se příliš. Dej Bůh zdaru, neboť jsem téhož přesvědčení jako vy. S Bohem! Vrátil se opět a budu vše vyprávěti Hippolytovi. Že vaši návštěvu přijmou, není pochybnost! Ona jest nadmíru originální. Tímto schodištěm do prvního poschodí, portýr vám ukáže.“

XIII.

Když se kníže ubíral vzhůru, byl velmi neklidou, ač se přemáhal a snažil vzmůžili. „Nejhorší, uvažoval, co se mi stane, bude to, že mne nepřijme a kdo ví co nepěkného si o mně pomyslí, anebo, možná, moji návštěvu přijme, ale vysměje se mi do očí... E, nic!...“

Ani to ho nezastrašovalo, jako otázka: co tam chci a proč tam jdu ? Na tuto otázku rozhodně nedovedl si dáti uspokojivou odpověď. A kdyby se mu naskytla vhodná příležitost, aby řekl Nastasii Filipovně: Neberte si tobolo člověka, neničte sebe, on vás nemiluje, miluje peníze, vaše peníze, řekl mi to sám a Aglaja Jepančinová mi totéž pravila, přišel jsem vás o tom zpravit — zdaž bude to vhod a k dobrému? Naskytovala se ještě jedna nezodpověděná otázka a to takové důležitosti, že se kníže bál o ní uvažovali, ba neodvažoval se ani si ji položili, nevěda, jak ji formulovati a rděl se i chvěl již při pouhé vzpomínce na ni. Ale skončilo to tím, že přes veškeré obavy a pochybnosti přece vstoupil a otázel se po Nastasii Filipovně.

Nastasie Filipovna obývala ne příliš rozsáhlý, ale skutečně nádherně zařízený příbytek. Za těch pěti let jejího petrohradského života byla jedna doba, na počátku, kdy Afanasij Ivánovič zvláště nelitoval peněz pro ni, doufali tehdy ještě v její lásku a zamýšlel ji získati hlavně přepychem a pohodlím, dobře věda, jak snadno se přivyká nádheře a jak těžko se jí potom odříkati, když se zvolna a zvolna stala nevyhnutelností. Tockij zůstával věren starému, dobrému podání, neměně na něm ničeho a nesmírně ctil nepřemožitelnou sílu citových vlivů. Nastasie Filipovna se neodříkala pohodlí, ano měla je ráda, ale — a to se zdálo býti zvláštním — nikdy se mu nepoddávala, zrovna jako kdyby se vždy

mohla obejíti bez něho a docela se snažila několikrát vysloviti se o tom Tockému, což ho překvapovalo nepříjemně. Ostatně, mnohé od Nastasie Filipovny nepříjemně překvapovalo (a ku konci až odporem plnilo) Afanasije Ivánoviče. Nemluvíme-li už ani o tom, jak různé lidi u sebe přijímala (a jak bylo patrné, ráda přijímala), objevovaly se u ní ještě některé náklonnosti úplně podivné: objevovala se jakási barbarská směsice dvou vkusů, schopnost zabývat se a spokojovati se s takovými věcmi a prostředky, jichž pouhou jsoucností, zdálo se, nemohl připustiti žádný pořádný a jemně vychovaný člověk.

A skutečně, abychom příklad uvedli, kdyby Nastasie Filipovna byla projevila náhle nějakou milou a hezounkou nevědomost, jako příkladně, že selky nemohou nositi batistového prádla, které sama nosí, byl by s tím, zdá se, Afanasij Ivánovič neobyčejně spokojen. K těmto výsledkům směřovalo také zpočátku všechno vychování Nastasie Filipovny dle programu Tockého, jenž v této věci byl člověk velmi zkušený; ale žel, výsledky se objevily zcela podivné. Nehledě však na to, i teď zůstávalo v Nastasii Filipovně přece jen něco, co někdy překvapovalo samého Afanasije Ivánoviče neobyčejnou a lákavou originalitou a jakousi silou, a co vábilo ho i teď někdy, když už v nivec se rozpadly všechny jeho rozpočty s Nastasií Filipovnou!

Knížeti přišla vstříc služka (posluha u Nastasie Filipovny byla stále ženská), a vyslechla jeho prosbu, aby jej ohlásila, k jeho největšímu překvapení bez veškerého podivu. Ani zablácené jeho střevíce, ani klobouk se širokou střechou, plášť bez rukávů, ani jeho rozpácitost nezpůsobily u ní žádných pochybností. Pomohla mu svléci plášť, řekla, aby posečkal v před pokoj i a hned odkvapila ho ohlásit.

Společnost, která se shromáždila u Nastasie Filipovny sestávala, ze samých obvyklých a všedních jejích známých. Bylo zde až dosti málo hostí, kdyby se to srovnalo s bývalou společností

o lakových dnech za dřívějších let. Hlavně a mezi prvními byli tu přítomni Afanasij Ivánovič Tockij a Ivan Fedorovič Jepančín, oba roztomilí, ale s jakýmsi zatajeným nepokojem, následkem špatně skrývaného očekávání, jak dopadne rozhodnutí o Gaňovi. Kromě nich byl zde arci též Gaňa — také velmi zakaboněný, velmi zasmušilý, ano i téměř úplně „neroztomilý“, většinou stojící stranou opodál a zamlklý. Neodhodlal se přivésti Varju, ale Nastasie Filipovna se o ní ani nezmiňovala, za to sotva s ním vyměnila pozdrav, již mu připamatovala předcházející scénu s knížetem. Generál, jenž o ní dosud neslyšel, počal se o to zajímati. Tehdáž Gaňa suše, zdrženlivě, ale zcela upřímně vylíčil, co se před tím událo a jak až byl prosit knížete za odpuštění. Přitom vřele vyjádřil své přesvědčení, že knížete velmi podivně a Bůh ví proč nazvali „idiotem“, on že o něm soudí naopak, že jest to jistě člověk, který dobře ví, co dělá. Nastasie Filipovna vyslechla tento náhled s velkou pozorností a zvědavě sledovala Ganu, ale rozmluva přešla hned na Rogožina, jenž tak vydatně účastnil se ranní události; neobyčejný zájem o něho projevíli i Afanasij Ivánovič a Ivan Fedorovič. Vyšlo na jevo, že zvláštní zprávy o Rogožinu mohl podati Pticyň, neboť s ním vyjednával skoro do devíti hodin na večer. Rogožin napínal veškeré síly, aby sehnal ještě dnes sto tisíc rublů. „Byl ovšem opilý,“ podotkl přítom Pticyň, „ale sto tisíc, nechat to sebe obtížnější, mu, myslím, seženou, nevím však, Jestli dnes a zdali celých sto tisíc; pracují mnozí, Kinder, Třepalov, Biskup, úroky nabízí jakékoliv, arci vše z opilství a z prvé radosti ...“ končil Pticyň. Veškeré tyto zprávy byly přijaty se zájmem, částečně zamračeně. Nastasie Filipovna mlčela, patrně nechtěla se vyjádřiti. Gaňa taktéž. Generál Jepančín byl znepokojen ze všech nejvíce, perly, které přinesl již ráno, byly přijaty s laskavostí příliš chladnou, ba dokonce s jakýmsi zvláštním úsměškem. Jediný Ferdyščenko ze všech hostí byl u veselé a sváteční nálady a hlasitě se chechtal, aniž leckdy věděl, čemu se směje a jenom proto, že převzal úlohu šaška.

Afanasij Ivánovič, slynoucí jako jemný a výtečný vypravovatel, jenž za dřívější doby řídil rozmluvy na těchto večírcích, nebyl patrně naladěný, ba jaksi neobvykle byl roztržit. Ostatní hosté, jichž bylo ostatně málo (jistý ubohý, starý učitel, Bůh sud' proč pozvaný, nějaký neznámý a velmi mladý člověk úžasně ostýchavý a ustavičně zamlklý, jakási bujná, čtyřicetiletá herečka a jistá velmi krásná a nadmíru pěkně a nádherně vystrojená, neobyčejně však málomluvná dáma), nejen že nemohli zvláště oživití hovor, ale prostě dokonce ani nevěděli, o čem hovořiti.

Z této příčiny objevení knížete bylo všem vhod. Zpráva o jeho návštěvě způsobila překvapení a několik podivných úsměšků, zvláště když dle úžasu Nastasie Filipovny seznáno, že jí vůbec ani nenapadlo ho pozvati.

Když však údiv Nastasie Filipovny minul a dala na jevo náhle tolik radosti, tu se většina chystala uvítati nenadálého hosta smíchem i veselím.

„Učinil to nejspíše z prostoty,“ usoudil Ivan Fedorovič Jepančín, „podporoval i takové náklonnosti jest rozhodně nebezpečné, ale v přítomném okamžiku nebude v pravdě špatné, že si usmyslil přijíti, třeba i takovým originálním způsobem. Možná, že nás obveselí, pokud mohu o něm alespoň souditi.“

„Tím více, že se sám pozval,“ dodal hned Ferdyščenko.

„Tak co z toho následuje?“ tázal se suše generál, který nenáviděl Ferdyščenka.

„A to, že zaplatí vstupné,“ vysvětloval týž.

„Nu, kníže Myškin není přece jen Ferdyščenko,“ nezdržel se generál, jenž se dosud nemohl smířiti s myšlenkou, že má býti s Ferdyščenkem v jedné společnosti a jemu rovným hostem.

„Aj, generále, smilujte se nad Ferdyščenkem,“ řekl Ferdyščenko. „Vždyť mám zde zvláštní právo.“

„Jaké zvláštní právo?“

„Předešle jsem měl čest společnosti vše podrobně vysvětlili,

pro vaše prevoschoditělstvo opakuji to ještě jednou. Ráčíte viděti, vaše prevoschoditělstvo, každý má ostrovtip, jenom já ne. V náhradu jsem si vyprosil dovolení mluvit pravdu, neboť jest známo všem, že pravdu mluví ten, jenž nemá ostrovtipu. K tomu jsem člověk velmi mstivý, a to také proto, že jsem bez ostrovtipu. Každou urážku pokorně snesu, ale jen do prvé nehody toho, kdo mne urazil; při prvé jeho nehodě mu hned vše připomenu a hned se také něčím pomstím, kopu — jak se o mně Ivan Petrovič Pticyň vyjádřil, jenž ovšem sám nikoho a nikdy nekopne. Znáte, vaše prevoschoditělstvo, bájku Krylova ‚Lev a osel‘? Nuže, to jsme právě my dva, jakoby to bylo pro nás napsané.“

„Zdá se, že jste si opět mnoho dovolil, Ferdyščenko,“ vzkypěl generál.

„Co sobě myslíte, vaše prevoschoditělstvo,“ doložil Ferdyščenko, jenž spoléhal do toho, že se něčeho chytí a vše ještě rozšlape. „Nestarejte se, vaše prevoschoditělstvo, znám své místo. Rekl-li jsem, že jsme dohromady lev a osel z bajky Krylova, tu ovšem беру úlohu osla na sebe a vaše prevoschoditělstvo jest ‚lev‘, jak Krylov ve své bajce praví:

Byl hrůzou lesů, mocný lev
Však stárím zbaven svěží síly . . .!¹

A já jsem, vaše prevoschoditělstvo, — osel.“

„S tím posledním souhlasím,“ vydralo se generálu neopatrně z úst.

Vše to bylo arci hrubé a úmyslně řečeno, ale bylo již přijato, že Ferdyščenko smí hráti úlohu šaška.

„Ano, proto jen mne tu také trpí a mé návštěvy přijímají!“ zvolal Ferdyščenko, „abych mluvil podobně. Což bylo by možno

1. Bajka končí zvoláním lva, jemuž každý, ano i osel chystá se ublížiti: „Boži, sešlete mi smrt, ta lehčí jest než urážky osla!“

takového člověka, jakým jsem, strpěti ve společnosti? Vždyť tomu rozumím. Nu, možno-li takového Ferdyščenka, jako jsem já, posaditi vedle jemného gentlemana, jako jest Afanasij Ivánovič? Bezděčně zde zbývá jediný výklad: proto ho tam usazují, že nemožno si to ani představití.“

Ačkoliv to vše bylo hrubé a také jedovaté a někdy docela velmi jedovaté, i to, jak se zdálo, líbilo se Na stasii Filipovně. Všickni, kteří chtěli její večírky navštěvovati, musili snést Ferdyščenka. Možno, že uhodl plnou pravdu předpokládaje, že počala přijímati jeho návštěvy, jen proto, že se stal hned na poprvé Tockému nesnesitelným. Gaňa zakusil od něho už nekonečnou řadu muk; v této věci se Ferdyščenko velmi dobře hodil Nastasii Filipovně.

„A kníže započne podle mého tím, že zapěje nějakou modní romanci,“ rozsoudil Ferdyščenko, pohlížeje, co tomu řekne Nastasie Filipovna.

„Nemyslím, Ferdyščenko, a neračte se, prosím, ukvapovati,“ odvětila mu suše.

„Ach — ach, stojí-li pod zvláštní ochranou, obměkčím se i já ...“

Ale Nastasie Filipovna vstala, neposlouchajíc ho a šla sama knížeti v ústrety.

„Lituji,“ pravila, když se náhle objevila před knížetem, „že jsem ve spěchu zapomněla vás k sobě pozvati a jsem ráda, že mi poskytnete příležitost vám poděkovati a pochválili vás za vaše odhodlání.“

Za řeči se bedlivě dívala na knížete, snažíc se aspoň poněkud vysvětliti si jeho jednání.

Možná, že by kníže byl něco odvětil na její roztomilé oslovení, byl však oslněn a překvapen tak, že nemohl pronést ani slova. Nastasie Filipovna pozorovala to s potěšením.

Téhož večera měla bezvadnou toaletu a způsobila neobyčejný dojem. Vzala ho za ruku a vedla k hostům. Před samým vchodem

do návštěvny se kníže náhle zarazil a v nesmírném rozčilení rychle zašeptal:

„Na vás jest vše dokonalé ... docela i to, že jste suchá a bledá... nikdo si ani nemůže přát, abyste vypadala jinak ... Tak se mi zachtělo jíti k vám ... já ... odpusťte...“

„Neproste za odpuštění,“ usmála se Nastasie Filipovna, „tím se porušuje celá zvláštnost a originalita. A o vás přece se povídá, že jste podivín. Vy mne tedy máte za dokonalost?“

„Ano.“

„Ačkoliv jste mistrem v hádání, přece jste se zmylil. Ještě dnes vám to připomenu ...“

Představila knížete hostům, z nichž větší polovici byl již znám. Tockij hned pronesl jakousi zdvořilost. Všichni jako kdyby poněkud oživli, Všichni najednou se rozhovořili a rozesmáli. Nastasie Filipovna usadila knížete vedle sebe.

„Ale, co jest vlastně podivného, že se kníže objevil?“ vzkřikl hřmotně Ferdyščenko. „Věc jest jasná a mluví sama za sebe!“

„Věc jest příliš jasná ja příliš za sebe mluví,“ doložil náhle Gaňa, až dosud mlčící.

„Pozoroval jsem knížete dnes téměř ustavičně od prvního okamžiku, kdy před tím uzřel podobiznu Nastasie Filipovny na stole u Ivana Fedoroviče. Dobře se pamatuji, že jsem ještě nedávno přemýšlel o tom o čemž jsem nyní úplně přesvědčen a z čeho se mi, mimochodem řečeno, kníže sám vyznal.“

Vše to pronesl Gaňa velmi vážně bez nejmenšího žertu, ba i zamračeně, což se zdálo poněkud podivné.

„Nevyznával jsem se vám,“ odvětil kníže, uzarděv se, „odpovídal jsem pouze na vaši otázku.“

„Výborně, výborně,“ vzkřikl Ferdyščenko, „to je alespoň upřímné, chytré a upřímné.“

Všichni se hlasitě smáli.

„Ale, nekřičte, Ferdyščenko,“ podotkl s nelibostí a polohlasitě Pticyň.

„Neočekával jsem u vás, kníže, takových skutků rytířských,“ pronesl Ivan Fedorovič. „Víte, komu to přichází vhod? Pokládal jsem vás za filosofa! A zatím, hledme ho, ticháčka!“

„A soudě, dle toho, že se kníže rdí při nevinném žertu, jako nevinná panenka, domnívám se, že jako šlechtitný jinoch chová v srdci nejchvalnější záměry,“ náhle a úplně neočekávaně pronesl, či lépe řečeno zapištel bezzubý, až dosud plně zamlklý sedmdesátiletý, starý učitel, od kterého nikdo nemohl očekávati, že dnes večer vůbec jen promluví.

Všickni se ještě více rozesmáli. Stařeček, domnívaje se patrně, že smějí se jeho ostrovtipu, počal se hledě na smějící se také nehorázně smáti, při čemž nesmírně se rozkašlal, tak že Nastasie Filipovna, která neobyčejně milovala všechny podobné originální starce a stařeny třeba i jurodivé, hned mu hladila tváře, líbala ho a poručila přinésti mu ještě čaj. Od vkročivší služky dala si přinésti mantilu, do které se zaobalila a rozkázala do krbu přiložit dříví. Na otázku, kolik jest hodin, odvětila služka, že už je půl jedenácté.

„Páni, nepřejete si pítí šampaňské?“ náhle zvala hosty Nastasie Filipovna. „Jest připraveno. Snad vám bude veseleji. Račte bez okolků.“

Návrh, aby pili a zvláště takovými naivními slovy pronesený, zdál se býti všem od Nastasie Filipovny podivný. Všickni znali neobyčejnou živost při jejích dřívějších večírcích. Večírek stával se sice veselejší, ale nikoliv obyčejným způsobem. Víno však neodmítl; souhlasil předně generál, za druhé živá milostpaní, stařeček, Ferdýšchenko a za nimi všickni. Tockij vzal také svůj pohár, doufaje uvésti v harmonii vznikající nový tón, když dodá mu dle možnosti ráz milého žertu. Jediný Gaňa nepil. Z podivných, někdy velmi břitkých a rychlých nápadů Nastasie Filipovny, která taktéž si vzala víno a prohlásila, že dnes večer vypije tři poháry, z jejího hysterického a bezpředmětného smíchu, střídajícího se náhle se zamlklou a docela ponurou zádumčivostí,

bylo nesnadno něco pochopili. Někteří se domnívali, že má horečku a počali posléze pozorovati, že se často, jako kdyby někoho čekala, dívá na hodiny, stávajíc se netrpělivou a rozržitou.

„Jako byste měla malou horečku?“ tázala se živá milostpaní.

„Docela velkou a no malou, proto jsem se zaobalila do pláštěnky,“ odvětila Nastasie Filipovna, skutečně zblednuvši a chvílemi, jakoby přemáhala silné mražení.

Všickni projevíli nepokoj a starost.

„Neměli bychom dopřáli hostitelce klidu?“ tázal se Tockij, pohlížeje na Ivana Fedoroviče.

„Nepřipustím toho, páni! Výslovně vás prosím, abyste zůstali seděti. Vaše přítomnost, zvláště dnes, jest mi nevyhnutelná,“ neústupně a významně pronesla náhle Nastasie Filipovna.

A ježto téměř všickni hosté už se dozvěděli, že tento večer má býti učiněno velmi vážné rozhodnutí, zdála se tato slova nesmírně závažná.

Generál a Tockij se ještě jednou na sebe podívali. Gaňa se zimničně zachvěl.

„Mohli bychom nějakou společenskou hru zahájiti,“ navrhovala živá milostpaní.

„Znám jeden velkolepý a nový petit jeu,“² doložil Ferdysčenko, „zcela nový! Alespoň nejméně takový, že jen jednou se objevil, a to ještě se nepovedl.“

„Jaká je to hra?“ tázala se živá milostpaní.

„Jednou se nás sešla celá společnost, nu — přiznám se — podnapili jsme se a najednou kdosi navrhl, aby každý z nás nevstáváje od stolu něco o sobě nahlas vyprávěl, ale něco takového, co sám upřímně a podle svého svědomí uznává za nejšpatnější ze všech svých špatných skutků celého života, ale

2. Bohatství překážkou.

pod tou podmínkou, aby to bylo upřímné a hlavně, aby to bylo upřímně pravdivé a ne lživé.“

„Zvláštní nápad,“ pravil generál.

„Ano, vaše prevoschoditělstvo, čím zvláštější, tím lepší.“

„Směšný nápad,“ pronesl Tockij, „ostatně pochopitelný, chvástání zvláštního druhu.“

„Snad toho bylo třeba, Afanasiji Ivánoviči.“

„Ano, při takové hře spíš zapláčeš, než se zasměješ,“ podotkla živá milostpaní.

„Věc úplně nemožná a nehezká,“ ozval se Pticyan.

„A zdařila se?“ tázala se Nastasie Filipovna.

„V tom to vězí, že ne, nepovedlo se to. Každý skutečně něco vyprávěl, mnozí pravdu a považte, někteří dokonce s radostí vyprávěli a potom se zastyděli, nevytrvali do konce! V celku to bylo ostatně veselé, arci bylo to veselí svého druhu.“

„V pravdě, že by to bylo pěkné,“ podotkla Nastasie Filipovna, náhle oživší. „Mělo by se to zkusiti, páni! Skutečně, nám není veselo. Kdyby každý z nás souhlasil něco vyprávěti... takového . . . arciže jen kdo souhlasí, má každý svobodnou vůli... což? Snad to vydržíme? Alespoň jest to nesmírně originální.“

„Geniální nápad,“ doložil Ferdyščenko.

„Ženy se ostatně vylučují, započínají mužové. Pořad se ustanoví losem, jako tehdáž. Rozhodně, rozhodně! Kdo má velkou nechuť, ten ať tedy nevypravuje, ale to byla by zvláštní nelaskavost! Dejte mi, pánové, své losy do klobouku, kníže potáhne. Úkol jest ten nejprostší: vyprávěti nejspatnější kousek ze svého života — jest to velmi snadné, pánové. Však uvidíte! A kdyby někdo zapomněl, slibuji, že ho připomenu!“

Myšlenka byla příliš zvláštní a téměř nikomu se nelíbila. Jedni se mračili, druzí se chytrácky usmívali. Někteří z toho zrazovali, ale ne příliš, na příklad Ivan Fedorovič, jenž nechtěl odporovati Nastasii Filipovně, jelikož zpozoroval, že jest nadšena tou podivnou myšlenkou, snad hlavně tím, že jest podivná a

téměř nemožná. Proti svým přáním Nastasie Filipovna nesnesla odporu a byla nemilosrdnou, odhodlala-li se je vysloviti i kdyby to bylo přání sebe rozmarnější, nebo i pro ni úplně bez užitku. A nyní jako kdyby měla hysterický záchvat, vrtěla sebou, křečovitě se smála, zvláště když odporoval znepokojený Tockij. Její temné oči zajiskřily a na bledých tvářích se jí objevily dvě rudé skvrny. Zasmušilý a mrzutý rys na obličejí některých hostu snad ještě více rozohňoval její posměvačnou choutku, snad se jí výslovně líbil cynismus a surovost nápadu. Někteří byli dokonce přesvědčeni, že má přitom nějaký zvláštní záměr. Ostatně, jeden po druhém souhlasil, v každém případě to bylo zajímavé a pro mnohého lákavé. Ferdyščenko se o to staral ze všech nejvíce.

„A což, když jest to něco takového,“ podotkl nesměle zamlklý jinoch, „že se to nemůže vyprávěti... za přítomnosti dam.“

„Tedy to nevypravujte,“ odvětil Ferdyščenko, „jako kdyby bylo málo špatných kousků jiných... Eh, jste vy hošiček!“

„A já ani nevím, který ze svých skutků mám pokládati za nejšpatnější,“ připojila se živá milostpaní.

„Dámy se sprostují povinnosti vypravovati,“ opakoval Ferdyščenko, „ale toliko zprošťují; vlastní nadšení s uznáním se dovoluje. Mužové, kteří jeví až příliš velikou nechuť, se osvobozují.“

„Ano, ale kterak dokázati, že nelhu?“ tázal se Gaňa. „A lhu-li, nemá hra smyslu. A kdo nebude lháti? Každý rozhodně se zalže.“

„Ale již to jest lákavé, jak kdo zde bude lháti. Ty, Ganěčko, nemusíš mí ti zvláštní strach, strach ze lhaní, vždyť tvůj nejšpatnější kousek jest bez toho znám každému. Ale uvažte, pánové,“ zvolal náhle s jakýmsi nadšením Ferdyščenko, „uvažte jen, jakým zrakem bude jeden na druhého hleděti na příklad zítra po vyprávění...“

„Ale jest to možno? Míní se to skutečně vážně, Nastasie Filipovno?“ tázal se důstojně Tockij.

„Kdo se bojí chřestu, nechod' do lesa,“ ušklíbila se Nastasie Filipovna.

„Ale dovolte, pane Ferdyščenko, což jest možno udělati z toho společenskou hru?“ horlil Tockij víc a více se rozčiluje. „Ujišťuji vás, že se taková věc nesetká nikdy se zdarem, sám pravíte, že se to nezdařilo už na poprvé.“

„Kterak nezdařilo. Předešle jsem vyprávěl, jak jsem ukradl tři ruble, jelikož jsem je vzal, tedy jsem to vypravoval.“

„Dejme tomu. Ale není možno, abyste to vyprávěl tak pravděpodobně, že by se vám uvěřilo. A Gavrila Ardalionovič úplně správně podotkl, že jakmile pozná se faleš, hned hra ztrácí smysl. Pravda jest zde možná toliko náhodně při žvastavé náladě zvláštního druhu, při příliš špatném tónu, zde nemyslitelném a plně neslušném.“

„Ale jak jemný jste vy člověk, Afanasiji Ivánoviči, až musím vás obdivovati,“ vzkřikl Ferdyščenko. „Představte si, pánové, svou poznámkou, že jsem nemohl vyprávěti o svém zlodějství tak, aby to bylo pravděpodobné, Afanasij Ivánovič nejdelikátněji naráží, že jsem nemohl ve skutečnosti krásti (protože mluvili o tom před posluchači jest neslušné), ačkoliv snad jest ve svém nitru úplně přesvědčen, že by Ferdyščenko byl zcela dobře schopen krádeže! Ale k věci, pánové, losy sebrány, ano i vy, Afanasiji Ivánoviči, jste svůj odevzdal, z té příčiny se nikdo nevyloučil. Kníže, losujte!“

Kníže mlčky vsunul ruku do klobouku a vytáhl první los — Ferdyščenko, druhý — Pticyn, třetí — generál, čtvrtý — Afanasij Ivánovič, pátý — sám, šestý — Gaňa atd. Dámy losů neodevzdaly.

„Ó Bože, jaké neštěstí,“ vzkřikl Ferdyščenko. „Myslil jsem, že prvním na řadě bude kníže a druhým generál. Ale chvála Bohu, alespoň mne vystřídá Ivan Petrovič a tím budu odměněn. Nuže, páni, jsem arcí povinen podati vznešený příklad, ale ze všeho nejvíce lituji v tomto okamžiku, že jsem tak bídny a že nejsem ničím zvláště pozoruhodný; i úřad mám úplně nepatrný, takže, co jest vlastně při tom zajímavého, spáchal-li Ferdyščenko zlý

skutek? Ano a který je nejšpatnější můj skutek? Zde jest embarras de richesse. ³ Snad opětně vyprávěti o krádeži, abych přesvědčil Afanasie Ivánoviče, že možno něco ukrásti a přece zlodějem nebýti.“

„Přesvědčte mne o tom, pane Ferdyščenko, že skutečně možno se cítit spokojeným, ba opojeným při líčení svých špinavých skutků, třeba by se po nich nikdo ani netázal... A ostatně ... Odpusťte, pane Ferdyščenko.“

„Počněte, Ferdyščenko, vy hrozně mnoho tlacháte o zbytečnostech a nikdy neukončujete,“ podrážděně a netrpělivě přikázala mu Nastasie Filipovna.

Všickni zpozorovali, že po nedávném svém křečovitém smíchu stala se ponurou, nevrlou a podrážděnou; při tom nicméně svéhlavě a despoticky stála na vyplnění nemožné své choutky. Afanasij Ivánovič trpěl nesmírně.

Dráždil ho také Ivan Fedorovič, jenž seděl za šampaňským, jako kdyby ničeho nebylo a. snad dokonce pomýšlel vyprávěti něco, až na něj dojde řada.

3. Bohatství překážkou.

XIV.

Nemám ostrovtipu, Nastasie Filipovno, a proto zbytečně žvatlám,“ zvolal Ferdyščenko, začínaje vypravování: „Kdybych měl tolik ostrovtipu jako Aťanasij Ivánovič, nebo Ivan Petrovič, seděl bych dnes a mlčel podobně jako Afanasij Ivánovič a Ivan Petrovič. Kníže, dovoluji otázku, co o tom soudíte, mně se zdá, že jest na světě více zlodějů než nezlodějů a že není vůbec takového čestného člověka, jenž by za svého života ani jednou ničeho neukradl. To jest moje mínění, z čeho ostatně vůbec ještě neusuzuji, že jsou všickni lidé šmahem zloději, ačkoliv, přísám Bůh, někdy se chce člověku silně tak souditi. Co myslíte?“

„Fuj, jak hloupé to povídání,“ ozvala se Darja Aleksějevna, „a co za nesmysl, nemožno, aby každý byl něco ukradl, já jsem posud ničeho neukradla.“

„Neukradla jste nikdy ničeho, Darjo Aleksějevno, ale co řekne kníže, jenž náhle se zarděl?“

„Myslím, že jste řekl pravdu, ale poněkud přestřelujete,“ pronesl kníže, skutečně pro cosi se zarděvší.

„A vy, kníže, jste ničeho neukradl?“

„Fuj, jaké to hlouposti! Vzpamatujte se, pane Ferdyščenko,“ ozval se generál.

„Jednoduše když to jde do opravdy, stydíte se vyprávěti a proto chcete se přilepiti na knížete, jenž nemá odpovídati,“ odsekla Darja Aleksějevna.

„Bud vypravujte anebo mlčte, Ferdyščenko, a posuzujte sebe. Pozbývám veškeré trpělivosti,“ pronesla ostře a hněvivě Nastasie Filipovna.

„Okamžitě, Nastasie Filipovno, když se však kníže již přiznal,

neboť trvám na tom, že se kníže skoro jako přiznal, co by tedy ku příkladu řekl někdo jiný, ať kdokoliv. (nejmenuji nikoho), kdyby chtěl někdy pravdu vypravovati? Co se tkne mé osoby, pánové, tu netřeba ani vyprávěti dále, jest to velmi prosté, hloupé a špatné. Ale ujišťuji vás, že nejsem zloděj, kradl jsem, ale nevím jak. Bylo to, když jsem žil třetím rokem na dači ¹ u Semena Ivánoviče Iščenka, v neděli. Měl na oběd hosty. Po obědě muži se zdrželi a pili. Napadlo mi poprositi Marii Semenovnu, jeho dcerušku, slečnu, aby zahrála něco na pianě. Jdu rohovou světnicí a vidím ležeti na pracovním stolku Marie Ivánovny zelenou státovku třírublovou, kterou si přichystala na hospodářská vydání. Ve světnici nebylo nikoho. Vzal jsem státovku a vstrčil ji do kapsy, proč — nevím. Co mně to napadlo — nechápu. Vrátil jsem se co nejrychleji a usedl za stůl. Seděl jsem a čekal u velkém rozčilení, mluvil bez odmlčení, vyprávěl anekdoty, smál se, a potom přisedl jsem k paním. Za půl hodiny tak na to přišli a počali se vyptávati služek. Pojali podezření na služku Darju. Dal jsem na jevo velkou zvědavost i účastenství, ba docela se pamatují, že jsem zoufalé Darji domlouval, aby se přiznala, a hlavou jsem se zaručoval za dobrotu Marie Ivánovny a to hlasitě přede všemi. Všickni se na mne dívali a já cítil velikou radost, že káži a státovku mám v kapse! Ony tři ruble jsem téhož večera propil v restauraci. Vzkročil jsem a poručil láhev lafitu. ² Až dosud jsem si nikdy nedával víno beze všeho, chtěl jsem co nejrychleji zmizeti. Zvláštních výčitek svědomí jsem necítil .tehdáž, ani potom. Po druhé bych to jistě neopakoval; věřte to nebo nevěřte, jak vám libo, nezajímá mne to. Nuže, a toť vše.“

„To ovšem nebyl váš nejšpatnější kousek,“ pronesla s odporem Darja Aleksějevna.

1. dača = villa.

2. Druh vína bordeauxského.

„Jest to psychologický případ a žádný kousek,“ podotkl Afanasij Ivánovič.

„A služka?“ tázala se Nastasie Filipovna, netajíc pocit ošklivosti a odporu.

„No, služku druhého dne, to se rozumí, vyhnali. Jest to přísný dum.“

„A vy jste tomu připustil?“

„To je dobré! Měl jsem tam snad jít a přiznati se?“ zasmál se Ferdyščenko, jenž byl ostatně částečně překvapen všeobecným, příliš nepříjemným dojmem, způsobeným tímto vypravováním.

„Jaká to špinavost!“ vzkřikla Nastasie Filipovna.

„Bah, přejete si vyslechnouti nejšpatnější kousek člověka a žádáte při tom třpyt a lesk! Nejošklivější skutky jsou vždy špinavé! Nastasie Filipovno, hned to uslyšíme od Ivana Petroviče, zdali málo jest toho, co se na povrchu leskne a chce se zdáti ctností proto, že má to vlastní kočár. Což pak je málo těch, kdož mají vlastní kočár? A jakým způsobem ...“

Jedním slovem, Ferdyščenko se nemohl opanovati a náhle se rozzlobil, že se necítil a vybočil přes míru, ano i tvář se mu zkrivila. Zdá se to podivné, ale je možná, že očekával zcela jiný úspěch od svého vypravování. Tyto „slepé výbuchy špatného tónu“ a „zvláštního druhu chlouba“, jak se o nich vyjádřil Tockij, přiházivaly se u Ferdyščenka velmi často a odpovídaly jeho povaze.

Nastasie Filipovna se až zachvěla hněvem a upřela zraky ,na Ferdyščenka, jenž rázem ztmul, odmlčel se a leknutím div neomdlel; zašel příliš daleko.

„Není lépe toho zanechat! ?“ tázal se chytře Afanasij Ivánovič.

„Jsem na radě, ale použiji svobody a nebudu vyprávěti,“ pronesl rozhodně Pticyň.

„Nechcete ?“

„Nemohu, Nastasie Filipovno, pokládám vůbec tuto hru za nemožnou.“

„Myslím, generále, že jste nyní vy na řadě,“ obrátila se k němu Nastasie Filipovna. „Vzdáte-li se i vy, tu se všickni za vámi také vzdají a toho bych litovala, neboť jsem chtěla k závěru sama vylíčiti jistý skutek ze svého vlastního života, ale hodlala jsem vyprávěti teprve povás a Afanasiji Ivánoviči, jelikož mne máte dodati odvahy,“ zakončila se smíchem.

„Ó, slibujete-li i vy,“ vzkřikl ohnivě generál, „jsem hotov vám třeba celý svůj život vylíčiti; ale přiznávám se, že jsem, čekaje, až na mne dojde, již připravil si anekdotu..“

„Již z pouhého vzeřzení jeho prevoschoditělstva možno posoudí ti, s jakou zvláštní literární chutí spracoval svoji anekdotu,“ osmělil se podotknouti stále ještě poněkud zaražený Ferdyščenko usmívaje se jedovatě.

Nastasie Filipovna se zběžně podívala na generála a taktéž se pro sebe usmála. Ale bylo patrné, že stesk a podrážděnost její se víc a více rozmáhaly. Afanasij Ivánovič se dvojnásobně zalekl, zaslechna o slíbeném vypravování.

„Mně, pánové, jako každému, přihodilo se, že jednal jsem ne právě stkvělo v životě,“ započal generál, „ale nejzvláštnější ze všeho jest, že sám pokládám krátkou příhodu, o které hned budu vyprávěti, za nejošklivější skutek svého života. Od té doby uprchlo již skoro třicetpět let, ale nikdy jsem se nemohl shostiti při vzpomínce jakéhosi, ať tak dím, palčivého dojmu v srdci. Je to ostatně velmi hloupá věc; tehďáž jsem byl teprve praporščíkem³ a v armádě jsem konal nej těžší práce. Nuž, však víte, co je to praporščík, krev jen se vaří, ale počítat nutno s každou kopejkou. Tehďáž jsem měl sluhu Nikifora, jenž se mi staral o domácnost, šetřil, zašival, drhl a čistili a také všude kradl, co se dalo kde uloviti, jen aby rozhojnil majetek; byl to nejvěrnější a nejčestnější

3. Zástupce důstojníka, kadet v prapor zařazený.

člověk. Já, rozumí se, byl jsem přísný ale spravedlivý... Stalo se, že po jistou dobu byli jsme ubytováni v městečku. Mně vykázali byt na předměstí u jisté vdovy po Vysloužilém podporučíku. Bylo jí, stařence, osmdesát roků, anebo alespoň okolo osmdesáti roků. Domeček měla vetřný, schátralý, dřevěný a služky neměla pro chudobu. Byla pozoruhodna hlavně tím, že měla kdysi četnou rodinu, leč jedni během doby zemřeli, druzí se rozjeli, třetí na stařenku zapomněli a muže pohrobila před Čtyřicetipěti léty. Ještě před několika léty žila u ní sestřenice hrbatá a zlá prý jako čarodějnice; jednou dokonce i stařenku kousla do prstu; než i ta zemřela a tak žila stařenka již po tři roky samotinká. Tuze jsem se u ní nudil; kromě toho byla tak hloupá, že s ní pražádně řeči nebylo. Konečně mi ukradla kohouta. Věc tato není mi dosud jasná, ale kromě ní kdo by to byl učinil? Pro kohouta jsme se pohádali a to značně; však náhodou mi na moji prvou prosbu vykázali jiné bydliště v předměstí na opačné straně ležícím, v četné rodině jistého dlouhobradatého kupce; jako teď se na něj pamatuji. Stěhovali jsme se s Nikiforem rádi; stařenu jsme opustili v hněvu. Minuly tři dny, přijdu s cvičení a Nikifor mi povídá: zbytečně vaše blahorodí zůstavil mísku u dřívější hospodyně a nyní není do čeho dáti polévky. Užasl jsem, to se rozumí. Jak to? Naše (míska že zůstala u bývalé domácí? Překvapený Nikifor hlásí dále, že hospodyně mu při odjezdu nevydala naší mísky, proto, že jsem jí prý její hrnčec rozbil, podrží prý si v náhradu za svůj hrnčec naší mísku, že prý jsem jí to jako sám nabídl. Taková nízkost s její strany mne arci také rozčilila, vyskočil jsem a vyletěl ven. Přišel jsem k stařeně takřka zlostí bez sebe; kouknu: sedí samojedinká v koutě síňky zrovna jako sluncem zemdená a podpírá si tvář rukou. Vychrlil jsem na ni hned, víte, spoustu hromů, taková jsi, povídám, a taková, víte, tak po rusku! A co tak na ni hledím, vidím cosi podivného: sedí stařena, obličejem ke ' mně se obrátila, oči vyvalila, ale slova neodpovídá a podivně, tak podivně na mne hleděla a jako kdyby se potácěla. Konečně jsem utichl, rozhlížím

se a vyptávám, ale ni slova neodpovídá! V rozpacích chvíli stojím; mouchy bzučí, slunce zapadá a ticho kolem. Posléze jsem na nejvýše zmaten odešel. Nedošel jsem ještě ani k domu, když mě povolali k majoru, pak bylo zajít k setnině, tak — že jsem se vrátil domů zcela na večer. Prvá slova Nikiforova byla: Víte, vaše blahorodí, že naše hospodyně zemřela? ‚Kdy?‘ ‚Dnes večer před půl hodinou.‘ To znamená, že v téže době, když jsem se s ní vadil, již odcházela na věčnost. Tak mne to překvapilo, pravím vám, že jsem se sotva vzpamatoval. Stále jsem na to myslil a v noci se mi o tom dokonce zdálo. Nevěřím ovšem na žádné pověry, ale třetího dne jsem šel do kostela na pohřeb. Jedním slovem, čím dále prchá čas, tím více si na to vzpomínám. Ne, že by to tak bylo, ale někdy si to tak představím, a cítím nevolnost. A co je hlavní, jak jsem si to konečně usoudil? Předně, tato žena, abych řekl, lidská bytost, či jak se říkává v té naší době: humanní, žila, dlouho žila a konečně dožila. Kdysi měla děti, muže, rodinu, pokrevenstvo, vše to kolem ní takřka kypělo, vše bylo, abych tak řekl, samy úsměv — a najednou — všemu konec, vše smetl vítr, zůstala samotná jako — moucha nějaká, na které od věků kletba spočívá. Se západem slunce, za tichého večera letního, odchází i moje stařenka — ovšem jest v tom i cosi mravoučného — a ejhle, v témže okamžiku místo slzy na rozloučenou, mladý, divoký praporčík podpírá si boky a hřmotně zasypává její pozemskou schránku vybranými, ruskými nadávkami pro ztracenou misku! Bez pochybností jsem vinen, i třeba se dívám na svůj skutek, ježto od té doby uplynula již drahá léta, jako na skutek cizí, přece musím toho neméně litovati. A tak, opakuji, mně připadá to dokonce až zvláštní, že, jsem-li vinen, přece ne úplně: proč jí napadlo právě v tom okamžení umíratí? To se rozumí, že zde stává omluva, že skutek jest jaksi psychologický, ale přes to jsem nemohl nabýti klidu, pokud jsem před patnácti léty nezakoupil v chudobinci místa pro dvě ustavičně choré stařenky, za tím účelem, abych jim ulehčil slušnou výživou a opatrováním

poslední dny pozemského života. Věnováním kapitálu hodlám založit věčnou nadaci. Nuže, to jest už vše. Opakuji, že jsem se provinil snad v životě mnohým, ale tuto příhodu pokládám po svém svědomí za nejošklivější čin ze svého života.“

„A místo nejošklivějšího kousku vyprávěl jste, vaše prevoschoditělstvo, jeden z dobrých skutků svého života a Fordyščenka jste dostal na lep,“ usoudil Ferdyščenko.

„Skutečně, generále, ani jsem si nepomyslila, že byste měl přec také dobré srdce; až lituji,“ netečně pronesla Nastasie Filipovna.

„Litujete? Proč?“ tázal se generál s roztomilým smíchem a ne bez samolibosti se napil šampaňského.

Na řadu přišel Afanasij Ivánovič, jenž se také připravil. Všickni vytušili, že neodřekne, jako Ivan Petrovič, ano na jeho vypravování čekali z jistých příčin se zvláštní zvědavostí a spolu pohlíželi na Nastasii Filipovnu.

S neobyčejnou vážností, plně odpovídající jeho důstojnému zevnějšku, započal Afanasij Ivánovič tichým, líbezným hlasem jednu ze svých „milých povídek“. (Při té příležitosti nutno připojit, že byl člověk hezký, vznešený, vysokého vzrůstu, s malou pleší a poněkud prošedivělý i dosti tučný, s měkkými, červenými, poněkud však svíslými tvářemi a s vysazenými zuby. Šatil se pohodlně a vkusně a nosil běloskvoucí prádlo. Jeho měkkoučké, bílé ruce byly závidění hodny. Na pravém ukazováčku nosil briliantový prsten.) Nastasie Filipovna si po celou dobu jeho vypravování ustavičně pozorně prohlížela krajkový lem svých rukávů, trhající jej dvěma prsty levé ruky, takže neměla kdy ani jednou podívat se na vypravovatele.

„Co nejvíce mi usnadňuje úlohu,“ započal Afanasij Ivánovič, „jest povinnost vyprávěti nejšpatnější skutek ze svého života, nic jiného. V takovém případě nemůže býti váhání, svědomí i paměť srdce, hned napovídají, co právě dlužno vyprávěti. S bolestí doznávám, že mezi těmi nesčetnými, snad lehkomyšlnými a...

větroplašskými skutky mého žití jest jeden, jehož dojem s celou tíhou až přespříliš utkvěl v mé paměti. Příhodilo se to asi před dvaceti lety, zajel jsem si do vesnice k Platonu Ordyncevu. Byl právě zvolen za předvoditele⁴ a přijel s mladou ženou prožít zimní svátky. K tomu se přidružily i narozeniny Anfisy Aleksějevny a uspořádány dva plesy. Téhož času byl nesmírně v módě a právě proběhl vyšším světem půvabný román Dumasa syna, „La dame aux camélias“, báseň, které podle mého úsudku není souzeno ani ze- mřítí, ani sestárnouti. V provincii všechny dámy byly unesený, nadšeny, alespoň ty, které ji četly. Půvab vypravování, originálnost poměrů hlavní osoby, tento lákavý svět, líčený do podrobnosti a konečně veškeré ty čarovné jednotlivosti, roztroušené v knize (ku příkladu kdy, za jakých okolností se používá kytic z bílých a kdy z růžových kamelií), jedním slovem, veškeré ty půvabné podrobnosti a vše dohromady, způsobily téměř otřes. Květy kamelií staly se neobyčejně módními. Všickni žádali kamelie, každý je hledal. I táži se vás, kolik možno obdržeti kamelií v okresu, když se po nich každý pídí na plesy, byt i nebylo mnoho plesů? Peťa Vorchovskij tehdy, chudák, vzdychal po Anfise Aleksějevně. V pravdě nevím, zdali měli něco mezi sebou, to jest, chci říci, zdali mohl chovati aspoň nějakou vážnou naději. Chudáček, byl strach, že přijde o rozum, neobdrží-li k večernímu plesu pro Anfisu Aleksějevnu kamelií. Hraběnka Socká z Petrohradu, host gubernátorové a Sofie Bezpálová, povídalo se, přijedou jistě s bílými kyticemi. Anfise Aleksějevně se zachtělo pro nějaký zvláštní efekt kamelií červených. Ubohého Platona div neuhonili; řekne se — muž; zaručil se, že kytici obstará, a co se stalo? V předvečer mu ji přebrala Mytiščevoová, Kateřina Aleksandrovna, hrozná sou- peřka Anfisy Aleksějevny ve všem — byly spolu na kordy. To se rozumí, křeče, mdloba. Platon byl ztracen. Pochopitelno, kdyby byl Peťa v tomto zajímavém

4. Náčelník šlechty, maršálek.

okamžiku dovedl někde vyslíditi kytici, naděje jeho byly by znamenitě vzrostly, neboť vděčnost ženy v takových případech nezná mezí. Hází sebou jako kapr na blátě, ale věc nemožná; darmo mluvit. Náhle setkám se s ním o jedenácté večerní hodině, v předvečer narozenin a plesu u Marie Petrovny Zubkové, sousedky Ordynceových. Zářil. ‚Co jest s tebou?‘ ‚Našel jsem! Heureka!‘ ‚Nuž, bratře, překvapil jsi mne!‘ ‚Kde? Jak!‘ ‚V Ekšajsku (jest to malé městečko, všeho na dvacet verst vzdálené, ale už ne v našem okrese) žije kupec Trepalov, jest bradatý a boháč. Se stařenou žije a místo dětí mají kanárky. Oba milují květiny vášnivě, tam mají kamelie‘ ‚Dovol, to jest nejisté, co když ti je nedá?‘ ‚Kleknou před ním a budu se váleť v prachu, pokud mi je nedá, bez nich nejedu!‘ ‚Kdy jedeš?‘ ‚Zítřka na úsvitě v pět hodin.‘ ‚Nuže, s Bohem!‘ A tak jsem měl radost z něho; vracím se k Ordyncevu, konečně jde na druhou a mně se všecko tak, víte, mihotá. Chtěl jsem již ulehnutí k spánku, ale najednou tu přeoroginální nápad! Bezodkladně se ubírám do kuchyně, budím vozku Savelije, dávám mu patnáct čelkových: ‚Připrav koně za půlhodinky!‘ Za půl hodiny stojí, to se rozumí, vozík u vrat. O Anfise Aleksějevně mi řekli, že má migrenu, horkost a že blouzní — Usednu a jedu. V pět hodin jsem v Ekšajsku v hospodě, čekal jsem do svítání, ale jenom do svítání, v sedm hodin jsem byl u Trepalova. ‚Tak a tak, máte kamelie? Batuško, rodný otče, pomoz a spas mne, k nohám ti klesnu.‘ Vidím, že to stařec vysoký, šedý, nevlídný, — hrozný stařec. ‚Nedám ničeho!‘ Padl jsem před ním na kolena. Tím se přece pohnul. ‚Co batuško, co otče?‘ docela se polekal. ‚Zde je v sázce lidský život,‘ křičím naň. ‚Když tomu tak, berte, s Bohem.‘ Nařezal jsem si červené kamelie. Div, půvab: měl celou malou oranžerii! Stařec při tom vzdychal. Vyňal jsem sto rublů. ‚Ne, baíuško, nechtějte mne tímto způsobem urážeti!‘ ‚Když jest tomu tak,‘ pravím, ‚darujte sto rublů, ctihodný muži, zdejší nemocnici na zlepšení zařízení a pokrmů.‘ ‚To jest, batuško,‘ pravil, jiná věc, věc dobrá, vznešená a bohumilá; odevzdám peníze za vaše zdrajví.‘

Zalíbil se mi, tento ruský stařec, pravé .ruské jádro, abych tak řekl, de la vraie souche.⁵ Nadšen zdarem, vydal jsem se na zpáteční cestu ihned, ale oklikou, abychom nepotkali Pefu. Jakmile jsem přijel, poslal jsem kytici Anfise Aleksějevně, aby jí odevzdána byla hned, jak se probudí. Můžete si představit nadšení, díky a slzy vděčnosti! Platon,, včera ještě ubitý a mrtvý Platon plakal na mých prsou. Ach! Všickni mužové jsou takoví od stvoření... manželského svazku. Ničeho nesmím přidati, jenom, že záměry ubohého Peti touto epizodou zničeny byly nadobro. S počátku jsem se domníval, že mne zavraždí, až se vše dozví, připravil jsem se dokonce ho uvítati, ale stalo se to, čemu bych byl ani neuvěřil; padl do mdloby, k večeru blouznil, k ránu měl horečku, plakal jako dítě křečovitě. Za měsíc, sotva že se pozdravil, vyžádal si, aby byl přeložen na Kavkaz. Román, rozhodný román se z toho vyvinul! Končil tím, že Pěta byl na Krimu zabit. Tehdáz ještě bratr jeho Štěpán Vorchovskij velel pluku a vyznamenal se. Přiznávám se, že mne po mnoho let svědomí hryzlo, proč, z jaké příčiny jsem ho tak zkazil? Ještě snad, kdybych byl sám býval zamilován, ale to jen z pouhého rozmaru, z pouhého záletnictví a z žádného jiného důvodu jsem to neučinil! A nepřebrati mu kytici, kdož ví, snad žil by ten člověk dosud, byl šťasten, dočkal se úspěchů a bylo by ho nenapadlo jíti na Turka.“

Afanasij Ivánovič se odmlčel s toužou solidní důstojností, se kterou počal vypravovati. Zpozorovalo se, že oči Nastasie Filipovny jaksi zvláštním způsobem zajiskřily, když Afanasij Ivánovič skončil. Všickni se zvědavě dívali na oba.

„Dostali Ferdyščenka na lep! A jak ho dostali na lep! Ne, tak ho dostati na lep!“ vzkřikl plačtivým hlasem Ferdyščenko, vystihnuv, že možno a dlužno slovíčko pronésti.

„A kdo vám poroučel, abyste věci nerozuměl? Nu, učte se

5. V pravdě jádro.

od moudrých lidí!“ odsekla mu téměř vítězoslavně Darja Aleksějevna (stará a věrná přítelka i spojenka Tockého).

„Máte pravdu, Afanasiji Ivánoviči, hra jest velmi nudná; Jápe co nejrychleji to skončíte,“ pronesla Nastasie Filipovna nedbale. „Povím, co jsem slíbila a pak si všickni zahrajeme v karty.“

„Ale především slíbenou anekdotu,“ nadšeně souhlasil generál.

„Kníže,“ zvolala náhle Nastasie Filipovna, obracejíc se k němu ostře a neočekávaně, „tuhle moji staří přátelé, generál, Afanasij Ivánovič, stále mne chtějí provdali. Řekněte, co myslíte, mám se provdati nebo ne? Co řeknete — to učiním!“

Afanasij Ivánovič zbledl, generál zdřevěněl, všickni vyvalili oči a natáhli krky. Gaňa se proměnil v sloup.

„Za... za koho?“ tázal se kníže zmírajícím hlasem.

„Za Gavrilu Ardalionoviče Ivolgina,“ pokračovala Nastasie Filipovna ostře, pevně a zřetelně.

Několik vteřin prchlo v mlčení; kníže jakoby se snažil, ale nemohl promluvit; jako kdyby nesmírná tíha spočívala mu na prsou.

„N — ne... nevdávejte se!“ zašeptal posléze a namáhavě vyrazil dech.

„Tak se i stane! Gavrilu Ardalionoviči,“ obrátila se k němu velitelsky a slavnostně, „slyšel jste rozhodnutí knížete? Nuže, v tom jest také moje odpověď a nechat věc jest pro vždy odbytá!“

„Nastasie Filipovno,“ pronesl rozehvělým hlasem Afanasij Ivánovič.

„Nastasie Filipovno!“ přesvědčujícím, ale vzrušeným hlasem zvolal generál.

Na všech viděti bylo nepokoj a rozčilení.

„Co chcete, pánové,“ pokračovala a jako s podivem pohlížela na hosty, „co jste se tak poplašili? A jak se všickni tváříte!“

„Ale... pomněte, Nastasie Filipovno,“ zajíkaje se koktal Tockij, „slíbila jste... zcela dobrovolně a mohla byste míti částečně

slitování... Jsem v úzkostech a... ovšem zaražen, ale... Jedním slovem, nyní v takovém okamžiku a před ... před lidmi a vše tak... takovou hrou ukončili vážnou věc, věc cti a srdce ... od níž závisí .

..
 „Nechápu vás, Afanasiji Ivánoviči, vy jste skutečně úplně popleten. Předně, co znamená ‚před lidmi‘? Nenalzáme se snad v překrásné, intimní společnosti ? A co má zde činiti ‚hra‘ ? Skutečně jsem chtěla vyprávěti svoji anekdotu, nuže, učinila jsem tak, není snad hezká? A proč říkáte, že to není vážné? Což to není ‚vážné‘? Slyšel jste, že jsem pravila knížeti ‚co řeknete — to učiním,‘ kdyby byl vyřkl ‚a n o‘, hned bych byla vyslovila souhlas, ale on vyřkl ‚ne‘, odmítla jsem tedy nabídku a to není vážné? Vždyť visel celý můj život na jediném vlásku; co jest ještě vážnější?“

„Ale kníže, co tu s knížetem? A co znamená kníže konečně?“ zabrumlal generál, jenž nemohl více skrývati rozmrzelost nad tím, že Nastasie Filipovna dovolává se tak bídne autority, jako kníže.

„Kníže znamená pro mne to, že jsem mu, v svém životě prvému, jako v pravdě oddanému člověku uvěřila. On mi od prvního spatření uvěřil a já věřím jemu také.“

„Mně zbývá jen poděkovati Nastasii Filipovně za nesmírnou delikátnost, s jakou... se mnou jednala,“ pronesl konečně Gaňa chvějícím se hlasem a se skřivenými rty, všecek bledý. „Tak, ovšem, se musilo státi... Ale ... kníže ... Kníže v této věci...“

„Má spadeno na sedmdesátpět tisíc, že?“ vpadla mu do řeči náhle Nastasie Filipovna. „To jste chtěl říci? Nezapirejte, chtěl jste to rozhodně říci! Zapomněla jsem dodat, Afanasiji Ivánoviči, těch sedmdesátpět tisíc si vezměte a vězte, že vám dávám svobodu zdarma. Dosti! Ať už i vy si volně oddechnete. Devět let a tři měsíce! Zítra nový život, a dnes slavím narozeniny, poprvé v životě zcela samostatně! Generále, vezměte si také svoje perly, darujte je manželce; zde jsou a zítra i byt úplně opustím! Pánové, již nebude u mne žádných večírků!“

Když domluvila povstala, jako kdyby chtěla odejít.

„Nastasie Filipovno! Nastasie Filipovno!“ rozlehlo se kolem.

Všickni byli rozčileni, všickni povstali, obstoupili ji, všickni neklidně naslouchali těm úsečným, horečným, nadšeným slovům, všickni cítili něco neladného, nikdo se nemohl dopátrati vysvětlení, nikdo nemohl ničeho pochopiti. V tom okamžení se náhle rozlehl silný zvuk zvonku, úplně tůž, jako před tím v Ganěčkově příbytku.

„Ah, ah, tu jest rozuzlení! Konečně! Půl dvanácté!“ vzkřikla Nastasie Filipovna. „Prosím, pánové, posadte se, to jest rozuzlení!“

Když domluvila, usedla. Podivný úsměv se jí chvěl na rtech. Seděla mlčky v zimničném očekávání a hleděla na dvéře.

„Rogožin a sto tisíc, není pochyby,“ zabručel si pro sebe Pticyň.

XV.

Vešla panská Kaťa, velice polekaná.

„Bůh ví, co to jest, Nastasie Filipovno, deset lidí se přihrnulo a všickni jsou napilí; žádají za vstup, říkají, že to jest Rogožin a vy že sama víte.“

„Pravda, Kaťo, vpusť je všeckny a hned.“

„Snad ne všeckny, Nastasie Filipovno? Vždyť jsou oškliví. Hrůza!“

„Všeckny, všeckny je vpusť, Kaťo, neboj se, všeckny do jednoho, však i bez tvého dovolení vejdou. Hle, již tam hlučí, jako před tím. Pánové, snad jste uraženi —“ obrátila se k hostům, „že za vaší přítomnosti přijímám takovou společnost? Velmi lituji a prosím za odpuštění, ale musí tak býti a byla bych nesmírně tomu ráda, kdybyste souhlasili býti mými svědky při tomto rozuzlení, ačkoliv, ostatně, jak si přejete ...“

Hosté nepřestávali žasnouti, šeptali si, pohlíželi na sebe, ale bylo jasno, že vše to bylo rozvrženo a připraveno dříve, že Nastasii Filipovnu, byť i snad pozbyla rozumu, nyní přemluvití nelze. Všeckny hrozně trápila zvědavost. A konečně báti se při tom nebylo čeho. Dámy zde byly toliko dvě, totiž Darja Aleksějevna, dáma zkušena a rázná, která už mnoho viděla, a již nesnadno bylo uvést do rozpaků a velmi krásná ale zamklá neznámá.

Ale mlčelivá cizinka mohla sotva co pochopiti: byla to přicestovalá Němka, která ruský neuměla a kromě toho, jak se zdálo, byla právě tak hloupá jako sličná. Byla zde poprvé a bylo rozhodnuto, zváti ji na známé večírky v nynějším úboru, učesanou jako pro výstavu a usaditi ji jako půvabný obrázek, aby ozdobila večírek právě tak, jako si někteří vypůjčují k svým

večírkům od známých hned obraz, hned vázu, sochu nebo ozdobnou zástěnu ke kamnům. Co se týče mužů, byl ku příkladu Pticyň přítel Rogožinův. Ferdyščenko byl jako ryba ve vodě, Ganěčka se nemohl dosud vzpamatovati, ale přes do, že byl rozčilen, cítil palčivou nutnost vytrvati do konce na místě hanby. Starý učitel málo chápající, co se děje, div neplakal a v pravém slova smyslu chvěl se strachem, zpozorovav kolem sebe jakýsi neobyčejný nepokoj i rozčilení Nastasie Filipovny, kterou zbožňoval jako svoji vnučku; ale raději by byl zemřel, než by ji opustil v takovém okamžiku. Co se týče Afanasije Ivánoviče, ten se ovšem nemohl kompromitovati takovými příhodami, ale měl příliš velký zájem na věci, třeba že vzala takový šílený obrat; kromě toho Nastasie Filipovna pronesla pro něho důležitá dvě, tři slovíčka, že nemohl odjeti, dokud vše úplně se neobjasnilo. Rozhodl se vyčkati do posledka v úplném mlčení a býti pouhým pozorovatelem, čehož arci vyžadovala i jeho důstojnost. Zbývá pouze generál Jpančin, právě před tím uražený takovým bezohledným, a urážlivým vrácením dárku, jenž se ovšem mohl cítit uraženým ještě více nyní, těmi neobyčejnými výstřednostmi anebo, na příklad, objevením Rogožina; však člověk jako on se již beztoho příliš ponížil, odhodlav se usednouti vedle Pticyň a Ferdyščenka, ale co dovedla síla vášně, to mohlo býti konečně přemoženo pocitem povinnosti, vědomím slušnosti, úřadu a významu a vůbec sebeúctou, tak že Rogožin se svou společností byl rozhodně nemožným za přítomnosti jeho prevoschoditělstva.

„Ach generále,“ vpadla mu ihned do řeči Nastasie Filipovna, sotva že s ní chtěl promluvit — „zapomněla jsem! Ale buďte přesvědčen, že jsem to o vás předvíдалa.

Když vás to uráží, nenáléhám, nezdržuji vás, ačkoliv bych si velmi přála vás, právě vás u sebe pozdrželi. V každé případnosti děkuji vám za vaše přátelství a lichotivou pozornost, ale bojíte-li se ..

„Dovolte, Nastasie Filipovno,“ zvolal generál v záchvatu

rytířské velkodušnosti, „komu to pravíte? Z pouhé oddanosti setrvám vedle vás a je-li na příklad nějaké nebezpečí... K tomu pak přiznávám, že jsem velmi zvědav. Chtěl jsem se jen o tom zmíniti, že poskvrní koberce a třeba něco roztlukou... A neměla byste je vůbec předpustiti po mém náhledu, Nastasie Filipovno!“

„Rogožin sám,“ hlásil Ferdyščenko.

„Co myslíte, Afanasiji Ivánoviči,“ zašeptal mu na rychto generál, „nepřišla-li o rozum? To jest bez podobenství, ale skutečně ve smyslu lékařském?“

„Říkal jsem vám, že tomu bývala vždy náchylná,“ odvětil septem, lstivě Afanasij Ivánovič.

„A k tomu ještě horečka...“

Tlupa Rogožinova byla téměř táž, jako před tím z rána, přibyl k ní toliko nějaký schátralý stařeček, jenž býval druhdy redaktorem jakýchsi ničemných, vyděračských novin, o němž se vyprávělo, že zastavil a propil svůj v zlatě zasazený chrup, potom jistý Vysloužilý podporučík, rozhodný soupeř a konkurent po řemesle a určení ranního pána s pěstmí a Rogožinovým společníkům úplně neznámý, ale sebraný na ulici na sluneční straně Něvského prospektu, kde zastavoval chodce a slohem Martinského¹ prosil za pomoc se lstivým předstíráním, že sám dával někdy prosebníkům po patnácti rublech. Oba konkurenti se hned proti sobě postavili nepřátelsky. Známy už pán s pěstmí se cítil uraženým, když přijat byl ‚prosebník‘ do společnosti a jsa od přírody zamlklé povahy, zamručel pouze někdy jako medvěd a s hlubokým opovržením hleděl na ‚prosebníka‘, jenž si ho vyhledával a s ním si zahrával, sám ukázav se člověkem světským a politickým. Podporučík patrně sliboval účastniti se na „věci“ více hbitostí a obratností než silou, byl i vzrůstu nižšího než pěstnatý pán. Delikátně, vyhýbaje se zjevnému sporu, ale úžasně se

1. Spisovatel Marlinskij, (původním jménem A. A. Bestužev) nar. 1795, zemřel 1837. Vytýká se mu frasovitost a neupřímý pathos.

vychloubaje, již několikrát napověděl, jaké přednosti má anglické boxování, jedním slovem, před tivil se jako čistý zápasník. Pěstnatý pán se při slově „box“ toliko opovrživě a urážlivě usmál, ale neuznal soupeře za hodna zjevné pře, ukazuje mlčky, jaksi nenadále, či lépe řečeno, vyzvedna na odiv jednu úplně národní věc — ohromnou pěst žilnatou, tvrdou, obrostlou jakýmsi ryšavým chmýřím — a všem bylo jasno, že dopadne-li tato hluboce národní věc bez chyby na předmět, zůstane po něm jenom trošku vlhka.

U vyšším stupni ‚hotových‘ mezi nimi opět nebylo, jako před tím, což se stalo starostí samého Rogožina, jenž měl po celý den na paměti svou návštěvu u Nastasie Filipovny.

Sám již téměř vystřízlivěl, ale za to div nezpitoměl od všech vystálých dojmů v tomto škaredém a k ničemu nevedoucím dni svého života. Jediné měl ustavičně před sebou, v paměti a v srdci, každou minutu, každý okamžik. Pro toto „j e d i n é“ strávil celou dobu od pěti hodin odpoledne až plně do jedenácti v nesmírném stesku a vzrušení, vyjednáváje s všelikými Kindery a Biskupy, kteří rovněž div o rozum nepřišli, do únavy běhající a shánějící, aby ho upokojili. Avšak přes to sto tisíc hotových peněz, o kterých Nastasie Filipovna učinila ledabylou, posměšnou a plně nejasnou narážku, zdařilo se jim sehnati na úrok, o němž i sám Biskup, stydě se nehovořil ani s Kinderem hlasitě, ale jen šeptem.

Jako před tím, Rogožin kráčel v popředí, ostatní se ubírali za ním, třeba že s plným vědomím svých předností, ale přece poněkud bojácně. Hlavně se báli, Bůh ví proč, Nastasie Filipovny. Někteří z nich se docela domnívali, že je všeckny hned „svede se schodů“. Mezi tak smýšlejícími byl švihák a dobyvatel ženských srdcí Zaljožev. Ale druzí, a přede všemi pěstnatý pán, byt' ne na hlas, ale v srdci jevili proti Nastasii Filipovně hluboké opovržení a dokonce nenávisť a přišli k ní jako dobyvatelé.

Ale velkolepé zařízení dvou prvých komnat, neslýchané a nevidané jimi věci, vzácný nábytek, obrazy, ohromná socha

Venuše, vše to působilo na ně neodvratným dojmem, budícím úctou, ne-li dokonce strach. To jim ovšem nevadilo, aby všichni zvolňoučka přes bázeň, s drsnou zvědavostí se neprotlačili za Rogožinem do návštěvny. Když však pěstnatý pán, ‚prosebník‘ a někteří druzí zpozorovali mezi jinými hosty generála Jepančina, tu pozbyli v prvním okamžiku smělosti tak, že počali se pomalu stahovali do druhé komnaty. Pouze jediný Lebeděv byl mezi těmi nejvíce vzmužilými a sebevědomými a kráčel téměř vedle Rogožina, vystihuje co ve skutečnosti znamená million a čtyři sta tisíc čistých peněz a nyní sto tisíc v rukou. Ostatně dlužno podotknouti, že všickni, ani dokonce znalce Lebeděva nevyjímajíc, se poněkud mátlí v poznávání mezí a oboru své moci a nebyli jisti, zdali jim skutečně jest nyní vše dovoleno nebo ne: Lebeděv byl v některém okamžiku hotov přísahati, že vše, ale v jiných okamžicích cítil neklidnou potřebu připamatovati si pro každou příhodu některé a to hlavně povzbuzující a uspokojující odstavce ze sbírky zákonů.

Na Rogožina působila návštěvna Nastasie Filipovny opačným dojmem než na jeho průvodce.

Sotva, že se odhrnula portiera a spatřil Nastasii Filipovnu, přestalo pro něho vše ostatní existovati, jako už před tím ráno, ano ještě mocněji než ráno. Zbledl a na okamžik se zarazil, a bylo lze uhodnouti, že mu srdce hrozně bušilo. Plaše a zmateně pohlížel několik vteřin na Nastasii Filipovnu, neodvraceje zraků od ní. Náhle, jako kdyby pozbyl vší rozvahy, a téměř klopýtaje, přistoupil ku stolu; cestou narazil na stolicí Pticynovu a zablácenými střevíci šlápl na krajkovou ovrubu nádherného modrého šatu zamlklé krasavice Němky; neomlouval se však a nedbal toho. Přistoupiv ku stolu, položil naň podivný předmět, s kterým vstoupil do návštěvny, drže jej před sebou oběma rukama. Byl to větší balík papíru, asi tři veršky vysoký a čtyři dlouhý, pevně a důkladně zaobalený v „Birževyje Vědomosti“. ² obvázaný pevně dvakrát křížem silným motouzem, jakým se ovazují homole

cukru. Pak stál beze slova se svislýma rukama, jako kdyby očekával svůj rozsudek. Šat měl úplně týž jako předešle, kromě zcela nového, hedvábného šátku na krku, barvy světle zelené a červené, v němž trčela ohromná briliantová jehlice v podobě brouka a na špinavém prstu pravé ruky měl massivní, briliantový prsten. Lebeděv stanul tři kroky před stolem a z ostatních, jak bylo pověděno, jen málo jich vstoupilo do návštěvny.

Kaťa a Paša, panské Nastasie Filipovny, také přichvátaly a dívaly se zeza poodhrnutých portier s velkým strachem a podivem.

„Co to znamená?“ tázala se Nastasie Filipovna, bedlivě a se zájmem pohlédnuvši na Rogožina i ukázala zrakem na předmět.

„Sto tisíc!“ odvětil týž téměř šeptem.

„A dostál slovu, chlapík ! Račte usednouti sem, na tuto stolicí, potom vám něco řeknu. Kdo jest s vámi? Celá předešlá tlupa? Nuž, nechat vejdou a usednou, hle tam na divan možno, zde také jest divan. Tu jsou dvě křesla... což se zdráhají, co?“

Někteří se z ostychu skutečně vytratili zpět a čekali v druhé komnatě, ale ostatní zůstali a usadili se na vyzvání, jenom že poněkud dále od stolu, ponejvíce v koutech, jedni stále ještě s touhou nějak zmizeti a druzí čím dále tím více, jaksi nepřírozeně rychle se vzmužovali. Rogožin usedl také na vykázané místo, ale nesesedl dlouho, záhy vstal a již se více neposadil. Zvolna počal pozorovati a prohlížeti si hosty. Spatřiv Gaňu usmál se jedovatě a zašeptal si „vidíš!“ Na generála a Afanasije Ivánoviče se podíval aniž se zarazil a také neprojevil zvláštního zájmu.

Když však zpozoroval vedle Nastasie Filipovny knížete, tu nemohl dlouho odvrátiti zraku od něho, v neobyčejném podivu a jako kdyby nebyl s to, aby si toto setkání vysvětlil. Bylo možno se domnívati, že chvilkami skutečně blouznil. Kromě všech

hlubokých dojmů, jež zažil toho dne, probděl celou minulou noc ve vagoně a již téměř po čtyřicetohodinové nespání.

„Zde jest, pánové, sto tisíc,“ pravila Nastasie Filipovna, obracejíc se ku všem s jakousi zimniční netrpělivou vyzývavostí, „hle, v tomto špinavém balíku. Před tím vzkřikl jako šílenec, že mi večer přiveze sto tisíc a já jsem na něj stále čekala. Chtěl mne vydražiti, počal s osmnácti tisíci, potom najednou skočil na čtyřicet a potom tu na těchto sto tisíc. Dostál také slovu! Br, jak je bledý... A to stalo se nedávno u Ganěčky; přijela jsem navštívit jeho matku, svoji budoucí rodinu a tam jeho sestra vzkřikla mi do očí: „Což tu nestoudníci nikdo odtud nevyžene!“ A Ganěčkovi, bratru naplila do tváře. Charakterní dívka.“

„Nastasie Filipovno!“ vyčítavě pronesl generál.

Počínal poněkud věc chápati, ovšem podle svého.

„Co jest, generále? Je to snad neslušné? Ano, nepřepínejme! Že jsem v loži francouzského divadla seděla jako nepřístupná ctnost z béletage, a před každým, kdo za mnou běhal, po pět let utíkala jako divoška a že jsem jako hrdá nevinnost hleděla, byla hloupá choutka! Hle, před vámi ten, jenž přišel, položil sto tisíc na stůl, po pěti letech nevinnosti a jistě, že tam již trojky stojí a mne očekávají. Na sto tisíc mne ocenil! Ganěčko, vidím, že se dosud na mne hněváš? Chtěl jsi mne snad uvést do své rodiny? Mne, Rogožinovu! Tak to nedávno řekl kníže?“

„Neřekl jsem, že jste Rogožinova, vy nejste Rogožinova,“ třesoucím se hlasem pronesl kníže.

„Nastasie Filipovno, dosti, matuško, dosti, holubičko,“ nemohla se náhle už zdržeti Darja Aleksějevna, „když ti tak ublížili, k čemu na ně hleděti! Snad se nechceš s takovým odtud vydati, byt i za sto tisíc! Pravda, sto tisíc — víš však! Vezmi sto tisíc a vyžeň ho, hleď, tak se s nimi musí jednat; ach, já bych na tvém místě jim všem... co také věru s nimi!“

Darja Aleksějevna se až rozezlila.

Byla to žena dobrá, dojmu velmi přístupná.

„A ty se nezlob, Darjo Aleksějevno,“ usmála se Nastasie Filipovna, „vždyť jsem mu to řekla bez zlosti. Pohaněla jsem ho snad? Opravdu nemohu pochopiti, jaká hloupá choutka mne napadla, že jsem chtěla vstoupiti do čestné rodiny. Viděla jsem jeho matku, políbila jsem jí ruku. A že jsem se ti, Ganěčko, tehdy u vás posmívala, dělo se proto, abych se poslednikráte přesvědčila, k čemu se až odvážíš? V pravdě jsi mne překvapil. Očekávala jsem mnoho, ale to ne! Ano, což jsi mne mohl pojeti za choť, věda, že tam ten mi takové perly daroval skoro v předvečer tvé svatby a já jsem je vzala? A co Rogožin? Vždyť smlouval mne v tvém domě, za přítomnosti tvé matky a sestry, a hle, tys přes to ještě potom přijel projednávat sňatek, a div, že jsi nepřivezl sestru! Snad jest skutečně pravda, co o tobě řekl Rogožin, že za tři cělkové dolezeš po čtyřech na Vasiljevský ostrov?“

„Doleze,“ pronesl náhle Rogožin tiše, ale s takým výrazem, jakoby úplně byl o tom přesvědčen.

„A ještě kdybys hladem zmíral, ale vždyť dostáváš, jak se vypravuje řádné služné! A ku všemu za přídavek, kromě hanby, uvéstí nenáviděnou ženu do domu! (Neboť, že mne nenávidíš, to vím!) Ne, nyní věřím, že takový člověk jest schopen vraždy pro peníze! Vždyť jsou nyní všickni takovou touhou zachvázeni, tak je peníze zlákal, že zrovna zpitomněli. Sám je dítě a už leze mezi lichváře! Namotá na břitvu hedvábí, připevní želičko a tiše ze zadu podřeže i přítele jako berana, jak jsem četla nedávno. Nuže, jsi nestoudník! Já jsem nestoudnice, ale ty jsi horší, O tom kytičkáři již ani nemluví...“

„Jste to vy, jste to vy, Nastasie Filipovno!“ spráskl ruce generál s opravdovou žalostí. „Vy, taková delikátní, s tak jemnými myšlenkami a tu, jaký to jazyk! jaká slova!“

„Jsem teď opojená, generále,“ zasmála se náhle Nastasie Filipovna, „chci hýřiti! Dnes jest můj den, můj den hodů, slavnostní den, očekávala jsem jej dávno. Darjo Aleksějevno,

vidíš toho kytičkáře, toho ‚monsieur aux camélias‘,³ tam sedí a směje se nám..

„Nesměj se, Nastasie Filipovno, naslouchám pouze pozorně,“ důstojně odrazil útok Tockij.

„Nuže, hle, proč jsem ho mučila po celých pět roků a nepustila ho. Stál-li za to? Jest prostě takovým, jakým býti musí... Ještě si bude' mysliti, že jsem se na něm provinila: vždyť mi dal vychování, jako hraběnkou mne vydržoval, co peněz utratil, čestného muže mi vyhledal ještě tam a zde Ganěčku a co tomu řekneš, já jsem s ním těch pět roků nežila, ale peníze od něho přijímala v domnění, že jsem v právu. Pozbyla jsem všeho smyslu. Povídáš mi, ‚sto tisíc vezmi a vyžeň ho, zdá-li se ti to býti mrzké‘. Pravda, že to mrzkost... Mohla jsem se dávno provdati, ne snad za Ganěčku, ale bylo to také příliš mrzké. A k čemu a proč jsem ztratila svých pět let v té zlosti? A věříš-li nebo ne, že jsem před čtyřmi lety časem uvažovala, nemám-li se provdati už raději za svého Afanasije Ivánoviče? Tehdáž jsem ze zlosti to osnovala, což jsem toho měla málo v hlavě a věř, byla bych ho přinutila! Sám se domlouval, věříš-li pak! Pravda, lhal, jest tuze skleslý, nemůže býti stálý. Ale potom jsem si, chvála Bohu, pomyslila, stojí-li mi za takovou zlost! A tak se mi najednou zhnusil, že kdyby byl se přišel ucházet o moji ruku, neprovdala bych se za něho. A celých pět let jsem tak přepínala. Ne, již lépe jíti na ulici, kam náležím! Bud jíti s Rogožinem hýřit, nebo jíti zítra mezi pradleny! Vždyť nemám ničeho svého, odejdu a vše mu hodím, poslední hadr mu zůstavím a beze všeho, kdo by si mne vzal, taž se teď Gaňky, chtěl-li by mne? Ba, ani Ferdyščenko by mne nechtěl...“

„Ferdyščenko možná by nechtěl, Nastasie Filipovno; jsem člověk upřímný,“ přerušil ji v řeči Ferdyščenko, „za to kníže by chtěl ! Hle, sedíte a naříkáte, pohlédněte však na knížete ! Dávno již pozorují..“

3. Pán s kaméliemi.

Nastasie Filipovna se zájmem se obrátila na knížete. „Jest tomu tak?“ tázala se.

„Pravda,“ zašeptal kníže.

„Vzal byste si mne tak, beze všeho, bez ničeho?“ „Vzal, Nastasie Filipovno ...“

„Hle, nová anekdota!“ hučel generál. „Bylo to lze očekávat!“

Kníže pohlížel smutným, přísným a pronikavým zrakem do obličeje Nastasie Filipovny, která neustále se na něj dívala.

„Hleďme, ještě se někdo našel,“ pronesla náhle obracejíc se opět k Darji Aleksějevně. „To je přímo od srdce, vždyť ho znám. Našla jsem dobrodince. Ale ostatně, snad si o něm povídají pravdu, že... jako... Z čeho budeš žít, když jsi tak zamilován, že ty, kníže, chceš si vzít Rogožinovu?“

„Vzal bych si vás jako čestnou, Nastasie Filipovno a. ne jako Rogožinovu,“ pravil kníže.

„A to mám být já tou čestnou?“

„Vy.“

„Nu, to bývá... v románech! To jest, milý kníže, staré blouznění, nyní jest svět chytřejší a tohle vše jest nesmysl! A jak se chceš ženiti, vždyť ještě sám potřebuješ chůvy, aby za tebou dohlížela!“

Kníže vstal a chvějícím se, plachým hlasem, ale zároveň s výrazem člověka hluboce přesvědčeného pronesl:

„Nic neznám, Nastasie Filipovno, ničeho jsem neviděl, máte pravdu, ale já... jsem přesvědčen, že vy mně a ne já vám prokazují čest. Já jsem nic, ale vy jste strádala a vyšla čistá z takového pekla a to jest mnoho. Proč se chcete stydět, proč odjeti s Rogožinem? Jest to horečka... Panu Tockému jste vrátila sedmdesát tisíc a pravíte, že opustíte vše, co zde jest a toho by neučinil nikdo z těchto zde. Já vás... Nastasie Filipovno, miluji. Pro vás umru, Nastasie Filipovno! Nikomu nedovolím o vás slova říci, Nastasie Filipovno... Budeme-li chudí, chci pracovati, Nastasie Filipovno ...“

Při posledních slovech ozvalo se chechtání Ferdyščenkovo, Lebeděvovo a dokonce i generál velice jsa nespokojen vyrazil zvláštní kachnímu hlasu podobný zvuk. Pticyn a Tockij se pouze pousmáli, ale smíchu se zdrželi. Ostatní prostě úžasem otevřeli ústa.

„Ale, my, možná, nebudeme chudí, ale velmi bohatí, Nastasie Filipovno,“ pokračoval kníže tímže plachým hlasem. „Nevím to ostatně jistě, škoda, že jsem dosud nemohl se ničeho dozvědět za celý den, ale obdržel jsem ve Švýcarsku dopis z Moskvy od jistého pana Salazkina, jenž mně zpravuje, že mohu prý obdržeti velmi značné dědictví. Zde jest ten dopis ..

Kníže vyňal z kapsy skutečně dopis.

„Netřeští snad?“ zabručel generál. „Tot pravý blázinec !“

Na okamžik zavládlo jakési mlčení.

„Pravil, jste tuším, kníže, že dopis je od Salazkina?“ tázal se Pticyn. „Jest to ve svých kruzích velmi známý člověk, odborník, podává-li vám skutečně zprávu, můžete tomu věřit. Na štěstí znám jeho rukopis, neboť jsem s ním nedávno měl spojení... Dovolíte-li mi do listu nahlédnouti, snad budu s to, abych vám něco řekl.“

Kníže třesoucí se rukou a mlčky podal mu dopis.

„Co to jest, co to jest?“ vzhopil se generál, pohlížeje na všeckny jakoby nebyl úplně při rozumu: „Snad ne skutečné dědictví?“

Zraky všech upřely se na Pticyna, jenž pročítal dopis. Všeobecná zvědavost obdržela nový a neobyčejný popud. Ferdyščenko nemohl sedět, Rogožin hleděl nechápavě a v hrozném nepokoji kolem, pohlížeje tu na Pticyna, tu na knížete. Darja Aleksějevna byla čekáním jako na tmí. Ano i Lebeděv se nemohl přemoci, vystoupil z kouta a všelijak se kroutě a krče pokoušel se nahlédnouti do listu přes ramena Pticynova jako člověk, jenž se bojí, že za to dostane ihned záhlavec.

XVI.

„Je to správné,“ pronesl Pticyn konečně, skládaje dopis a odevzdávaje jej knížeti. „Obdržíte bez veškerého namáhání po nesporné poslední vůli své tety neobyčejně vysoký kapitál.“

„Není možná!“ vyhrkl generál, jako když vystřelí.

Všickni opětně otevřeli ústa.

Pticyn vysvětlil, obraceje se výhradně k Ivanu Fedoroviči, že před pěti měsíci knížeti zemřela teta, které osobně nikdy neznal, rodná a starší sestra jeho matky, dcera moskevského kupce třetí gildy ¹ Papušina, jenž zemřel po úpadku v chudobě. Ale starší, vlastní bratr tohoto Papušina také zemřelý, byl známý boháč. Před rokem mu zemřeli skoro v jednom měsíci dva jediní jeho synové. To starce tak dojalo, že za nedlouho sám ochuravěl a umřel. Byl vdovcem a neměl pražádných dědiců, kromě tety knížete, pokrevné příbuzné Papušinových, velmi chudé ženy, která žila u cizích lidí. Když se jí dostalo dědictví téměř již umírala na vodnatelnost, ale hned započala pátrati po knížeti s pomocí Salazkina a učinila ještě v čas poslední pořízení. Patrně ani kníže, ani doktor u něhož žil ve Švýcarsku nechtěli vyčkávat na úřední zprávu, nebo se vyptávat a kníže s dopisem Salazkinovým v kapse rozhodl se vydati sám na cestu...

„Mohu vám říci toliko jediné,“ oslovil Pticyn závěrem knížete, „že všecko to musí býti nesporné a pravé i vše, co vám Salazkin píše o nespornosti a zákonnosti vaší věci, můžete už

1. Kupectvo či lépe obchodnictvo jest rozděleno na tři gildy. Kupci první gildy mají právo veletržby a zakládati směnárny, druhé gildy totéž bez práva zakládati směnárny; členy třetí gildy jsou maloobchodníci.

pokládati tak jako za hotové peníze v kapse. Blahopřeji vám, kníže! , Snad obdržíte také půldruhého millionu a třeba i něco více. Papušin byl velmi bohatý kupec.“

„Vivat poslední z rodu knížat Myškinů!“ zařval Ferdyščenko.

„Urá!“ chraptivým hlasem opilce ozval se Lebeděv.

„A já jsem mu před tím strčil dvacetpět rublů jako chudáčkovi, hahaha! Fantasmagorie, nic jiného,“ pronesl generál úžasem skoro omráčený. „Nuže, blahopřeji vám, blahopřeji!“

A povstav s místa svého, přistoupil ku knížeti, aby ho objal. Po něm následovali i druzí a taktéž blížili se ku knížeti. Docela i ti, kteří prchli za portieru, počínali se objevovati v návštěvně.

Nastal spletitý hovor, výkřiky, rozlehlo se také i volání po šampaňském, vše se hýbalo a strkalo. Na okamžik všickni div že nezapomněli na Nastasii Filipovnu i na to, že jsou přece u ní na večírku. Ale pomalounku všem téměř najednou napadlo, že kníže právě učinil jí nabídnutí. Z té příčiny se jevila celá věc třikrát zamotanější než dříve. Nesmírně udivený Tockij krčil pouze rameny; také jen on sám skoro seděl, neboť ostatní se tísnili kolem stolu. Všichni potom tvrdili, že Nastasie Filipovna od tohoto okamžiku sešilela. Ustavičně seděla, každého prohlížela jaksi podivným, užaslým zrakem, jako kdyby nechápala ničeho a chtěla si něco uvědomiti. Potom se náhle obrátila ku knížeti a hrozně zachmuřivši brvy, bedlivě si ho prohlížela; ale toliko okamžik. Snad jí napadlo, že vše jest žert, pošklebek. Než pohled knížete ihned ji přesvědčil, že se mýlí. Zamyslí se, potom se usmála, jako kdyby si nebyla jasně vědoma čemu...

„Budu tedy ve skutečnosti kněžnou!“ zašeptala si pro sebe jako posměšně a pohlédnuvši z nenadání na Darju Aleksějevnu, zasmála se. „Neočekávané rozřešení... takového jsem neočekávala... A proč páni stojíte, usedněte si laskavě, gratulujte mi ke knížeti! Myslím, že se kdosi tázal po šampaňském, Ferdyščenko, obstarejte je! Kaťo, Pašo,“ spatřila náhle ve dveřích

své dívky, „pojdte sem, vdávám se, slyšely jste? Za knížete, má půldruhého millionu, jest to kníže Myškin a vezme si mne!“

„Nu, s Pánem Bohem, matuško, máš čas. Příležitost nesmí se zapásti,“ vzkřikla Darja Aleksějevna nesmírně dojata předcházejícím.

„Usedněte vedle mne, kníže,“ pokračovala Nastasie Filipovna, „zde, tak, a hle, už nesou víno, blahopřejte nám, páni!“

„Urá!“ ozvalo se množstvím hlasů.

Mnozí se hnali po vínu a mezi těmi byli téměř všickni soudruzí Rogožinovi. Byť křičeli, nebo byli připraveni křičeti, přece mnozí z nich přes veškeré podivné okolnosti a poměry vycítili, že se dekorace jeviště změnila. Druzí byli popleteni a nedůvěřivě vyčkávali. A mnozí sobě mezi sebou šeptali, že jest to věc nejobyčejnější, však prý známo, s kým se knížata žení i z cikánských ležení vybírají dívky za ženy.

Rogožin pak stál a hleděl zkriviv obličej v nehybný, nechápavý úsměv.

„Kníže, holubčíku, vzpamatuj se,“ zašeptal mu s hrůzou generál, přistoupiv k němu se strany a tahaje knížete za kabát.

Nastasie ,Filipovna to zpozorovala a dala se do smíchu.

„Ne, generále! Jsem nyní sama kněžnou, slyšel jste, kníže nedopustí, aby mne kdo urážel! Afanasiji Ivánoviči, blahopřejte mi také, usednu nyní všude vedle vaší ženy, co myslíte, jest to výhodné mítí takového muže? Půldruhého millionu a k tomu kníže a jak se ještě vypravuje idiot přídávkem, co může býti lepšího ? Teprve nyní počne skutečný život! Opozdil jsi se, Rogožine! Sebeř svůj balík, provdám se za knížete a jsem bohatší než ty!“

Ale Rogožin vystihl jádro věci.

Nevýslovná bolest se zračila v jeho obličejí. Spráskl ruce a ston vyrval se mu z prsou.

„Odstup!“ vzkřikl na knížete.

Kolem ozval se smích.

„Pro tebe snad by měl odstoupiti ?“ vítězoslavně doložila Darja Aleksějevna. „Vida ho, peníze položil na stůl, mužík! Kníže si ji bere za ženu a tys přišel ji zhanobit!“

„I já ji pojmu za ženu, hned si ji vezmu, v té minutě ! Vše jí dám ...“

„Víš, opilý jsi se v krčmě, měli by tě vyhnat!“ opovržlivě, opakovala Darja Aleksějevna.

Smích stával se bujnějším.

„Slyšíš, kníže,“ obrátila se k němu Nastasie Filipovna, „hled, jak tvoji nevěstu chce mužík vydražiti.“

„Jest opilý,“ pravil kníže. „Má vás velmi rád!“

„A nezastydíš se potom, že tvoje nevěsta div s Rogožinem neodjela?“

„To bylo z horečky, také nyní máte horečku, jako byste blouznila.“

„A nezastydíš se, když ti potom řeknou, že tvoje žena byla milostnicí Tockého?“

„Ne, nezastydím... Nebyla jste u Tockého ze své vůle.“

„A nikdy mi ničeho nebudeš vyčítati?“

„Nebudu vyčítati.“

„Měj pozor, za celý život nemůžeš ručit!“

„Nastasie Filipovno,“ pronesl kníže tiše a jako soucitně, „před tím jsem vám pravil, že přijímám váš souhlas za prokázanou mi čest a že vy mi prokazujete čest, ne já vám. Na tato slova jste se usmála a kolem, jak jsem zaslechl, se ozval také smích. Možno, že jsem se vyjádřil velmi směšně, že jsem byl sám směšný, ale zdálo se mi, že... chápu, v čem čest spočívá a jsem přesvědčen, že jsem vyřkl pravdu. Chtěla jste se právě zahubiti nezvratně, neboť byste si toho později nikdy neodpustila: a vy nemáte v ničem viny. Není možno, aby váš život zcela byl už zničen. Co z toho následuje, že Rogožin přišel k vám a Gavřila Ardalionovič vás chtěl oklamati? Proč se o tom ustavičně zmiňujete? Toho, co jste učinila, nemnozí jsou schopni, opakuji vám to; a že jste

chtěla odjeti s Rogožinem, k tomu rozhodla jste se v chorobném záchvatu. Máte i nyní záchvat a lépe, kdybyste se odebrala na lože. Zítra byste šla za pradelnu a nezůstala s Rogožinem. Jste hrdá, Nastasie Filipovno, ale snad jste již tak nešťastna, že se pokládáte za skutečnou vinnici. Vás nutno opatrovati, Nastasie Filipovno! Chci vás opatrovati. Nedávno jsem spatřil vaši podobiznu a zrovna, jako kdybych byl poznal známý obličej. Hned se mi zdálo, jako kdybyste mne byla již znala... Budu . . . budu si vás po celý život vážit, Nastasie Filipovno,“ zakončil kníže náhle a jako kdyby se byl najednou vzpamatoval, zarděv se a představiv si, před jakými lidmi to vše hovoří.

Pticyn u vědomí své čistoty a neposkvrněnosti až sklonil hlavu a díval se k zemi. Tockij si pro sebe myslil: „Idiot, ale ví, že zalichocením všeho lze dobýti.“ Kníže také postřehl z rohu jiskřící zrak Gaňův, jímž, jako by ho chtěl zničit.

„Hleďme, lak dobrý člověk!“ prohlásila měknoucí Darja Aleksějevna.

„Člověk vzdělaný, ale ztracený!“ zašeptal generál polohlasitě.

Tockij uchopil klobouk, chystaje se povstati, aby se tiše vzdálil. Podívali se na sebe s generálem, aby pospolu odešli.

„Děkuji vám, kníže, se mnou dosud nikdo tak nemluvil,“ pronesla Nastasie Filipovna. „O mne se všickni smlouvali, ale o ruku se nikdo neucházel z pořádných lidí. Slyšel jste, Afanasiji Ivánoviči? Jak se vám líbilo, co kníže hovořil? Hleďte, jest to skoro neslušné... Rogožine! Sečkej s odchodem! Ale ty neodejdeš, vidím! Snad se s tebou přece vypravím. Kam jsi mne chtěl vézt?“

„Do Jekateringofu!“ hlásil Lebeděv ze zákoutí a Rogožin se jen zachvěl vyvaliv oči, jako kdyby si nevěřil. Otupěl úplně, zrovna jako po hrozném ráně do hlavy.

„Co chceš, matuško! Prvotní záchvaty se ti vracejí, pozbyla jsi rozumu, či co?“ vybuchla polekaná Darja Aleksějevna.

„A tys to opravdu myslela?“ vyskočila s divanu Nastasie Filipovna za smíchu. „Takové mládí zahubiti? Ano, to činil

Afanasij Ivánovič, on miluje mládí! Jedeme Rogožine! Připrav svůj balík! Nevadí, že se chceš se mnou oženit, dej sem peníze přes to! Možno, že si tě ještě nevezmu. Domníval jsi se, když se chceš ženit, že ti balík zbude? Chyba! Jsem nestoudnice! Byla jsem souložnicí Tockého ... Kníže! Tobě přísluší nyní Aglaja Jepančinová a ne Nastasie Filipovna, jinak by Ferdyščenko prstem na tě ukazoval! Ty se nebojíš, ale já bych se bála, že jsem tě zahubila, což bys mi potom vyčetl. A jak jsi prohlásil, že ti prokáži čest, o tom ti může Tockij říci. A v Aglaje Jepančinové jsi se, Ganěčko zmýlil: víš-li ty to? Kdybys nebyl s ní kupčil, byla by se rozhodně za tebe provdala! Hle, takovými jste všickni, ať jednáte s počestnými, nebo s nepočestnými ženštinami — vám je to stejné! A tu se rozhodně zamotáš... Koukněme, jak generál otvírá ústa ...“

„To jest Sodoma, Sodoma,“ opakoval si generál krče rameny.

Povstal také s divanu, byli opětně všickni na nohou. Nastasie Filipovna byla jako u vytržení.

„Což opravdu?“ zasténal kníže lomě rukama.

„A tys myslil, že ne? Možno, že jsem nejmýšle hrdou, nehledíc k tomu, že jsem nestoudnice! Nazval jsi mne nedávno dokonalostí; pěkná dokonalost, která z pouhé chlouby — million a knížectví rozdeptá a jde do peleše! Nuž, jakou ženou jsem ti potom? Afanasiji Ivánoviči, viz, million jsem skutečně vyhodila oknem! Kterak jste se mohli domnívat, že budu považovati za štěstí, vezmu-li si Ganěčku a vašich sedmdesát pět tisíc? Sedmdesát pět tisíc si vezmi, Afanasiji Ivánoviči (ani do sta jsi nedošel, Rogožin tě přetrumfnul), a Ganěčku potěším sama, napadla mne myšlenka. A nyní chci hýřiti, vždyť jsem pouliční! Deset let jsem proseděla v žaláři, nyní přišlo moje štěstí! Nuže, Rogožine! Sbírej se, jedeme!“

„Jedeme!“ zařval Rogožin, div ne u vyjevení radostí.

Ej, vy ... kolem víno ! .. Ejchuchu!“

„Zásob se vínem, budu pít. A hudba tam bude?“

„Bude, bude! Nepřibližuj se!“ zahoukl Rogožin u vytržení,

spatřiv, že se Darja Aleksějevna blíží k Nastasii Filipovně. „Moje jest! Celá moje! Královna! Konec!“

Z radosti sotva dechu popadal, chodil kolem Nastasie Filipovny a křičel na každého „nepřibližuj se!“

Celá tlupa vtláčila se do návštěvny. Jedni pili, druzí křičeli a chechtali se a všickni byli čilí a nenucené nálady. Ferdyščenko počínal se jim přizpůsobovali. Generál a Tockij se chystali zase k rychlému odchodu. Gaňa měl taktéž klobouk v ruce, ale stál mlčky a dosud se nemohl odtrhnouti od obrazu, který se před ním jevil.

„Nepřibližuj se!“ křičel Rogožin.

„A co tu řveš!“ smála se mu Nastasie Filipovna. „Dosud jsem zde hospodyní a zachce-li se mi, ještě tě rázem vyženu! Nepřijala jsem dosud tvých peněz, tu leží, dej je sem, celý balík! V tomto balíčku jest sto tisíc? Fuj, toť hnusné! Čeho si přeješ Darjo Aleksějevno? Snad jsem ho měla zahubiti? (Ona ukázala na knížete.) Kterak by se mohl ženiti, jemu samému třeba chůvy, však mu generál rád bude chůvou, hleď, jak za ním leze! Podívej se, kníže, tvá nevěsta již vzala peníze, protože jest prostopášníci a tys ji chtěl pojati za ženu! A proč pláčeš? Cítíš snad hořkost? Po mém náhledu se máš smáti, směj se! (pokračovala Nastasie Filipovna, u níž se na lících zatřpytily také dvě velké slzy.) Cas, věř — všecko zhojí. Lépe nyní se rozmysliti, než potom... Ano, proč všickni pláčete, hle, i Kaťa — pláče! Co ti jest, milá Kaťa? Tobě s Pašou mnoho zůstavím, již jsem to zařídila a nyní budete s Bohem! Dala jsem se sebou, čestnou dívkou, obsluhovat i, já prostopášnice.... A tak to lépe, kníže, opravdu lépe, potom bys mnou opovrhoval a nebyli bychom šťastni! Nepřísahej, nevěřím! Ano a jak by to bylo hloupé ... Ne, lépe, rozloučíme se po dobrém, jsem také snílkem, nic dobrého by z toho nebylo! Což jsem sama o tobě nesnila? V tom máš pravdu, dávno jsem snila, ještě když jsem na vsi byla, u něho žila po pět let sama — samotinká; přemýšlíš, přemýšlíš, a stává se i sníš, sníš, a hle, vždy takového jako jsi

ty, jsem si představovala, dobrého, čestného, hezkého a takového hlupáčka, jenž najednou přijde a řekne: ‚Nastasie Filipovno, vy nejste vinna, já vás zbožňuji!‘ Tak se někdy rozesníš, že rozumu pozbudeš... A tu přijede, hledí, tento zde, dva měsíce ke mně na návštěvu, zhanobí mne, uráží, rozpálí, zkazí, a odjede — tisíckrát jsem se chtěla vrhnouti do rybníka, však bídná: neměla jsem odvahy, nu a nyní . . . Rogožine, jsi připraven?“

„Vše hotovo ! Nepřibližuj se !“

„Hotovo !“ ozvalo se několik hlasů.

„Trojky s rolníckami čekají!“

Nastasie Filipovna vzala balíček do ruky.

„Gaňko, napadla mne myšlenka, chci ti poskytnout i náhradu, neboť proč bys měl mít ztrátu? Rogožine, doleze po čtyřech na Vasiljevský ostrov za tři ruble?“

„Doleze!“

„Nuže, poslyš, Gaňo, chci se posledníkrát podívali na tvoji duši! Tys mne sám po celé tři měsíce mučil, nyní jest řada na mně. Vidiš tento balíček, v něm jest sto tisíc! Hledí, uvrhnu jej do krbu, do ohně, tu přede všemi, všickni jsou svědky! Až jej cele oheň zachvátí, sáhni do krbu, ale bez rukavic, holýma rukama a rukávy si ohrň a vytáhni balík z ohně. Vytáhneš-li jej — bude tvůj, celých sto tisíc! Poněkud si prstíčky popálíš, ale pomysli, sto tisíc! Dlouho-li to trvá! A já se pokochám tvou duší, až sáhneš do ohně pro moje peníze! Všickni jsou svědky, že balík bude tvůj! Když se nepokusíš, tedy shoří; nikoho jiného k němu nepřipustím. Pryč! Všickni pryč! Jsou to moje peníze! Vzala jsem je za noc od Rogožina. Jsou to moje peníze, Rogožine?“

„Tvoje, radosti, tvoje, královno!“

„Nuže, tedy všickni pryč, co chci, to také učiním! Nebraňte mi! Ferdyščenko, přiložte do krbu!“

„Nastasie Filipovno, nemohu rukou hnouti,“ odvětil omráčený Ferdyščenko.

„Ach!“ vykřikla Nastasie Filipovna, chopila kleště, rozhrábla

dvě doutnající polena a sotva vyskočil plamen, vrhla do něho balík.

Výkřik se rozlehl kolem, mnozí se dokonce pokřižovali.

„Zbláznila se! Zbláznila se!“ křičeli kolem.

„Ne... ne... neměli bychom ji svázali?“ zašeptal generál Pticynu. „Či snad poslat... Zbláznila se, opravdu zbláznila, co?“

„Ne, ne, snad to není pouze choromyslnost?“ zašeptal Pticyn, bledý jako šátek a chvějící se, nemoha odvrátiti očí od doutnajícího balíku.

„Sešilela, že sešilela?“ dorážel generál na Tockého.

„Říkal jsem vám, že jest plna koloritu,“ zabručel také částečně zbledlý Afanasij Ivánovič.

„Ale víte, přece sto tisíc ...!“

„Bože, Bože!“ rozlehlo se kolem.

Všecko se tísnilo kolem krbu, všickni přicházeli se dívat, všickni křičeli... Někteří dokonce vyskočili na stolice, aby viděli přes hlavy druhých. Darja Aleksějevna vskočila do druhé komnaty a ve strachu šeptala si cosi s Katou a s Pašou. Německá krasavice uprchla...

„Matuško! Královno! Všemocná!“ vzlykal Lebeděv, klesna na kolena před Nastasií Filipovnou a vztahuje ruce ku krbu. „Sto tisíc, sto tisíc! Sám jsem je viděl, byl při tom, když je balili! Matuško! Milostivá! Rozkaž to mně, Celý vlez do krbu, celou šedou hlavu tam vstrčím! Mám těžce nemocnou ženu, třináct dětí, samý sirotek, otce jsem pochoval předešlý týden, hladov sedím, Nastasie Filipovno!“

Když dokončil, šoural se ke krbu.

„Pryč!“ vzkřikla Nastasie Filipovna, odstrkujíc ho. „Rozstoupněte se! Gaňo, proč stojíš? Nestyd se a polez! Jest to tvoje štěstí!“

Ale Gaňa snesl toho již příliš mnoho za tento den a večer, a na tuto poslední, neočekávanou zkoušku nebyl připraven. Dav se před nimi rozestoupil na dvě poloviny a Gaňa se ocitl tváří v tvář

na tři kroky před Nastasií Filipovnou. Ona stála u samého krbu a čekala, nespouštějíc s něho plamenného, upřeného pohledu. Gaňa ve fraku, s kloboukem v ruce, v rukavicích stál před ní mlčky a bez odpovědi, skříživ ruce a dívaje se do ohně. Blbý úsměv si pohrával v jeho obličejí, bledém jako plátno. Pravda, on nemohl odvrátiti zraků od ohně, od doutnajícího balíčku, ale zdálo se, že cosi nového vzešlo mu v duši, jako kdyby se byl zapřísáhl obstáti ve zkoušce, nehýbal se s místa a za několik okamžiku bylo všem jasno, že nesáhne po balíku, že nechce sáhnouti.

„Aj, shoří a tobě se vysmějí,“ zvolala na něj Nastasie Filipovna. „Vždyť se potom oběsíš, nežertuji!“

Oheň, vznávší se na počátku mezi dvěma doutnajícími oharky, nejprve utuchl, když naň dopadl balík a dusil jej. Ale malinký, modravý plamínek dosud se plazil dole pod jedním růžkem spodního oharku. Konečně se úzký, dlouhý jazýček ohnivý dotkl i balíku, oheň přimkl se a rozběhl po hranách balíčku, až najednou celý balík vzplál a jasný plamen vyšlehl vzhůru. Všem se vydralo z úst „ach!“

„Matuško!“ vzlykal dosud Lebeděv, prodíraje se ku předu, ale Rogožin ho poznovu odstrčil.

Pohled Rogožinův jakoby zkameněl. Nemohl se od vrátiti od Nastasie Filipovny, opájel se pohledem a byl v sedmém nebi.

„Tak je to dobře, královno!“ opakoval každým okamžikem, obraceje se na kolem stojící, nechat to byl kdokoliv. „Hle, tak my to umíme!“ vykřikoval, nemoha se opanovati.

„Nuže, kdo z vás Mazurů² něco podobného svede?“

Kníže pozoroval vše bolestně a mlčky.

„Zuby to vytáhnú a třeba za pouhou tisícovku,“ nabízel se Ferdyščenko.

„Zuby bych to dokázal také,“ zaskřehotal pěstnatý pán z pozadí v záchvatu rozhodného, zoufalství.

2. Mazuři považování bývají za hlupáky; odtud i tato nadávka.

„E — čert to vezmi! Shoří to, shoří!“ vykřikl, spatřiv plamen.
 „Hoří, hoří to!“ křičeli všickni najednou, téměř všickni také ke krbu se tísňíce.

„Gaňo, nepřemáhej se, pravím ti poslednikráte!“

„Sáhni tam,“ zařval Ferdyščenko, vrhnuv se na Gaňu v úplném vyjevení, šhubaje ho za rukáv. „Sáhni tam, fanfarone! Shoří! Ó pr—r—roklatý!“

Gaňa vši silou odstrčil Ferdyščenka, obrátil se a zamířil ku dveřím, ale neučinil ani dvou kroku, zapotácel se a klesl na podlahu.

„Mdloba!“ rozlehl se křik kolem.

„Matuško, shoří!“ vzlykal Lebeděv.

„Nadarmo shoří!“ řvali se všech stran.

„Kaťo, Pašo, vodu, ocet!“ vzkřikla Nastasie Filipovna, chopila krbové kleště a vytáhla balík.

Skoro celý povrch papíru ohořel a doutnal, ale záhy bylo patrné, že vnitřek zůstal nedotčen. Balík měl trojnásobný obal z novin a peníze byly Zachovalé. Všickni si volně oddechli.

„Snad pouze nějaká tisícovička se zkroutila, ostatní jsou v pořádku,“ spokojeně pronesl Lebeděv.

„Vše jest jeho! Celý balík jest jeho! Slyšíte, páni!“ prohlásila. Nastasie Filipovna, kladouc balík vedle Gani. „A nešel přece, přemohl se! Patrně jest více ovládán dosud sebehláskou, než touhou po penězích. To nic není, vzpamatuje se! A možná, že by i vraždy byl schopen... Již přichází k sobě! Generále, Ivane Petroviči, Darjo Aleksějevno, Kaťo, Pašo, Rogožine, slyšeli jste? Balík náleží Ganěčkovi. Dávám mu jej, jest jeho vlastnictvím, jako náhradu ... nuž, ať za cokoliv! Vyřidte mu to. Nechat leží tu, vedle něho... Rogožine, pochod! Buď s Bohem, kníže, poprvé jsem spatřila člověka! Buďte zdráv, Afanasiji Ivánoviči, merci!“

Celá Rogožinova sebranka se hnala za hluku, burácení a křiku ze světnice k východu za Rogožinem a Nastasií Filipovnou.

Dívky jí podaly v sále kožich, Marta přiběhla z kuchyně. Nastasie Filipovna všechny je políbila.

„Což, matuško, opravdu nás navždy opouštíte ? A kam jdete? A k tomu v den narozenin, v takový den!“ dotazovaly se naříkající dívky a Jíbalý jí ruce.

„Na ulici jdu, Kaťo, slyšela jsi, tam jest moje místo a když to ne, mezi pradlenami! Skončila jsem s Afanasijem Ivánovičem! Pozdravujte ho ode mne a nevzpomínejte na mne zlým ...“

Kníže se úprkem hnál k podjezdu, kde se všickni usazovali do čtyř trojek s rolničkami. Generálu se zdařilo, dohoní ti ho na schodišti.

„Dovol, kníže, vzpamatuj se!“ pronesl, uchopiv se jeho ruky. „Zanech toho! Vidíš jaká jest! Mluvím jako otec.“

Kníže naň pohlédl, ale nevyřknuv ani slova, vyrval se mu a odkvapil dolů.

U podjezdu, odkud právě odjely trojky, generál spatřil, že kníže chytil nejbližšího izvozcíka ,a vzkřikl naň: „do Jekateringofu, rychle za trojkami !“ Potom přijel generálův šedý ryzák a dopravil generála domu s novými nadějemi, rozpočty a se známými perlami, které si generál přes vše nezapomněl vzíti. Mezi rozpočítáváním se mu dvakrát mihl i svůdný obraz Nastasie Filipovny a generál si povzdechl :

„Škoda! Opravdu škoda! Ztracená žena! Žena šílená! Avšak knížeti není třeba nyní Nastasie Filipovny ... A dokonce dobře, že se to tak obrátilo.“

V témže smyslu proneseno bylo několik mudrckých a na cestu dobrých slov také druhými dvěma soubesedníky z hostů Nastasie Filipovny, kteří se rozhodli poněkud se projíti.

„Víte, Afanasiji Ivánoviči, to jest podobné tomu, co se vypravuje o Japoncích,“ pravil Ivan Petrovič Pticyň.

„Tam prý uražený jde k urážce a pronese: „Tys mne urazil a proto jsem přišel před tvým zrakem si rozpárat život!“ A po této řeči skutečně si rozpáře život před zrakem urážce a cítí snad

neobyčejné zadostiučinění a možná, vykonal tím skutečně pomstu. Podivné povahy bývají na světě, Afanasiji Ivánoviči.“

„Domníváte se, že se zde událo cosi podobného?“ odvětil s úsměvem Afanasij Ivánovič. „Hm! Ačkoliv jste uvedl dosti vtipný... a překrásný příklad, než, viděl jste přece sám, nejmilejší Ivane Petroviči, že jsem učinil vše, seč jsem byl; nad možné prostředky jsem přece nemohl jíti, souhlasíte sám? A také souhlasíte, že má tato žena ohromné přednosti... třpytné vlastnosti. Chtěl jsem na ni vzkřiknouti krátce před tím, kdybych si byl mohl toho dovoliti za té Sodomy, že sama jest nejlepší moje omluva všeho, z čeho mne obviňuje. Nuž, kdo by nebyl zaujat touto ženštinou až k ztrátě rozumu a... všeho ? Hledte, tenhle mužik, Rogožin, přivlékl jí sto tisíc! Dejme tomu, že vše, co se tam nyní přihodilo jest efemerní, romantické, neslušné, ale za to souhlasíte sám, koloritní, originální. Bože, co by mohlo býti z takové povahy a při takové kráse! Ale přes veškeré úsilí, ano i vzdělání — vše jest ztraceno! Nebroušený diamant, řekl jsem to několikrát!“ A Afanasij Ivánovič z hluboka povzdychl.

Část II.

I.

Asi za dva dny po zvláštní příhodě na večírku Nastasie Filipovny, kterým jsme zakončili prvou část své povídky, kníže Myškin pospíchal do Moskvy, aby projednal nenadále své dědictví. Vyprávělo se tehdy, že mohly stávat ještě jiné důvody jeho tak rychlého odjezdu, leč o tom a rovněž tak i o příhodách knížete v Moskvě a za trvalé jeho nepřítomnosti v Petrohradě můžeme podati dosti skrovné zprávy.

Kníže byl vzdálen plně šest měsíců a i ti, kteří měli nějaké příčiny zajímati se o jeho osud, velmi málo mohli se dovědět za celou tu dobu. Arci že sem i tam někteří, ač velmi zřídka, ledacos zaslechli, ale byly to pověsti většinou podivné a jedna druhé téměř vždy odporující. Více než kdekoliv jinde ovšem se zajímali o knížete v domě Jegančinových, s nimiž se při odjezdu nemohl ani rozloučiti. Generál se s ním tehdy ostatně viděl, ba snad i dvakrát nebo třikrát; oba velmi vážně o čemsi rozmlouvali. Ale ačkoliv se s ním generál setkal, rodině své se o tom nezmínil. V domě Jegančinových na počátku, to jest bez mála po celý měsíc od jeho odjezdu, o knížeti se vůbec ani nechtělo mluvíti. Pouze generálová. Lizaveta Prokofjevna, se vyjádřila hned na prvopočátku, „že se v knížeti ukrutně zmýlila.“ Potom za dva, tři dny dodala, knížete však nejmenujíc, „že hlavním rysem jejího života bylo nepřetržité klamání v lidech.“ A konečně za deset dní usoudila, když se pro cosi rozhněvala s dcerami, i vyřkla ve formě sentence, „že jest těch sklamání již dosti a více žádných nebude!“ Dlužno podotknouti, že v jejich domě dosti dlouho panovala jakási nepříjemná nálada. Bylo tu cosi tíživého, napjatého, nedopověděného, sporného, všickni se mračili. Generál byl

zaměstnán ve dne i v noci pracemi, zřídka ho kdo spatřil pilnějším a zaměstnanějším, zvláště ve službě. Domácí ho sotva spatřili. Co se týče dívek Jpančinových, ovšem hlasitě nic neprojevíly. Možná, že i mezi sebou o samotě příliš málo si řekly. Byly to dívky hrdé, vysokomyslné a někdy mezi sebou docela i stydlivé, ostatně jedna druhé rozumějící, ne snad podle prvního slova, ale dokonce dle prvního pohledu, tak že nebylo třeba někdy ani mnoho hovořiti.

Kdyby zde byl býval postranní pozorovatel, byl by mohl toliko jedno postřehnouti: že hledě k tomu, co výše uvedeno, třeba že nebylo to mnoho, kníže přece jen dovedl zůstat! v domě Jpančinových dojem zvláštní, ač se objevil toliko jednou a to ještě jen mžikem. Možná, že to byl dojem prosté zvědavosti, vysvětlitelný některými výstředními příhodami knížete. Ať tomu však bylo jakkoliv, dojem zůstal.

Pozvolna i pověsti rozšířené ve městě se přikrývaly mrakem neurčitosti. Vyprávělo se sice o nějakém knížeti a hlupáčku (správného jména nikdo neznal), jenž obdržev nenadálé, ohromné dědictví, oženil se s jistou přicestovalou Francouzskou, známou ballefkou, tanečnicí kankanu v Chateau des fleurs v Paříži. Avšak druzí vyprávěli zase, že dědictví obdržel jakýsi generál, přicestovalou však francouzskou tanečnicí, že pojal za choť nesmírně bohatý kupčík ruský, jenž na svatbě z pouhé nadutosti a z opilství spálil nad svíčkou jistě za sedm set tisíc úpisů poslední půjčky loterní. Ale veškeré tyto pověsti záhy utichly, k čemuž přispělo mnoho okolností.

Celá společnost Rogožinova, ze které nejeden člen mohl ledacos vyprávěti, na příklad se vypravila hromadně s Rogožinem v čele do Moskvy, právě asi za týden po úžasné orgii v jekateringofském nádraží, kde byla také Nastasie Filipovna. Z nějaké pověsti bylo pouze několika lidem známo, kteří se o věc zajímali, že Nastasie Filipovna utekla druhého dne po události v Jekateringofu, zmizela; a bylo prý konečně vyslíděno, že odjela do

Moskvy; a tak i odjezd Rogožinův do Moskvy počato uváděti v jakousi spojitost s touto pověstí.

Také se rozšířily pověsti hlavně o Gavrilovi Ardalionoviči Ivolginovi, jenž byl ve svých „kruzích dosti znám. Avšak j s ním sběhlo se cosi, čím velmi záhy ochlazeny a později úplně umlčeny veškeré nepěkné o něm povídačky; onemocněl totiž velice a nejen že nemohl nikam do společnosti, ale ani do služby. Po měsíční chorobě se uzdravil, ale služby u akciové společnosti se z nějakých důvodů vzdal a jeho místo zaujal druhý. V domě generála Jpančina se také ani jednou neobjevil, tak že tam ke generálovi přicházel jiný činovník. Nepřátelé Gavřila Ardalionoviče mohli uvést, že po všem tom, co se s ním událo, prostě se stydí vyjít na ulici; ale on byl opravdu jaksi nemocen, ba stal se až hypochondrem, býval zamyšlen a rozčilen. Varvara Ardalionovna se téže zimy provdala za Pticyna.

Všickni, kdo je znali, připisovali tento sňatek tomu, že se Gaňa nechtěl více vrátiti k svému zaměstnání, přestal nejen vydržovati rodinu, než i dokonce sám potřeboval pomoci a bylo téměř nutno o něho se starati.

V závorce podotkneme, že v domě Jpančinových ani o Gavřilu Ardalionoviči nikomu nenapadlo se zmiňovati, jako kdyby nikdy nebýval jejich hostem, ba ani vůbec na světě. A zatím tam všickni o něm zvěděli (a dokonce co nejrychleji) jistou pozoruhodnou okolnost, totiž, že téže osudné pro něj noci po nepříjemné příhodě u Nastasie Filipovny, vrátiv se domů neulehl na lože, ale se zimničnou netrpělivostí očekával návrat knížete. Kníže jel tehdáž do Jekateringofu a vrátil se domů v šest hodin ráno. Tu Gaňa vkročil do jeho pokojíku a položil na stůl ohořelý balík peněz, darovaný jemu Nastasií Filipovnou, když ležel v mrákotách. Naléhavě prosil knížete, aby při prvé možné příležitosti tento dar vrátil Nastasii Filipovně. Když Gaňa přišel ku knížeti, byl v nepřátelské náladě a téměř zoufalý, avšak mezi oběma vyměněno několik slov a Gaňa poseděl potom u knížete

dvě hodiny a po celou dobu přehořce vzlykal. Rozloučili se přátelsky.

Tato zpráva, kterou obdrželi u Jepančinových, byla, jak se později potvrdilo, úplně správná. Bylo arci podivným, že zprávy Itohoto druhu mohly tak rychle docházeti. Na. příklad všecko, co se událo u Nastasie Filipovny, zvěděli u Jepančinových téměř druhého dne a s dosti přesnými podrobnostmi. O původu zpráv týkajících se Gavrily Ardalionoviče bylo lze předpokládati, že je k Jepančinovům přinášela Varvara Ardalionovna, která se jaksí náhle objevila u děvčat Jepančinových a spřátelila se s nimi velmi záhy velice důvěrně, což nesmírně udivilo Lizavetu Prokofjevnu.

Ale Varvara Ardalionovna, ačkoliv z nějakých důvodů uznala za dobré vejíti s Jepančinovými do bližšího styku, přece by se byla najisto před nimi nerozhovořila o svém bratru. Byla to také dosti hrdá žena, ovšem podle svého, přes to, že navázala styk tam, odkud její bratr byl takofka vyhnán.

Ačkoliv už dříve byla známa s děvčaty Jepančinovými, vídaly se zřídka. V návštěvně se ostatně téměř ani neobjevovala, přicházívávala jen na skok a ještě jen zadním schodištěm. Lizaveta Prokofjevna ji nikdy nezvala, ani dříve, ani teď, ač si vážila Niny Aleksandrovny, matky Varvary Ardalionovny. Žasla, zlobila se a připisovala známost s Varjou rozmarům a svévolným choutkám dcer, „neznajících více, co sobě vymyslíti a učinili jí na vzdor“ a Varvara Ardalionovna chodívávala k nim stále před sňatkem i po něm.

Uplynul však měsíc (od odjezdu knížete, kdy generálová Jepančinová obdržela dopis od staré kněžny Bělokonské, která před dvěma týdny odjela k starší dceři provdané v Moskvě a dopis ten způsobil patrný dojem. Ač z obsahu listu neprozradila ničeho ani dcerám, ani Ivanu Fedoroviči, přece se po mnohých známkách pozorovalo v rodině, že jest jaksí ve zvlášť povznesené náladě, ba rozčilená. Počínala s dcerami jaksí zvlášť podivně

hovořili a to ustavičně o tak neobyčejných předmětech; byla by se patrně ráda svěřila, leč z nějaké příčiny se dosud zdráhala.

Téhož dne, kdy obdržela list, se všemi se mazlila a dokonce políbila Aglajua Adelaidu, čehosi před nimi zvlášt litovala, ale co by to vlastně bylo, nedovedly si vysvětliti. Docela i k Ivanu Fedoroviči, jenž byl u ní po celý měsíc v nemilost, počala býti vlídnější. Arcit', druhého dne se zase hrozně rozezčila pro svoji včerejší citlivost a ještě před obědem se všemi dovedla se znesvářili, leč k večeru se opět obloha vyjasnila. Vůbec trvala její dosti dobrá nálada po celý týden, čehož již dávno nebylo.

Ale za týden přišel od Bělokovské zase dopis a tentokráte se generálová odhodlala promluvit. Slavnostně prohlásila, že jí ,Bělokovská stařena (jinak kněžnu nenazývala, když o ní hovořila v soukromí), podává velmi potěšitelnou zprávu o tom... podivínu, totiž o tom knížeti ! Stařena ho v Moskvě vyhledala, vyptávala se na něj a zaslechla všechno dobré. Kníže posléze sám ji navštívil a učinil na ni nejlepší dojem. Jest to patrné z toho, že byl pozván k denní návštěvě, ráno od jedné do dvou, a nyní se k ní ,každého dne vleče a dosud neomrzel', končila generálová s dodatkem, že prostřednictvím ,stařeny' byl kníže přijat ve dvou nebo třech lepších do: mech. „Jest to dobře, že nedělá ze sebe pecivála a nestydí se jako hlupec!“ Dívky, kterým toto vše vyprávěla, hned vystihly, že jim maminka asi hodně mnoho z dopisu zatajila. Snad to zvěděly prostřednictvím Varvary Ardalionovny, která mohla věděti vše a také věděla vše, co bylo známo Pticynovi o knížeti a jeho moskevském pobytu. A Pticynu mohlo býti známo více než všem ostatním. Ale on byl člověk mlčenlivý v obchodních záležitostech, ačkoliv Varje, rozumí se, leccos svěřil. Generálová proto ihned ještě více zanevřela na Varju.

Ale nechat to hylo, jak chtělo, ledy byly jednou prolomeny, a o knížeti se smělo zase najednou hovořiti nahlas. Kromě toho se ještě jednou jasně objevil onen neobyčejný dojem a zároveň onen nadmíru velký zájem, jež vzbudil zůstavil po sobě kníže v

domě Jepančinových. Generálová až žasla nad tím, jaký dojem způsobily na dcery zprávy z Moskvy a dcery žasly zase nad maminkou, která slavnostně prohlásila, „že hlavním rysem jejího života bylo ustavičné klamání se v lidech“ a současně doporučovala knížete laskavosti „mocné“ stařeny Bělokonské v Moskvě, při čemž bylo nutno, aby získána byla její pozornost, dovolávali se Krista Pána, neboť stařenou nebylo lze y jistých případech tak snadno pohnouti.

Leč jakmile ledy popraskaly, a zavál nový větřík, také generál si pospíšil promluvíti. Objevilo se, že se i on neobyčejně zajímal o knížete. Ostatně se dotýkal předmětu toliko po stránce „obchodní“. Ukázalo se, že ze zájmu o knížete poručil jakýmsi dvěma velmi spolehlivým a v jistém smyslu vlivuplným pánům v Moskvě, dohlíželi na knížete a zvláště za jeho plnomocníkem Salazkinem. Vše, cokoliv se mluvilo o dědictví, takřka „o jistotě tohoto dědictví“ se objevilo správným, ale dědictví že na konec konců není vůbec tak značné, jak o tom na počátku se povídalo. Polovina jmění jest v nepořádku, našly se dluhy, objevili se praetendenti, a kromě toho: kníže přes veškeré pokyny jednal zcela neobchodnický. „Ovšem, buď Bůh s ním;“ teď když „led mlčení“ se prolomil, generál „se rád o tom zmiňuje „zcela upřímně“, protože, „byť i hoch ten byl poněkud tento... přece toho je hoden.“ Zatím však zde přece jen prohloupil. Přišli na příklad věřitelé nebožtíka kupce s pochybnými listinami, pranic neznamenajícími a jiní, kteří již vyslídili, jaký kníže jest, i bez listin a co se stalo? Kníže všem vyhověl přes vysvětlování přátel, že všickni ti lidé, všickni ti věřitelíčkové nemají žádného práva a učinil tak prostě jenom proto, ježto se objevilo, že někteří ze zadatelů měli skutečně — bídu.

Generálová se na to ozvala, že jí Bělokonská právě totéž píše a že jest to „hloupé, ano velmi hloupé; hlupce však nevyhloupíš,“ dodala ostře, ačkoliv svým obličejem prozrazovala, že jest tomu ráda, co učinil tento „hlupec“. K dovršení všeho generál

zpozoroval, že jeho manželka jeví pro knížete účastenství takořka jako pro vlastního syna a že počíná býti jaksi nesmírně laskavou na Aglaju. Když to Ivan Fedorovič spatřil, zaujal na nějakou dobu jiné stanovisko a tvářil se neobyčejně vážně.

Než veškerá tato příjemná nálada přese všechno neměla zase dlouhého trvání. Minuly toliko dva týdny a všecko se jaksi rázem změnilo. Generálová se mračila a generál pokrčiv několikráte rameny, podrobil se opět Jedu mlčení'. Věc spočívala v tom, že obdržel asi před dvěma týdny pod rukou zprávu, byt krátkou a proto také ne úplně jasnou, ale za to správnou, že Nastasie Filipovna, která z počátku v Moskvě zmizela, později byla Rogožinem vyhledána, potom zase někam zmizela a opětně jím byla nalezena, konečně mu dala takořka jisté slovo, že se za něho provdá. A tu, toliko za dvě neděle na to, obdrželo jeho prevošchoditělstvo zprávu, že Nastasie Filipovna uprchla po třetí, téměř od oltáře a zmizela tentokráte kdesi v gubernii. Mezi tím zmizel z Moskvy také kníže Myškin, zanechav řízení svých věcí Salazkinovi. „Zdali s ní, anebo prostě za ní, není známo, ale cosi v tom vězí,“ končil generál.

Lizaveta Prokofjevna obdržela také se své strany zprávy nepřijemné. A konec konců byl ten, že za dva měsíce po odjezdu knížete skoro veškeré pověsti o něm v Petrohradě umlkly a v domě Jegančinových Jed mlčení* již více neroztál. Varvara Ardalionovna ostatně přes vše zpravovala dívky dále.

Abychom již ukončili o všech těchto povídačkách a zprávách, dodáváme ještě i to, že se na jaře u Jegančinových událo mnoho převratů, takže bylo snadno zapomenouti na knížete, jenž sám o sobě žádných zpráv nepodával a snad ani podávati nechtěl. Bohem zimy se zvolna rozhodovali a konečně odhodlali ztráviti léto v cizině, to jest Lizaveta Prokofjevna a dcery, neboť generál nemohl ovšem mrhali čas ,na pouhou zábavu'. Rozhodnutí se stalo po velkém, a úporném naléhání dívek úplně přesvědčených, že ,se rodiče zdráhají s nimi cestovali do ciziny proto, že mají

ustavičně starost, aby je provdali a jim ženichy vyhledali. Snad se konečně rodiče přesvědčili, že se mohou ženichové i v cizině naskytnouti, že vyjízdka do ciziny na jedno léto nejen nemůže uškoditi, ale třeba i docela „prospěje“. Zde jest na čase připomenouti, že úplně sešlo s projektovaného sňatku Afanasije Ivánoviče Tockého s nejstarší Jpančinovou, ba že ani k formální nabídce nedošlo. Stalo se tak samo sebou, bez velkých rozhovorů a beze vší rodinné bouře. Od té doby co kníže odjel, všechno najednou umlкло s obou stran. Tak i tato okolnost tvořila jednu z příčin tehdejší tíživé nálady rodinné u Jpančinových, byť se i generálová vyslovila, „že se nyní za to ráda oběma rukama pokřičuje.“ Generál, ač byl v nemilosti a cítil se vinen, přece se dlouho mračil; litoval Afanasije Ivánoviče: „takové jmění a lakový roztomilý člověk.“ Za krátko se dozvěděl, že Afanasij Ivánovič podlehl kouzlu jisté přicestované Francouzky, náležející vyšší společnosti, markýzky a legitimistky, že sňatek bude uzavřen a Afanasije Ivánoviče odvezou do Paříže a polom někam do Bretagne. „Inu, s Fráncouzku bude ztracen,“ usoudil generál.

Na léto se u Jpančinových připravovali k odjezdu. Avšak najednou se vyskytla okolnost, kterou vše na novo změněno a cesta byla zase odložena k velkému potěšení generála i generálové. Z Moskvy přijel do Petrohradu jistý kníže Sč., muž ovšem známý a to známý s velmi a velmi dobré stránky. Byl to jeden z těch lidí, nebo dokonce možno říci, jeden z čestných a skromných činitelů poslední doby, kteří upřímně a znalecky si přejí býti užiteční, vždy pracují a vyznamenávají se tou řídkou vlastností, že vždy nalézají práci.

Nevystavuje se na odív, vyhýbaje se pŕtkám a prázdným frásím stran, nedera se do popředí, kníže důkladně přece pochopil mnoho z toho, co dalo se v poslední době. Dříve sloužil v úřadech, a pak se účastnil práce v zemstvech. Kromě toho byl užitečným dopisovatelem několika učených společností ruských. Spojiv se s jistým známým technikem, určil nabytými

vědomostmi a zkušeností obohacen nejzdatnější směr jedné z nejdůležitějších projektovaných železných drah. Bylo mu asi třicet pět let. Náležel k ‚nejvyšším kruhům‘ a kromě toho měl ‚dobré, jisté a nesporné jmění‘, jak prohlásil generál, jenž měl náhodou příležitost za příčinou jisté, dosti vážné věci s ním se sblížit a seznámili u hraběte, svého představeného. Kníže z nějaké zvláštní zvědavosti se nevyhýbal známostem s ruskými ‚pracovníky‘. Stalo se tedy, že se kníže seznámil také s rodinou generálovou. Adelaida Ivánovna, prostřední ze tří sester, učinila na něj dosti silný dojem. Na počátku jara se vyjádřil. Adelaidě se velmi zalíbil, líbil se také Lizavetě Prokofjevně. Generál byl velmi rád. Z toho vyplývalo samo sebou, že nutno odjezd do ciziny odložili. Svatba určena na jaro.

Ostatně cesta byla by se mohla podniknouti uprostřed nebo ku konci léta, třeba jen na jeden, dva měsíce jako výlet Lizavety Prokofjevny a dvou dcer, aby zapomněly na lítost, že je opustí Adelaida. Avšak událo se zase něco nového: už na sklonku jara (sňatek Adelaidy se nějak opozdil a byl proto odložen do prostřed léta) kníže Šč. uvedl do domu Jpančinových jednoho ze svých vzdálenějších příbuzných, svého dobrého však známého.

Byl to jakýsi Jevgenij Pavlovic R., ještě mladý muž dvacetiosmiletý, křídelní pobočník, krasavec jako malovaný, ‚ze znamenitého rodu‘, člověk ostrovtipný, lesklý, ‚nový‘, ‚nejvýše vzdělaný‘ a jakýsi až neslýchaný boháč. V této poslední věci byl generál vždy velmi opatrný. Pátral a zvěděl, že ‚skutečně cosi takového stává, ač — třeba to ostatně ještě prozkoumat!‘. Tento mladý křídelní pobočník, ‚muž s budoucností‘, byl nesmírně vyvýšen zprávou stařeny Bělokonské z Moskvy. Jedna pověst o něm byla však poněkud choulostivá: měl několik poměrů a, jak se tvrdilo, dobyl i ‚vítězství‘ nad několika nešťastnými srdci. Spatřiv Aglaju, neobyčejně rád pobýval v domě Jpančinových. Ovšem, dosud nebylo nic řečeno, ani narážek nijakých neučiněno, ale

rodičům se přece jen zdálo, že toho léta nelze pomýšleti na cestu do ciziny. Aglaja sama možná měla o tom jiné přesvědčení.

Toto vše se sběhlo téměř před samým druhým objevením hrdiny naší povídky. Tou dobou, povrchně-li bychom pozorovali, počali v Petrohradě úplně zapomínati na ubohého knížete Myškina. Kdyby se byl nyní najednou objevil mezi známými, bylo by to, jako kdyby spadl s nebe. Zatím sdělíme přece jen ještě jedno faktum a tím ukončíme svůj úvod.

Kolja Ivolgin žil po odjezdu knížete z počátku jako dříve, to jest navštěvoval gymnasium, přítele Hippolyta, dohlížel za generálem a pomáhal Varji v domácnosti, či lépe byl u ní poslíčkem. Podnájemníci však zmizeli rychle. Ferdyščenko přestěhoval se kamsi třetího dne po příhodě u Nastasie Filipovny a zmizel dosti záhy, že po něm slechu pobýlo. Říkalo se, že kdesi pije, avšak nevědělo se to jistě. Kníže odjel do Moskvy; s podnájemníky byl konec.

K posledu, když se již Varja provdala, přesídlila. Nina Aleksandrovna s Gaňou k Pticynovům do Izmajlovského pluku,¹ ale generála Ivolgina stihlo mezi tím cosi nepředvídaného, byl totiž vsazen do vězení dlužníků. Dostal se tam přičiněním své přítelkyně kapitánové následkem úpisů, jež jí v různých dobách vydal, v obnosu asi dvou tisíc rublů. Tato příhoda byla pro něj největším překvapením a ubohý generál byl „rozhodně obětí své nesmírné yíry ve vznešenost lidského srdce, všeobecně řečeno.“ Navyknuv si podpisovali dlužní úpisy a směnky, ani netušil, jaký mají účinek a myslil si vždy, že jest to Jen tak⁴. Ukázalo se však, že je tomu jinak.

„Důvěřuj potom lidem, dej na jevo vznešenou důvěru,“ volal bolestně, sedě s novými přáteli v domě Tarasově² při lahvice kořalky a vypravuje jim anekdoty o obležení Karsu a vzkříšeném

1. Část města Petrohradu; dělí se na 7 ulic zvaných rotami.

2. Věznice pro dlužníky, kde vězňové se sami stravovali.

vojáku. Žil zde ostatně výborně. Pticyň a Varja říkali, že to jest patričné jeho místo a Gaňa to potvrdil. Jen ubohá Nina Aleksandrovna v koutku hořce plakávala, že se tomu domácí až divili a třeba že stále churavěla, přece jak mohla nejčastěji, vlékla se navštívit muže do Izmajlovské čtvrti.

Avšak od ‚příhody s generálem‘, jak říkával Kolja a vůbec od provdání sestry vymanil se Kolja z poslušensství a dospěl až tam, že v poslední době přicházival zřídka domů spát. Jak se vyprávělo, měl množství nových známostí a kromě toho stal se známý i u vězení dlužníků. Nina Aleksandrovna se tam bez něho nemohla ani obejít. Doma ho teď neznepokojovali už ani zvědavostí. Varja, která s ním dříve tak přísně jednávala, nepodrobovala ho nyní nejmenšímu výslechu o jeho toulkách a Gaňa k velkému ustrnutí domácích hovořil a scházel se s ním úplně přátelsky přes svou hypochondru, čehož před tím nikdy nebyvalo, jelikož dvacetisedmiletý Gaňa neměl pro patnáctiletého bratra ani nejmenší přátelské pozornosti, jednaje s ním hrubě i požaduje, aby na něj domácí byli toliko přísní a ustavičně mu vyhrožuje, že mu ‚vytahá za uši, což přivádělo Kolju ‚z mezí lidské trpělivosti‘. Bylo možno se domnívat, že se Kolja stal nyní Gaňovi někdy i nevyhnutelný. Kolju překvapilo, že Gaňa tehdež vrátil peníze a proto byl hotov mnoho mu odpustiti.

Od odjezdu knížete minuly tři měsíce a v rodině Ivoginových zaslechli, že se Kolja náhle seznámil s Jepančinovými a byl velmi laskavě přijat od dívek. «

Varja se o tom dozvěděla velmi záhy; Kolja se však neseznámil prostřednictvím Varji, nýbrž ‚sám od sebe‘.

Pomalounku si ho u Jepančinových zamilovali. Generálová nebyla s ním poprvé spokojena, ale netrvalo to dlouho a měla ho ráda pro jeho upřímnost a proto, že nepochlebuje, což bylo úplně pravda; dovedl si u nich zachovati neodvislost a vědomí rovnosti, třeba že někdy předčítával generálové z knih a novin, — bývalť totiž vždy úslužný. Ostatně se po dvakráte s Lizavetou

Prokofjevnu nesmírně rozhněval, řekl jí, že jest despotka, že jeho noha .nepřekročí více prahu domu Jevančinových. První spor vznikl pro ‚ženskou otázku‘ a druhý z otázky, ‚v které době lze nejlépe chytati čížky‘.

Ačkoliv to bylo k neuvěření, přece je pravda, že mu třetího dne po sporu generálová sluhou poslala dopis a prosila, aby jistě zase přišel. Kolja se nezpěchoval a hned se objevil. Pouze Aglaja mu nebyla z nějaké příčiny nakloněna a jednávala s ním vysoka.

Ale bylo jí souzeno, aby jím byla překvapena. Jednou, bylo to na Hod velikonoční, využítkoval Kolja vhodný okamžik a podal Aglaji dopis, řka toliko, že mu bylo nařizeno odevzdati jí list, až bude samotná. Aglaja se hrozně podívala na ‚sebevědomého chlapečka‘, ale Kolja nemeškal a odešel.

Rozevřela dopis a počala čísti.

„Kdysi jste mne poctila svou důvěrou. Snad jste nyní (již zapoměla na mne úplně. Kterak se stalo, že vám píši? Nevím, ale pocítil jsem neodvratnou touhu vám připamatovati sebe a výslovně vám. Kolikráte jste mi bývaly všechny tři nutny, ale ze všech viděl jsem toliko vás. Potřebuji vás, velmi potřebuji. O sobě nemám co vám psáti, co vyprávěti. Nechtěl jsem tomu ani. Nesmírně bych byl rád, abyste byla šťastna. Jste šťastná? Hle, pouze to jsem vám chtěl říci.

Váš bratr kníže L. Myškin.“

Když Aglaja dočetla tento krátký a dosti neobsažný dopis, najednou všechna vzplanula a zamyslíla se. Bylo by nám těžko vylíci ti pochod jejích myšlenek. Mezi jiným ise tázala sama sebe: Mám to někomu ukázati? Styděla se jaksí. Zakončila tím, že s uštěpačným a zvláštním úsměvem hodila dopis do svého stolku. Druhého dne jej zase Vyňala a založila do jakési silné, vázané knihy s tuhým, hřbetem (tak činívala vždy se svými listy, aby je co nejrychleji našla, když třeba). A uplynul skoro týden, když náhodou podívala se do knihy. A jaká to byla kniha? Byl to Don

Quijote de la Mancha. Aglaja se nesmírně rozesmála — neznámo čemu.

Také není známo, ukázala-li svůj majetek některé sestře.

Když však dopis ještě jednou četla, napadlo jí najednou, není-li tento ‚sebevědomý chlapeček‘ a fanfaron vyvolený knížetem dopisovatel a to naposled, snad jediný jeho zdejší dopisovatel? Ač se tvářila při tom zcela lhostejně, přece podrobila Kolju výslechu. Avšak jako jindy tak ani tentokráte nedbal urážlivý ‚chlapeček‘ její lhostejnosti a velmi stručně i dosti suše jí vysvětlil, že sice odevzdal pro všechn případ knížeti stálou svou adresu před jeho odjezdem z Petrohraku a při tom jemu nabídl své služby, že však tohle byla jeho prvá úloha, kterou mu kníže svěřil, a také prvý jeho dopis. Na důkaz svých slov předložil Aglaji též dopis, který obdržel sám.

Aglaja neokolkovala a přečetla jej. V dopise Koljovi stálo:

„Milý Koljo! Buďte tak laskav, odevzdejte přiložený a zapečetěný list Aglaji Ivánovně. Buďte zdrav!

Vás milující kn. L. Myškin.“

„Přes vše jest to směšné, svěřovati se takovému balonu!“ pronesla urážlivě Aglaja, vracejíc list Koljovi a pohrdlivě kráčela kolem něho.

Toho nemohl již Kolja klidně snést, vždyť si schválně pro tento případ vyprosil od Gani, nevysvětliv k čemu toho potřebuje, aby směl si vzítí jeho úplně nový, zelený šátek na krk. Byl nyní hrozně uražen.

II.

Bylo na počátku června a v Petrohradě měli již po celý týden vzácnou pohodu. Jepančinovi měli vlastní, nádhernou daču v Pavlovsku. ¹ Lizaveta Prokofjevna se najednou rozčilila a vzchopila a za dva dny přesídlili se na venek.

Druhého nebo třetího dne po přesídlení Jepančinových přibyl do Petrohradu jitřním vlakem kníže Lov Nikolajevič Myškin z Moskvy.

Nikdo ho neočekával na nádraží, ale když opouštěl vůz, zdálo se knížeti, že zachytil tam v davu diváků zvláštní pohled čichsi palčivých očí. Když se důkladně podíval, už ničeho více nerozeznal. Arci že se mu to jen zdálo, leč nepříjemný dojem přece zůstal. K tomu byl kníže už i tak teskliv, zamýšlen a jak se zdálo, něčím znepokojen.

Izvozčík ho dovezl do jistého hostince nedaleko Litějně. Hostinec byl špatný. Kníže najal dvě nevelké, temné a špatně zařízené světničky, umyl se, převlékl a po ničem se ne tázaje, jako kdyby se nechtěl omeškati, anebo se obával, že později nezastane nikoho doma, odešel z hostince.

Kdyby se na něj byl teď podíval některý z dřívějších jeho známých, z těch, kteří ho znali před půl letem za prvního příjezdu do Petrohradu, snad byl by i usoudil, že zevnějškem se změnil k svému prospěchu. Ale sotva bylo tomu tak. Jen v oděvu byla změna, měl jiný šat, ušitý dobrým krejčím v Moskvě. Avšak oděv měl tu vadu, že byl ušit příliš módně (jak vůbec pracují svědomití, ale ne příliš talentovaní krejčí) a při všem ještě pro člověka,

1. Letní sídlo Petrohradanů asi dvacet pět kilometrů na jih.

kterému to bylo lhostejné, takže při bedlivějším pohlédnutí na knížete leckterý větší posměváček měl by příčinu k smíchu. Než, co vše nebývá lidem k smíchu !

Kníže si vzal izvozcíka a vypravil se na Písky.² V jedné z Rožděstvenských ulic našel záhy malý domek. K svému podivu viděl, že jest zevně hezký, čistý a udržžený v pořádku. Napřed byla zahrádka, ve které rostly květiny. Okna do ulice byla otevřená a z nich se ozýval ostrý, nepřetržitý hovor, skoro křik, zrovna jako kdyby někdo buď něco předčítal anebo řečnil, hlas přerušoval někdy hlučný smích několika lidí.

Kníže vešel do dvora, vystoupil po schodech a tázal se po Lebeděvu.

„Tam jest,“ odvětila mu kuchařka s vyhrnutými rukávy, jež otevřela mu dvéře a prstem ukázala na ‚návštěvnu‘.

Návštěvna byla opatřená temněmodrými čalouny a Čistě zařízená s některým přepychem, to jest, byl tu okrouhlý stul s divanem, bronzové hodiny pod skleněným poklopem, na pažení úzounké zrcadlo a starodávný, nevelký lustr (se skleněnými přívěsky, visící na bronzovém řetízku upevněném u stropu a uprostřed světnice stál sám pan Lebeděv ve vestě, bez kabátu, letně oblečen, obrácen zády k vešedšímu knížeti a bije se do prsou se žárem o čemsi hovořil. Posluchači byli: asi patnáctiletý jinoch dosti veselého a ne hloupého obličej s knihou v ruce, mladá, asi dvacetiletá dívka, v úplném smutku, s kojencem na rukou, třináctiletá dívka, také ve smutečném oděvu, která se velmi smála a při tom hrozně otvírala ústa, a konečně posluchač velmi podivný, jenž ležel na divaně, chlapík asi dvacetiletý, dosti hezký, s dlouhým, temným vlasem, s Černýma, velkýma očima a s jemným chmýřím na lících a na bradě.

Tento posluchač, jak se podobalo, často přerušoval

2. Část města.

Lebeděva, hádal se s ním, a právě tomu nejspíše se smálo ostatní obecenstvo.

„Lukijane Timofejiči... hej, Lukijane Timofejiči! Počkej — přece! Podívej se sem!... Inu, darmo mluvit!“

A kuchařka odešla, mávnuvši rukou a tak rozezlena, že v obličejí až zrudla.

Lebeděv se ohlédl a spatřiv knížete, stál nějaký okamžik jako ohromen, potom k němu chvátal se zvlášt poníženým úsměvem, ale mezi chůzí jaksi opět se zarazil, ale přece řekl:

„Nej — nej — nejjasnější kníže!“

Ale najednou, stále ještě jako kdyby neměl sil se opanovati, obrátil se a z ničeho nic obořil se nejdříve na dívku ve smutku, která držela kojence na rukou, že se překvapením zapotácela, ale hned opustiv ji, obořil se zase na třináctiletou dívku, stojící na prahu vedlejší světnice, již dosud tanul úsměv na rtech.

Ta nesnesla křiku a úprkem se hnala do kuchyně. Lebeděv za ní docela zadupal, aby jí nahnal strach, vtom však, setkav se se zrakem knížete, byl zmaten a pronesl na vysvětlenou:

„Z ... ucti... uctivosti... hehehe!“

„Ale to jest zbytečné,“ započal kníže.

„Hned ... hned, hned ... jako vítr!“ ...

I Lebeděv rychle zmizel ze světnice. Kníže s podivním pohlédl na dívku, na hocha a na posluchače ležícího na divane. Všickni se smáli. Kníže se také smál.

„Šel si obléc frak,“ pravil hoch.

„Jak to vše jest mrzuté,“ započal kníže, „a já jsem se domníval... řekněte mi... on ...“

„Myslíte, že jest opilý?“ ozval se hlas s divanu. „Ani v nejmenším! Tak tři, čtyři sklenky, nejvýše pět má v sobě, ale to jest u něho pravidelné!“

Kníže se obrátil k hlasu s divanu se ozývajícímu, ale tu promluvila dívka a s nej upřímnějším úsměvem roztomilého obličejí pronesla:

„Ráno nikdy mnoho nepije, přicházíte-li k němu v nějaké věci, teď jen mluvte. Jest to nejlepší doba. K večeru navrátí se snad již napilý, ale i tak teď na noc mnoho pláče a nám ze svatého písma předčítává. Maminka nám před pěti týdny zemřela.“

„Odběhl patrně proto, že mu bylo za těžko vám odpovídati,“ zasmál se mladý člověk na divaně.

„Vsadím se, nevím oč, že vás napálí a že teď právě o tom přemýšlí!“

„Všeho pět neděl, všeho pět neděl,“ opakoval Lebeděv, vrátiv se již ve fraku, mrkaje a při tom vytahuje šátek, aby si utřel slzy. „Sirotci!“

„Proč jste si vzal ten hadr?“ tázala se ho dívka. „Vždyť tam za vašimi dveřmi leží nejnovější kabát, což jste ho neviděl?“

„Mlč, šídlo!“ vzkřikl na ni Lebeděv. „I ty...“ zadupal při tom na ni.

Ale dívka se tentokráte jen usmála.

„Nač mne strašíte, vždyť nejsem Taňa, neuteku. A hleďte, vzbudíte tím ještě Ljubočku a ještě z toho dostane psotník ... proč křičíte!“

„Ne ... ne ... ne ... nevyslovuj to, nevyslovuj to!“ úžasně se náhle zalekl Lebeděv a obrátiv se k spícímu děcku na rukou dcery, několikrát je ustrašeně pokřížoval. „Bože, chraň, Bože, uchraniž je ! Jest to můj vlastní kojeneček, dcera Ljubov!“ oslovil knížete, „narozená v zákonném manželství, z nedávno zemřelé méj ženy Jeleny, která zemřela při porodu. A tato čejka jest moje dcera, Věra, ve smutku. A tento, tento, tento . . .“

„Proč jsi zůstal vězeti?“ vzkřikl mladý člověk. „Jen pokračuj a neostýchej se!“

„Vaše jasnosti!“ vybuchl náhle Lebeděv, „ráčil jste čísti v novinách o zavraždění rodiny Žemarinových?“

„Četl!“ odvětil kníže jaksi Užasle.

„Nuže hleďte, zde jest skutečný vrah rodiny Žemarinových, on sám je to!“

„Co pravíte?“ řekl kníže poněkud udiven.

„To jest allegoricky řečeno, budoucí jiný vrah jiné rodiny Žemarinových, bude-li taková rodina. K tomu dospěje ...“

Všickni se rozesmáli. Knížeti napadlo, že se Lebeděv snad skutečně vykrucuje a vyhýbá, protože tuše, nač se ho chce tázati, neví, jak by odpovídal a proto chce jen získati chvíli k úvaze.

„Osnuje! Připravuje spiknutí!“ křičel Lebeděv, jako kdyby se nemohl opanovati.

„Nuže, mohu-li spravedlivě takového utrhače, lakového íakřka uličníka, vyvrhele považovali za synovce, za jediného syna nebožky sestry Anisji?“

„Ustaň již, jsi opilý! Věříte-li, kníže, teď si usmyslil zabývali se advokaturou, docházeti k soudnímu šetření! Do krasořečnictví se pustil a doma s dětmi mluví jen vznešeným slohem. Před pěti dny řečnil u smírčího soudu. A koho, myslíte, že zastupoval? Ne stařenku, která ho prosila, kterou ničemný lichvář okradl o pět set rublu, celé její jmění, ale právě téhož lichváře Seidlera, jakéhosi žida, protože mu slíbil padesát rublů ...“

„Padesát rublů, když vyhraji a pouze pět, prohraje-li se pře,“ vysvětloval náhle Lebeděv, zcela jiným hlasem, než jak mluvil dosud a tak mírně, jako kdyby byl před tím ani nekřičel.

„Nu a zbryndal to, ovšem, teď to nejde již jako dříve! Jen se mu tam vysmáli. Ale on jest sám s sebou nesmírně spokojen. Vzpomeňte, povídá nestranní páni soudcové, že ubohý stařec, jenž nemůže na nohy, vyživující se čestnou prací, ztrácí poslední kousek chleba! Buďte pamětlivými moudrého slova zákonodárcova: ‚nechat vládně slitování v soudech!‘ A věříte-li, že nám zde tuto řeč opakuje, slovo za slovem, jak tam řečnil; dnes již po páté; hle, právě před vaším příchodem ji přednášel, tak se mu zalíbila. Sám si pochlebuje. A ještě někoho se chystá zastupovati! Myslím, že jste kníže Myškin? Kolja mi o vás vyprávěl, tvrdí, že nad vás rozumnějšího Člověka neviděl dosud ve svém žití!“

„Také ne ... také ne...! Rozumnějšího na světě není!“ hned potvrdil Lebeděv.

„Nuže, tenhle, řekněme lže! Jeden má vás rád a druhý vás chce obrát. Nechci vám nikterak lichotiti, poznal byste to. Nejste bez rozumu. Hle, rozsudte nás! Tak co chceš? Kníže nás rozsoudí,“ obrátil se k strýci.

„Jsem věru povděčen, že jste se tu naskytl.“

„Chci!“ vykřikl rozhodně Lebeděv a bezděčně se rozrozhlédl po obecenstvu, jež se počínalo zase scházeti.

„Co máte mezi sebou?“ pronesl kníže zamračiv se.

Měl opravdu bolení hlavy a při tom nabýval víc a více přesvědčení, že ho Lebeděv klame a je rád, když vlastní věc se oddaluje.

„Výklad věci. Jsem jeho synovec, nelhal, ačkoliv jinak neustále lže. Neukončil jsem universitní studia, ale hodlám ukončiti a vytrvám, neboť mám charakter. Abych prozatím mohl žíti, přijal jsem místo u železnice za dvacetpět rublů měsíčně. Doznávám kromě toho, že mi již vypomohl dvakráte nebo třikráte. Měl jsem dvacet rublů v kapse, jež jsem prohrál. Inu, věříte-li, byl jsem tak ničemný a nízký, že jsem je prohrál.“

„S padouchem, s padouchem, kterému neměl ani platiti!“ vykřikl Lebeděv.

„Ano s padouchem, kterému však jsem musil zaplatit,“ pokračoval mladý člověk. „Že jest to padouch také přisvědčím, ale ne proto, že ti nabil. Jest to, kníže, jistý poručík ve výslužbě, důstojník z bývalé Rogožinovy společnosti, vyučuje boxování. Ti všickni se nyní potulují, když je Rogožin rozehnal. Co však nejhorší, je to, že jsem věděl jaký darebák, ničema a zloděj jest, a že přece jsem se sám dal do hry a že sázeje poslední rubl (hráli jsme palky, jsem si myslil: Prohraji-li, zajdu si k strýci Lukijanovi, poprosím ho, neodmítne mne. A to bylo nízké, hle, jaká to byla nízkost. To byla již patrná podlost!“

„Hle, tedy podlost přiznávána,“ opakoval Lebeděv.

„Jenom neplesej, počkej ještě!“ vzkřikl synovec uraženě. „On to rád činí. Přišel jsem k němu, kníže, sem, vyznal se ze všeho, jednal jsem řádně, neušetřil sebe, před ním sám sobě jsem vyčinil, jak jsem jen mohl, zde jsou svědci. Abych mohl nastoupiti místo u železnice, musil jsem býti rozhodně pořádně ošacen, neboť vezím v hadrech. Podívejte se tuhle na mé boty! Jinak se nemohu dostavit na místo a nepřijdu-li v určité době, zaujme místo jiný a budu opět na holičkách, a kdo ví, kdy jiné místo najdu. Nyní ho prosím za půjčku toliko patnácti rublů a slibuji, že ho nebudu prositi nikdy více za nic, nad to, během prvých tří měsíců, že mu zaplatím celý dluh do poslední kopejky. Slovu dostojím. Dovedu žítí při pouhém chlebě a kvasu,³ protože mám charakter. Za tři měsíce obdržím sedmdesátpět rublů. S předešlou půjčkou mu budu dlužen všeho třicetpět rublů, bude tedy z čeho mu zaplatit! Nechat si určí úrok jaký chce, vezmi to čert! Nezná mne snad? Tažte se ho, kníže, když mi vypomohl, zdali jsem mu zaplatil nebo ne? A proč nechce nyní? Rozhněval se, že jsem zaplatil poručíku, jiné příčiny neměl. Hle, takový jest člověk, nepřije sobě ani druhým.“

„A neodchází,“ vzkřikl Lebeděv. „Zde si ulehla a neodejde.“

„Řekl jsem ti to. Neodejdu, pokud mi nedáš. Proč se usmíváte, kníže? Zdá se, že mi nedáváte za pravdu?“

„Neusmívám se. Podle mého však jste poněkud v nepravu,“ vyjádřil se kníže zdráhavě.

„Jen řekněte přímo: úplně v nepravu? Nevytácejte se, co znamená ono ‚poněkud‘?“

„Chcete-li, jste tedy úplně v nepravu.“

„Chci-li! Směšné. Snad si nemyslíte, že nevím, jak jsem jednal choulostivě, že jsou peníze jeho, vůle jeho a že používám násilí! Ale, kníže ... neznáte života. Kdyby je nikdo nepoučoval, nebylo by možno s nimi jednati. Poučovati je třeba. Vždyť mám

3. Ruský národní nápoj.

svědomí čisté, škody mu ze mne nevzejde, vše mu zas vrátím s úrokem. Mravní zadostučinění jsem mu také dal, viděl moje ponížení, čeho si přeje více? K čemu se tedy hodí, nechce-li býti prospěšným? A dovolte, co činí sám? Tažte se ho, jak jedná s jinými a jak lidi napaluje? Čím získal tento dům? Dám si utnouti hlavu, neošidil-li již vás a nepřemýšlel, jak by mohl vás šiditi dále! Usmíváte se, nevěříte?“⁴

„Myslím, že tohle vše nenáleží více k vašemu sporu,“ podotkl kníže.

„Hledte, třetí den zde ležím a co jsem vše viděl?“ křičel mladý člověk, neposlouchaje. „Představte si, že tohoto anděla, tuto dívku, nyní sirotka, moji sestřenku, svou dceru podezírám, a každé noci hledám u ní milovníka! Ke mně se tiše přikrade a pod tímto divanem také pátrá. Zbláznil se z podezíravosti; v každém koutě vidí zloděje. V noci každou chvíli vyskočí z lože a prohlídí hned okna, jsou-li dobře zavřená, hned zkouší dveře, do kamen se dívá a tak to dělá sedmkrát za noc. Před soudem hájí lupiče a sám za noci třeba třikrát vstane a modlí se. Hle, zde(v sále na kolena klesne, hlavou pól hodiny o zem bije a za koho se modlí? Co vše nepovídá? Co vše ne- dělá z opilství? Za klid duše hraběnky Dubarryové⁴ se modlí, slyšel jsem to na vlastní uši, Kolja také. Přišel prostě úplně o rozum!“

„Vidíte a slyšíte, kníže, jak mne hanobí,“ vzkřikl zarděvší se Lebeděv, jsa skutečně již rozzuřen.

„A neví o tom, že já třeba snad piják, poběhlík, lupič a zloděj, na jedno jsem byl dobrý, že jsem, hledte, tohoto pošklebovače, pokud ještě byl děckem, zabaloval do plének, ve vaně myl a u ovdovělé sestry, žebračky Anisji, jsa právě takový žebrák proseděl celé noci, letmo takřka spal, je, oba nemocné, opatroval, u domovníka dole dříví pro ně kradl, jemu zpíval písně, luskal prsty,

4. Marie Jeanne Dubarry byla milostnicí krále Ludvíka XV. Za revoluce zhylnula na popravišti r. 1793.

s hladovým břichem, hle, vyoplal jsem ho a on se mi nyní pošklebuje! Co jest ti do toho, kdybych se opravdu za klid duše hraběnky Dubarryové pokřižoval časem? Před čtyřmi dny jsem četl, kníže, po prvé celý její životopis v naučném slovníku. Ano, víš-li, kdo byla hraběnka Dubarryová? Mluv, víš anebo ne?“

„Inu ovšem, jen ty sám to víš,“ zahučel posměšně, ale jakoby nechtěl mladý člověk.

„Byla to taková hraběnka, která vyšla z hanby a zaujala místo královny a kterou jistá velká panovnice⁵ ve vlastnoručním listu nazvala ‚ma cousine‘.⁶ Papežský nuncius, kardinál, sám se při lever du roi⁷ (víš, co to bylo: lever du roi?) nabízel, že oblékne jí na obnažené nožky hedbávné punčošky a ještě si to pokládal za čest, taková vysoká a svatá osoba! Víš o tom? Na obličejí ti vidím, že nevíš. Nuže, jak zemřela? Odpovídej, víš-li?“

„Klid se! Nedorážej!“ ...

„Zemřela tak, že po té slávě takovou bývalou vladářku přivlékl kat Sampson nevinně na guillotinu k radosti pařížských žen z rybního trhu. Strachem ani nechápala, co se s ní dalo. Viděla, jak ji uchopil za šíj, sklonil ji pod nůž a nohou postrkoval tělo, viděla, jak se okolí směje a tu jala se křičeti: Encore un moment monsieur le bourreau, encore un moment! Což znamená: ‚Jen okamžik ještě, pane kate, ještě okamžik!‘ A hle, za tento okamžik jí může Bůh odpustit, neboť větší misére si nemožno představit u duše lidské. Víš, co znamená slovo ‚misére?‘ Nuž, to jest ta pravá bída. O výkřiku této hraběnky, o tomto jediném okamžiku jsem četl a když jsem to přečetl, jako kdyby mi někdo vrazil do srdce nůž. Co jest ti tedy, červe, do toho, když si vzpomenu před spatním modlitbou na ni, na velkou hříšnici? Ano, proto jsem na ni pamatoval, že snad od té doby, co země stává, jistě za ni nikdo neudělal křížku na čele, aniž to

5. Patrně Kateřina II., ruská cařice, kterou pochlebníci nazývali Semiramis severu.

6. Má sestřenko.

7. Ranní návštěva u krále.

komu napadlo. Jí bude snáze na onom světě, že se našel takový hříšník jako byla ona, jenž se za ni aspoň jednou pomodlil. Proč se směješ? Nevěříš, atheisto. A co ty víš! A ještě jsi lhal, když už jsi mne poslouchal. Nemodlil jsem se jen za hraběnkou Dubarryovou, modlil jsem se takto: „Hospodine! přeji klidu duši velké hříšnice, hraběnky Dubarryové, a všem jí podobným!“ A to jest již něco zcela jiné, neboť jest mnoho takových hříšnic a spolu velkých příkladů, jak měnivé je štěstí i těch, jež trpěly a tam se nyní potácejí, sténají a čekají. Modlil jsem se i za tebe a za tobě podobné nestoudníky a uražeče, když jsi tedy naslouchal, za koho se modlím...”

„Nuž dosti, hotovo! Modli se, za koho chceš, vezmi tě čert! Vykřičel jsi se!“ přerušil ho synovec zlostně. „To je čtenář, kníže, nevěděl jste o tom?“ dodal s jakýmsi nepřipadným úsměvem. „Stále nyní .takové rozmanité knihy a memoiry pročítá.“

„Váš strýc není přes vše... člověk bez srdce,“ odvětil váhavě kníže, jemuž se tento mladý člověk stával velmi protivný.

„Ano, dovolte, přechvalte nám ho! Vidíte, jak si již klade ruku na srdce a ústa stahuje. Dovolte, není bez srdce, ale jest šibal a to je chyba; ano a k tomu jest opilec, opotřeboval se jako každý dlouholetý piják, už v něm také všecko chrástí. Děti má rád, uznávám to, vážil si také nebožky tety... A mne dokonce miluje a v poslední vůli, při sám Bůh, že umě podíl zůstavil.“

„Ni... ni... ničeho ti nezůstavím!“ vzkřikl rozružený Lebeděv.

„Poslyšte, Lebeděve,“ pronesl pevně kníže, odvrátiv se od mladého člověka, „vždyť vím ze zkušenosti, že jste člověk pracovitý, chcete-li... Mám nyní málo času a jídali... Dovolte, jak vás nazývají křestným jménem a po otci, zapomněl jsem ...“

„Ti... ti... Timofej.“

„A?“

„Lukjanovič.“

Všickni ve světnici přítomní se dali opětně do smíchu.

„Selhal,“ zvolal synovec, „i zde selhal! Nenazývá se, kníže,

Timofej Lukjanovič, ale Lukjan Timofejevič. Bekni, proč jsi lhal? Vždyť ti jest lhostejné, Lukjan nebo

Timofej a co záleží na tom knížeti? Lže prostě z pouhého zvyku, ujišťuji vás!“

„Jest to pravda?“ tázal se kníže netrpělivě.

„Skutečně Lukjan Timofejevič,“ prohlásil rozpačitě Lebeděv, pokorně sklopiv zraky a položiv zase ruku na srdce.

„Ale proč to činíte, můj Bože?“

„Abych se ponížil,“ zašeptal Lebeděv, stále víc a více na znamení pokory kývaje hlavou.

„Ech, jakého zde třeba ponižování! Kdybych jenom věděl, kde nyní najdu Kolju!“ pravil kníže a obrátil se chystaje se k odchodu.

„Řeknu vám to,“ ozval se opět mladý člověk.

„Ne ... ne... ne ..vzchopil se rychle Lebeděv starostlivě.

„Kolja zde noclehoval, ale ráno šel vyhledat svého generála, kterého jste, Bůh ví. proč, vykoupil z vězení. Generál ještě včera sliboval, že sem přijde na nocleh, ale nepřišel. Nejspíše spal v hostinci „U váhy“, jenž jest odtud nedaleko. Patrně jest Kolja buď tam, anebo v Pavlovsku u Jevančinových. Měl peníze a ještě včera chtěl tam jeti. Tedy buď „U váhy“, nebo v Pavlovsku.“

„V Pavlovsku, v Pavlovsku... A my půjdeme do sadu ... na kávičku ...“

A ,Lebeděv uchopil knížete za ruku.

Vyšli ze světnice, prošli dvorečkem a vstoupili do branky. Byl tam skutečně malý a to velmi maloučký sad, v němž, při pěkné pohodě, všechny stromy už rozpučely. Lebeděv nabídl knížeti místo ,na dřevěné, zeleně natřené lavičce za zeleným stolem spočívajícím na kolech zaražených do země a sám usedl jemu naproti. Za okamžik byla skutečně přinesena káva. Kníže neodmítl. Lebeděv se mu neustále díval do očí podlízavě a dychtivě.

„Nevěděl jsem ani, že máte takovou domácnost,“ pronesl kníže, jako člověk, jenž přemýšlí o něčem zcela jiném.

„S — Si... Sirotci..započal krabě se Lebeděv, ale zarazil se.

Kníže hleděl roztržitě před sebe a zapomněl již ovšem na svou otázku. Uprchla ještě minuta. Lebeděv koukal a vyčkával.

„Nuže, co jest?“ tázal se kníže, jako ze sna probuzen. „Ach ano, vždyt víte sám, Lebeděve, oč se jedná. Přijel jsem, když jste mi psal, mluvte!“

Lebeděv byl zmaten, chtěl cosi říci, ale zajíkal se a ničeho nevyřkl. Kníže počkal a smutně se usmál.

„Myslím, že vám rozumím velmi dobře, Lukjane Timofejeviči, jistě jste mne neočekával. Domníval jste se, že se nehnu ze své poustevny na vaši první zprávu a dopsal jste mi pro očistu svého svědomí. Však ejhle, přijel jsem. Nuže dosti toho, nepodvádějte mne. Dosti té služby dvěma pánům! Rogožin jest již zde po dvě neděle, vím vše. Dospěl jste již k tomu, jemu ji prodati jako tehďáz, nebo ne? Řekněte pravdu.“

„Vyrhel, vypátral ji sám, sám.“

„Nenadávejte mu. Ovšem že jednal s vámi špatně ...“

„Zbil mne, zbil!“ doložil velmi ohnivě Lebeděv. „V Moz z » z z

z

skvě na mne štal psa na veřejné ulici, chrtí fenu.“

„Pokládáte (mne za chlapečka, Lebeděve. Řekněte mi rozumně, opustila ho nyní, v Moskvě?“

„Rozumně, rozumně ... Opětně před samými oddavkami. Ten počítal již minuty a ona jela do Petrohradu a přímo sem ke mně. ‚Zachraň mne, spas mne, Lukjane, a knížeti se o tom nezmiňuj.. ‚ Vás, kníže, se bojí ještě více než jeho a zde — třeba největší moudrosti.“

Lebeděv ukázal lstivě prstem na čelo.

„A nyní jste je zase svedl?“

„Nejjasnější kníže, kterak jsem neměl... neměl svoliti ?...“

„Nuže dobře, dozvím se vše sám. Řekněte mi toliko, kde ona nyní jest; snad u něho?“

„Ó ne ... ne, ne ! Ještě je samostatná! Jsem svobodná, říkává a víte, kníže, pevně na tom trvá; Jsem dosud plně svobodná, říkává. Stále bydlí ještě na Petrohradské Straně⁸ v domě mé švakrové, jak jsem vám také psal.“

„A nyní jest tam?“

„Ano, nebude-li v Pavlovská, protože je příjemné počasí, na dače u Darji Aleksějevny. Jsem úplně svobodná, říkává a ještě včera tuze si pochvalovala svobodu před Nikolajem Ardalionovičem. Jest to, prosím, špatné znamení!“

A Lebeděv se ušklíbl.

„Kolja bývá u ní často?“

„Jest lehkomyšlný a nevyzpytatelný a také není mlčenlivý.“

„Nebyl jste tam dávno?“

„Každého dne tam pobudu, každého dne.“

„Patrně tedy také včera ...“

„N — ne! Před čtyřmi dny !“

„Skoda, že jste trochu mnoho pil, Lebeděve, byl bych se vás na něco otázel.“

„Ne — ne — ne, n — ni krůpěje.“

Lebeděv se vypjal.

„Řekněte, jaká byla, když jste odcházel posledně?“

„Jako hledající...“

„Hledající?“

„Jako kdyby stále něco hledala, jakoby něco ztratila. Pouhá myšlenka na chystaný sňatek ji mrzí a pokládá ji za urážku. On u ní platí tolik, jako slupka s pomoranče, nic více, to jest také více, neboť má z něho strach, děsí se ho a zapovídá si o něm hovořiti. Setkává se s ním pouze z nevyhnutelnosti a on to vše příliš dobře

8. čtvrt petrohradská.

cítí. Ale neupustí od ní... Jest neklidná, pošklebovačná, obojetná a rvavá ...“

„Obojetná a rvavá?“

„Rvavá, neboť onehdy málem by mi byla vjela do vlasu při jistém hovoru. Počal jsem jí krotiti apokalypsi.“

„Jak to?“ tázal se kníže v domnění, že se přeslechl.

„Čtením apokalypse. Tato dáma má neklidnou obrazovost, hehehe! A při tom jsem upozoroval, že lne k látkám vážným, byť i vedlejší. Má je ráda a dokonce považuje to za zvláštní úctu jí prokazovanou. Ano. S výkladem apokalypse jsem velmi dobře obeznámen, vykládám ji po patnácté roku. Souhlasila se mnou, že jsme při třetím koni, vraném 9) a při jezdcí, jenž měl váhu v rukou svých, neboť v nynějším věku jest vše podle váhy a smlouvy a každý hledá toliko své právo. ‚Měřice pšenice za peníz a tři měrice ječmene za peníz‘ ... Však dosud jest duch svoboden, srdce čisté a tělo zdravé a dary boží chtějí všickni si zachovati. Leč pouhé právo nedostačuje k ochraně a proto následuje kůň plavý 10) a ten, jehož jméno jest Smrt a peklo jde za ním ... O tom hovoříme při schůzkách a to působí na ni silným dojmem.“

„Vy sám tomu věříte?“ tázal se kníže, zvláště podívav se na Lebeděva.

„Věřím a vykládám to, neboť jsem žebrák a nahý, a pouhý atom v koloběhu lidstva. Kdo by si vážil Lebeděva ! Každý se mu vysměje a bezmála vyprovází ho kopnutím. Avšak zde při výkladu se rovnám velmoži. Zde jest rozum ! I velmož se zachvěl přede mnou ... ve svém kresle, před mým rozumem. Před třemi roky jeho vysokoprevoschoditělstvo, Nil Aleksějevič, když jsem ještě u něho sloužil v oddělení, zaslechl cosi o mně a schválně mne dal před svátky velikonočními prostřednictvím Petra Zacharyče povolati z denní služby do kabinetu, a tázal se, když jsme byli samotni:

„Jest to pravda,“ že jsi professorem Antikrista?“ Netajil jsem se a řekl, „ano, jsem,“ a vyložil jsem mu vše, všechno jsem mu představil, hrůzy neumenšil, ale spíše úmyslně, rozvinuv řadu allegorií, ji sesílil, číslice přidal. Smál se mi, ale při číslicích a podobenstvích se počal chvěti a prosil mne, abych knihu zavřel a odešel. Na Hod velikonoční mi slíbil odměnu a v neděli potom odevzdal duši Bohu.“

„Co to pravíte, Lebeděve?“

„Jak to bylo. Po obědě vypadl z kočáru... spánkem narazil na obrubu chodníku a zemřel tak jako děcko, jako děcko. Sedmdesát tři roků mu bylo podle oznámení, červený, šedoučký, navoněný a vždy se usmíval jako dítě. Petr Zacharyč mi to připamatoval a pravil ‚tys to předpověděl!‘. . .“

Kníže se chystal povstati. Lebeděv se podivil, ba ocítil se v rozpacích, že kníže již vstává.

„Stal jste se již velmi lhostejným, hehehe!“ osmělil se podlízavě podotknouti.

„Cítím, že nejsem zcela zdrav a v pravdě mám těžkou hlavu, nejspíše po cestě,“ odvětil kníže zamračeně.

„Měl byste jíti na daču,“ bázlivě podotkl Lebeděv.

Kníže se zahloubal do myšlenek.

„Hle, sám chci pozítrí se všemi domácími na daču, abych zachoval novorozence a mezi tím zde v domečku všechno vyspravím. Také jedu do Pavlovska.“

„Vy také do Pavlovská?“ tázal se náhle kníže; „Což se odtud všickni stěhují do Pavlovska? Pravíte, že tam máte daču?“

„V Pavlovsku nejsou všickni, prosím! A mně Ivan Petrovič Pticyн odstoupil jednu z dač, které se mu dostalo levně. Je to tam pěkné, vznešené, zelené, levné i dobrý tón, hudba a proto všickni se stěhují do Pavlovska. Já ovšem budu bydleti v přístavku a vlastní daču...“

„Jste pronajal?“

„N — n — ne ... ne, vůbec ne!“

„Pronajměte mi ji,“ navrhl mu najednou kníže.

Zdá se, že Lebeděv jen k tomu směřoval. Tento nápad mihl se mu v hlavě před třemi minutami. A zatím se hlásil již u něho nájemník, že ,snad' daču najme. Lebeděv věděl, že ne ,snad', ale jistě.

Avšak nyní mu napadla ,myšlenka vyhovující jeho rozpočtu a velmi prospěšná: pronajme daču knížeti; využítkuje toho, že se prvý nájemník nevyslovil určitě. Ve své obrazotvornosti si představil ,celé přesunutí, celý nový obrat věci'. Návrh knížete přijal skoro s nadšením, takže na přímý jeho dotaz po ceně, zamával rukama.

„Inu, jak chcete; vyrovnáme se už; ztráty míti nebudete.“

Oba vycházeli již ze sadu.

„Mohl bych vám ... mohl bych vám, velectěný kníže ... kdybyste si přál vyprávěti... něco velmi zajímavého, co týká se téhož předmětu,“ hučel Lebeděv radostně obskakuje knížete.

Kníže stanul.

„Darja Aleksějevna má v Pavlovsku také dačku.“

„Nuž?...“

„A jistá osoba je s ní známá a zamýšlí ji patrně, častěji v Pavlovsku navštěvovali. S určitým záměrem.“

„Nuž?...“

„Aglaja Ivánovna.“

„Ach, ustaňte, Lebeděve,“ s jakýmsi nepříjemným pocitem přerušil ho kníže, zrovna jako kdyby byl dotčen na místě nejbolavějším. „Všecko to není takové... Raději mi řekněte, kdy přesídlíte?... Pro mne čím dříve, tím lépe, neboť bydlím v hostinci.“

Mezi hovorem vyšli ze sadu, ve světnici se více nezdrževše, přešli dvůr a dostali se k brance.

„Nejlépe bude,“ rozhodl konečně Lebeděv, „přesídlíte-li ke mně přímo z hostince a to ještě dnes; pozítří vypravíme se všickni společně do Pavlovska.“

IDIOT

Lebeděv se za ním díval. Překvapila ho náhlá roztržitost knížete!

Když odcházel, zapomněl se poroučeti, ba nekývl ani hlavou na rozloučenou, což nikterak neodpovídalo zdvořilosti a pozornosti knížete, dobře známé Lebeděvu.

III.

Bylo již dvanáct hodin. Kníže věděl, že v městě u Japončinových může nyní zastati toliko samotného generála, zaměstnaného službou a to ještě kdo ví?

Napadlo mu, že ho třeba generál vezme a hned odveze do Pavlovská, a on zatím byl by ještě velmi rád kohosi navštívil. Kníže se rozhodl vyhledati dům, kam si chtěl zajíti přes nebezpečí, že se tím opozdí s návštěvou u Japončinových a odjezd do Pavlovska musí odložit na zítřek.

Ostatně byla pro něho tato návštěva s jistě stránky dosti povážlivá. Zamyslíl se a váhal. Věděl, že se dům nalézá v Gorochové třídě, nedaleko od Sadové a odhodlal se tam jíti v naději, že, až dospěje k cíli, získá chvílku, aby se rozhodnul, má-li vkročili, nebo ne.

Docházeje na křižovatku Gorochové a Sadové třídy, užasl nad svým vzrušením, neboť se nenadál, že mu srdce bude bušiti tak bolestně.

Jeden dům významný zvláštním rázem vzbudil zájem knížete a kníže se později upamatoval, že řekl: „To jest jistě ten dům!“

Neobyčejně dychtivě jal se zkoumati záhadu i cítil, že mu bude z jakéhosi důvodu zvláště nepříjemno, uhodl-li. Byl to velký dům, ponurý, o dvou poschodích, prostý všech architektonických ozdob, barvy nečistě zelené. Některé, ostatně málo četné domy tohoto druhu, vybudované sklonkem minulého století, zachovaly se v těchto ulicích Petrohradu (kde všecko podléhá změnám) beze změny. Jsou pevně budovány, mají silné zdi a velmi málo oken, okna v přízemí bývají někdy zamřížená. Dole bývá většinou směnárna. Skopec,¹ její majetník, najímá také

hořejší poschodí. Zevnějšek i vnitřek domu jest nehostinný a jednotvárný, všecko jako kdyby se skrývalo a halilo v tajemství, ale proč se to vše zdá dle pouhé fysiognomie budovy, nelze tak snadno vysvětliti. Architektonické obrysy linií skrývají ovšem své tajemství. V těchto domech bydlívají skoro výhradně obchodníci. Když kníže přistoupil k vratům a podíval se na nadpis, tu četl:

„Dům dědičného čestného měšťana Rogožina.“

Váhání zmizelo; kníže otevřel zaskleněné dvře, jež se za ním hlučně zavřely a kráčel vzhůru hlavním schodištěm do prvního poschodí. Schodiště bylo temné, schody z hrubého kamene, stěny natřeny byly červeně. Věděl, že Rogožin s matkou a bratrem obývá celé prvé poschodí tohoto ponurého domu. Sluha, jenž knížeti otevřel, uváděl ho bez ohlášení a vedl ho dlouho. Kráčeli také parádním sálem s mramorovými stěnami, podlahou z dubových parket, s nábytkem hrubým a těžkopádným z dvacátých let. Prošli i několik malých ‚klíček‘, zatáčeli se tam i sem, vystupovali po dvou i třech stupních a scházeli zase o tolik schodů dolů, až zaklepali na jedny dvře. Otevřel sám Parfen Semenyč. Uzřev knížete tak zbledl a zdřevěněl, že stál nějakou chvíli jako sloup, zíraje nehybně a ustrašeně před sebe, s ústy staženými k nejdříve nepochopitelnému úsměvu — zrovna, jako kdyby v návštěvě knížete viděl cosi nemožného a skoro divuplného. Kníže, ačkoliv se nadál něčeho podobného, přece se podivil.

„Parfene, snad nepřicházím vhod, odjedu hned,“ pronesl v rozpacích konečně.

„Vhod, vhod!“ vzpamatoval se přece Parfen, „buď vítán, pojď dále.“

Tykali si. V Moskvě je náhoda sváděla často a na dlouho a v jejich schůzkách bylo docela několik tak pamětihodných

1. Skopci jsou výstřední sekta ruských rozkolníků, kteří se sami vyklešují, když obdrželi z manželství syna.

okamžiků, že jim oběma utkvěly v srdci. Nyní se více než tři měsíce neviděli.

Bledost a jakýsi nepatrný zbytek bezděčného, křečovitého trhání dosud byly patrné v obličejí Rogožinově. Ačkoliv zval hosta, přece stále byl na rozpacích. Zatím, co uváděl knížete ku křeslům a nabídl mu místo za stolem, kníže se k němu náhodou obrátil a zarazil se; tak působilo na něj neobyčejně zvláštní a těžkomyslné vzezření Rogožinovo.

Knížete jakoby cosi probodlo a spolu s tím jakoby se cosi obnovovalo v jeho paměti: — nedávné, těžké a ponuré myšlenky.

Nesedaje a nehybně stoje pohlížel po nějakou chvílí Rogožinovi do očí: zaleskly se, jak se zdálo, ještě prudčeji než před tím. Rogožin se usmál, ale byl poněkud v rozpacích a jako kdyby nevěděl kudy kam.

„Co na mne hledíš tak upřeně?“ zahučel, „sedni si!“ Kníže usedl.

„Parfene,“ pronesl, „řekni přímo, věděl jsi, že přijedu dnes do Petrohradu, nebo ne?“

„Myslíl jsem si, že přijedeš a vidíš, nemýlil jsem se,“ dodal jízlivě se usmívaje.

„Ale, kterak bych věděl, že právě dnes přijedeš?“ Jakási břitká úsečnost a podivné podráždění jevící se v jeho odpovědi, překvapovaly knížete ještě více.

„I kdybys byl věděl, že přijedu dnes, k čemu se tolik rozčilovati?“ tiše a v rozpacích pronesl kníže.

„A proč se vyptáváš?“

Před nedávnem, když jsem vystupoval ze železničního vozu, spatřil jsem dvě právě takových očí, jakými jsi na mne právě nyní hleděl.“

„Vida! A čím to byly oči?“ zabručel podezřele Rogožin.

Knížeti se zdálo, že se zachvěl.

„Nevím, bylo to v davu a myslím, že se mi to dokonce jen zdálo; pořád se mi teď jaksi něco zdá. Cítím, brachu Parfene, že se

děje se mnou totéž co před pěti roky, kdy ještě se mi opakovaly záchvaty.“

„Což, snad se ti to tedy zdálo, nevím...“ bručel Parfen.

Laskavý úsměv na jeho obličej v tomto okamžení velmi málo mu slušel, zrovna jako kdyby se bylo v tomto úsměvu cosi přelomilo a jakoby Parfen nemohl to již sklížit, nechat se namáhal sebe více.

„Což, pojeděš zase do ciziny?“ tázal se náhle a dodal: „Pamatuješ se, jak jsme jeli spolu na železnici, na podzim ze Pskova, já sem domů a ty... v plášti, pamatuješ, a v kamaších ? ...“

A Rogožin se najednou rozesmál tentokráte s neskrývanou jakousi zlobou a jako kdyby měl z toho radost, že ji mohl nějak projevit.

„Usídlil jsi se zde úplně?“ tázal se kníže, rozhlížeje se po kabinetu.

„Ano, jsem doma. Kde bych měl býti?“

„Dávno jsme se neviděli a zaslechl jsem o tobě takové věci, zrovna ani jako kdybys to nebyl ty !“

„Což se toho málo nenavypravuje,“ suše podotkl Rogožin.

„Ale rozpustil jsi celou společnost a sám jsi se usadil v rodném domě a neprovádíš žádných bujných kousků. A to jest hezké. Jest to tvůj dům, či vám společný?“

„Dům náleží matce. K ní se jde touto chodbou!“

„A kde bydlí bratr?“

„Bratr Semen Semenýč, v přístavku.“

„Má rodinu?“

„Vdovec. Nač se po tom ptáš?“

Kníže na něj pohlédl, ale neodpověděl; náhle se zamysлил a zdá se, že nezaslechl této otázky. Rogožin nenaléhal, vyčkávaje. Nastala pomlčka.

„Tvůj dům jsem poznal na sto kroků, když jsem šel sem,“ pravil kníže.

„Kterak?“

„Nedovedu to říci, ale tvůj dům má ráz celé rodiny vaší a celého rogožinského života, otázíš-li se však, proč tak soudím, nemohu ti podati žádného vysvětlení. Ovšem že to jest blouznění. Až se bojím, že mne to tak znepokojuje. Před tím mi ani nenapadlo, v jakém domě bydlíš, ale sotva jsem jej spatřil, již se mně mihlo hlavou: ‚hle právě takový dům musí býti jeho.‘“

„Hleďme!“ neurčitě usmál se Rogožin, nepochopiv nejasné myšlenky knížete. „Tento dům stavěl ještě dědeček,“ podotkl. „Bydlili v něm stále skopci Chudákovovi a bydlí dosud.“

„Jak to zde je pochmurné. Jakoby na všem ležel mrak,“ pravil kníže rozhlížeje se po kabinetu.

Byla to velká a vysoká světnice, temná, vyplněná rozmanitým nábytkem, — většinou obchodními a psacími stoly, skříněmi, v nichž uloženy byly obchodní knihy a nějaké papíry. Široký divan potažený červeným safiánem sloužil patrně Rogožinovi za lůžko. Kníže zpozoroval na stole, za kterým s Rogožinem seděl, dvě neb tři knihy, jedna z nich, „Solovjevova Historie“, byla otevřena a založena známkou. Na stěnách viselo ve vybledlých zlacených rámech několik temných, začazených olejových obrazů. Jedna podobizna v živelní velikosti upoutala pozornost knížete. Představovala člověka padesátiletého, v kabátě německého střihu s dlouhými šosy, s dvěma medaliemi na krku, s velmi řídkou a krátkou, šedou brádkou, s vráskovitým a žlutým obličejem, s nedůvěřivým, tajemným a bolestným zrakem.

„Není to tvůj otec?“ tázal se kníže.

„Ano, sám otec,“ odvětil Rogožin s nepřijemným úsměvem, jako kdyby se chystal učiniti rychle a bez okolku nějaký vtip na nebožtíka otce.

„Nebyl snad starověrec?“

„Ne, chodíval do kostela, ale to je pravda, říkával, že dle staré víry jest to správnější. Skopců si také velmi vážil. To zde byl právě jeho kabinet. Z čeho jsi usoudil, nebyl-li starověrec?“

„Svatbu hodláš slaviti zde?“

„Z — zde,“ odvětil Rogožin a div se nezachvěl při léto nenadálé otázce.

„Bude záhy?“

„Víš sám, závisí-li to ode mne?“

„Parfene, nejsem ti nepřitelem a nehodlám ti v ničem překážeti. Opakuji totéž, co jsem řekl jednou v podobném okamžiku. Když jsi v Moskvě se připravoval k svatbě, nepřekážel jsem ti, jak víš. Poprvé utekla ke mně sama, téměř před oddavkami a prosila, abych ji ‚spasil‘ před tebou. Opakuji její slova. Potom ode mne uprchla, tys ji našel a vedl k oddavkám a nyní vypravují, že ti zase utekla sem. Jest to pravda? Mně to tak líčil Lebeděv a proto jsem také přijel. O tom, že jste se zase usmířili, jsem se dozvěděl teprve včera v železničním voze a to od jednoho z tvých dřívějších soudruhů, od Zaljoževa, chceš-li to věděti. Jel pak jsem sem s tím úmyslem, abych j i konečně přemluvil, by jela do ciziny se léčit, neboť jest duševně i tělesně rozervána, zvláště trpí její hlava a po mém názoru velice potřebuje lékařského ošetřování. Nechtěl jsem ji sám doprovázeti do ciziny, zamýšlel jsem zaříditi vše tak, aby nebylo třeba mé přítomnosti. Mluvím pravdu. Skutečně-li tomu tak, že se mezi vámi vše vyrovnalo, nevкроčím jí ani na oči a k tobě také vícekrát nepříjdu. Víš sám, že tě neklamu, neboť jsem jednával s tebou vždy upřímně. Své názory o tom jsem před tebou nikdy neskrýval a vždy jsem říkával, že j i s tebou hrozí jistá záhuba. Tobě také... snad větší, než jí. Kdybyste se zase rozešli, byl bych spokojen velmi, ale působiti mezi vámi rozbroje nehodlám. Buď kliden a mne nepodezírej! Však sám víš, byl-li jsem někdy tvým skutečným sokem; nebyl jsem jím ani tenkrát, když ke mně se utekla. Hle, nyní jsi se usmál, vím čemu. Ano, my jsme žili tam odloučeně a každý jinde, a to ty vše jistě znáš. Vysvětlil jsem ti dříve podrobně, že ‚jí nemiluji láskou, ale lítostí‘. Myslím, že svůj pocit správně vystihuji. Tehdáž jsi pravil, že jsi má slova pochopil, není-li pravda? Pochopil jsi? Jak nenávistně na mne zíráš! Přišel jsem tě

uspokojit, neboť jsi mi také drahým. Mám tě velmi rád, Parfene. A nyní odejdu a vícekrát nepřijdu. Měj se dobře!“

Kníže povstal.

„Poseď se mnou,“ pronesl tiše Rogožin nepovstav i skryl si hlavu v pravé dlani. „Dlouho jsem tě neviděl.“ Kníže usedl. Oba se odmlčeli.

„Když tě před sebou nevidím, Lve Nikolajeviči, hned cítím zlost proti tobě. V těch třech měsících, co jsem tě neviděl, každou minutou jsem proti tobě zuřil, při sám Bůh! Tak bych tě byl sebral a otrávil něčím! Vidíš! Nyní, ani čtvrt hodinky se mnou nesedíš a zlost zmizela, mám tě rád jako dříve. Poseď se mnou ...“

„Pokud jsem u tebe, věříš mi, když však nejsem, u tebe, přestáváš věřit a opětně mi nedůvěřuješ. Jsi podoben otci!“ přátelsky se usmívaje a snaže se ukryti svůj cit, odpověděl kníže.

„Věřím tvému hlasu, sedím-li s tebou. Vždyť chápu, že nás dva nelze k sobě přirovnati, mne s tebou ...“

„Proč to podotýkáš? Hle, zase jsi se rozčilil,“ pravil kníže dívaje se na Rogožina.

„A tu, bratře, se nikdo netáže po našem mínění, tu se rozhoduje bez nás. Milujeme také různě, ve všem jest rozdíl,“ pokračoval tiše a odmlčel se. „Pravíš, že ji miluješ z lítosti. Necítím s ní žádné soustrasti. Ano, ona mne nenávidí nade vše! Každé noci se mi nyní o ní zdá, že se mi s jiným posmívá. Tak to, bratře, jest. Jde se mnou k oddavkám a na mne si při tom nevzpomene ani jednou, tak jako kdyby měnila střevíce. Věříš-li, pět dní jsem jí neviděl, protože neodvážím se k ní přijeti; tázala by se: ‚Proč jsi přišel?‘ Což mne málo zneuctila?“

„Kterak to, zneuctila? Co pravíš?“

„Jako byt o tom nevěděl! Vždyť s tebou utekla ode mne ,před oddavkami‘, sám jsi to právě vypravoval.“

„Vždyť ty sám nevěříš, že ...“

„Nezneuctila mne snad s důstojníkem Zemtužnikovem v

Moskvě ? Vímj o tom jistě, že mne zneuctila a již potom, když sama určila den sňatku.“

„Není možná!“ vzkřikl kníže.

„Vím to jistě,“ s přesvědčím řekl Rogožin. „Což není taková, či co? O tom, bratře, nelze mluvit, že není taková. Všecko jest pouhá hloupost. Vůči tobě nebude taková, spíše by sama užasla nad podobnými skutky, ale vůči mně jest právě taková! Tak je to už! Pohlíží na mne jako na nejposlednější švadlenu. Hleď, s Kellerem, s tím důstojníkem, jenž vyučoval boxu, spolčila se jen proto, aby se mi mohla vysmívati, o tom jsem přesvědčen. A ty nevíš, co se mnou prováděla v Moskvě. A peněz, peněz co jsem vyházel...“

„Kterak se tedy můžeš nyní ženiti? Co bude potom?“ tázal se kníže s hrůzou.

Rogožin pohlédl na knížete těžkomyslně a ustrašeně, a nic neodpověděl.

„Nebyl jsem u ní teď už pátý den,“ pokračoval, odmlčev se na okamžik. „Stále se obávám, že mne vyžene. Jsem dosud svou paní,‘ říkává, „zachce-li se mi, vyženu tě vůbec a pojedu do ciziny“ (řekla mí o tom již, že pojedou do ciziny,“ podotkl Rogožin jako v závorkách a jaksi podivně zadíval se knížeti do očí); jindy mne arci toliko strašívá, neustále jsem jí něčím směšný. A jindy se skutečně mračí, ohrnuje rty a nepromluví slova a toho se právě bojím. Tuhle jsem si pomyslíl, abych k ní nepřijížděl s prázdnýma rukama — tu jsem se jí stal teprve směšným a docela se počala zlobiti. Panské Katě darovala šálu, kterou jsem jí dal, šálu, jaké možná nikdy dosud neviděla, ačkoliv dříve žila v rozkoši. O tom, kdy mají býti oddavky, nesmí se ani pipnouti. Jaký to ženich, když se bojí prostě přijeti? A tak sedím a když mi to nedá, tedy jdu na ulici, a kradu se by mne nikdo neviděl podle jejího domu anebo někde v koutě se schovávám. Onehdy v noci jsem stál skoro do svítání poblíž vrat jejího domu na stráži — něco mi tak napadlo. A ona, víš, vyhlédla okénkem. „Co bys učinil se mnou,“ pravila mi,

„kdybys spatřil podvod?“ Nedovedl jsem se přemoci a odpověděl: „Sama víš!“

„A co ví?“

„A což já to vím!“ zasmál se Rogožin zlostně. „V Moskvě jsem ji tehďáz nemohl s nikým překvapili, ač jsem ji stopoval dlouho. Tehďáz jsem ji vzal a řekl: ‚Se mnou jsi zasnoubena, vstupuješ do čestné rodiny a víš, jakou nyní jsi? ‚Ty, ‘ pravím, ‚jsi taková! ‘“

„To jsi jí řekl?“

„Řekl.“

„Nuže?“

„Nechtěla bych tě nyní snad ani za lokaje,‘ pravila mi, ‚natož, abych byla tvojí ženou ‘ — ‚A já jinak neodejdu,‘ pravím, ‚toť jediný konec.‘ — ‚A já hned zavolám Kellera,‘ řekla, ‚pokynu mu a on tě vyhodí před vrata.‘ Vrhł jsem se na ni a stloukl ji, že měla modřiny.“

„Toť nemožné,“ vzkřikl kníže.

„Pravím ti, že ano,“ potvrdil Rogožin, zajiskřiv tiše očima. „Půldruhého dne jsem nespál, nejedl, nepil, z její světnice neodcházel. Klekl jsem před ní. ‚Umru,‘ pravím, ‚neodejdu, pokud mi neodpustíš a dáš-li mne vyvěsti, utopím se, neboť čím budu nyní bez tebe?‘ Po celý den byla zrovna Šílená, tu plakala a zas mne chtěla zabiti nožem, anebo mi nadávala. Zaljoževa, Kellera a Zemtuznikova (a všechny sezvala, na mne ukazovala a hanobila mne. ‚Pojďme, páni, všickni společně dnes do divadla, nechat zde sedí, když nechce odejít; já se k vůli němu nebudu omezovati. A vám, Parfene Semenyči, podají zde čaje také beze mne; jistě jste dnes již výhladověli!‘ Z divadla se vrátila sama. ‚Jsou to skety a padouši, bojí se tebe,‘ pronesla, ‚strašili mne také, že tak neodejdeš a ještě (mne zavraždíš. Hled, jak půjdu do ložnice, ani dveří (neuzavru za sebou, viz, jak se tě bojím! Abys o tom věděl a viděl do! Pil jsi čaj?‘ — ‚Ne,‘ pravím jí, ‚a nebudu pít.‘ ‚Nechceš-li, neubude, ale nesluší ti to.‘ — A jak řekla, tak učinila, ložnice za sebou neuzavřela. Ráno přišla ven a smála se. ‚Zbláznil jsi se,

či co? Vždyť zemřeš hladý,' pravila. — ,Odpust mi,' řekl jsem jí. — ,Nechci tobě odpustili, neprovdám se za tebe; to ti povídám. Snad jsi opravdu proseděl celou noc v tomto křesle a nespal?' — ,Ne,' pravím, ,nespal jsem.' — ,Jaký v tom jest smysl! A čaj opět nebudeš pít a obědvati také ne?' — ,Řekl jsem, že nebudu, odpust.' — ,Kdybys věděl, jak ti to nyní nesluší,' povídá, ,zrovna jako nesluší krávě sedlo. Myslíš, že mne zastrašíš? Jaká škoda pro mne, budeš-li seděti zde hladov? To jest nějaká hrůza!...' 'Rozhněvala se, však nikoliv na dlouho a znovu se chystala tropiti si ze mne šašky. Překvapilo mne, že se na mne pro zlé, jež jsem jí způsobil, nehněvala mnohem více. Vždyť si, co jiný zlého jí udělal, pamatuje nesmírně dlouho. Tehdáž mně napadlo, nemá-li mne za tak nízkého, že pro inne jest i zlosti škoda. A jest to pravda. — ,Víš-li,' pravila mi, ,kdo jest to římský papež?' — ,Slyšel jsem,' odpovím. — ,Parfene Semenyči, ty jsi se vůbec neučil všeobecné historii/ řekla. ,Ničemu jsem se poučil,' povídám. — ,Tak tedy dám ti něco přečísti/ pravila mi. ,Žil takový papež, jenž se rozhněval na jistého císaře a ten musil vydržeti u něho před hradem tři dny bos, na kolenou, bez jídla a bez pití, než mu bylo odpuštěno. A co soudíš, že si tento klečící císař mezi tím myslil a co si umiňoval. Jen sečkej,' pravila, ,sama ti to přečtu.' Vyskočila a přinesla knihu... ,Jsou to verše/ řekla a počala mi ve verších předčítali, jak se onen císař zaklínal po tři dny, že se pomstí onomu papeži. ,Snad se ti to nelíbí, Parfene Semenyči?' — řekla. — ,To vše je správné,' dím, ,co jsi ted předčítala.' — Aha, sám říkáš správné, to znamená, že si snad sám umiňuješ: až si ji vezmu, pak jí tohle vše připamatuji, pak se potěším! ' ,Nevím/ řekl jsem, ,snad si to myslím.' — ,Kterak nevíš? ' — ,Tak,' odpovím, ,nevím; mám ted stále jiné myšlenky.' ,A nač ted myslíš? ' — ,Hle, když povstaneš a kráčíš kolem mne, tu hledím na tebe, sleduji tě; umlkne šelest tvých šatů a srdce ustává mi bušiti a vyjdeš-li ze světnice, vzpomínám na každé tvoje slovíčko i jakým jsi je vyřkla hlasem. Po celou noc jsem o ničem nepřemýšlel, naslouchal toliko, jak jsi

ve spánku dýchala a dvakrát sebou pohnula...‘ ,A ty, ‘ zasmála se, ,tedy snad ani na to nemyslíš a nepamatuješ, že jsi mne zbil? ‘ — ,Snad myslím, ‘ pravím jí, ,ale nevím. ‘ — ,A když ti neodpustím a peprovdám se za tebe? ‘ — ,Řekl jsem, že se utopím. ‘ ;— ,Ale dříve mne třeba zabiješ...‘ Když to vyřkla, zamyslela se. Potom se rozhněvala a odešla. Za hodinu se ke jinně vrátila Zamračená. „Vezmu si tě, pronesla, ne však že bych se tě bála, ale proto, že jest vše stejné, jak zahynu. Kde tu co lepšího?... Sedni,‘ pravila, ,hned ti přinesou oběd. Vezmu-li si tě, budu ti věrnou ženou, o tom nepochybuj a buď kliden/ Potom se odmlčela. ,Nejsi lokajské povahy, ač jsem před tím předpokládala, že jsi úplně lokajský duch.‘ Tehdy určila také den svatby, ale za týden ode mne utekla sem k Lebeděvu. Když jsem přijel, pravila: ,Neodříkám se tě zcela, chci jen ještě počkati, pokud se mi bude líbiti, neboť jsem dosud svojí paní. Cekej také, chceš-li..Hle, takový poměr jest nyní mezi námi... Co soudíš o tom, Lve Nikolajeviči?“

„Co sám myslíš?“ opáčil kníže otázku, pohlížeje smutně na Rogožina.

„Což já snad uvažuji...“ vyhrkl Rogožin.

Chtěl ještě cosi připojiti, ale odmlčel se v zoufalém stesku.

Kníže vstal a chystal se opět k odchodu.

„Nebudu ti prekážeti,“ pronesl tiše, zabrán v myšlenky, jako kdyby téměř odpovídal na nějakou v nitru stajenou otázku.

„Víš, co ti řeknu?“ oživil náhle Rogožin a oči jeho se zajiskřily. „Nechápu, že mi tak ustupuješ? Přestal jsi ji docela milovati? Druhdy jsi se přes vše přece jen rmoutil, viděl jsem to. Proč jsi tedy nyní přijel se svěšenou hlavou? Z lítosti? (A jeho obličej se znetvořil zlobným úsměvem.) Hehehe!“

„Domníváš se, že tě klamu?“ tázal se kníže.

„Ne, věřím ti, toliko to, že ničemu z toho nerozumím, nejjistější při všem jest to, že tvá lítost jest ještě prudší než moje láska!“

Jakási myšlenka zlobná a toužící ihned určitě se projevit planula v jeho očích.

„Což tvou lásku nelze od zloby rozeznati,“ usmál se kníže, „a zmizí-li, bude snad ještě hůře. Pravím ti, bratře Parfene, že ...“

„Že ji zabiji?“

Kníže se zachvěl.

„Budeš ji nenáviděti za tuto nynější lásku svou, za veškerá ta muka, která teď snášíš. Mně jest nejvíce s podivem, kterak to, že si tě chce zase vzítí ? Když jsem to včera zaslechl, jedva jsem tomu mohl uvěřiti, a tak mi bylo těžko při tom. Vždyť se již dvakráte tebe odřekla, před oddavkami ti uprchla, to jest známka předtuchy!... Co ji láká k tobě? Snad tvé peníze? Nesmysl! Ostatně i peněz jsi již mnoho vyházel. Ci snad jen to, že chce najítí pauze? Ale to by našla kromě tebe dosti jiných! A každý druhý bude pro ni lepším, než ty, neboť, dovol, ty ji opravdu zabiješ a ona to snad chápe již nyní příliš dobře. Že ji tak silně miluješ? Pravda, snad v tom to vězí... Slýchal jsem, že jsou ženy, které hledají právě lakovou lásku ... avšak...“

Kníže se zarazil a zamyslíl.

„Proč jsi se opět usmál, hledě na otcovu podobiznu?“ tázal se Rogožin, jenž neobyčejně napjatě sledoval každou změnu, každý pomíjející rys v obličejí knížete.

„Proč jsem se usmál? Napadlo mi, že kdyby nebylo tohoto pokušení, kdyby nenaskytla se tato láska, byl bys právě takovým jako tvůj otec a to velmi záhy. Seděl bys sám mlčky v tomto domě s poslušnou a nemluvnou ženou, zřídka a přísně bys hovořil, nevěřil ani jedinému člověku, ba necítil ani toho nutnost a jen mlčky, zamračeně bys hromadil peníze. A jistě bys také chválil staré knihy² a najímal se o kříž dvěma prsty, ano k stáří snad...“

„Nu, posmívej se! Avšak hled, právě totéž říkala také ona,

2. T. j. staré knihy církevní.

když tuto podobiznu prohlížela. Jest to div, kterak se nyní ve všem shodujete ..

„Což pna již byla u tebe?“ tázal se kníže zvědavě.

„Byla. Na podobiznu se dlouho dívala a na nebožtíka se vyptávala. — ‚Hleď, právě takovým bys byl,‘ usmála se, Parfene Semenýči. Máš tak mocné vášně, takové vášně, že ‚bys pro ně přišel jednou na Sibiř, do káznice, kdybys neměl také rozum, ale ty máš mnoho rozumu/ pravila mi (tak to řekla, ať tomu věříš nebo ne. Po prvé jsem zaslechl od iní taková slova!) ‚Zanechal bys všeho nynějšího yětroplašství záhy. A jelikož jsi nevzdělaný člověk, počal bys toliko hromaditi peníze a seděl jako otec se svými skopci v tomto domě a dokonce bys třeba i přestoupil na jejich víru a zamiloval si peníze tak, že bys ne dva, ale deset millionů nadržádal, a na svých měsících zemřel hladu, neboť ve všem se u tebe objevuje vašeň, všecko děláš vášnivě.‘ — Hle, právě takto hovořila, téměř těmito slovy. Až dosud nikdy se mnou takto nerozprávěla. Vždyť se mnou mluvívá buď o hloupostech, anebo se mi posmívá, a i tu počala se smíchem, leč potom se zachmuřila; celý dům prošla, prohlídla, jako kdyby se něčeho bála. ‚Všecko to změní/ pravím jí, ‚přestavím a třeba koupím k svatbě druhý dům/ — ‚Ne, ne,‘ odmítla, ‚ničeho neměň zde, budeme zítí tak. Chci býti vedle tvé matky, když se stanu tvojí ženou.‘ Dovedl jsem ji k matce, byla k ní uctiva jako vlastní dcera. Matička již dávno, tak dva roky sedí, zrovna jakoby nebyla při plném rozumu (jest nemocná), a od smrti otcovy chová se jako dítě; nemluví ani slova; nemůže na nohy a pouze každému, koho uvidí, uklání se s místa, kde sedí; ani tři dny by snad nežila, kdyby ji nekrmili jako dítě. Vzal jsem pravou ruku matičky, natáhl ji a řekl: ‚Požehnej jí, matičko, ona půjde se mnou k oltáři.‘ Tu ona políbila matce s citem Tuku a pravila, že matka jistě snesla mnoho hoře. Hleď, tuto knihu u mne spatřila. ‚Což jsi počal čísti ruskou historii? (Ač sama mi řekla kdysi v Moskvě: ‚kdybys se alespoň něčím vzdělával, třeba Ruskou Historii Solovjeva kdybys pročítal, vždyť ničeho

nevíš!') To jest dohře,' pravila, 'to čin, čti jen. Napíše ti sama seznam knih, které máš pro začátek čisti, chceš či ne?' Nikdy dříve se mnou tak nemluvila, až mne to překvapovalo, po prvé jsem si oddechl jako živý člověk."

„Jsem tomu Velmi rád, Parfene,“ pronesl kníže upřímně dojat, „velmi rád. Kdož ví, snad vám Bůh oběma dopřeje spolu klidu.“

„Toho nikdy nebude,“ vzkřikl Rogožin hořce.

„Slyš, Parfene, když ji tak miluješ, což si nepřeješ získati její úctu? A chceš-li, proč nemáš důvěru v sebe, Hle, krátce před tím jsem pravil, že jest mi to podivnou hádankou, proč 'si tě chce vzíti? Ač nemohu ji rozluštit, přece nepochybuji, iže musí tu býti nějaká dostačující a rozhodující příčina. O tvé lásce jest přesvědčena a také jistě jest přesvědčena o některých dobrých vlastnostech. Vždyť tomu ani nemůže býti jinak! Vše, co jsi právě uvedl to potvrzuje. Sám díš, že již nalezla možnost rozmlouvali s tebou zcela jinak, než jak jindy činívala, jak jindy mluvívala. Tys však podezíravý a žárlivý a proto vše zveličuješ, cokoliv spatříš špatného. Jistě že již nesmyslí o tobě tak špatně, jak říkáš. Vždyť by to jinak znamenalo, že vědomě chce skočiti do vody anebo jíti pod nůž, vezme-li si tě. A jest to možno? Kdo rozumně vrhá se střemhlav do vody, nebo jde pod nůž?“

Parfen vyslechl slova knížete s hořkým úsměvem. Jeho přesvědčení se zdálo nezvratitelné.

„Jak tlačí ;mne tvůj pohled, Parfene,“ vyrvalo se z úst dojatého knížete.

„Do vody anebo pod nůž,“ pronesl konečně Parfen. „Hel Ano, proto chce si mne vzíti, že ode mne jistě očekává nůž! Což jsi, kníže, skutečně nepochopil dosud, v čem spočívá celá věc?...“

„Nerozumím ti.“

„Což snad opravdu nerozumíš, hehehe! Říkají o tobě, že jsi... tento... Miluje jiného, rozumíš? Právě tak jako já ji nyní miluji,

tak ona nyní miluje jiného. A víš, kdo jest tento jiný? To jsi ty! Nevěděl jsi to, či co?“

„Já?“

„Ty! Od té chvíle si tě zamilovala, od jmenin teház.. . Ale myslí, že se nemůže provdati za tebe, neboť prý by tě uvrhla v potupu a jaksi celý osud ti zničila. ‚Víš se přece co jsem,‘ říkává o sobě. Dosud to sama tvrdí o sobě. Vše to mi řekla přímo do očí. Tebe uvrhnouti do potupy a do záhuby se bojí, ale za mne se provdali, neznamená pranic, hled, tak si mne váží a to si také pamatuj!“

„Ano, ale jak to, že utekla se ke mně před tebou a ... ode mne

..

„A od tebe ke mně! He! Což jí toho vstoupí málo do hlavy! Jest stále jako v horečce. Tu na mne vykřikne: ‚Provdám-li se za tebe, jako když se ženu do vody. Co nej rychleji svatbu!‘ Sama mne nutká, určuje den a když se čas přiblíží — zalekne se a napadnou ji myšlenky jiné. Bůh ví! Však jsi ji viděl, pláče, směje se, horečně se trápí. A co na tom podivného, že uprchla od tebe! Utekla teház od tebe proto, že sama pochopila, jak tě miluje. Nedostávalo se jí prostě sil vzdorovati tvé lásce. Pravil jsi před tím, že jsem ji vyhledal v Moskvě, není pravda — sama uprchla od tebe ke mně. ‚Naznač den,‘ pravila, jsem připravena. Dej přinést šampaňské! Pojedeme k cikánkám,‘³ křičela... Nebýti mne, dávno by již byla skočila do vody, pravím to spravedlivě. Neučinila tak dosud proto, že jsem já pro ni snad ještě hroznější než voda. Ze zlosti chce se provdati za mne... A provdá-li se, pravím ti v pravdě, že to učiní pouze ze zlosti...“

„Ale jak můžeš ty ... jak můžeš ty ...!“ vykřikl kníže, ale nedokončil.

S hrůzou pohlížel na Rogožina.

„Proč jsi nedokončil,“ ušklíbl se týž, „chceš-li, řeknu ti, že

3. Cikánky zpívají při tom různé veselé i bujně písňe.

právě teď uvažuješ: Jak jen se nyní může za něj provdali? Kterak by se mohlo tomu dopustiti? Však vím, co si myslíš ...“

„Nepřijel jsem sem proto, Parfene, pravím ti, nezamýšlel jsem toho ...“

„Možno, že jsi nepřijel proto, že jsi také nezamýšlel... leč teď jistě jest tomu tak, hehehel Nuž dosti! Proč jsi tak užasl? Což jsi nevěděl skutečně o tom? Překvapuješ mne.“

„Všecko to jest žárlivost, Parfene, vše to jest choroba, všecko jsi to nesmírně zveličil...“ koktal kníže u velkém rozčilení. „K čemu to?“

„Nech to,“ pronesl Parfen a vytrhl rychle knížeti z ruky nožík, jež kníže vzal se stolu vedle knihy a položil jej opět na dřívější místo.

„Jako kdybych to byl věděl, když jsem přijížděl do Petrohradu, jako kdybych to byl tušil...“ pokračoval kníže. „Nechtěl jsem sem jeti! Všecko zdejší jsem chtěl zapomenouti, ze srdce vyrvati! Nuže, měj se dobře.... Ale co to...?“

Za (řeči vzal kníže v rozržitosti do rukou zase týž nožík se stolu a Rogožin mu jej vytrhl opětně z ruky a odhodil na stůl. Byl to nožík dosti prostého tvaru se střenkou z jeleního parohu, nezavírací, s ostrím asi tři a půl veršku dlouhým a poměrně k tomu šířky.

Vida, že kníže obrací zvláštní pozornost na to, že mu dvakráte vytrhl z rukou tento nůž, Rogožin jej zlostně chopil, založil do knihy a odhodil knihu na druhý stůl.

„Rozřezáváš jím snad listy?“ tázal se kníže, ale jaksi rozržitě, stále ještě jakoby pod vlivem silné zádumčivosti.

„Ano, listy.“

„Vždyť jest to zahradnický nůž?“

„Ano, zahradnický. Což nelze rozřezávati listy zahradnickým nožem?“

„Ano, ale ... jest úplně nový!“

„Nu, a co na tom, že jest nový? Snad si nemohu teď koupiti nový jinž?“ v jakémsi vyjevení vykřikl Rogožin, jenž se rozčiloval při každém slově.

Kníže (se zachvěl a (upřeně popatřil na Rogožina.

Eh, co to povídáme,“ zasmál se náhle úplně se vzpamatovav.
„Odpusť, bratře, mám-li hlavu tak těžkou jako nyní... a ta choroba... bývání tak roztržitý a směšný. Chtěl jsem o něčem (zcela jiném mluvit... Nepamatuji se již, o čem ... Měj se dobře!...“

„Tudy ne,“ řekl Rogožin.

„Zapomněl jsem!“

„Tudy, tudy půjdeme, ukáži ti.“

IV.

Ubírali se těmi světnicemi, kterými kníže již šel. Rogožin kráčet poněkud napřed, kníže za ním. Přišli do velkého sálu. Tam viselo na stěnách několik obrazů, samé podobizny archierejů a krajiny, na nichž nebylo možno už téměř nic rozeznati. Nad dveřmi do následující světnice visel jakýsi obraz, dosti podivný svým tvarem; asi dva a půl aršinu dlouhý a nic více než šest veršků vysoký. Představoval Spasitele, sňatého právě s kříže. Kníže zběžně se podíval na obraz, jako kdyby si něco připomínal, nezdržoval se však (ostatně a chtěl projiti dveřmi. Bylo mu těžko a rád byl by již venku z toho domu. Ale Rogožin ho zadržel před obrazem.

„Hle, veškeré tyto obrazy zde,“ pravil, „za rubl nebo za dva zakoupil nebožtík otec při dražbách, měl je rád. Jistý znalec všecky prohlédl a řekl, že jest to brak, avšak tento obraz přede dveřmi, koupený také jen za dva celkové není brak,“ dodal. „Ještě otci kdosi podával za obraz tři sta padesát rublů a Ivan Dmitrič Saveljev, kupec a velký milovník obrazů, nabízel za něj už čtyři sta rublů, předešlého týhodne však dával bratru Semenu Semenyči již pět set. Ponechal jsem si jej pro sebe.“

„Ano, jest to kopie Hanuše Holbeina,“ pravil kníže, když si obraz prohlédl, „ačkoliv nejsem velkým znalcem, myslím přece, že jest to výborná kopie. Viděl jsem tento obraz v cizině a nemohu na něj zapomenouti. Ale... proč jsi..“

Rogožin najednou zanechal obrazu a kráčel dále ku předu. Roztržitost a zvláštní, podivné podráždění tak nenadále u Rogožina se objevivší, by mohlo ovšem vysvětliti tento náhlý kvap, ale přes to bylo knížeti jaksi divné, když tak pojednou

přerušen byl rozhovor, jež sám vlastně nezačal a potom, že mu Rogožin ani neodpověděl.

„A co, Lve Nikolajeviči,“ pronesl najednou Rogožin popojda několik kroků, „chtěl jsem se tě dávno otázati, věříš-li v Boha nebo ne?“

„Jak divně se tážeš a... hledíš,“ podotkl kníže bezděčně.

„A na ten obraz se rád dívám,“ zabručel Rogožin po některé přestávce, jako kdyby byl zapomněl na svoji otázku.

„Na tento obraz,“ vzkřikl náhle kníže pod dojmem nenadálé Imyšlenky, „na tento obraz! Ale tímto obrazem může mnohý pozbýti víry!“

„Také pozbude,“ potvrdil nenadále a náhle Rogožin.

Dospěli až k východu.

„Jak, co jsi pravil,“ stanul náhle kníže. „Žertoval jsem téměř a ty jsi se vyjádřil tak vážně! Proč jsi se tázal, věřím-li v Boha?“

„A pro hic, jen tak. Chtěl jsem se tě již dříve otázati. Vždyť mnozí hyní nevěří v Boha! A což, jest to pravda (ty jsi přece žil v cizině), hle, mině to jistý člověk v opilství řekl, že jest u nás v Rusku více nevěrců, než v cizině. ‚Nám,‘ pravil, Jest to mnohem snazší než jim, neboť jsme šli dále než oni!...“

Rogožin se jedovatě usmál; když vyslovil svou otázku, náhle otevřel dveře a drže kliku čekal, až kníže vyjde. Kníže žasl, ale vyšel. Rogožin vyšel za ním na odpočívadlo schodištvé a přivřel za sebou dveře. Oba stáli si naproti s takovým zrakem, z něhož zdálo se vyzírat, že zapomněli, kam přišli a co mají nyní dělati.

„Měj se dobře,“ pronesl kníže, podáváje mu ruku.

„Také se měj dobře,“ pravil Rogožin pevně, ale úplně mechanicky stisknuv podávanou mu ruku.

Kníže překročil jeden stupeň a obrátil se.

„Co se týče víry,“ započal s úsměvem (patrně nehodlal opustiti Rogožina bez vysvětlení) a oživnuv kromě toho pod dojmem jisté nenadálé vzpomínky, „co se týče víry, předešlý týden ve dvou dnech čtyřikrát hovořil jsem s různými lidmi.

Ráno jsem jel novou železnou drahou a po čtyři hodiny jsem se bavil s jistým S ... m v železničním voze, kdež jsme se seznámili. Již dříve jsem o něm slyšel mnoho a mezi jiným, že jest ateista. Jest to Člověk skutečně velmi učený i zaradoval jsem se velmi, že si pohovořím se skutečným učencem. Kromě toho má vzácné vzdělání a vychování, takže se mnou mluvil jako s úplně sobě rovným ve vědě a názorech. Nevěří v Boha. Jedno mne však překvapovalo, že o tom nemluvil po celou dobu a překvapilo mne to proto, že kdykoliv jsem se setkal s nevěrci, nebo Četl takové knihy, vždy se mi zdálo, že hovořívají a píší o něčem jiném v knihách, ač se na pohled zdá, že hovoří a píší o tom, Řekl jsem mu to tehdáž, ale nejspíše nejasně, nedovedl jsem se vyjádřiti srozumitelně a proto mi neporozuměl. Večer jsem se ubytoval na noc v okresní hospodě, kde se náhodou udála vražda předešlé noci, takže všickni o ní vyprávěli, když jsem přijel. Dva sedláci, starší již, ne opilci, přátelé, kteří se vzájemně znali, napili se čaje a chtěli se pospolu uložití k spánku v jedné komůrce. Ale jeden spatřil u druhého v poslední dny stříbrné hodinky na perlovém, žlutém řetízku, jichž před tím u něho neviděl. Tento Člověk nebyl docela žádný zloděj, naopak Čestný a dokonce také ne chudý. Leč hodinky se mu tak zalíbily, tak ho zlákaly, že konečně touze podlehl, vzal nůž a když se přítel obrátil, přistoupil k němu od zadu, namířil, pozvedl zraky k nebi, poznamenal se křížem, pronesl v duchu vřelou modlitbu: „Hospodine, odpust mi pro Krista!“ a zabil přítele rázem jako berana i vzal mu hodinky.“

Rogožin se mohl potřhati smíchy. Rozesmál se jakoby byl napaden záchvatem křečovitého smíchu. Rylo nejvýše podivným přihlížeti k takovému smíchu po nedávné mračné náladě.

„Hleď, tak to mám rád! Ne, to je nejlepší ze všeho,“ vykřikoval trhaně, popadaje sotva dech. „Jeden nevěří v Boha vůbec a druhý věří tak, že vraždí člověka po modlitbě... Ne, bratře, kníže, to se povedlo! hahaha! Ne, to jest ze všeho nejlepší!...“

„Z rána jsem šel se projít po městě,“ pokračoval kníže, když

se Rogožin poněkud umírnil, ač ještě smích křečovitě zahrával si s koutky úst, „i vidím, jak se voják úplně sešlý zevnějškem potácí opilý po dřevěném chodníku. ‚Kup, pane, stříbrný křížek, za dvouhřivenník*) jej dám, jest to stříbro !‘ Viděl jsem, že drží v ruce křížek na obnošené modré stuze, který nejspíše právě sňal s krku. Ale křížek byl skutečně olovený, což bylo zjevno na prvý pohled; byl velkého rozměru, osmikonečný, plný byzantinských ozdob. Vyňal jsem dvouhřivenník, zaplatil mu a křížek jsem si hned pověsil na krk. Z obličeje vojáka vyzírala spokojenost, že napálil hloupého milostpána a bezpochyby se ubíral křížek hned propít. Tehdáž, bratře, žil jsem pod nejmocnějším dojmem všeho toho, co se na mne v Rusku takorůzka hrnulo; dříve jsem tu nic nechápal, rostl jsem zrovna jako němý a po těch pět roků v cizině jsem jaksí fantasticky vzpomínal na Rus. Hle, kráčím a myslím si, ne, vyčkám s odsouzením tohoto prodavače Krista, Bůh ví a zná, co se skrývá v srdcích těch opilců a lidí slabých. Za hodinu se vracím do hostince a tu jsem potkal ženu s kojencem. Žena byla dosud mladá, děcko mohlo býti šestinedělní. Dítě se na ni usmálo, podle jejího pozorování poprvé od svého zrození. Hledím a ona tak zbožně se najednou pokřížovala. ‚Proč to činíš, mladoučká?‘ (Tehdáž jsem se na vše vypytał.) ‚Hleď,‘ odpoví, ‚jakou radost cítí matka, postřehne-li prvý úsměv svého děcka, právě takovou radost cítí pokaždé Bůh, uzří-li s nebe, ze se hříšník modlí k Němu z upřímného srdce,‘ To mi žena řekla těmito téměř prostými slovy a projádřila tak hlubokou, jemnou a v pravdě zbožnou myšlenku, ve které celá podstata křesťanství vystupuje rázem, to jest celý význam Boha, jako našeho rodného děcka — nejhlavnější myšlenka Kristova! Prostá žena! Ovšem, že to byla matka — a kdož ví, nebyla-li ženou onoho vojáka. Slyš, Parfene, před tím jsi se mne tázal, nuže, zde máš moji odpověď: jsoucnost náboženského citu nemá co činili se žádnými úsudky, ani s přechyby, ani s přestupky, ani s atheismem; zde jest cosi jiného a věčně bude něco jiného; zde jest něco takového, oč věčně bude

klopýtati každý atheismus; v hovoru pak bude se rovněž věčně právě tomu vyhýbati. Ale hlavní věc spočívá v tom, že to pozoruješ nejjasněji a nejrychleji na ruském srdci a tu již jest můj závěr! Jest to jedno z mých nejprvnějších přesvědčení, jež jsem vyvážil z našeho Ruska. Máme co činiti! Máme co činiti, Parfene, v našem ruském světě, věř mi! Připamatuj si, jak jsme se v Moskvě scházeli a hovořili v jisté době... Nechtěl jsem se nyní vraceti sem a zcela, zcela jinak jsem si představoval setkání š tebou! Nuž a co...! Měj se dobře, na shledanou! Kéž tě Bůh neopustí!“

Obrátil se a ubíral dolů.

„Lve Nikolajeviči,“ vzkřikl Parfen se shora, když kníže dospěl k prvému odpočívadlu v záhybu schodiště, „máš u sebe křížek koupenny od vojáka?“

„Ano, na krku.“

Kníže opětně stanul.

„Ukaž mi jej, prosím, sem!“

„Zase nové podivinství!“ Přes to však se vrátil i ukázal Parfenovi svůj křížek, nesňav ho.

„Dej mi jej,“ pronesl Rogožin.

„Proč? Snad ty ...“

Kníže se nechtěl rozloučiti s tímto křížkem.

„Chci jej nosit a svůj dám tobě.“

„Vyměnití křížky si chceš? Dovol, Parfene, když tomu tak, s radostí; pobratříme se!“

Kníže sňal svůj olovený křížek, Parfen svůj zlatý a vyměnili si je. Parfen mlčel. Kníže zpozoroval k svému zármutku, že dřívější nedůvěra, dřívější hořký, téměř jizlivý úsměv se dosud stále ještě udržoval v obličejí jeho pobralimce, nebo že se alespoň občasné objevoval.

Rogožin uchopil konečně knížete za ruku mlčky, ale jako kdyby se k něčemu nemohl odhodlati, stál chvíli, až tu náhle ho vlekl za sebou a sotva slyšitelně pronesl: „Pojďme!“ Ubírali se chodbou prvního poschodí a zazvonili u dveří protilehlých těm, ze

kterých vyšli. Otevřeno bylo jim záhy. Staříčká ženština v černém oděvu, shrbená, ovázaná šátkem se mlčky hluboce uklonila Rogožina, jenž se jí naspěch něco otázal, nezdržuje se však odpovědí, vedl knížete dále světnicemi.

Kráčeli zase temnými světnicemi, plnými starobylého nábytku s čistými, bílými povlaky, kde vládla neobyčejná, jaksi chladná čistota. Rogožin uvedl knížete bez ohlášení přímo do nevelké světnice podobající se návštěvně, rozdělené lesklým pažením z červeného dřeva, za kterým byla patrně ložnice. V koutě návštěvny u kamen seděla malá stařenka v křesle, na pohled ještě ne tuze stará, a s dosti zdravým, příjemným, okrouhlým obličejem, ale již úplně šedá a (což na prvý pohled bylo lze poznati) úplně již dětinská.

Měla černý, vlněný šat a velký, černý šátek kolem krku, na hlavě bílý, čistý čepce s černými stuhami. Nohy její odpočívaly na podnožce. Vedle ní seděla druhá. Čistounká stařena pokročilejšího věku, také ve smutku a v bílém čepci, patrně z milosti tu žijící, která mlčky pletla punčochy. Obě jistě po celou dobu mlčely. Prvá stařenka spatřivši Rogožina a knížete, usmála se na ne a několikrátě laskavě sklonila hlavu na znamení radosti.

„Matičko,“ řekl Rogožin a políbil jí ruku, „hle, můj velký přítel. Lev Nikolajevič, kníže Myškin; vyměnili jsme si kříže; v Moskvě mi byl po jistou dobu jako rodný bratr a mnoho pro mne učinil. Požehnej mu, matičko, jako kdybys žehnala rodnému synu. Počkej, stařenko, hle tak, dej sem, povedu ti ruku...“

Ale stařenka, dříve než jí Parfen mohl přispěti, pozvedla pravou ruku, sepjala tři prsty a třikrátě zbožně pokřížovala knížete. Potom ještě jednou kývla něžně a laskavě hlavou.

„Nuže, pojďme, Lve Nikolajeviči,“ pronesl Parfen, „zavedl jsem tě sem toliko pro požehnání...“

Když přišli na schodiště, dodal:

„Víš, ona ničemu nerozumí, co se hovoří a také nepochopila

mých slov, ale požehnala ti, to znamená, že si toho sama přála...
Nuž s Bohem, máme oba čas !“

A Parfen otevřel svoje dvěře.

„Dej (Se přece obejmouti na rozloučenou, podivný člověče!“
vzkřikl kníže, pohlížeje naň s jemnou výčitkou a chtěl ho obejmouti. Avšak Parfen sotva, že ruce pozdvihl, již je zase spustil. Nemohl se rozhodnouti; odvracel se od knížete, aby nemusil na něj hleděti. Nechtěl ho obejmouti.

„Neboj se! ; Ačkoliv jsem si vzal tvůj křížek, pro hodinky tě nezabiji,“ zabručel nesrozumitelně a jaksi podivně se náhle zasmál.

Ale pojednou celý jeho obličej se změnil: hrozně zbledl, rty se mu zachvěly, oči zazářily. Pozdvihl ruce, pevně objal knížete a těžce oddechuje pronesl:

„Tedy si ji vezmi, chce-li osud tomu! Jest tvojí! Ustupuji...!
Vzpomeň si na Rogožina!“

A opustiv knížete i nehledě na něho, rychle odešel do svého příbytku a zavřel za sebou dvěře.

V.

Bylo již pozdě, skoro půl třetí a kníže nezastal Jpančina doma. Zanechav tam navštívenku, rozhodl se jiti do hostince „U váhy“ vyhledat Kolju a nebude-li tam, zanechali mu lístek. „U váhy“ mu řekli, že Nikolaj Ardalionovič odešel již ráno, při odchodu však pravil, kdyby se náhodou někdo po něm ptal, aby řekli, že se vrátí snad k třetí hodině. Nevrátí-li se však do pul čtvrté, jest to znamením, že odjel vlakem do Pavlovská na daču generálové Jpančinové a bude tam nejspíše také jisti. Kníže usedl, aby na něj posečkal a při tom si poručil oběd.

Kolja nepřišel ani o půl čtvrté, ani ve čtyři hodiny. Kníže odešel a mechanicky se ubíral tam, kam ho oči vedly.

V Petrohradě bývají někdy na počátku léta překrásné světlé, teplé a tiché dny. Jako schválně den tento byl právě jedním z těchto vzácných dnu. Kníže se potuloval nějakou dobu bez cíle. S městem byl dosud málo obeznámen. Stanul někdy na křižovatkách ulic, před některými budovami, na náměstích, mostech; jednou si také zašel odpočinout k cukráři.

Někdy s velkou zvědavostí zadíval se na chodce; ale nejčastěji si nevšímal ani chodců ani kudy vlastně jde. Byl v trapném napjetí a nepokoji a zároveň cítil potřebu samoty. Chtěl býti samotěn, a oddati se tomuto trapnému napjetí úplně passivně, nehledaje ni nejmenšího východu. Pro vnitřní odpor nechtěl řešiti v duši i srdce se nahrnuvší otázky. „Což jsem snad já toho všeho vinen?“ brumlal si pro sebe téměř nevědomky.

K šesté hodině se ocitl u nádraží carskoseljské železnice. Samota brzy stala se mu nesnesitelnou; nový výbuch požárem zachvátíl jeho srdce a na okamžik ozářil jasným světlem mrak

halící duši. Vzal si lístek do Pavlovska a netrpělivě spěchal s odjezdem; ale již ho ovšem cosi pronásledovalo, a to byla skutečnost a nikoliv obrazotvornost, jak nejspíše nakloněn byl si mysliti. Sedaje už téměř do vozu, náhle odhodil právě zakoupený lístek na zem, vyšel z nádraží zmaten a v zadumání. Za nějakou chvíli potom na ulici náhle jako kdyby si byl na něco vzpomněl, jakoby náhle si byl představil cosi nejvyš zvláštního, co dávno už vzbuzovalo v něm nepokoj. Náhle však stalo se, že chytil sama sebe vědomě při jistém zaměstnání, které již dlouho trvalo, jehož však stále nepozoroval, až do tohoto okamžiku: hle již po několik hodin, snad už „U váhy“, ba už, zdá se, než tam zašel, stále nic a nic a najednou počal jakoby cosi kolem sebe hledati. A zapomene na to, třeba i na dlouho, na pul hodiny, a náhle opět nepokojem štván se ohlédne a hledá kolem.

Avšak sotva že vystihl v sobě toto chorobné a do té doby úplně neuvědomené pohnutí, tak dávno již ho ovládající, najednou mihla se před ním druhá vzpomínka neobyčejně ho zajímavější. Vzpomněl si, že v tom okamžiku, kdy zpozoroval, jak stále hledá cosi kolem sebe, stál na chodníku před výkladem jistého obchodu a velmi zvědavě si prohlížel vystavené zboží. Zachtělo se mu teď najisto se přesvědčiti, stál-li skutečně nejvýše před pěti minutami před výkladem tohoto obchodu, zdali se mu to snad pouze nezdálo, nevytvořil-li si to pouze v obrazotvornosti? Existuje skutečně onen obchod a ono zboží? Vždyť pocituje dnes opravdu zvláštní chorobnou náladu, skoro takovou, jakou mívá při prvních záchvatech své dřívější choroby. Věděl, že v době před záchvaty býval nadmíru roztržitý a často si docela pletl předměty i osoby, pohlížel-li na ně bez zvlášť napjaté pozornosti. Měl však také zvláštní příčinu, proč se mu tak tuze chtělo přesvědčiti se o tom, stál-li tehdy před obchodem. Mezi zbožím vyloženým na odív ve výkladním okně byla věc, na kterou pohlížel a již dokonce ocenil asi tak na šedesát kopéjek ve stříbře; to si pamatoval přes to, že byl roztržit a vzrušen. Neboť, existuje-li tento obchod a je-li

tato věc skutečně vyložena mezi jiným zbožím, následuje z toho, že stanul u okna vlastně jen proto, aby ji viděl! To znamená, že ta věc soustřeďovala v sobě tak mocný pro něho zájem, že upoutala jeho pozornost i v té době, kdy byl již tak hluboce rozrušen, totiž po vystoupení z nádraží. Kráčel skoro sklíčeně, hledě na pravo a srdce mu bušilo nedočkavostí. Tu jest ten obchod, konečně jej našel! Byl již na pět set kroků od něho, když mu napadlo, aby se vrátil. Hle, i ten předmět za šedesát kopejek, „ovšem, za šedesát kopejek, za více nestojí,“ potvrdil si nyní a zasmál se. Smál se však hystericky a cítil tíž. Upamatoval se nyní jasně, že právě když stál zde, před tímto oknem, náhle se obrátil, jako nedávno, když spatřil na sobe upřený zrak Rogožinuv. Přesvědčiv se takovým způsobem, že se neklamal (tím byl úplně jist už i před tím, než prodělal tuto zkoušku), nedbal již obchodu a vzdaloval se od něho co nejrychleji.

„Třeba o tom všem rozhodně co nejdříve uvažovati;“ nyní mu bylo jasno, že ani v (nádraží se mu to nezdálo, že se mu přihodilo skutečně něco, co jest jistě ve spojení se vším tím jeho dřívějším nepokojem. Avšak nějaký nepřemožitelný odpor nabyl opětně převahy; nechtěl uvažovati o ničem a neuvažoval; přemýšlel o něčem úplně jiném.

Mezi jiným přemítal o tom, že v době, kdy trpěl epilepsií byl stupeň téměř před záchvatem (arci, objevil-li se záchvat, když bděl), na kterém náhle, uprostřed bolesti, duševních mrákot a tlaku, chvílemi se mozek jaksi rozohňoval a všechny životní síly rázem s neobyčejnou prudkostí se napínaly. Vědomí života a sebevědomí se v těchto bleskem se mihnuvších okamžicích takorůzka zesateronásobnilo. Rozum a srdce ozářily se nevšedním světlem, veškerý nepokoj, rozčilení, pochybnosti se rázem zmírnily a rozplynuly v jakémsi vyšším klidu plném jasu, harmonické radosti a naděje. Ale tyto momenty, tyto záblesky byly pouze předtuchou té nekonečné vteřiny (nikdy více než vteřiny), kterou počínal sám záchvat. Tato vteřina byla arci nesnesitelná. Když

uvažoval o tomto okamžiku později, jsa už zdrav, říkával sobě často, že veškeré tyto blesky a záblesky vyššího vědomí života a sebevědomí, a patrně také i ‚vyššího žití‘, nijsou ničím než chorobou, než poruchou stavu normálního a je-li tomu tak, pak to vůbec není ‚vyšší žití‘, ale naopak nutno to řaditi ‚k nižšímu žití‘. Leč dospěl při tom přece jen k nesmírně paradoksnímu závěru: co na tom, že jest to choroba? rozhodl posléze; co na tom záleží, že jest toto napjetí nenormálně, když sám výsledek, vteřina vědomí, vzpomenuť a prozkoumaná již po uzdravení, objevuje se býti nejvyšší harmonií a krásou, a poskytuje neslýchané a netušené dosud pocity plnosti, míry, smíření a nadšeného, zbožného splnutí s nejvyšší syntésí života. — Tyto mlhavé výrazy zdály se mu samému velmi pochopitelné, byť dosud příliš slabé. O tom, že jest to skutečně ‚krása a zbožnost‘, že jest to v pravdě ‚vyšší syntese života‘ nemohl pochybovati, ano ani pochybnosti připustí ti. Vždyť v tom okamžiku neměl přece žádná vidění, jež by — jako bývá po hašiši, opiu nebo po víně — stlačovaly schopnost posudku a ničily duši, vidění nenormální, nestávající? O tom mohl správně souditi, když chorobný stav minul. Tyto momenty byly právě pouze neobyčejným úsilím sebevědomí — má-li se toto rozpoložení duše nazvati jedním slovem — sebevědomí a zároveň co nejvíce bezprostředního vědomí života. Kdyby v té vteřině, to jest v nejposlednějším okamžiku, jež si lze před záchvatem uvědomiti, byl měl kdy jasně a srozumitelně říci sobě: „Ano, za tento okamžik možno dáti i život,“ tu by arcí tento okamžik sám’ o isobě stál za celý život, . Ostatně dialektické části svého závěru ani nehájil. Jako zřejmé nástupce těchto ‚nejvyšších minut‘, spatřoval před sebou otupění, duševní mrákoty a idiotismus. Vážně, rozumí se, by se o to nepřel. Do závěru, to jest v jeho ocenění tohoto okamžiku se vloudil bezpochyby omyl, ale skutečnost pocitu ho přece jen poněkud mátl. Co v pravdě činiti se skutečností? Vždyť tomu tak přece bývalo, vždyť podařilo se mu, že sám sobě řekl v téže vteřině, že tato vteřina pro nekonečné

šťestí, jež zplna cítí snad i mohla by stati za celý život. „V takovém okamžiku,“ jak pravil onehdy Rogožin v Moskvě, za tehdejších schůzek s ním, „v takovém okamžiku počínám chápati smysl neobyčejné fráze, že nebude více žádné doby.“

„Patrně,“ dodal s úsměvem, „jest to táž vteřina, ve které nemohl vytéci epileptiku Mohamedovi převrácený džbánec vody, jež však mu úplně stačila, aby sobě prohlédl ráje Allahovy.“ Ano, v Moskvě se často scházivali s Rogožinem a nehovořivali toliko o tom. „Rogožin nedávno řekl, že jsem mu byl tehdáž bratrem; vyřkl to dnes poprvé,“ pravil si kníže v duchu.

Uvažoval o tom, když seděl na lavičce pod stromem v Letním sadě. Bylo kolem sedmé hodiny. Sad byl prázdný, mráček jakýsi zahalil na okamžik zapadající slunce. Bylo dusno, podobající se předzvěsti vzdálené bouře. V nynější jeho spekulativní náladě duševní spočíval jakýsi půvab. Vzpomínkami i rozumem utkvíval na každém vnějším předmětu a to se mu líbilo; nesmírně toužil, aby cosi zapomněl, cosi skutečného, všedního, ale při prvním rozhlédnutí se kolem sebe, poznával hned zase svou mračnou myšlenku, které by se byl tak rád shostil. Vzpomněl si, že právě hovořil při obědě s číšníkem; v trakteru o nedávné, velmi podivné vraždě, která vyvolala mnoho hluku a mnoho rozprav. Avšak sotva že si na to vzpomněl, již se s ním událo opětně cosi zvláštního. Neobyčejná, neodolatelná touha, téměř pokušení, náhle spoutaly jeho vůli. Vstal s lavičky a ubíral se ze sadu přímo na Petrohradskou Stranu.

Před tím na něvském nábřeží poprosil nějakého chodce, aby mu ukázal přes Něvu Petrohradskou Stranu. Bylo mu vyhověno; ale tehdáž tam nešel. Však v každé případnosti bylo zbytečno dnes tam jíti, věděl o tom. Adresu měl dávno, mohl snadno vyhledati dům příbuzné Lebeděva, ale věděl téměř jistě, že nezastane nikoho doma. „Jistě odjela do Pavlovska, jinak by mu byl Kolja zanechal nějakou zprávu ‚U váhy‘, jak bylo smlouveno. Ale šel-li tam nyní, stalo se tak ne proto, aby ‚jí‘ uviděl. Jiná mračná a

mučivá zvědavost ho tam lákala. Nová, nenadálá myšlenka se mu mihla hlavou ...

Byl však již i tím až příliš spokojen, že šel a věděl, kam jde; leč za minutu potom kráčel zase, takofňka nepozoruje cesty. Uvažovati dále o ‚nenadálé myšlence‘ se mu ihned hrozně zprotivilo, ba bylo skoro nemožno. S trapným napjetím všech sil duševních snažil se pozorovati vše, cokoliv zasáhl zrakem; díval se na Něvu i na nebe. Promluvil také s malým děckem, jež potkal. Snad také jeho epileptický stav více a více se sesiloval.

Bouře, jak se zdálo, se skutečně přibližovala, byt zvolna. Vzdálené hromobití se již ozývalo. Dědalo se nesmírně dusno...

V myšlenkách se mu ustavičně, aniž věděl proč, objevoval — jako se někdy vtírá neodpudivelný a do omrzení hloupý motiv hudební — synovec Lebeděva, kterého před tím viděl. Zvláštní bylo to, že si jej stále připomínal v osobě onoho vraha, o němž se Lebeděv zmínil tenkrát, když synovce představoval. Mnoho četl a slyšel o podobných věcech od té doby, co přijel do Ruska; stále vše to sledoval. A o tom vrahu četl ještě před kratičkou dobou. Ba nedávno za rozmluvy s číšníkem se snad až příliš zajímal o tuto vraždu Žemarinových. Číšník s ním souhlasil. : Vzpomněl si na to. Připamatoval si také číšníka, nebyl to hloupý hoch, byl solidní a opatrný, ale „ostatně, Bůh ví, jaký jest. Těžko v nové zemi nový lid rozpoznati.“ V ruskou duši ostatně počal věřiti vášnivě. Ó, mnoho, mnoho pro něj zcela nového bylo mu snést za těch šest měsíců, mnoho netušeného, neslýchaného a neočekávaného. Hle, dlouho se již stýkal s Rogožinem, blízké, ‚bratrské‘ styky spolu měli — a zná snad Rogožina?

A kromě toho jaký zde bývá někdy chaos, jaká směsice, jaký nelad! A jak přece jen hnusný, lhostejný puchýř jest ten synovec Lebeděvův! Než, ostatně, co si to myslím? (pokračoval kníže ve snění.) Což zavraždil on těch šest bytostí, těch šest lidí? Nějak si vše pletu... jak je to zvláštní! A hlava mi jde kolem... A jak sympathickou, jak milou tvář má starší dcera Lebeděvova, totiž ta,

která držela děcko, jaký nevinný, téměř dětský výraz a také skoro dětský smích! Zvláštní, že téměř zapomněl tuto tvář a teprve nyní si na ni vzpomněl. Lebeděv, jenž na ně dupe, je patrně všechny zbožňuje. Avšak co ze všeho jest nejjistější, jako že dvakrát dvě jsou čtyři, jest to, že Lebeděv zbožňuje i svého synovce !

A vlastně, proč je tak důkladně posuzuje, když se teprve dnes před nimi objevil, kterak může pronášeti takové posudky? Hle, ten Lebeděv mu dal dnes hádanku: nuže, nadál se takového Lebeděva? Znal snad takového Lebeděva dříve ? Lebeděv a Dubarryová ... Hospodine ! Ostatně, dopustí-li se Rogožin vraždy, neučiní toho alespoň v tak bezpříkladném zmatku. Nebude toho chaosu. Podle nákresu objednaný nástroj a šest lidí padlo v po třeštění! Má-li pak Rogožin podle výkresu objednaný nástroj... má... ale, což snad jest jisto, že Rogožin bude vraždit?! zachvěl se kníže náhle. „Není-li to ode mne zločin a nízkost, tak přímo cynicky otevřeně předpokládati něco podobného?“ vzkřikl kníže a ruměncem studu rázem zbarvil jeho tváře. Ustrnul, stál jako přikován na cestě. Mžikem si připamatoval, co bylo před tím: Pavlovské nádraží, Nikolajevské nádraží, otázku o zraku Rogožinu vyslovenou do očí, Rogožinův kříž, který má nyní na krku, požehnání jeho matky, ku které ho sám Rogožin přivedl, poslední zimničné jeho objetí, poslední zřeknutí se Rogožinovo nedávno na schodišti a — po všem tom i jak chytil sama sebe při ustavičném hledání čehosi kolem sebe, onen obchod a onen předmět... jaká to sprostota ! A po všem tom jde nyní za ‚zvláštním cílem‘, se zvláštní ‚nenadálou myšlenkou‘! Zoufalství a muka zachvátily celou jeho duši. Kníže se chtěl bezodkladně vrátiti do svého hostince; ba obrátil se dokonce a šel; ale za okamžik stanul, rozmyslil se a ubíral se dřívější cestou dále.

Ano, byl již na Petrohradské Straně, blízko domu; vždyť lam teď nejde za dřívějším účelem, vždyť nejde tam se ‚zvláštní myšlenkou‘. A kterak to mohlo býti! Ano, jeho choroba se vrací, o tom nelze pochybovati; možná, že se dnes jistě dostaví záchvat!

Za tou příčinou se objevil i tento mrak, za tou příčinou namanula se i ‚myšlenka‘. Mrak jest nyní rozptýlen, démon zapuzen, pochybností není více, v jeho srdci sídlí radost. A — tak dávno jí neviděl! Musí ji spatřiti a... ano, přál by si setkali se nyní s Rogožinem, vzal by bo za ruku a šli by pospolu... Jeho srdce jest čisté, což jest snad Rogožinu sokem? Zítřa, půjde a řekne sám Rogožinu, že ji viděl, vždyť letěl sem, jak nedávno řekl Rogožin, jenom proto, aby ji viděl! Snad ji zastane doma, vždyť není jisto, že jest v Pavlovska.

Ano, nutno, aby se vše nyní vyjasnilo, aby druh druhu četl jasně ze zraků a nebylo více toho ponurého a vášnivého odříkání, jako nedávno odříkal se Rogožin a nechť se vše děje svobodně a... na denním světle! Ca není Rogožin schopen jednati otevřeně? Říká, že ji miluje jinak, že necítí „nijaké takové lítosti“. Pravda, že dodal potom: „tvá lítost jest možná ještě větší, než moje láska,“ ale on se tváří horší. Hm!... Rogožin nad knihou — což to není projevem lítosti, není to počátkem lítoslí? Nedokazuje již to, když vůbec má knihu, že přiznává úplně svůj poměr k ní? A jeho nedávné vypravování? Ne, toť je více než pouhá vášeň. Či snad její obličej vzbuzuje toliko vášeň? A může-li pak tento obličej nyní vůbec vzbuzovati vášeň? Vzbuzuje soustrast, uchvacuje celou duši a... žhavá, trapná vzpomínka se prodrala náhle k srdci knížete.

Ano trapná. Připamatoval si nedávná muka, kdy poprvé počal u ní pozorovali příznaky choromyslnosti. Tehdáž byl téměř zoufalým. Kterak ji mohl opustiti, když uprchla od něho k Rogožinu! Měl za ní sám přijeli a ne čekali na zprávy! Avšak... nezpozoroval Rogožin na ní dosud žádných známek choromyslnosti ? Hm ... Rogožin spatřuje ve všem jiné příčiny, všecko vysvětluje si vášní. A jak nesmyslně je žárlivý! Co zamýšlel svým dnešním návrhem? (Kníže se náhle zarděl a cosi jakoby se hnulo v jeho srdci.)

Leč k čemu si toho připomínati ? Oba jednáme zde

nesmyslně. Vždyť aby on, kníže, miloval vášnivě tuto ženu, jest skoro nemyslitelno, bylo by to téměř nelidské a ukrutné. Ano, ano. Ne, Rogožin se činí horším než jest, on má velké srdce, jež dovede trpěti i cítit soustrast! Až sezná celou pravdu, až se přesvědčí, jak ubohou bytostí jest tato zhanobená, pološílená dívka — zdaž neodpustí jí vše dřívější, veškerá muka? Nestane-li se jejím sluhou, bratrem, přítelem a prozřetelností? Soustrast zbystrí jeho smysly a poučí ho. Soustrast jest nejpodstatnějším a snad jediným zákonem celého žití lidského.

Ó, jak cítí se teď nečestný a neodpustitelně vinný vůči Rogožinovi! Ne, ruská duše není soumrak, ale on sám má soumrak v duši, mohl-li sobě představit takovou hrůzu. Za několik vřelých a srdečných slov v Moskvě, Rogožin už jej nazývá bratrem a on ... Ale to jest choroba a blouznění! To se vše vyjasní!.. . S jakým mrakem v duši vyjádřil se právě Rogožin, že pozbývá víry! Tento Člověk jistě nesmírně trpí. Řekl, že se rád dívá na ten obraz, však nikoliv, ne rád, ale že cítí nutnost toho. Rogožin není pouze vášnivá duše, jest také bojovník, jenž chce silou nazpět dobýti ztracené své víry. Potřebuje víry jako soli... Ano, musí v něco věřit! Af v cokoliv, ať v cokoliv! Leč jak zvláštní jest ten obraz Holbeinův... Aj, tu jest už ona ulice! Zde musí býti také dům, ano, číslo šestnácté, „dům kolležské¹ sekretářové Filisové“. Zde! Kníže zazvonil a tázal se po Nastasii Filipovně.

Hospodyně domu sama mu odvětila, že Nastasie Filipovna odjela hned ráno do Pavlovská k Darji Aleksějevně a „může se také státi, že tam zůstane po několik dní.“ Filisová byla malá, bystrozraká žena s ostrými tahy v obličejí, čtyřicátnice, chytráckého a dotěrného pohledu. Na otázku po jménu, na otázku vyslovenou úmyslně s odstínem tajemnosti, nechtěl kníže s počátku odpověděti, ale ihned se rozmyslil a naléhavě prosil,

1. Kolležský sekretář jest sekretář sborového soudu.

aby oznámila Nastasii Filipovně jeho jméno. Filisová přijala tuto naléhavou prosbu s velkou pozorností a s tváří neobyčejně tajemnůstkářskou, kterou patrně chtěla naznačiti, „nebojte se, porozuměla jsem!“ Jméno knížete učinilo na ni velmi silný dojem. Kníže se na ni podíval roztržitě, obrátil se a kráčel nazpět do svého hostince. Ale nevyšel již s tím výrazem v tváři, se kterým zazvonil u Filisové. Udála se s ním zase, a jakoby v okamžiku, neobyčejná změna. Kráčel zase bledý, slabý, trpící a rozrušený; kolena se mu chvěla, smutný a zoufalý úsměv hrál na jeho zsinalých rtech : ‚nenadálá myšlenka‘ se náhle potvrdila a uskutečnila — opětně věřil svému démonu.

Ale potvrdila-li se? Ale uskutečnila-li se? Proč se zase tak chvějí, co znamená tento chladný pot, tento mrak a chlad v duši? Proto, že právě opět uzřel ony zraky? Leč, vždyť šel z Letního sadu jedině proto, aby je spatřil! V tom spočívala jeho ‚nenadálá myšlenka‘. Přál si usilovně uzříti tyto ‚zraky‘, aby na jisto se přesvědčil, že se s nimi setká rozhodně tam, u tohoto domu. Bylo to jeho horečné přání, proč jest tedy nyní tak stísněn a překvapen, že je skutečně právě zase uviděl ? Což toho neočekával! Ano, byly to tytéž zraky, (že tytéž, o tom více nebylo žádné pochybnosti,) jež ráno na něj zajiskřily z davu, když vystupoval z vozu na Nikolajevském nádraží; tytéž, (úplně tytéž,) jichž pohled cítil brzy potom za. svými zády, když sedal na židli u Rogožina. Rogožin se tehdy podřekl; tázal se zkřiviv obličej k ledovému úsměvu: „Cí to byly tedy oči?“ Ještě na nádraží Carskoseljském, když usedal do vozu, aby jel k Aglaji a spatřil náhle opětně tyto zraky, již po třetí téhož dne, zachtělo se knížeti zajíti k Rogožinovi a říci mu do očí, „Cí to byly zraky“. Ale vyběhl z nádraží a procítl až před obchodem nožířským. V tom, kdy tam stál a oceňoval jeden předmět s parohovou rukojetí na šedesát kopejek, podivný a hrozný démon se k němu přidružil na dobro a nechtěl ho více opustiti. Tento démon mu našeptal v Letním sadě, když seděl v zamyšlení pod lipou, že Rogožin, uznal-li už za potřebné stopovali

ho od samého rána a slíditi po každém jeho kroku: až sezná, že nejede do Pavlovská (což arci bylo pro Rogožina osudnou zprávou), půjde rozhodně tam k tomu domu na Petrohradské Straně a bude tam jistě číhati na něj, knížete, jelikož mu dal on, kníže, teprv dnes ráno čestné slovo, „že jí neuvidí,“ a „že z té příčiny nepříjel do Petrohradu.“ A hle, kníže horečně míří k onomu domu a jaký tedy div, že tam skutečně nalézá Rogožina? Spatřil toliko nešťastného člověka, jehož duševní nálada jest mračná, ale úplně pochopitelná. A tento nešťastný člověk se nyní více neskrýval. Ano, před tím to z neznámé příčiny popřel a lhal, ale již v Carskoseljském nádraží se takorčaka neskrýval. Spíše on, kníže se skrýval a ne Rogožin. A nyní u domu, stál na druhé straně ulice ve vzdálenosti padesáti kroků, na protější chodníku; ruce složil křížem a čekal. Zde již bylo jej úplně viděti a zdálo se, že se úmyslně postavil tak, aby ho bylo viděti. Stál zde jako žalobce, jako soudce a ne jako... A ne... jako kdo?

A proč on, kníže, nepřistoupil tedy nyní sám k němu, ale obrátil se od něho, jako kdyby byl ničeho nepozoroval, ačkoliv se jejich zraky střetly? (Ano, jejich oči se setkaly a jeden pohlédl na druhého.) Vždyť ho chtěl před chvílí vzít za ruku a jíti s ním sem pospolu! Vždyť chtěl přece sám k němu dojiti a říci mu, že byl u ní? Vždyť sám se odřekl svého démona, když se ubíral sem, ještě na polovině cesty, když náhlá radost naplnila jeho duši? Ci bylo v pravdě cosi takového v Rogožinu, to jest v celém dnešním obraze tohoto člověka, v spojitosti jeho slov, pohybů, skutků, náhledů, co mohlo opodstatnit? hrůznou předtuchu knížete a pobuřující šepot jeho démona? Něco takového, co jest patrné samo sebou, ale co těžko je analysovat a vysloviti, co nemožno omlouvatí dostačitelnými příčinami, avšak co přece účinkuje přes veškerou těžkost a nemožnost a působí úplný, účelný a nevyhladitelný dojem, přecházející bezděčně v dokonalé přesvědčení?

Přesvědčení — o čem? (Ó, jak mučila knížete příšernost a nízkost tohoto přesvědčení, této nízké předtuchy a jak sám sebe

obviňoval!) Řekni, o čem, troufáš-li si? hovořil ustavičně pro sebe vyčítavě a vyzývavě, formuluj, osměl se vyjádřit celou svou myšlenku jasně, přesně, bez váhání! Ó, jsem nečestný, opakoval si mrze se sám na sebe a s uzarděním ve tváři, — jakýma očima budu nyní pohlíželi celý svůj život, na tohoto člověka! Ó, jaký to den! Ó, Bože, jaká to motanice! Byl okamžik na této dlouhé a trapné cestě z Petrohradské Strany, kdy náhle zmocnila se knížete neodolatelná touha odebrati se hned k Rogožinovi, posečkati na něj, obejmouti ho se studem, v slzách vše mu svěřiti a rázem vše ukončili. Avšak... stál již před svým hostincem... Jak se mu před chvílí nelíbil tento hostinec, tyto chodby, celý dum; jeho pokojík se mu nelíbil hned na poprvé; během tohoto dne si několikrát s odporem připamatoval, že se musí navrátit ti sem ...

„Ale, co jest to, že jako chorá žena věřím dnes každé předtuše?“ tázal se v duchu, když s dráždivým úsměškem na rtech stanul ve vratech domu. Jistou dnešní událost zvlášť si představil v tom okamžiku, ale představil si ji „chladně“, „za plné rozvahy“ a bez „motanice“. Náhle si připamatoval nůž, jež nedávno viděl na stole Rogožinově. „Ale proč by Rogožin nemohl mít na stole nožů tolik, kolik se jemu zachce?“ Náhle sám sobě se podivil a zároveň se překvapeně zarazil, představiv si najednou, jak sám nedávno stanul u nožířského výkladu. „Ale jaká tu konečně může býti spojitost...“ vzkřikl, ale nedokončil. Nový, nesnesitelný výbuch studu, téměř zoufalství přimrazil ho na místě před samým krokem do vrat. Stanul na minutku. Tak se děje někdy lidem: nesnesitelné, nenadálé vzpomínky, zvláště provázené studem, obyčejně stavívají na minutku jejich kroky. „Ano, jsem člověk bez srdce a sketa!“ opakoval si zamračeně a nervosně se hnul ku předu, ale stanul opětně ..

V tomto průjezdu i beztoho temném, bylo v tomto okamžiku velmi temno. Bouřenosný mrak, jenž zatím se přihnál, pohltil večerní světlo a v tom co kníže přicházel k domu, spustil se déšť. V tom okamžiku, když kníže po minutové zastávce nervosně se

hnul, byl na počátku průjezdu u samého vchodu z ulice. A náhle v pozadí průjezdu, v pološeru, u samého schodiště spatřil nějakého muže. Člověk onen jako kdyby zde na něco číhal, však rychle proklouzl a zmizel.

Kníže nemohl tohoto člověka viděti jasně a nikterak by nebyl mohl říci určitě, kdo to byl. K tomu ještě co lidí mohlo tudy projíti! Byl tu hostinec a lidé stále přicházeli a běhali do chodeb a zpět. Ale kníže najednou vycítil nejuplněnější a neomylnou jistotu, že tohoto člověka poznal a že tento člověk jest rozhodně Rogožin. Okamžik potom pustil se kníže za ním na schody. Srdce mu zmíralo. „Hned bude vše rozhodnuto,“ řekl si v duchu s podivným přesvědčením.

Schody, po nichž kníže vyběhl z průjezdu, vedly na chodbu prvního a druhého poschodí, odkud se vcházelo do hostinských pokojíků. Schody, jako ve všech starých domech, byly kamenné a vinuly se kol tlustého, kamenného pilíře. Schodiště bylo úzké. Na prvním odpočívadle v pilíři schodiště byla dutina jako výklenek, nemající více než na krok šířky a sotva půl kroku hloubky, přes to však mohl se tam člověk umístiti. Jakkoliv bylo temno, přece kníže, když dospěl k odpočívadlu, hned rozpoznal, že se ve výklenku z nějaké příčiny skrývá člověk. Kníže náhle by byl rád prošel kolem a nepohlédl na pravo. Učinil již krok ku předu, ale nemoha se přemoci, ohlédl se.

Dva zraky, tytéž jako dříve, setkaly se náhle s jeho zraky. Člověk skrývající se ve výklenku také už vykročil ven. Vteřinu stáli si oba naproti, téměř těsně u sebe. Náhle ho kníže uchopil za rameno a obrátil do zadu, k schodišti, blíž k světlu: chtěl spatřiti obličej zřetelněji. Rogožinovi zajiskřily zraky a zběsilý úsměšek znetvořil jeho obličej. Jeho pravá ruka se povznesla a v ní se cosi zablýstělo. Kníže nepomýšlel na to ji zadrželi. Vzpomněl si toliko, že nejspíše vykřikl:

„Parfene, nevěřím ..“

Potom, jako kdyby se bylo něco před ním rozevřelo :

neobyčejné vnitřní světlo ozářilo jeho duši. Tento okamžik potrvál snad půl vteřiny, ale on si zapamatoval jasně a zřetelně začátek, první zvuk svého strašného výkřiku, jenž se mu vyrval z prsou bezděčně a jež žádnou mocí nemohl potlačit. Potom vědomí jeho mžikem haslo a nastala čirá tma....

Dostavil se záchvat epilepsie, neobjevivší se již velmi dávno. Jest známo, že záchvaty epileptické, zvláště sama padoucnice, objevují se rázem. V tom okamžení znetvořuje se náhle obličej, zvláště zrak. Křeče a trhání ovládnou celým tělem i veškerými tahy obličej. Strašný, nevylicitelný, s ničím nesrovnatelný skřek se vyrve z prsou a tímto skřekem, jakoby mizelo všecko lidské a nikterak není možno, nebo alespoň jest to velmi těžko, aby pozorovatel si představil, aby připustil, že to křičí tento člověk. Ba každému se dokonce zdá, že to křičí někdo jiný, někdo ukrytý v nitru tohoto člověka. Mnozí alespoň tak vysvětlovali svůj dojem, mnohého naplňuje pohled na člověka stíženého padoucnicí rozhodnou a nesnesitelnou hrůzou, mající v sobě až cosi mystického. Možno se domyslit, že takový dojem nenadálé hrůzy provázený všemi ostatními, děsnými zjevy téhož okamžiku náhle přimrazil Rogožina k místu a tím spasil knížete před nevyhnutelným dopadnutím namířeného nože. Potom ještě, než uhořel, že to jest záchvat a spatřiv, že kníže zavrával a náhle upadl naznak přímo se schodů a padaje narazil týlem o kamenný stupeň, prchal Rogožin střemhlav dolů, vyhnul se ležícímu tělu a téměř bez sebe vyběhl z hostince.

Následkem křečí, házení a trhání svezlo se tělo chorého po stupních, jichž bylo přesně patnáct, až na konec schodiště. Velmi záhy, netrvalo to ani pět minut, zpozorovali ležícího a shromáždil se dav. Celá louže krve kolem hlavy vzbudila pochybnost, zdali si tento člověk rozbil hlavu sám, anebo byl-li tu spáchán ‚zločin‘? Avšak záhy někteří rozpoznali padoucnici, jeden z pokojských poznal v knížeti dnešního nájemníka. Bouře se konečně šťastnou náhodou uklidnila.

Kolja Ivolgin, jenž slíbil, že bude ve čtyři hodiny „U váhy“, jel však místo toho do Pavlovská, z jisté nenadále příčiny odřekl pohoštění u generálové Japončínové a, vrátil se do Petrohradu. Pospíšil do hostince „U váhy“, kde se objevil kolem sedmé hodiny večerní. Seznav ze zůstaveného lístku, že kníže jest v městě, spěchal za ním podle udané adresy. Byv zpraven v hostinci, že kníže odešel, odebral se dolů do jídelny očekávat knížete, pil čaj a naslouchal zvukům orchestrionu. Náhodou zaslechnuv hovor o záchvatu, kterým byl kdosi stížen, spěchal na místo, puzen patrnou předtuchou a poznal knížete. Okamžitě zařízeno vše nutné. Kníže byl přenesen do svého pokoje; ačkoliv nabyl vědomí, trvalo to přece jen dlouho, než se úplně vzpamatoval. Doktor přivolaný, aby ohledal ránu na hlavě, nařídil studený obklad a prohlásil, že z rány nehrozí ni nejmenší nebezpečí. Potom, když se kníže během hodiny vzpamatoval a dosti dobře rozpoznal okolí, převezl ho Kolja kočárem z hostince k Lebeděvu. Lebeděv přijal nemocného neobyčejně vřele a s poklonami. Pro něho také uspíšil přesídlení na daču: třetího dne všickni byli již v Pavlovsku.

VI.

Dača Lebeděvova nebyla velká, ale pohodlná, ba také hezká. Část určená pro nájemníky byla zvlášt vyzdobená. Na dosti prostorné terrase při vchodu z ulice do světnic bylo postaveno několik pomerančovníků, citronníků a jasmínů ve velkých, zeleně natřených dřevěných kadečkách, což poskytovalo podle mínění Lebeděva pohled nanejvýš okouzlující. Několik těchto stromků obdržel při zakoupení dači a nesmírně překvapen efektem, který činily na terrase, rozhodl se, povděčen náhodě, přikoupiti v dražbě doplněk. Když byly veškeré stromky na daču přivezeny, tu několikrát za den běhal po stupních terrasy na ulici, aby se odtud pokochal pohledem na svůj majetek, pokaždé v myšlenkách stupňuje obnos nájemného, jež chtěl obdržeti od příštího nájemníka na dače. Sosláblému, rozteskněnému a tělesně rozrušenému knížeti se dača velmi zalíbila. V den přesídlení do Pavlovská, to jest třetího dne po záchvatu, měl ostatně kníže vzezení člověka téměř zdravého, ačkoliv uvnitř cítil, že dosud není vše v pořádku. Měl rád každého, koho viděl kolem sebe v těchto třech dnech, měl rád Kolju, jenž se od něho skoro nevzdaloval, měl rád celou rodinu Lebeděva (bez synovce, jenž někam zmizel), měl rád i Lebeděva a dokonce s radostí již ve městě přijal návštěvu generála Ivolgina. Téhož dne, kdy se přestěhoval, stalo se to k večeru, shromáždilo se kolem něho na terrase mnoho lidí. Nejdříve přišel Gaňa, kterého kníže sotva poznal — tak se mezi tím časem změnil a zhubl. Za ním objevila se Varja a Pticyň, také pavlovští dačníci. Generál Ivolgin bydlil u Lebeděva téměř ustavičně a zdá se, že s ním docela i přesídlil. Lebeděv nechtěl ho pustiti ku knížeti a zdržoval jej u sebe; jednal s ním přátelsky,

patrně byli spolu již dávno seznámeni. Kníže zpozoroval, že během těchto tří dní mívali spolu dlouhé rozhovory, nezřídka křičeli a se přeli, a to jak se zdálo, dokonce o učené předměty, což patrně působilo Lebeděvu radost. Bylo možno si domyslit, že mu byl generál dokonce nutným. Avšak tutéž opatrnost, kterou projevoval Lebeděv vzhledem ke generálovi, rozšířil také na svoji rodinu hned od toho okamžiku, jak přijeli na daču. Pod pláštíkem, že by znepokojovali knížete, nedovoľoval k němu nikoho, dupal, láteřil a odháněl dcery, nevyjímajíc ani Věry s děckem, při prvním podezření, že jdou na terrasu, kde se nalézal kníže, a nic nedbal na veškeré prosby knížete, aby nikoho neodháněl.

„Předně nebude tu nijaké úcty, když se jim vše dovolí a za druhém se to pro ně dokonce nesluší...“ vysvětľoval konečně na přímou otázku knížete.

„Ale proč?“ přemľouval ho kníže. „Tou opatrností a pozorností mne skutečně jenom mučíte. Mně jest samotnému nudno, řekl jsem vám to několikrát a sám mi tím ustavičným máváním rukou a chozením po špičkách působíte jenom větší stesk.“

Kníže narážel na to, že Lebeděv, ačkoliv odháněl všechny domácí, aby dopřáli nemocnému nutného klidu, sám přicházival po celé tři dny každé chvíle a pokaždé z počátku pootevřel dvěře, prostrčil hlavu, rozhlížel se po světnici, zrovna jako kdyby se chtěl přesvědčiti, zdali nemocný neutekl a jest zde, a pak úkradkem, tichým krokem se přiblížil ku křeslu tak, že někdy nenadále až polekal svého nájemníka. Ustavičně se ho dotazoval, potřebuje-li něčeho a když mu kníže vytýkal posléze, že sám mu nedopřeje klidu, poslušně a beze slova se obracel, odcházal po špičkách ku dveřím a mezi chůzí ustavičně mával rukama jako na znamení, že on jen tak, že nepromluví ani slova, že hle již odchází a nepřijde, ale za deset minut, nebo alespoň za čtvrt hodiny se objevil zase ve dveřích. • .

Kolja, jenž měl ku knížeti vstup volný, vzbuzoval tím u Lebeděva nejhlubší rozhořčení, ba dokonce urážlivou nevoli. Kolja zpozoroval, že Lebeděv prostojí půl hodiny u dveří a naslouchává, co s knížetem si vypravují, a řekl to také knížeti.

„Vy jste isi mne zrovna přisvojil, že mne držíte pod zámkem,“ protestoval kníže. „Alespoň na dače chci, aby to bylo jinak a buďte jist, že budu přijímati návštěvy, koho si budu přát a že budu choditi, kam se mi zachce.“

„Bez nejmenších pochybností,“ zamával Lebeděv rukama.

Kníže ho změřil od hlavy k patě.

„A co, Lukjane Timofejeviči, přivezl jste skříňku s příhrádkami, která visela nad vaší postelí v hlavách?“

„Ne, nepřivezl.“

„Skutečně jste ji tam zanechal?“

„Nebylo možno ji vzíti, bylo by třeba vylomí ti ji ze stěny. Jest pevná, pevná...“

„Ale snad máte takovou i zde?“

„Ještě lepší, dokonce lepší, koupil jsem ji s dačí.“

„A — a... Koho jste to nedávno ke mně nepustil? Před hodinou!“

„To... to byl generál. Opravdu jsem ho nepustil, nehodí se to. Kníže, já si toho člověka vážím velmi... jest to... jest to veliký člověk, nevěříte? Nuž... hle., uvidíte ! Ale přes to, nejsvětější kníže, lépe kdybyste nepřijímal jeho návštěv.“

„Ale dovolte otázku, proč? A proč, Lebeděve, stojíte nyní na špičkách a přicházíte ke mně, jako kdybyste mi chtěl říci do ucha nějakou tajnost?“

„Cítím svou maličkost, nepatrnost,“ nenadále odpověděl Lebeděv a s citem se bil v prsa.

„Nebude generál pro vás příliš pohostinský?“

„Příliš pohostinský?“

„Pohostinský, prosím. Předně se chystá u mne již na dobro se usaditi; nu, budiž, ale jest tak hazardní, že se hned škrábe do

příbuzenství. Několikrát jsme spolu již zkoumali rodokmen, objevilo se, že jsme švakři. Vy jste také jemu po matce synovcem, jak mi včera vykládal. Jste-li jeho synovcem, musili bychom býti i my s vámi, nejsvětější kníže, ve svazku pokrevenském. To není ovšem nic, než malá slabost, ale současně tvrdil, že po celý život svůj, hned jak stal se praporščíkem, až do jedenáctého června minulého roku, každého dne méně než dvě stě osob u něho za stůl nesedalo. Došlo k tomu, že se po patnáct hodin ani nevstávalo od stolu, obědvalo, večerelo se a hned se pil čaj a to každého dne po třicet let bez nejmenšího přerušení, takže sotva bylo kdy vyměnit příbory. Jeden vstane, odejde, druhý přijde, ale o úředních svátcích a o svátcích v cárské rodině sedávalo až tři sta osob za stolem. V den tisícileté oslavy založení Ruska napočítal až sedm set hostí. Toť přece vášeň, takové zprávy jsou, prosím, špatným příznakem. Pouhé návštěvy takových pohostinských lidí přijímali, jest hrozné a tak jsem si pomyslíl: nebude-li pro nás příliš pohostinský?“

„Zdá se mi však, že jste spolu velmi dobře?“

„Jako bratři, přijímám to za žert; nechat jsme švakry, tím větší čest pro mne. Vidím v něm i přes těch dvě stě osob a přes tu tisíciletou oslavu Ruska člověka pozoruhodného. Mluvím upřímně, prosím. Pravil jste právě cosi o tajnostech, že se k vám přibližují a zrovna jako kdybych vám rád nějakou tajnost světil. A mám skutečně — je to zvláštní — jakési tajemství: jistá osoba mně právě dala věděti, že by si přála tajně se s vámi setkali.“

„K čemu tajně? To ne. Zajdu k ní sám, třeba dnes.“

„To ne, to ne!“ zamával rukou Lebeděv, „ona se neobává toho, čeho se domníváte. Mimochodem: ten vyvrhel se každého dne přichází tázat po vašem zdraví, víte o tom?“

„Jaksi často jej nazýváte vyvrhelem, jest mi to velmi podezřelé.“

„Nemůžete míti žádného podezření, žádného,“ odmítal Lebeděv domněnku co nejrychleji, „chtěl jsem toliko vysvětliti,

že známá osoba se neobává jeho, ale někoho zcela jiného, úplně jiného ...“

„Ale koho, mluvte rychleji,“ dotazoval se kníže netrpělivě, pohlížeje na tajemnůstkářské grimasy Lebeděvy.

„V tom spočívá tajemství.“

A Lebeděv se usmál.

„Čí tajemství?“

„Vaše tajemství. Zakázal jste mi sám, nejsvětější kníže, hovořili o tom před vámi...“ zabrumlal Lebeděv a. spokojen tím, že probudil zvědavost posluchačovu až k chorobné netrpělivosti, pronesl náhle, „obává se Aglaji Ivánovny.“

Kníže se zamračil a na chvílku zamlčel, a pak náhle řekl:

„Ej, při Bohu, Lebeděve, opustím vaši daču. — Kde jest Gavrila Ardalionovič a Pticynovi? U vás? Také jste je odlákal k vám?“

„Jdou! Jdou! prosím. Také generál jde jim v patách. Veškeré dveře otevru i dcery sezvu, všechno, všechno, každého hned, hned,“ zašeptal ustrašeně Lebeděv, mávaje rukama; a běhaje od jedněch dveří k druhým. V tom se objevil Kolja na terrase, přišed vchodem z ulice i prohlásil, že za ním jdou hosté, Lizaveta Prokofjevna s třemi dcerami.

„Mám předpustiti Pticynovy a Gavrila Ardalionoviče? Mám předpustiti generála nebo ne?“ přiskočil Lebeděv, překvapen touto zprávou.

„Proč ne, každého, jenž si toho přeje. Ujišťuji vás, Lebeděve, že jste jaksi nesprávně pojal mé poměry od prvopočátku; ustavičně jaksi chybuje. Nemám žádné příčiny se tajiti nebo skrývati před někým,“ usmál se kníže.

Lebeděv, pohlížeje na něj, pokládal za povinnost také se usmáti. Lebeděv byl přes nevšední vzrušení také, jak bylo patrné, nevšedně spokojen.

Zpráva sdělená Koljou byla správná; předešel Jevančinovy dámy toliko o několik kroků, aby je ohlásil, takže přicházeli hosté

s obou stran, s terrasy Jepančinovy a ze světlic manželé Pticynovi, Gaňa a generál Ivolgin.

U Jepančinových se dozvěděli o nemoci knížete a že jest v Pavlovská právě teď od Kolji; až do té chvíle byla generálová v těžkých pochybnostech. Generál již předpředevčírem pověděl rodině o navštívence knížete a tento lístek vzbudil v Lizavetě Prokofjevně přesvědčení, že kníže přibude za navštívenkou do Pavlovská sám bez meškání, aby je navštívil. Nadarmo slečny tvrdily, že člověk, jenž nepsal po půl roku, nebude asi ani nyní tak tuze spěchatí, že má v Petrohradě i bez nich mnoho starostí — kdo může znáti jeho záležitosti? Generálová se pro tyto poznámky rozhodně hněvala a byla odhodlána vsaditi se, že se kníže objeví alespoň druhého dne „ač to bude již také pozdě“. Druhého dne čekala celé dopoledne, očekávali ho k obědu, k večeru a když již úplně se smrklo, Lizaveta Prokofjevna se rozzlobila na vše a pohádala se se všemi, ovšem, že při tom ani slovem nebylo vzpomenuto knížete, jakožto příčiny hádky.

Také třetího dne se nikdo o něm nezmínil ani jediným slovem.

Když Aglaji z nenadání při obědě vyklouzlo z úst, že se maman zlobí proto, že kníže nejede a generál hned na to odvětil, že „on za to nemůže“, tu Lizaveta Prokofjevna vstala od stolu a ve hněvu odešla. Konečně se k večeru objevil Kolja přinášeje veškeré zprávy a popis toho, co sběhlo se s knížetem, pokud o tom věděl. Na konec konců Lizaveta Prokofjevna slavila vítězství, ale Koljovi se přes vše dostalo důkladné výtky:

„To se zde po celé dny vrtí, zbaviti se ho nemožno a tuhle kdyby byl jenom poslal vzkaz, neuznal-li za dobré přijeti sám!“ Kolja se chtěl již pro slova „zbaviti se ho nemožno“ rozhněvati, odložil však hněv na podruhé a kdyby slova ona tak příliš nebyla urážlivá, byl by je třeba i odpustil, jak se mu zalíbilo rozčilení a pohnutí Lizavety Prokofjevny při zprávě o nemoci knížete. Dlouho stála na tom, že jest nevyhnutelně nutno, aby vypraven byl

schválně posel do Petrohradu, aby vyzval nějakou lékařskou celebritu prvního řádu a přijel s ní prvním vlakem. Ale dcery jí to vymluvily, ostatně nechtěly opustit matku, která se připravovala navštívit nemocného.

„Jest na smrtelném loži,“ hovořila starostlivě Lizaveta Prokoljevna, „a my budeme zde snad ještě se ohlížeti na etiketu! Jest přítelem našeho domu, nebo není?“

„Avšak tam, kde se po nás neptají, nemáme se vtírat,“ podotkla Aglaja.

„Nuže nejdí tedy a učiníš dobře. Jevgenij Pavlyč přijede a neměl by jej kdo přijati.“

Po těchto slovech se Aglaja, rozumí se, ihned vypravila se všemi, což ostatně beztoho hodlala učiniti.

Kníže Šč., jenž seděl s Adelaidou, na její prosbu ihned souhlasil provázeli dámy. Již dříve, hned na počátku známosti s Jpančinovými, jevil neobyčejný zájem, když slyšel vypravovati o knížeti. Vyšlo na jevo, že s ním byl znám, že seznámili se kdesi nedávno a po dvě neděle stýkali se spolu v nějakém městečku. Bylo to před třemi měsíci. Kníže Šč. o knížeti dokonce mnoho vyprávěl a vyslovil se o něm velmi sympathicky, tak — že šel nyní s upřímnou radostí navštívit starého známého. Generála Ivana Fedoroviče nebylo tenkrát doma, Jevgenij Pavlovič také dosud nepřijel.

K dači Lebeděva nebyla od Jpančinových nic více než asi tři sta krokův. První nepříznivý dojem Lizavety Prokofjevny byl ten, že zastala kolem knížete celou společnost hostů, nemluvímeli již ani o tom, že v této společnosti byli dva, tři lidé, kterých nenáviděla, za druhé překvapilo ji, že spatřila na pohled úplně zdravého, švihácký oděného a usmívajícího se mladého člověka, jenž jí šel vstříc, místo na smrtelném loži umírajícího; tak totiž si knížete představovala. Překvapením se až zarazila k nevěšdní radosti Koljově, jenž jí mohl výtečně vysvětliti již před odchodem z jejich dači, že zrovna nikdo neumírá a nelze tedy mluviti o

smrtném loži, který však neřekl ničeho ve lstivé předtuše, jak komický bude hněv generálové, až se, dle jeho rozpočtu, jistě rozzlobí, že zastala knížete, svého upřímného přítele, při zdraví. Kolja byl docela tak nedelikátní, že pronesl svůj předpoklad hlasitě, aby ještě více podráždil Lizavetu Prokofjevnu, s kterou se ustavičně a někdy velmi ostře škádlíval, nedbaje na přátelství, jež poutalo je k sobě.

„Vyčkej, můj milý, nespěchej, nepokaž si své vítězství,“ odvětila Lizaveta Prokofjevna, usedajíc na stolicí, nabídnutou jí knížetem.

Lebeděv, Pticyň a generál Ivolgin spěchali nabídnou ti místa dívkám. Aglaji přinesl stolicí generál. Lebeděv přinesl sedadlo také knížeti Šč., při čemž se až po pás uklonil, aby projevil neobyčejnou úctu. Varja, jak obyčejně, nadšeně a šeptem pozdravila se se slečnami.

„Jest to pravda, myslila jsem, kníže, že tě zastanu na loži, tak jsem si to ve strachu zvětčila a nevím proč bych měla lhátí, pojala mne právě teď zlost při spatření tvého šťastného obličej, ale přísahám, že jest to jen okamžik, než jsem měla kdy se rozmyslit. Když si věc rozmyslím, jednám i mluvím rozumněji, domnívám se, že ty také. Ale v skutku pozdravení rodného syna, kdybych nějakého měla, nebyla bych tak ráda, jako že jsi zdrav, a neuvěříš-li mi, jest to tvoje hanba a ne moje. Avšak tento zlostný chlapeček dovoluje si už neslušné žerty ze mne tropiti. Zdá se, že jsi jeho zastáncem; pravím ti však už napřed, že jednoho krásného jitra, věř mi, odřeknu si na dále potěšení a čest plynoucí ze známosti s ním.“

„Ale čím jsem se provinil?“ vzkřikl Kolja. „Kdybych vás byl ujišťoval nevím kolikrát, že jest kníže zdrav, nebyla byste uvěřila, neboť představa, jak leží na smrtném loži, jest mnohem zajímavější.“

„Jak dlouho se zde zdržíte?“ obrátila se Lizaveta Prokofjevna ku knížeti.

„Po celé léto a možná, že i déle.“

„Tys přece samotný? Nejsi ženat?“

„Ne, nejsem ženat,“ usmál se kníže naivnosti pronesené narážky.

„Není třeba se usmívati; stává se to. Zmiňuji se proto, že jsi v dači; proč jsi nepřijel k nám? Máme celé křídlo prázdné. Ostatně, jak chceš! Od něho jsi ji najal?“ dodala polohlasně a ukázala na Lebeděva posunkem. „Proč se tak kroutíš?“

V tom přišla na terasu Věra, jako obyčejně, s dětkem na rukou. Lebeděv, jenž sebou vrtěl kolem stolic, rozhodně nevěděl co činiti, ale tuze nerad by se byl vzdálil; teď na jednou se obořil na Věru, zamával proti ní rukama, odháněl ji s terasy a zapomenuv se, dokonce zadupal.

„On jest blázen,“ dodala náhle generálová.

„Ne, on je —“

„Opilý snad? Ta tvoje společnost není právě pěkná,“ pravila, rozhlédnuvši se po ostatních hostech. — „Ostatně, jaká to milá dívka! Kdo jest to?“

„To jest Věra Lukjanovna, dcera tohoto Lebeděva.“ „Ach ... Velmi milá. Chci se s ní seznámiti.“ Sotva Lebeděv zaslechl pochvalu Lizavety Prokofjevny, již sám vlekl dceru, aby ji představil.

„Jsou to sirotci, sirotci!“ měkl, blíže se. „A toto děcko, jež chová na rukou, jest také sirotek, její sestra, má dceruška Ljubov, narozená v nejzákonnějším manželství z Jeleny, mojí ženy, která zemřela v šestinedělí po porodu z vůle boží... ano, prosím, zastává místo matky, ač jest pouze sestra a nic více než sestra... nic více, nic více...“

„A ty, tatíčku, nejsi nic více než hlupák, odpusť mi. Nuž dosti, myslím, že to sám chápeš,“ odsekla mu Lizaveta Prokofjevna náhle s neobyčejnou nevolí.

„Skutečná pravda,“ co nejúctivěji hluboce uklonil se Lebeděv.

„Poslyšte, pane Lebeděve, jest to pravda, co se vypravuje, že vykládáte Apokalypsis?“ tázala se Aglaja.

„Skutečná pravda... na patnáctý rok.“

„Slyšela jsem o vás. Tuším, že se o vás také noviny zmínily?“

„Ne, to byl jiný vykladač, jiný, prosím, a ten zemřel, zbyl jsem já,“ pronesl Lebeděv unesen radostí.

„Budte tak laskav a vyložte mi to také jednou některého dne, když jsme sousedy. Z Apokalypse ničeho nechápu.“

„Nemohu vás nevarovati, Aglajo Ivánovno, jelikož to vše jest od něho pouhým šarlatánstvím, věřte mi,“ doložil rychle generál Ivolgin, jenž stál zrovna na jehlách a toužil z celé duše po tom, aby nějak mohl se účastniti hovoru. Usedl si vedle Aglaji Ivánovny.

„Arci,“ pokračoval, „dača má své právo, své radosti a přijetí takového neobyčejného dotěravce, aby vykládal Apokalypsu, to jest pouze rozmar a nic jiného, rozmar ovšem povšimnutí hodný pro vtip, ale já... Vy, zdá se mi, pohlížíte na mne s podivem? Generál Ivolgin, mám Čest se představití ti. Na rukou jsem vás choval, Aglajo Ivánovno!“

„Těší mne. Jsem známá s Varvarou Ardalionovnou a s Ninou Aleksandrovnou,“ zabrumlala Aglaja, přemáhajíc se vši silou, aby nevybuchla ve smích.

Lizaveta Prokofjevna zrudla. Cosi dávno nashromážděného v její duši, náhle našlo si východ. Generál Ivolgin, s nímž kdys bývala známa, arcí již dávno, byl jí protivný.

„Lžeš, bafuško, podle svého zvyku, nikdy jsi jí nechoval na rukou,“ odbyla ho nevrle.

„Zapomněla jste to, maman, ví Bůh, že mne chovával v Tverji,“ potvrdila Aglaja.

„Byli jsme tehdáž ve Tverji, mně bylo šest let, pamatuji se. Udělal mi luk a šíp a učil mne střileti; jednoho holuba, jsem zabila. Pamatujete, jak jsme spolu stříleli na holuba?“

„A mně tehdáž přinesl přílbu z lepenky a dřevěnou šavli, pamatuji se také,“ vzkřikla Adelaida.

„Také se pamatuji,“ potvrzovala Aleksandra. „Vy jste se tehdy pro poraněného holuba pohádaly a postavili vás do kouta. Adelaida tam stála v přílbě z lepenky a s dřevěnou šavlí!“

Když generál pravil Aglaji, že ji choval na rukou, vyřkl to jen tak, aby zapředl hovor a jediné proto, že vždy počínal tak hovořili s mladými lidmi, uznali za potřebné s nimi se seznámiti. Avšak tentokrát se mu přihodilo, že, jako schválně vyřkl pravdu, ale, zas jako schválně, pravdu, již sám už dávno zapomněl. Leč nyní, kdy Aglaja najednou potvrdila, že spolu postřelili holuba, jeho paměť se rázem osvítila, že sám vzpomněl si na vše do nejmenší podrobnosti, jak nezdědka se vzpomínává v pokročilejším věku na něco dávno, dávno minulého. Těžko říci, co z této vzpomínky mohlo tak mocně působiti na ubohého a jako obyčejně i nyní poněkud napilého generála; avšak náhle byl neobyčejně pohnut.

„Pamatuji se, pamatuji,“ vykřikl. „Tehdy jsem byl štábním kapitánem, vy jste byla takový hezounký drobček. Nina Aleksandrovna ... Gaňa ... Býval jsem u vás hostem Ivan Fedorovič ...“

„Tak vidíš, kam jsi to přivedl,“ doložila generálová. „To znamená, že jsi přece ještě nepropil všechny své vznešenější city, když to na tebe tak působilo. Ale ženu jsi utrápil! Místo .abys dětem byl vzorem, sedíš ve vězení dlužníků. Odejdi, bafuško odtud, zajdi si někam, postav se za dveřmi do kouta a vyplač se, vzpomeň si na svůj dřívější čistý život a Bůh li snad odpustí. Kdo se chce napravit, nic lepšího nemůže udělati, než kajícně vzpomínati na dřívější život.“

Není třeba opakovati, že hovor byl vážný a generál, jako všickni lidé ustavičně napilí, byl velmi citlivý a jako všickni pití příliš oddaní a pokleslí, nerad slychal vzpomínky na šťastnou minulost. Povstal a pokorně namířil ku dveřím, takže Lizavetě Prokofjevně hned ho bylo líto.

„Ardalione Ardalionoviči, batuško,“ zvolala za ním. „Pozdrž se chvilku, jsme všickni hříšní; až pocítíš menší výčitky svědomí,

navštiv mne, posedíme si, popovídáme si o minulosti. Vždyť jsem snad sama padesátkrát větší hříšnicí než ty a teď, měj se dobře, jdi, co bys zde dělal ...“ zalekla se najednou, že se vrátí.

„Raději za ním nechodte,“ zadržel kníže Kolju, jenž chtěl vyjít za otcem. „Jinak za minutu vybouří jeho hněv a tato minuta byla by zmařena.“

„Pravda, nenásleduj ho; za půl hodiny jdi!“ rozhodla Lizaveta Prokofjevna.

„Hle, co to znamená, řekne-li se aspoň jednou v životě pravda — až k slzám je pohnut,“ osmělil se vmísili se do hovoru Lebeděv.

„Však tys, batuško, také nejspíše hodný, když jest vše pravdivé, co jsem slyšela,“ usadila ho hned Lizaveta Prokofjevna.

Vzájemný styk všech hostů shromážděných u knížete se pozvolna vyvíjel. Kníže byl s to oceniti a ocenil vřelé účastenství prokázané jemu generálovou a jejími dcerami a řekl jim jistě zcela upřímně, že sám před jejich příchodem zamýšlel dnes odebrati se k nim, nedbaje ani nemoci ani pozdní hodiny. Lizaveta Prokofjevna, rozhlížejíc se po jeho hostech, mínila, že to možno učiniti i nyní. Pticyň, člověk zdvořilý a nejvýše skromný vstal velmi záhy a vzdálil se do křídla k Lebeděvu a byl by velmi rád odvedl spolu také Lebeděva. Ten slíbil přijíti za krátko. Mezi tím se Varja rozhovořila s dívkami a setrvala. Ona a Gaňa byli tomu povděční, že byl generál tak odbyt. Gaňa taktéž brzy vypravil se za Pticyňem. Těch několik minut, jež strávil na terrase s Jpančinovými, choval se skromně a důstojně a nikterak nepřišel do rozpaků pod vlivem pronikavých zraků Lizavety Prokofjevny, která ho dvakrát změřila od hlavy k patě. Kdo ho znal dříve, opravdu si mohl mysliti, že se velice změnil. To se velmi zalíbilo Aglaji.

„To odešel Gavrila Ardalionovič?“ tázala se náhle, ostře, hlasitě, jak někdy ráda činívala, vyrušujíc druhé otázkou z hovoru, ale k nikomu zvláště se neobracejíc.

„Ano,“ odvětil kníže.

„Sotva jsem ho poznala. Změnil se velmi a ... značně k lepšímu.“

„Těším se z toho,“ pravil kníže.

„Byl těžce nemocen,“ podotkla Varja s radostnou účastí.

„V čem se změnil k svému prospěchu?“ tázala se Lizaveta Prokofjevna ve zlostné nechápavosti a div ne postrašena. „Z čeho tak soudíš? Žádného prospěchu nevidím. Co se ti vlastně zdá u něho lepší?“

„Nic není lepšího nad ‚ubohého rytíře‘,“ prohlásil Kolja, jenž stál po celý čas u stolice Lizavety Prokofjevny.

„Smýšlím sám podobně,“ pravil kníže Šč. a zasmál se.

„Souhlasím plně,“ prohlásila Adelaida slavnostně.

„Jakého ‚ubohého rytíře‘?“ tázala se generálová a zlostně se rozhlížela po všech, kteří mluvili, ale vidouc, že se Aglaja zarděla, dodala, „nějaká hloupost! Jaký, ubohý rytíř?“

„Což jest to poprvé, že tento chlapeček, váš miláček, obrací cizí slova?“ nadutě a s nevrlostí pronesla Aglaja.

V každém výbuchu hněvu Aglaji (a ona se hněvala velmi často) téměř pokaždé, přes její vážnost a zarputilost, prohlédalo ještě tolik čehosi dětského, školácky netrpělivého a špatně skrytého, že nikdy nebylo možno při pohledu na ni ubránili se smíchu, ovšem k největší zlosti Aglaji, která nechápala, čemu se smějí a „že mohou, že se osmělují smáti“. Sestry se také nyní zasmály i kníže Šč., ano i Lev Nikolajevič, z neznámé příčiny se zarděv, spolu se pouсмál. Kolja se chechtal a jásal. Aglaja se opravdu rozhněvala, byla tím ještě krásnější. Její rozpaky a zlost na sebe samu, za tyto rozpaky jí výborně slušely.

„Což nezkroutil už dosti vašich slov?“ dodala.

„Buduji na vašem vlastním výkřiku,“ prohodil Kolja. „Před měsícem jste se probírala v Donu Quijotovi a zvolala jste, že není lepšího člověka ‚nad ubohého rytíře‘. Nevím, o kom jste tehdy mluvila, zdali o Donu Quijotovi anebo o Jevgeniji Pavlyčovi, či

ještě o nějaké osobě, ale o někom jste mluvila a hovořilo se o tom dlouho . .

„Vidím, můj milý, že si dovoluješ přes příliš se svými dohady,“ zarazila ho v proudu Lizaveta Prokofjevna.

„Což jsem sám?“ neumlkal Kolja. „Všickni o tom hovořili, i ted hovoří; hle, kníže Šč. s Adelaidou Ivánovnou a všickni právě se prohlásili pro ‚ubohého rytíře‘, z té příčiny nějaký ‚ubohý rytíř‘ existuje a rozhodně žije a podle mého soudu, kdyby nebylo Adelaidy Tvánovny, věděl by nyní každý, kdo jest ten ‚ubohý rytíř‘!“

„Cím jsem se provinila?“ zasmála se Adelaida.

„Nechtěla jste namalovali jeho podobiznu, tím jste se provinila! Aglaja Ivánovna vás tehdáž prosila vymalovali podobiznu ‚ubohého rytíře‘ a vysvětlila vám úplný obsah obrazu, který sama v myšlenkách sestavila, pamatujete se na ten návrh ? Nechtěla jste ...“

„Ale koho bych měla vymalovati, koho? Podle návrhu bylo patrné, že ‚ubohý rytíř‘

s tváře hledí ocelové
před nikým pak nesejal.

Jaký obličej bylo tu možno zobraziti ? Co namalovati, hledí ocelové? Anonyma?“

„Ničemu nerozumím, co tu s hledím?“ rozhorlila se generálová, která však sama počala již velmi dobře chápati, kdo se to míní pod názvem (patrně už dávno daným), ‚ubohého rytíře‘.“

A zvláště ji pobouřilo, že kníže Lev Nikolajevič byl také vzrušen, a posléze úplně pomaten jako desítiletý chlapec.

„Tak co, skončí se ta hloupost, či ne? Vysvětlí mi někdo toho ‚ubohého rytíře‘ ? Jest to tak hrozné tajemství, že strach je vysloviti?“

Ale všickni se jen dále smáli.

„Jednoduše jest jistá zvláštní ruská báseň,“ prohlásil konečně kníže Šč. (s patrným přáním zamluviti a změnili hovor o ‚ubohém rytíři‘), „vlastně úryvek bez začátku a konce. Jednou před měsícem se všickni po obědě smáli a hledali jako obyčejně, námět k budoucímu obrazu Adelaidy Tvánovny. Víte, že jest společným úkolem všech Členů rodiny odedávna vyhledávati vhodné náměty pro obrazy Adelaidy Ivánovny. A tu někomu napadl ‚ubohý rytíř‘, komu nejdříve se nepamatují ...“

„Aglaji Ivánovně,“ vzkřikl Kolja.

„Možno, souhlasím, ale sám se již nepamatují,“ pokračoval kníže Šč. „Jedni se návrhu smáli, druzí prohlásili, že nemůže býti ničeho lepšího nad vyobrazení ‚ubohého rytíře‘, že však jest třeba obličej; tu se probíraly obličejy všech známých, avšak ani jeden neodpovídal požadavku a tím věc také skončena. To jest vše a nechápu, proč Nikolaji Ardalionoviči napadlo s tím se vytasiti. Co bylo směšné a včasné dříve, to jest nyní zcela nezajímavé.“

„Protože se pod tím rozumí nějaká nová hloupost, jizlivá a urážlivá,“ odsekla Lizaveta Prokofjevna.

„Není v tom žádné hlouposti, kromě hluboké úcty,“ pronesla nenadále vážným a přesvědčivým hlasem Aglaja, která se zatím vzpamatovala a přemohla nedávné pohnutí.

Nejen to, při pohledu na ni bylo lze podle některých známek usouditi, že má teď sama z toho radost, roztahuje-li se žert dále a celý převrat v ní že se udál právě v tom okamžení, kdy všickni počínali pozorovati víc a více vzrůstající a neobyčejného stupně dosáhnuvší vzrušení u knížete.

„Smějí se o překot a najednou se objeví ‚hluboká úcta‘! Divoši! Proč úcta? Mluv hned, proč se u tebe najednou z ničeho nic objevila ta hluboká úcta?“

„Proto hluboká úcta,“ pokračovala Aglaja stejně vážně a opravdově odpovídajíc na skoro zlostnou otázku matčinu, „že v oněch verších jest přímo vyobrazen člověk schopný ideálu, za druhé, když si už ideál zvolil, hotový věřiti mu slepě, a když mu

uvěří, obětovati mu celý svůj život. V našem věku toho vždy nebývá. V oněch verších se nepraví tsice, v čem ideál ‚ubohého rytíře‘ vlastně spočíval, ale patrně byl to nějaký světlý obraz, obraz čisté krásy a zamilovaný rytíř si zavěsil dokonce na šíj místo stuhy růženec. Pravda, že jest tam ještě nějaké temné, nedopověděné heslo, písmena ‚A. N. B.‘, která načrtal na svém štítě ...“

„A. N. D.‘ snad,“ opravoval Kolja.

„Já však pravím ‚A. N. B.‘ a chci tomu,“ přerušila ho Aglaja zlostně. „Nechat tomu bylo tak či onak, věc byla jasná, že tomuto ubohému rytíři bylo lhostejno vše, ať byla ona dáma jakou chtěla a činila co chtěla, dosti na tom, že si ji vyvolil a uvěřil její ‚čisté krásě‘, tím se jí už poddal na věky. V tom právě spočívá také zásluha, že kdyby se byla stala později třeba zlodějkou, byl by jí přece jen musil věřiti a za její čistou krásu kopí lámati. Jak se zdá, zamýšlel básník shrnouti ti v jeden nevšední obraz celý, ohromný pojem středověké platonické, ryl irské lásky nějakého čistého a vznešeného rytíře; rozumí se, vše to jest ideál. V ‚ubohém rytíři‘ tento cit dospěl k poslednímu nejvyššímu stupni, k asketismu a nutno přiznati, že schopnost takového citu znamená mnoho, že takové city zůstávají po sobě stopu hlubokou a s jedné strany velmi chvatnou, nezmiňujeme-li se již ani o Donu Quijotovi. ‚Ubohý rytíř‘ jest také takový Don Quijote, avšak vážný a ne komický. Na počátku jsem toho nechápala a smála se, nyní však miluji ‚ubohého rytíře‘ a hlavně vážím si jeho činů.“

Tak domluvila Aglaja. Tomu však, kdo se na ni díval, věru nebylo snadno poznati, zdali mluví vážně anebo posměšně.

„Nu, je to nějaký hlupák a stejně hloupé jest i jeho hrdinství,“ rozhodla generálová. „Tak je to, matuško, a ty tu máš celou přednášku; ani se to, myslím, pro tebe nehodí. Rozhodně to není příliš slušné. Jaké jsou to verše? Přednes je, jistě je umíš. Chci je rozhodně poznati. Po celý život jsem neměla ráda veršů, jako bych to byla cítila. Pro Boha, kníže, snes to, musíme, to patrně přetrpěti pospolu,“ obrátila se ku knížeti Lvu Nikolajeviči.

Byla nesmírně rozezlená ...

Kníže Lev Nikolajevič chtěl cosi říci, ale pro stále trvajícím vzrušení nebyl mocen slova. Pouze Aglaja, která si tak mnoho dovolila ve své ‚přednášce‘ nejevila pražádných rozpaků, ba měla dokonce jakousi radost. Ihned povstala jako dříve vážně a opravdově, s takovým vzezřením, jako kdyby se k tomu byla již dříve připravovala a pouze čekala na vyzvání, postavila se uprostřed terrasy naproti knížeti, jenž ustavičně seděl v křesle. Všickni pohlíželi na ni s jakýmsi podivem a téměř všickni, kníže Šč., sestry a matka, pohlíželi nevrle na chystané nové Čtveráctví, ježto zašla v něm už poněkud daleko. Ale bylo patrné, že Aglaji se líbila právě celá tato affektace, s kterou připravovala se na přednes veršů. Lizaveta Prokofjevna sotva se přemáhala, aby ji neodehírala na místo, avšak zatím, co Aglaja započínala přednášet známou balladu, vstoupili za hlučného hovoru dva noví hosté z ulice na terrasu. Byl to generál Ivan Fedorovič Jpančin, jež následoval jistý mladý člověk. Nastalo malé pohnutí.

VII.

Mladý člověk provázející generála byl dvacet osm roku stár, vysoký a štíhlý, s velmi hezkým a rozumným obličejem; z jiskrných černých očí zářil ostrovtip a spolu jakýsi úsměšek. Aglaja se na něj vůbec ani neohlédla a pokračovala v přednesu veršů, neustávajíc affektovaně pohlíželi toliko na jediného knížete a obracejíc se pouze k němu. Knížeti bylo jasno, že vše to koná za jistým úmyslem. Ale noví hosté alespoň poněkud zlepšili nepříjemnou pro něho situaci. Spatřiv je povstal, z dálky roztomile pokynul generálu hlavou dáváje mu znamení, aby nevyrušovali přednášky, sám však utekl se do pozadí za křesla, kde podepřev si levou rukou bok, naslouchal přednesu ballady v příhodnější, ať tak řekneme, a ne tak ‚směšné‘ situaci, jako když seděl v křesle. Lizaveta Prokofjevna velitelsky mávla proti příchozím dvakrát rukou, aby stanuli. Kníže se zatím příliš zajímal o nového hostě, provázejícího generála. Hádal na jisto, že jest to Jevgenij Pavlovič Radomskij, o němž již mnoho slyšel a ne jednou přemýšlel. Mýlil ho toliko civilní jeho oděv, neboť slyšel, že Jevgenij Pavlovič jest voják. Na rtech nového hosta, hrál za přednesu veršů úsměšek, jako kdyby již byl slyšel něco o ‚ubohém rytíři‘.

„Možno, že to byl snad jeho nápad,“ myslil si kníže.

Avšak zcela jinak bylo s Aglajou.

Prvopočáteční affektaci a pathos, s kterými započala přednášeli, zaměnila vážností a s takovým proniknutím ducha a obsahu poetického výtvoru, s takovým oduševněním pronášela každé slovo verše, a tak prostě zněla její řeč, že ku konci přednesu nejen upoutala pozornost všech, ale podáním vznešeného ducha

ballady, jako kdyby ospravedlnila částečně tu usilovnou, affektovanou vážnost, s kterou tak slavnostně vkročila do prostřed terrasy. V této vážnosti bylo lze nyní spatřovati pouze neomezenou a třeba také až naivní úctu její k tomu, co hodlala přednášeti. Její oči se leskly a pod vlivem nadšení a vytržení lehké, jedva pozorovatelné chvění dvakráte proběhlo po jejím překrásném obličejí. Přednášela:

»Rytíř ubohý kdes jednou mlčelivý. prostý žil, v tváři bledý, mračný, chmurný, duchem smělý, přímý byl.

Jednou vidění měl divné, nedostupné rozumu — avšak dojem jeho navždy do srdce se zaryl mu.

Od té chvíle, shořev duší, na ženy víc nehleděl, aniž které do smrti až slovíčka jen pověděl.

Na šíji svou místo stuhy růženec si zbožně vzal, s tváře hledí ocelové před nikým pak nesejal.

Pln jsa v duši lásky čisté, sladký sen chtěl věčně ctít, A. M. D. svou vlastní krví načrtal si na svůj štít.

V pustinách pak palestinských po skalách co v bitvu tam řítí se paladini na rtech jméno svojich dam:

»Lumen coeli, sancta Rosa!« v hněvu, v ohni on zas vzkřik' a jak bleskem k zemi sražen moslemů se kácel šik.

Vrátiv ve hrad svůj se dálný nevyšel již z jeho kob; stále nemluvný a smutný jako šílený kles' v hrob.¹

Když si kníže polom připomněl tento okamžik, mučil se dlouho neobyčejně vzrušen, jednou otázkou, na níž nedovedl si odpověděti: kterak bylo lze sloučili takový pravdivý, krásný cit, s takovým zjevným, zlomyslným úsměškem? Že to byl posměch, o tom nepochyboval, pochopil to jasně a měl k tomu také příčiny. Při přednesu dovolila si Aglaja zrněti písmena „A. M. D.“, v „N. F. B.“ Že to nebyl omyl, anebo přeslechnutí, o tom nemohl

1. Báseň talo ve vydáních spisů Puškinových nazvaná Romanci má ještě jednu slohu, jež zní: Přečistá však Panna ovšem vřele ujavši se ho, usídlila v rajské říši paladina věrného.

pochybovali (a později to bylo dokázáno). Každým způsobem bylo jednání Aglajino — ačkoliv to byl jen žert — ovšem příliš britký a lehkomyšlný — zcela úmyslné. O ‚ubohém rytíři‘ mluvili všickni (a ‚smáli se‘) již před měsícem.

A zatím, co se kníže potom namáhal s úvahou, se objevilo, že Aglaja pronesla Lato písmena nejen bez všelikého žertu a úsměšku, nýbrž i také bez úmyslného důrazu, aby tím reliéfněji vystoupil zatajený smysl, nýbrž naopak s tak nezměněnou vážností, a s takovou nevinnou a naivní prostotou, až bylo lze předpokládati, že tato písmena jsou uvedena v balladě a že tak jsou také v knize vytištěna. Cosi těžkého a nepříjemného, jako kdyby bylo knížete uštklo. Lizaveta Prokoljevna ovšem nepochopila a nepostřehla záměny písmen, ani narážky. Generál Ivan Fedorovič věděl toliko, že byly předneseny verše. Z ostatních posluchačů velmi mnozí vše pochopili a užasli nad smělym vystoupením Aglaji a její úmyslností, ale mlčeli, tvářili se, jako kdyby ničeho nevěděli. Avšak Jevgenij Pavlovič nejen že vystihl vše (kníže by se byl i vsadil, že tomu tak), ale snažil se dáti na jevo, že porozuměl: Usmíval se příliš uštěpačně.

„Jaká to krása!“ zvolala generálová v pravdivém unesení, sotva zakončen přednes. „Od koho jsou tyto verše?“

„Od Puškina, maman, nezahanbujte nás, to není pěkné,“ zvolala Adelaida.

„Ano, z koho pak vy neuděláte hlupáka,“ trpce ozvala se Lizaveta Prokofjevna. „Hanba! Hned, jak přijdeme, dáte mi Puškinovy básně!“

„Jenže, myslím, my vůbec nemáme Puškina!“

„Od nepamětných dob,“ dodala Adelaida, „povaľují se tam jakési dva roztřepané svazky.“

„Hned se pošle do města Fedor nebo Aleksěj a to prvním vlakem, aby dílo koupil! Lépe Aleksěj. Aglajo, pojď sem! Polib mne... Hezky jsi to přednesla, ale — přednesla-li jsi to upřímně,“ dodala skoro šeptem — „pak tě lituji; přednášela-li jsi to však

jemu na posměch, pak citů tvých neschvaluji a bývalo by lépe, nepřednášeti raději nic. Rozumíš? Teď jdi, slečno, ještě s tebou promluvíme! Ale příliš dlouho již jsme se tu zdržely.“

Zatím se kníže zdravil s generálem Ivanem Fedorovičem, jenž mu představil Jevgenije Pavloviče Radomského.

„Chytil jsem jej na cestě, přijel právě vlakem; dověděl se, že jdu sem a že naši jsou zde..

„Slyšel jsem, že jste i vy zde,“ přerušil generálovu řeč Jevgenij Pavlovič, a ježto jsem si dávno předsevzal netoliko s vámi se seznámiti, ale i přátelství vaše si získali, nechtěl jsem mařiti času. Jste nemocen? Teprve leď jsem zaslechl...“

„Jsem zcela zdrav a těší mne, že vás poznávám. Mnoho jsem slyšel a také o vás hovořil s knížetem Šč.,“ odvětil Lev Nikolajevič, podáváje mu ruku.

Vzájemné zdvořilosti byly proneseny, druh druhu podal ruku a podíval se upřeně do očí. Mžikem zapředen všeobecný hovor.

Kníže upozoroval (a pozoroval nyní vše bystře a chtivě, a možno i to, čeho vůbec nebylo), že civilní šat Jevgenije Pavlovice vyvolal neobyčejně velký podiv, takže až veškeré ostatní dojmy byly na čas zapomenuty a jakoby zmizely. Mohlo se tušiti, že v této změně oděvu spočívá cosi zvlášť vážného.

Adelaida s Aleksandrou se vyptávaly Jevgenije Pavlovice rozpačitě. Kníže Šč., jeho příbuzný, dokonce s nepokojem; generál mluvil téměř rozčileně; Aglaja pohlížela chvilkami na Jevgenije Pavloviče sice zvědavě, ale úplně klidně, jenom jako kdyby chtěla porovnat, co mu lépe sluší, zdali vojenský oděv anebo civilní, leč za okamžik se obrátila a už se na něj více nepodívala. Lizaveta Prokofjevna se nechtěla dotazovati po ničem, ačkoliv také byla poněkud znepokojena. Knížeti se zdálo, že Jevgenij Pavlovič netěší se jaksi její přízni.

„Překvapil, omráčil mne,“ opakoval Ivan Fedorovič v odpověď na všechny otázky. „Nechtěl jsem tomu uvěřiti, když jsem

ho ještě nedávno potkal v Petrohradě. A proč tak najednou, tot hádanka! Sám nejdříve křičel, že netřeba hned vše lámati přes koleno!“

Z hovoru, jenž se rozpředl, vysvívalo, že Jevgenij Pavlovič zmiňoval se již dávno o tom, že vstoupí do výslužby, ale pokaždé hovořil tak nezávazně, že se tomu nepřikládalo víry. Mluvil i o vážných věcech vždy tak žertovně, že nikterak nebylo lze uhodnouti, co myslí a tím těžší bylo rozhodnutí, když si sám přál, aby se mu neporozumělo.

„Vždyť strávím na odpočinku pouze nějaký čas, několik měsíců, nejvýše rok,“ smál se Radomskij.

„Toho však nebylo třeba, pokud jsem aspoň zasvěcen do vašich poměrů,“ horšil se dosud generál.

„A co s prohlídkou statků? Sám jste mi to radil a potom zamýšlím se podívat do ciziny...“

Hovor se ostatně záhy změnil, však příliš podivný a dosud stále se udržující nepokoj nebyl přece jen přirozený a — po náhledu knížete — bylo jistě něco zvláštního v tom.

„Jak patrno, ‚ubohý rytíř‘ vystoupil zase na jeviště?“ tázal se Jevgenij Pavlovič, přiblíživ se k Aglaji.

K velkému překvapení knížete Aglaja pohlédla na něj nechápavě a tázavě, zrovna jako kdyby mu chtěla naznačiti, že mezi nimi nemohlo býti proneseno slůvko o ‚ubohém rytíři‘, ba že ani neporozuměla jeho otázce.

„Jest pozdě, pozdě nyní poslati pro Puškina do města, pozdě,“ přel se Kolja s Lizavetou Prokofjevnu, křiče ze všech sil. „Tisíckrát opakují, že jest pozdě!“

„Ano, jest skutečně pozdě poslati nyní do města,“ vmísil se i v tento rozhovor Jevgenij Pavlovič, který opustil Aglaju co nejrychleji. „Myslím, že jsou sklady v Petrohradě zavřeny, jest devět hodin,“ potvrdil pohlédnuv na hodinky.

„Když jsme tak dlouho byli bez toho, možno posečkali do zítřka,“ nadhodila Adelaida.

„A jest to i neslušné,“ dodal Kolja „aby velkosvětší lidé zajímali se tuze o literaturu. Tažte se Jevgenije Pavloviče! Mnohem slušnějším jest zajímati se o žlutý šaraban² s červenými kolesey.“

„Opětně z knížek vyčteno, Koljo!“ podotkla Adelaida.

„Ovšem, on jinak nemluví, než podle knížek,“ doložil Jevgenij Pavlovič, „používá při hovoru celých frásí z kritických statí. Už dávno mám potěšení znáti způsob mluvy Nikolaje Ardalionoviče, ale tentokráte nemluvil z knížky! Nikolaj Ardalionovič patrně naráží na můj žlutý šaraban s červenými koly. Ale vyměnil jsem jej už a tu jste přišel s vtípem pozdě.“

Kníže naslouchal tomu, co hovořil Radomskij. Zdálo se mu, že se chová velmi uhlazeně, skromně a vesele, obzvláště se mu zalíbilo, že hovoří s úplnou rovností i přátelsky s Koljou, jenž ho přece napadl.

„Co jest to?“ oslovila Lizaveta Prokofjevna Věru, dceru Lebeděva, jež stála před ní držíc v rukou několik knih velkého formátu, pěkně svázaných a skoro nových.

„Puškin,“ pravila Věra, „náš Puškin. Papaša mi poručil, abych vám knihy přinesla.“

„Kterak to? Jak je to možné?“ užasla Lizaveta Prokofjevna.

„Ne darem, ne darem! To bych se neopovážil,“ vyskočil do popředí Lebeděv, jenž stál za dcerou.

„Za původní cenu ! Jest to náš vlastní, rodinný Puškin, vydání Anněnkova, jež teď nelze více ani obdržeti — za cenu původní. Nabízím ty knihy ku koupi z hluboké úcty, abych uspokojil ušlechtilou netrpělivost nejušlechtlejších literárních citů vašeho prevoschoditělstva.“

„Prodáš-li mi je, tož ti děkuji. Neztratíš při tom ničeho, neboj se, baťuško, jenom se, prosím tě, tak nekruť. Říkají o tobě, jak jsem slyšela, že jsi sečetlý, někdy si porozprávíme. Donesěš je ke mně sám?“

2. Z francouzského »char á banc«, otevřený vozík s příčnými sedadly a s kozlíkem.

„S největší ochotou... s největší úctou!“ kroutil se neobyčejně spokojený Lebeděv, trhaje knihy z rukou dcery.

„Nuže dobře, jen je neroztrhej a přines je třeba bez uctivosti, však pod tou podmínkou,“ dodala a upřela na něj zrak, „že tě předpustím pouze na prah, neboť nehodlám dnes přijmouti tvoji návštěvu. Dceru Věru, pošli ke mně třeba hned, líbí se mi velice.“

„Proč se nezmiňujete ničím tam o těch?“ obrátila se Věra netrpělivě k otci — „Vždyť jinak přijdou sami; počali již hučeti. Lve Nikolajeviči,“ oslovila knížete, jenž se chopil svého klobouku, „už před chvílí přišli k vám nějací lidé, jsou čtyři, čekají u nás, hádají se a papaša je nechce k vám pustiti!“

„Jací jsou to hosté?“ tázal se kníže.

„Mají prý s vámi jednání, leč jsou tací, že zabráníte-li jim sem nyní přístup, zastaví vás na cestě. Lépe, Lve Nikolajeviči, kdybyste je přijal a potom se jich nějak zbavil. Gavrila Ardalionovič a Pticyň jim domlouvají; nechtějí však uposlechnouti.“

„Syn Pavliščeva, syn Pavliščeva nestojí za to, nestojí,“ zamával rukama Lebeděv. „Nejsou hodni, aby je kdo poslouchal; nesluší se ani, nejsvětější kníže, abyste se k vůli nim znepokojoval. Tak jest tomu. Nestojí za to...“

„Syn Pavliščeva? Můj Bože!“ vykřikl kníže v neobyčejném rozčilení. „Vím... ale, vždyť jsem přece svěřil celou věc Gavrilovi Ardalionoviči. Právě mi Gavrila Ardalionovič řekl..“

Avšak Gavrila Ardalionovič vyšel již ze světnice na terasu a za ním se ubíral Pticyň. V blízké světnici se rozlehl hluk a zvučný hlas generála Ivolgina, jenž jakoby chtěl překřičeti několik hlasů.

Kolja tam hned odběhl.

„To jest velmi zajímavé,“ pronesl Jevgenij Pavlovic hlasitě.

„Jistě o tom ví,“ pomyslíl si kníže.

„Jaký syn Pavliščeva? Aj... jaký to může býti syn Pavliščeva?“ nechápavě dotazoval se Ivan Fedorovič, zvědavě se rozhlížeje po všech tvářích a s podivem pozoruje, že tato nová historie jest neznáma toliko jemu.

Skutečně, zvědavost i dychtivost byla všeobecná. Kníže nesmírně se podivil, že tak úplně osobní jeho věc mohla vzbuditi zde u všech tak velký zájem.

„Bude velmi dobře, když hned a sám věc skončíte,“ pravila Aglaja s jakousi zvláštní vážností přistoupivši ku knížeti, „nám všem dovoluňte býti svědky. Chtějí vás, kníže, pošpinili; musíte se slavně ospravedlniti, a já již napřed velice se těším, že se vám to podaří!“

„A já chci také, aby byl konec s těmi hnusnými nároky!“ vzkřikla generálová. „Jen jim, kníže, pěkně pověz! Nešetři jich! Až v uších mi od povídání hučelo, a mnohou chvíli jsem si tím pro tebe zkazila. Jsem zvědavá je viděti! Pozvi je sem, usedneme. Aglaja to dobře vymyslela... Slyšel jste něco o tom, kníže?“ obrátila se ku knížeti Šč.

„Arci, že jsem slyšel, a to u vás. Rád bych se však podíval na ten mladý lid,“ odvětil kníže Šč.

„Jsou to samí nihilisté, ne?“

„Ne, prosím, nejsou nihilisty,“ vykročil ku předu Lebeděv, jenž rozčilením téměř se chvěl, „jsou to jiní lidé, prosím, zvláštní. Můj synovec pravil, že jsou nad nihilisty. Mýlíte se, domníváte-li se, že je uvedete do rozpaků svou přítomností, vaše prevoschoditělstvo; ti se nedají uvést do rozpaku. Nihilisté přece jen jsou někdy lidé zkušeni, ba učeni, ale tihle šli dále, neboť jsou především lidé činu, prosím. Jest to vlastně jakýsi následek nihilismu, ale následek, k němuž nepřichází se cestou přímou, nýbrž jen z doslechu a mimochodem. Také nepodávají o sobě zpráv nějakými články v novinách, ale přímo činem; nezabývají se nesmysly, na příklad, nějakým Puškinem, nebo rokováním o nevyhnutelném rozpadnutí Ruska na části; nikoliv, prosím, teď již má se za to, že jest právem jednoho každého, aby žádnými překážkami nedal se zdržeti, chce-li dosáhnou ti toho, po čem zatoužil, byť měl při tom i osm lidí se světa sprovodit ti. Ale přes to bych vám, kníže, neradil..“

Leč kníže šel již hostům otevřít dvěře.

„Pomlouváte, Lebeděve,“ pronesl s úsměvem, „tuze vás pohněval váš synovec! Nevěřte mu, Lizaveto Prokofjevno, ujistuji vás, že Gorští a Danilové jsou toliko ojedinělé zjevy, ale ti tam ... se pouze mýlí... Jenom, že jsem nechtěl s nimi promluvit zde, přede všemi. Odpustíte, Lizaveto Prokofjevno, až přijdou představím je a potom odvedu. Račte, pánové!“

Knížete spíše znepokojovala jiná, trapná pro něj myšlenka. Napadalo jej, nezosnoval-li někdo celou tuto věc právě pro tuto hodinu a dobu již dříve, schválně když přítomni jsou tito svědci, maje naději, že očekává jej, knížete, z toho ostuda a ne vítězství? Ale rozhořčil se příliš na tuto svou ‚podivínskou a zlou podezíravost‘. Zdálo se mu, že by zemřel studem, kdyby někdo seznal, jakou podezíravou myšlenku měl v hlavě a v tom okamžení, kdy přišli noví jeho hosté, byl odhodlán upřímně pokládati se ze všech, kdož byli kolem něho, za posledního z posledních, pokud se týče mravnosti. Přišlo pět lidí, Čtyři noví hosté a pátý hned za nimi generál Ivolgin, rozehřály, vzrušený a v nejprudším záchvatu krasořečnění.

„Ten bude jistě při mně,“ pravil si kníže v duchu a usmál se.

Kolja proklouzl za všemi, horlivě rozmlouval s Hippolytem, jenž byl mezi návštěvníky; Hippolyt naslouchal a usmíval se.

Kníže usadil hosty. Všickni byli takoví mladíci, takoví takorčka nezletilí hoši, že byla ku podivu jak sama příhoda, tak okolování s nimi. Ivan Fedorovič Jpančin, na příklad, jenž ničeho nevěděl a nechápal z ‚nové věci‘, pohlédnuv na takové mládí, se až horšil a byl by jistě nějak protestoval, kdyby ho nebylo zadrželo nepochopitelné jemu účastenství manželky s osobními zájmy knížete. Ostatně zde setrval částečně ze zvědavosti, částečně však také z dobrého srdce, doufaje, že bude vítána jeho pomoc, rozhodně však že bude působiti svou autoritou. Když však vešedší generál Ivolgin z dálky pozdravil, probudila se v něm na novo nelibost; zamračil se a rozhodl úporně mlčeti.

Mezi čtyřmi mladými návštěvníky byl ostatně jeden třicetiletý, pensionovaný ‚poručík z rogožinské společnosti, boxer, jenž dával sám prosebníkům po patnácti cělkových‘. Bylo lehkou uhadnou ti, že provází ostatní, aby jim dodal odvahy v hodnosti upřímného soudruha a v případě nutnosti i pro posilu a důraz. Mezi všemi prvé místo a prvou úlohu hrál ten, jenž nazýván byl ‚syn Pavliščeva‘, ačkoliv se představil jako Antip Burdovskij.

Byl to mladý člověk chudě a ošuměle ošacený, v kabátě s rukávy od mastnoty jak zrcadlo se lesknuvšími, v tlusté vestě upjaté až ke krku, s prádlem, jehož nebylo viděti, s černým, hedvábným šátkem, zamaštěným až hrůza a smačkaným jako hadr, s neumytýma rukama a s neobyčejně uhrovitým obličejem. Byl bledovlasý a možno-li se tak vyjádřili, měl vzezření nevinně drzé. Nebyl nízkého vzrůstu, byl hubený, asi dvaadvacetiletý. V jeho obličejí nebylo nej menší stopy po nějaké ironii, nějaké reflexe, naopak, vyzíralo z něho tupé opojení vlastním právem a zároveň něco podobajícího se podivné a ustavičné potřebě, býti a cítiti se stále uraženým. Mluvil rozčileně, rychle a zajímavě, jako kdyby nemohl slova úplně vysloviti, tak jako kdyby koktal, nebo docela jako cizozemec, ačkoliv byl, ovšem, původu zcela ruského.

Doprovázel ho předem čtenářům známý synovec Lebeděva ja polom Hippolyt. Hippolyt byl velmi mladý člověk, (sedmnáctiletý nebo snad osmnáctiletý, s rozumným, však ustavičně podrážděným výrazem obličjeje, v němž choroba zanechala hrůzné stopy. Byl hubený jako kostra, bledožlutý, oči jeho se leskly a dvě červené skvrny plály mu na tvářích. Ustavičně kašlal, každé slovo a téměř každý dech provázelo chrčení. Bylo patrné, že má velmi pokročilé souchotiny. Zdálo se, že mu na život nezbyvá více než dvě, tři neděle. Byl velmi znaven a dříve než všickni sklesl na stolicí. Ostatní při vkročení poněkud okolkovali a div nepřišli do rozpaků, nicméně tvářili se vážně a zřejmě se obávali, aby něčím si nezadali na důstojnosti, což však podivně harmonovalo s jejich

reputací, že jsou lidé zamítající veškeré neužitečné, světské maličernosti a předsudky, ne-li vše na světě, kromě vlastního zájmu.

„Antip Burdovskij,“ pronesl rychle a zajímavě „syn Pavliščeva“.

„Vladimír Doktorenko,“ jasně, zřetelně, jako kdyby se pyšnil svým jménem představil se synovec Lebeděva.

„Keller,“ zabručel pensionovaný poručík.

„Hippolyt Terentěv,“ náhle neobyčejně píštivě přihlásil se poslední.

Všickni se konečně pořadem usadili kolem knížete, všickni se po představení mračili, přendávající, aby se obodřili, čepici z jedné ruky do druhé, všickni se chystali mluvit, ale všickni přece jen mlčeli, s vyzývavým pohledem, v němž se četlo: „ne, bratře, lžeš, neoklameš nás!“ něco očekávající. Cítili, že třeba jen, aby někdo pronesl prvé slovo pro začátek a všickni, že již budou mluvili najejnu, jeden druhého předstihující a přerušující.

VIII.

„Pánové,“ započal kníže, „neočekával jsem nikoho z vás, byl jsem až do dneška nemocen a vaši věc (obrátil se k Antipu Burdovskému) jsem svěřil již před měsícem Gavrilovi Ardalionoviči Ivolginu, o čemž jsem vám tehdy také podal zprávu. Ačkoliv se nevyhýbám osobnímu vysvětlení, přece přisvědčíte, že tato chvíle... navrhuji, abyste se odebrali se mnou do jiné světnice, nepotrvá-li to dlouho ... Zde jsou nyní moji přátelé a věřte ...“

„Přátelé ... nechat jest jich zde kolik chce, dovolíte přece,“ přerušil ho velmi důtklivým tónem, ačkoliv nezvýšil dosud příliš hlasu, synovec Lebeděva, „dovolíte přece i nám podotknouti ti. že jste mohl jednati s námi zdvořileji a nenechali nás čekali po dvě hodiny v čeledníku...“

„Ovšem .. také já .. to je po knížecku ! Ale vy ... jako kdybyste byl generál! Nejsm však vaším sluhou! A ... a . . . já ... já „zamručel náhle nadmíru vzrušeně Antip Burdovskij s chvějícími se rty a třesoucím se hlasem Člověka uraženého, až mu stříkaly sliny od úst, zrovna jako kdyby chtěl zlostí prasknouti, nebo vyletět z kůže, však ukvapil se najednou tak, že z desíti slov jedinému nebylo lze porozuměli.

„To bylo po knížecku,“ vzkřikl pištivým a křaplavým hlasem Hippolyt.

„Kdyby se to stalo mně,“ zabručel boxer, „to jest, kdyby se to týkalo mne osobně, přímo jako člověka vyšší třídy, tu bych na místě Burdovského...“

„Pánové, teprve nyní jsem zvěděl, že jste zde, Bůh můj svědek,“ opětoval kníže.

„Nebojíme se, kníže, vašich přátel, nechat jsou kdokoliv, neboť my jsme v právu,“ prohlásil zase synovec Lebeděva.

„Jaké však, dovolte otázku, měl jste právo,“ zapištěl opětně Hippolyt, ale již nesmírně rozčilen, „předkládati věc Burdovského soudu svých přátel? Možná, že my si ani nepřejeme slyšeti soudu vašich přátel; jest to příliš pochopitelné, co může znamenati soud vašich přátel? ...“

„Ale vždyť nepřejete-li si snad, pane Burdovskij, mluvit zde,“ podařilo se konečně prohlásiti knížeti, tímto počátkem neobyčejně překvapenému, „tu, pravím vám, pojďte hned do některé světnice a opakují poznovu, že jsem se o vás všech dověděl teprve nyní...“

„Ale práva nemáte, práva nemáte, práva nemáte ... Vašich přátel... To . . .“ zabreptal najednou zase Burdovskij, divoce a zuřivě, rozhlížeje se kolem a tím více rozčiluje se, čím více si nedůvěřoval. „Nemáte práva.“

To domluviv, rázem se odmlčel, jako když utne a němě vypulil krátkozraké, nesmírně vyvalené oči se silnými červenými žilkami i tázavě zíral na knížete, nakloniv se celým tělem do předu. Tentokráte byl kníže překvapen tak, že se sám odmlčel a díval se na něj, vyvaliv oči a nemoha pronésti slova.

„Lve Nikolajeviči,“ vyzvala Lizaveta Prokofjevna najednou knížete, „přečti si tohle, a to hned, týče se to tvé věci!“

Rychle mu podala humoristický týdeník a ukázala prstem na článek. Zatím, co hosté vcházeli, přiskočil lotiž Lebeděv se strany k Lizavetě Prokofjevně, jejíž přízeň si hleděl získati, vytáhl z postranní kapsy noviny a beze slova jí ukázal zaškrtnutý odstavec. To, co stačila pročísti, úžasně ji překvapilo a rozčililo.

„Nebylo by lépe upustiti od předčítání nahlas,“ zašeptal kníže všecek popleten, „přečetl bych si to sám ... potom...“

„Přečti to raději ty, čti hned a nahlas. Nahlas!“ obrátila se Lizaveta Prokofjevna ku Koljovi, netrpělivě vytrhnuvši knížeti z

ruky noviny, jichž sotva se byl dotekl. — „Nahlas, nechat to každý uslyší!“

Lizaveta Prokofjevna byla dáma rázná a dávala, se snadno unésti, a tu pak někdy náhle a rázem, bez dlouhých úvah vytáhla kotvy a pustila se na širé moře, nedbajíc toho, jaká je pohoda. Ivan Fedorovič sebou nepokojně vrtěl. Avšak zatím, co se všickni na počátku bezděky zarazili a v rozpacích čekali, rozbalil Kolja noviny a počal nahlas předčítali článek, který mu přiskočivší Lebeděv ukázal.

„Proletáři a slechtíci potomečkové, epizoda z každodenních a všedních loupeží! Pokrok! Reforma! Spravedlnost!

Podivné věci se dějí v naší tak zvané svaté Rusi, v našem věku reform a společenských iniciativ, ve věku nacionálnosti, v době, kdy sta millionů každým rokem se vyvážejí do ciziny, ve věku, jenž povzbuzuje průmysl a ochromuje ruce dělníku atd. atd.; všeho nelze uvésti, pánové, a proto přikročíme k věci.

Podivnou příhodu zažil jistý potomeček bývalého statkářského panstva našeho, (de profundis!) ostatně jeden z těch potomečků, jichž dědové prohrávali všeckno v roulettě, otcové nuceni byli sloužiti jako junkeři a poručíci a obyčejně umírali u vyšetřování pro nějaký nevinný omyl při počítání státních peněz a jichž děti, podobni hrdinovi našeho vypravování, dorůstají buď na idioty anebo propadají trestním soudům, kde ostatně bývají vzhledem k jich vzdělání, jakož i aby se mohli napravití, osvobození našimi porotci, anebo konečně zakončují tím, že provedou něco takového, nad čím obecnstvo žasne a co působí hanbu naší době tak už dosti hanebné. Náš potomeček podle cizího obyčeje obut v kamaše a chvěje se v nepodšitém pláštiku, před půl rokem navrátil se v zimě do Ruska ze Švýcar, kde se léčil z idiotismu (sic!). Nutno doznati, že měl štěstí, takže nepřihlížíme-li už ani k jeho zajímavé chorobě, ze které se léčil ve Švýcarsku, (ale jak možno léčili idiotismus, představte si!) byl by mohl dokázati svojí osobou správnost ruského přísloví, že jistému druhu lidí —

slouží štěstí! Posudte sami. Osířev ještě jako kojeneček, po smrti otce, poručíka prý, jenž zemřel v soudním vyšetřování, protože mu nenadále v kartičkách zmizely svěřené plukovní peníze a možná laké proto, že svému podřízenému udělil příliš velkou porci ran prutem (pamatujete, pánové, tu starou dobu?): náš baron byl z milosti přijat na vychování jedním z velmi bohatých ruských statkářů. Tento ruský statkář, nazveme ho P., byl ve dřívější zlaté době vládcem čtyř tisíc duší nevolnických (nevolnických duší, chápete-li pánové, tento výraz? Já nikoliv. Nutno se poučili z naučného slovníku; tak svěží ještě zvěst a sotva jí věřiti možno!) a patrně jedním z těch ruských lenochů a darmožroutů, kteří trávili svůj život v cizině, léto v lázních a zimu v pařížském „Château des fleurs“, kde druhdy probíjeli po celý svůj věk ohromné peníze. Mohlo se říci jistě, že alespoň třetinu veškerého užitku z dřívějších nevolnických statků, obdržel vydržovatel pařížského Château des fleurs! (Jaký to byl šťastný člověk!) Nechat tomu bylo tak či onak, bezstarostný P. vychovával baronského sirotečka po knížecku, najal mu vychovatele a vychovatelky, (bezpochyby hezké), jež mimochodem sám přivázel z Paříže. Ale poslední svého rodu panský potomeček byl idiot. Vychovatelky ze Château des fleurs nepomohly; chovanec ani do dvaceti let neuměl mluvit, ani tou ani onou řečí, nevyjímajíc ani ruštiny. Poslední, ostatně, jest odpustitelné. Konečně vlezla ruskému majiteli nevolníků P. do hlavy fantasie, že idiot naučí se rozumět ve Švýcarsku, fantasie konečně logická: darmo chleba a neomezený vládce si opravdu mohl mysliti, že za peníze možno koupiti na trhu také rozum a tím spíše ve Švýcarsku. Minulo pět let švýcarského léčení u proslulého profesora, peněz vyházeno na tisíce, ale idiot, rozumí se, nezmodřel, avšak, jak se povídá, stal se přece jen člověku podobný, bez pochybnosti tak na polovičku. Tu však P. zemře náhlou smrtí. Poslední vůle nebylo, rozumí se, žádné, jmění bylo, jako obyčejně v nepořádku, chtivých dědiců spousta, a těm již nejméně záleželo na posledním

potomečku šlechtickém, léčeném z milosti ve Švýcarsku z dědičného idiotismu. Potomeček ačkoliv byl idiot, přece se pokusil ošáliti svého profesora, a jak vypravují, léčil se u něho po dva roky zdarma, zatajiv jemu smrt svého dobrodince. Ale profesor byl sám pořádný šarlatán; obávaje se nakonec nemajetnosti a především chuti svého dvacetiletého darmochleba; obul mu staré kamaše, daroval mu svůj roztřepaný plášť a vypravil ho milostivě třetí třídou ze Švýcarska „nach Russland“, aby se ho zbavil. Zdálo by se, že štěstí se obrátilo ke knížeti zády. Ne, zde tomu bylo jinak. Štěstěna, která zabíjí celé gubernie hladem, vyprázdnila veškeré své dary rázem na kavalírka jako Krylovovo „Mračno“, jež vznáší se nad vypráhlými poli, ale spustí se na okeán. Téměř v téže chvíli, kdy přibyl ze Švýcar do Petrohradu, zemřel jistý příbuzný jeho matky (která, rozumí se, byla z kupeckého rodu), starý, bezdětný, bradatý kupec, rozkolník, jenž zanechal nesporného dědictví několik millionů Čistých hotových peněz, (aby to, čtenáři, náleželo tak nám,) a vše připadlo našemu potomečkovi, vše našemu baronu, jenž se léčil z idiotismu ve Švýcarsku! Ale teď to již všechno jinak hrálo. Kolem našeho barona v botičkách, jenž se zbláznil po jisté krasavici, známé milostnici, shromáždila se najednou celá tlupa přátel a druhů, vyskytlo se docela příbuzenství, a co hlavní: spousta šlechtických děv, lačnicích a prahnoucích po zákonném manželství, neboť čeho si více přáli: aristokrat, millionář a idiot — všechny vlastnosti najednou, takového muže ani se svíčkou v ruce hned tak nenajdeš, a na zakázku nedostaneš ...“

„To ... to ... již ... nechápu „, vykřikl Ivan Fedorovič v největším rozhořčení.

„Ustaňte, Koljo!“ zvolal kníže prosebně, Volání se rozlehlo kolemkol.

„Čisti, čisti, ať jest tomu jak cíce,“ rozhodla Lizaveta Prokofjevna, patrně s největším úsilím se přemáhajíc. „Kníže, ustane-li se čisti, rozhněváme se.“

Co bylo dělat! Kolja rudý, rozčilený a všecek vzrušený pokračoval třesoucím se hlasem ve čtení.

„Ale zatím, co se náhlý náš millionář nalézal takřka v empyreum¹ sběhla se jakási úplně vedlejší příhoda. Jednoho krásného jitra objevil se u něho jistý návštěvník s klidným a vážným obličejem, se zdvořilou, ale důstojnou a spravedlivou řečí, ve skromném, však slušném obleku a se zřejmě pokrokovými názory v hlavě a dvěma slovy vysvětlil příčinu své návštěvy: je známý advokát; jest mu svěřena jistá záležitost jistého mladého člověka; jeho jménem přichází. Tento mladý člověk nebyl nikdo více, nikdo méně, než syn zemřelého P., ačkoliv nesl jiné jméno. Prostopášný P. za své mladosti oklamal jistou počestnou, chudou dívku z dvorské čeledi, evropsky však vychovanou, (k čemuž se arci připletla baronská práva bývalého nevolnického stavu) i postřehnuv nevyhnutelný a nejbližší následek svých styků, co nejrychleji provdal dívku za jistého průmyslníka ba docela úředníka řádného charakteru, jenž ji dávno miloval. Na počátku vypomáhal novomanželům, ale záhy při vznešené povaze manželově byla jeho pomoc odmítnuta. Uběhl nějaký čas a P. úplně zapomněl na dívku i na svého syna, kterého s ní měl a později, jak známo, zemřel bez posledního pořízení. Mezi tím jeho syn, zrozený v nezákonném manželství, ale vypěstěný pod jiným jménem a přijatý za vlastního syna od manžela jeho matky, jenž byl vznešené povahy, však záhy zemřel, zůstal v jisté vzdálenější gubernii odkázán plně na své prostředky s churavící a strádající matkou, která nemohla chodit. V sídelním městě vydělával si peníze denní prací, vyučováním kupeckých dětí a tím vydržoval se z počátku na gymnasiu a potom jako posluchač užitečných pro něj přednášek, maje na mysli vytknuly další cíl. Ale kolik sebereš od ruského kupce po hřivenníku za hodinu, a kromě toho byla tu ještě nemocná matka, která nemohla choditi a jež konečně ani

1. Dle starých bohoslovců třetí nebo dvanácté nebe; u básníků svět jejich ideálů.

svou smrtí ve vzdálené gubernii téměř mu neulehčila? Nyní jest otázka. Co měl po spravedlnosti učiniti náš potomeček? Vy, milý čtenáři, si arci myslíte, že řekl: „Po celý život jsem užíval darů P.; na mé vychování, na vychovatelky, na vyléčení z idiotismu se vydalo několikrát deset tisíc ve Švýcarsku, a hle, nyní mám milliony a vznešená povaha syna P., jenž se ničím neprovinil a nemůže za skutek lehkomyšlného otce, jenž na něj úplně zapomenul, hyne při hodinaření. Vše to, co bylo vydáno na mne, náleželo vlastně jemu po spravedlnosti. Ty ohromné obnosy vydané na mne nejsou vlastně moje. Byl to pouhý slepý omyl Štěstěny; vše to náleželo synu P., na něho se mělo vše vynaložiti a ne na mne — výsledek fantastického rozmaru lehkomyšlného a zapomněnlivého P. Kdybych byl úplně šlechetný, delikátní, spravedlivý, musil bych odevzdati jeho synu polovinu celého dědictví svého, že jsem však především člověk vypočítavý a příliš dobře chápu, že věc nelze hájiti právnicky, tedy mu polovinu svých millionů nedám. Ale to přece jen by bylo velmi nízké a nestydaté (potomeček zapomněl, že by to nebylo také vypočítavé) ode mne, kdybych nevrátil jeho synu ani těch několik tisíců od P., jež pohltil můj idiotismus. Neboť, co by ze mne bylo, kdyby si mne P. nebyl vzal na vychování a místo o mne staral se o svého syna?““ Ale nikoliv, pánové! Naší potomečkové neuvažují tak. Nechat mu advokát, jenž se odhodlal pracovati pro mladého člověka z pouhého přátelství a téměř proti jeho vůli, skoro násilně, vykládal jak chtěl a co chtěl, ať líčil mu povinnost cti, šlechetnosti, spravedlnosti a docela i prosté vypočítavosti, švýcarský odchovanec zůstal neoblomným a co dále? Tohle vše, by ještě nic neznamenalo, ale to jest skutečně neodpustitelné a nedá se omluviti žádnou chorobou sebe zajímavější: Tento millionář, sotva vysvlečený z kamaší svého profesora, nemohl ani tolik pochopiti, že tento šlechetný mladý muž ničící se hodinařením neprosí za žádnou almužnu, za žádnou podporu, ale žádá své právo a co jemu náleží, byt i ne dle litery zákona a dokonce, že

ani sám nežádá, ale že jeho přátelé za něho pracují. S majestátným pohledem, opojen tím že může beztréstně svými milliony rdousiti lid, vytáhne náš potomeček padesátirublovku a posílá ji řádnému mladému člověku jako neočekávanou almužnu. Nevěříte, pánové? Jste překvapeni, uraženi, projevujete výkřikem své rozhořčení? Avšak on to učinil přece! Rozumí se, že mu peníze okamžitě vráceny, ba možno říci: obratem takřka vmeteny v tvář. Co zbývá učiniti v této věci? Věc právnicky se hájiti nedá, zbývá tudíž jediná veřejnost. Odevzdáváme tuto příhodu veřejnosti a ručíme za její věrohodnost. Vypravuje se, že jeden z neznámějších humoristů pronesl o tom znamenitý epigramm, jenž jest hodný, aby zaujal místo v obrázcích mravů netoliko guberniálních měst, nýbrž i hlavního města:

Lvíčka ² ve Schneidrově plášti ³ Pěkně hrál let celých pět,
 Obvyklým žil během žití,
 Náhle tu byl zase zpět.
 V kamašičkách přijel domů,
 Dědic millionů byl,
 Boha ruský vzýval k tomu,
 Studenty však — oloupil!«

Když Kolja ukončil, odevzdal rychle noviny knížeti a nevyřknuv ani slova, odstoupil do kouta, kde se schoulil a rukama si zakryl obličej. Styděl se neobyčejně a jeho dětské srdce, dosud nezvyklé bahnu, bylo nesmírně pobouřeno. Zdálo se mu, že se událo zde cosi nadmíru rozrušujícího, že sám jest toho příčinou již tím, že to předčítal všem.

Však cítili všickni cosi podobného!

Děvčata byla v rozpacích a styděla se. Lizaveta Prokofjevna

2. Zdrobnělé jméno potomečka.

3. Jméno švýcarského profesora.

tajila v sobě velký hněv a také snad trpce litovala, že se vmísila do věci; nyní však mlčela. S knížetem se dalo to, co se děje s příliš úzkostlivými lidmi v podobných případnostech: styděl se za cizí jednání před svými hosty tak, že se v prvním okamžení strachoval i jen na ně pohlédnouti, Na tváři Pticyna, Varji, Gani a dokonce i Lebeděva viděli bylo taktéž jakési rozpaky. Nejzvláštnějším při tom bylo, že Hippolyt a ‚syn Pavliščeva‘ byli také jaksi něčím překvapeni; synovec Lebeděva byl patrně též nespokojen. Toliko boxer seděl úplně klidný, kroutil si vous, díval se vážně, klopě poněkud oči, však ne z rozpaků, naopak zdálo se, že spíše jako ze šlechetné skromnosti, z příliš zřejmého vítězství. Ze všeho vysvívalo, že se mu článek neobyčejně líbil.

„Čert ví, co to znamená,“ pronesl Ivan Fedorovič polohlasitě; „zrovna jako kdyby to bylo padesát lokajů sestavovalo a spisovalo!“

„A ... a... dovolte otázku, velectěný pane, jak můžete urážeti podobnými předpoklady?“ pronesl Hippolyt a všecek se zachvěl.

„To, to, to je urážlivé pro řádného člověka... přisvědčíte sám, generále, jste-li řádný člověk,“ zavrčel boxer jaksi pohnutě, pokrucuje si vous a krče rameny a celým tělem.

„Předně nejsem pro vás žádný ‚velectěný pán‘, a za druhé, nehodlám podávati vám žádného vysvětlení,“ krátce a ostře odvětil úžasně rozhorlený Ivan Fedorovič. Vstal a nevyřknuv více slova, odešel k východu s terrasy a postavil se na hořejší stupeň zády k obecnstvu, velice se mrze nad počínáním Lizavety Prokofjevny, které ani teď nenapadlo hnouti se s místa.

„Pánové, dovolte, pánové, dovolte přece, abych promluvil,“ zvolal kníže tesklivě a rozčileně, „raďte býti tak laskavi, budeme hovořiti tak, aby jeden druhému porozuměl. O lom článku, pánové, ani nemluvíme; vždyť jest, pánové, naprostá lež vše, co tam otištěno. Podotýkám to proto, že o tom sami víte; jest to až hanba. Jest mi dokonce s podivem, pánové, jestliže někdo z vás tento článek napsal...“

„Až do tohoto okamžiku jsem o článku nevěděl ničeho.“ prohlásil Hippolyt. „Neschvaluji ho ...“

„A já,“ dodal synovec Lebeděva, „ačkoliv jsem věděl, že je napsán... přece jsem neradil, aby byl uveřejněn; zdálo se mi to předčasné!“

„Já jsem o něm věděl, mám však právo ... já...“ zabrebtal ,syn Pavliščeva‘.

„Jak? Vy sám jste všechno tohle napsal?“ tázal se kníže, zvědavě pohlížeje na Burdovského. „Toť nemožno!“

„Možno však nepřiznali vám pražádného práva k podobným otázkám,“ ujal se ,syna Pavliščevova‘ synovec Lebeděva.

„Vždyť jsem se jen podivil tomu, že to učinil pan Burdovskij... ale chci... říci, když jste již odevzdali celou věc veřejnosti, proč jste se krátce před tím cítili uraženi, že jsem o tom promluvil za přítomnosti svých přátel?“

„Konečně přece,“ zabručela rozmrzelá Lizaveta Prokofjevna.

„Ráčil jste také zapomenouti,“ prodral se náhle Lebeděv mezi stolice ku předu, nemoha se zdržeti a takořka v horečce, „ráčil jste, prosím, zapomenouti, že to byla pouze vaše dobrá vůle a bezpříkladná dobrota srdce, když jste přijal jejich návštěvu a je vyslechl, neboť neměli žádného práva toho požadovati a to tím méně, když jste svěřil řízení Gavrilovi Ardalionoviči — a to také jen z přílišné dobroty srdce — a že nyní, nejsvětější kníže, zůstává uprostřed vyvolených přátel svých, nemůžete takovou společnost obětovati podobným pánům a mohl byste je takřka hned odtud vyprovodili a já, jako majetník domu, dokonce s radostí...“

„Docela spravedlivé,“ zahřměl pojednou generál Ivolgin z pozadí světnice.

„Dosti, Lebeděve, ustaňte, dosti..“ započínal kníže, ale celý výbuch nelibosti přehlušil jeho slova.

„Ne, odpusťte, kníže, odpusťte, nyní toho není ještě dosti!“ takořka překřičel všecky synovec Lebeděva.

„Nyní jest nutno postaviti věc pevně, a jasně vyložiti, neboť se zde patrně nechápe, oč se jedná! Vmísily se do toho právnické kličky a na základě těchto kliček se nám vyhrožuje vyhozením odtud ! Což nás, kníže, máte za tak velké hlupáky, že nevíme a nechápeme, jak a pokud jest naše věc právnický opřena a zdůvodněna a kdybychom ji právnický rozebrali, že po zákonu nedostaneme od vás ani groše ? Avšak my víme, že nemáme-li právo dle litery zákona, jest zde přece právo lidské, právo přirozené, právo zdravého smyslu a hlasu svědomí a třebas toto naše právo není zapsáno v žádném shnilém právním kodexu, šlechtný a čestný člověk jest povinen býti šlechtný a čestný i v těch případech, o nichž nic není zapsáno v kodexech. Proto jsme přišli sem bez bázně, že budeme odtud vyhozeni, (jak jste právě vyhrožovali,) pouze proto, že n e p r o s í m e, ale žádáme. A že v tak pozdní hodině návštěva není slušná, (ačkoliv jsme nepřišli pozdě, ale vy jste nás nechal čekati v čeledníku), tu pravím, že jsme se dostavili ničeho se nestrachující, neboť jsme vás měli za člověka zdravého smyslu, to jest za čestného a svědomitého. Leč pravda, nepřišli jsme pokorně jako vaši patolízalové, a ti, kdož z vás tyjí, ale se vztyčenou hlavou, jako lidé svobodní a se žádnou prosbou, však se svobodným a hrdým požadavkem, (slyšíte, ne s prosbou, ale s požadavkem, zapište si to !) Důstojně a přímo klademe vám otázku: jest u věci Burdovského právo na vaší straně anebo není? Přiznáváte, že vám Pavliščev prokazoval dobrodiní a docela snad zachránil vás před smrtí? A přiznáváte-li to, (což patrně), hodláte-li také, či pokládáte-li podle svého svědomí za spravedlivé, obdržev milliony, poskytnouti náhradu strádajícímu synu Pavliščeva, byt i nesl jméno Burdovského. Ano, nebo ne? Když ano, totiž jinými slovy, máte-li v sobě to, co svým jazykem nazýváte čest a svědomí a co my správněji nazýváme zdravým smyslem, potom nám vyhovíte a věc jest vyřízena. Vyhovíte nám bez proseb i díkuvzdání, neočekáváje od nás ničeho podobného, neboť cokoliv učiníte, není pro nás, ale pro spravedlnost.

Nechcete-li nám však vyhověti, to jest, odpovíte-li na naši otázku „n e“, odejdeme hned a věci necháme. Vám však řeknu do očí přede všemi svědky, že jste člověk s rozumem hrubým, a vzdělání nízkého, že se nesmíte více nazývati člověkem cti a svědomí, že nemáte k tomu práva a že si chcete koupiti toto právo příliš levně. Končím. Položil jsem otázky a nyní vyžeňte nás, máte-li k tomu odvahu! Můžete to učiniti, jste silnější, ale pamatujte, že my přes vše žádáme, ale neprosíme! Žádáme, ale neprosíme!“

Synovec Lebeděva, jenž se velmi rozehřál, se nyní odmlčel.

„Žádáme, žádáme, žádáme, ale neprosíme!“ zabreptal Burdovskij a začervenál se jako rak.

Po řeči synovce Lebeděvova následovalo jakési všeobecné pohnutí a ozvalo se i reptání, ač se společnost vyhýbala patrně vměšování do věci, kromě jediného Lebeděva, jenž byl zrovna v horečce. (Zvláštní však byla jedna věc: Lebeděv, jenž byl zjevně na straně knížete, nyní — po řeči synovcově — jakoby cítil jakési uspokojení rodinné hrdosti; alespoň se rozhlédl po obecenstvu s jakýmsi zvláštním uspokojením.)

„Po mém názoru,“ započal kníže dosti tiše, „po mém názoru máte, pane Doktorenko, ve všem, co jste právě pronesl, na polovic pravdu; ba, uznám, že i více, než na polovic a plně bych vám přisvědčil ve všem, kdybyste nebyl něco vynechal ve své řeči. Co jste vlastně vynechal, nedovedu a nemám sil vyjádřiti, ale k tomu, aby vaše slova byla úplně spravedlivá, se přece jen čehosi nedostává. Než, obraťme se raději k věci, pánové, řekněte mi, proč jste onu stať dali do tisku? Vždyť co slovo, to kleveta, tak že jste se, pánové, podle mého mínění, dopustili nízkostí!“

„Dovolte!“

„Velectěný pane!...“

„Jest tomu tak ... jest... jest..ozvalo se z úst vzrušených hostu.

„Stran článku,“ pištivým hlasem chopil se slova Hippolyt, „stran článku jsem vám již pravil, že ho neschvalujeme, ani já, ani druzí. Psal jej tento zde, (ukázal na boxera, sedícího vedle) napsal

jej nepěkně, přisvědčuji, nesprávně a slohem, jakým psávají právě takoví vysloužilci, jako je on. Jest hloupý, ale při tom také spekulant, souhlasím, každého dne říkávám mu to do očí, však přes vše, na polovinu byl k tomu oprávněn: veřejnost jest zákonitým právem každého, z té příčiny také Burdovského. Za neslušnosti, nechat jest sám zodpověden. Co se pak týče toho, že jsem jménem všech protestoval proti přítomnosti vašich přátel, musím, vážení páni, vysvětlit!, že jsem protestoval jedině proto, abych projevil naše právo, ve skutečnosti si však docela přejeme mítí svědky, neboť jsme se nedávno, ještě před svým příchodem, všickni čtyři na tom shodli. Nechat máte za svědky kohokoliv, nechat jimi jsou i vaši přátelé, oni nemohou býti přece proti právu Burdovského, (protože jest jasné, mathematické), ba jest nám milejší, že svědky jsou — vaši přátelé; tím lépe vysvitne pravda!“

„Tak tomu bylo, všickni čtyři jsme souhlasili,“ potvrdil synovec Lebeděva.

„Proč jste tedy nedávno stropili takový hluk a křik při prvním slovu, když jste tomu chtěli?“ žasl kníže.

„A stran stati, kníže,“ ujal se slova boxer, příjemně se oživuje (možno bylo vysloviti podezření, že na něj patrně a mocně působila přítomnost dám) a v hrozné touze, by i jemu dostalo se podílu v rozprávce — „stran stati přiznávám se k autorství, ačkoliv ji můj citlivý přítel, kterému pro jeho churavost už ze zvyku odpouštím, hned zkritisoval. Sepsal a vytiskl jsem ji v žurnále upřímného přítele jako dopis redakci. Jen verše nejsou ode mne a. náležejí skutečně péru známého humoristy. Burdovskému jsem ji jen přečetl, a to nikoliv celou a hned jsem obdržel jeho svolení k tisku, ale přisvědčíte, že jsem ji mohl uveřejnit i bez jeho svolení. Veřejnost jest právem každého, jest to právo užitečné i vznešené. Doufám, že vy sám, kníže, jste tak pokročilý, že nebudete odpírati . . .“

„Nebudu odpírati ničemu, ale přisvědčíte, že váš článek..“

„Je ostrý, chcete říci? Vždyť však tu běží takřka o prospěch

společnosti, sám to uznáte, a konečně nemožno přece nepoužití takové náhody? Tím hůře pro vinníky, však prospěch společnosti přede vším. Co se týče některých nesprávností, abych tak řekl: hyperbol, tu přisvědčíte také, že nejpodstatnější v tom a přede vším důležitá jest iniciativa, přede vším cíl a úmysl; nejdůležitější jest užitečný příklad a potom již možno rozbírali soukromou příhodu a konečně zde běží o sloh, zde běží takorůzka o humoristickou hádanku, a kromě toho: tak píší všickni, přisvědčíte sami! hahaha! ...“

„Ale to jest úplně špatná cesta, ujišťuji vás, páni,“ vzkřikl kníže, „otiskli jste článek v tom předpokládání, že naprosto jistě odepru vyhověti panu Burdovskému a proto, abyste mi nahnali strachu a nějak se pomstili. Leč kterak jste to věděli, vždyt jsem si snad umínil uspokojili pana Burdovského? Přímo přede všemi vám zde pravím, že ho uspokojím ..“

„Aj, konečně moudré a závažné slovo rozumného a šlechetného člověka,“ prohlásil boxer.

„Ach Bože!“ vyklouzlo z úst Lizavety Prokofjevny.

„To jest nesnesitelné,“ zabručel generál.

„Dovolte, páni, dovolte, vyložím věc,“ prosil kníže. „Před pěti týdny, pane Burdovskij, objevil se u mne v Z. váš plnomocník a prostředkovatel Cebarov. Vylíčil jste ho příliš skvěle, pane Kellere, ve svém článku,“ obrátil se kníže k boxeru, usmáv se náhle, „ale ten se mi vůbec nelíbil. Hned na prvý pohled jsem vystihl, že Čebarov jest všeho původcem, hlavní osobou a. snad vás, pane Burdovskij, také navedl, využiv vaší prostoty, abyste tohle vše podnikl, mám-li mluvití upřímně.“

„K tomu nemáte práva, nejsem prostý... to jest...“ zabreptal rozčileně Burdovskij.

„Nemáte žádného práva činiti takové předpoklady,“ v mravním rozhorlení pravil synovec Lebeděva.

„Jest to nejvýš urážlivé,“ zapištěl Hippolyt. „Tento předpoklad jest urážlivý, lživý a nenáleží k věci!“

„Odpusťte, páni, odpusťte,“ podroboval se rychle kníže, „račte prominout“; myslil jsem si, že by bylo lépe, abychom byli úplně upřímnými druh vůči druhu? Než, vaše vůle, jak chcete. Čebarovu jsem řekl, že ihned splnomocním přítele k řízení celé záležitosti, ježto sám nebudu v Petrohradě, a vás, pane Burdovskij, že o tom zpravím. Řeknu vám, pánové, přímo, že tato věc se zdála býti největším podvodem a výslovně proto, že v ní je súčasťněn Čebarov. Ach, nebudte uraženi, pánové! Pro Bůh, nebudte uraženi!“ zvolal kníže ustrašeně, spatřiv, že Burdovskij znovu cítí se uraženým a že přátelé jeho chystají se opět rozčileně protestovali. „Tohle se nemůže dotýkati vás osobně, pravím-li, že jsem věc pokládal za podvod, vždyť jsem tehdy neznal osobně nikoho z vás, ani vašich jmen jsem neznal, usuzoval jsem tak jen podle Čebarova; mluvím všeobecně kdybyste jen věděli, jak nesmírně mne podváděli od té doby, co se mi dostalo dědictví.“

„Kníže, jak úžasně jste naivní,“ podotkl posměšně synovec Lebeděva.

„Při tom je kníže také millionář! Při svém skutečně snad dobrém a prostém srdci, nemůžete přece býti vyňat ze všeobecně platného zákona,“ prohlásil Hippolyt.

„Možná, ano velmi možná, páni,“ spěchal kníže s ujištěním, „ačkoliv nerozumím, o jakém všeobecně platném zákonu mluvíte; však pokračujme; jen nebudte hned zbytečně uraženi; přísahám, že nemám nejmenšího úmyslu vás urazit. Skutečně, pánové, nelze pronésti jediného slova, abyste nebyli uraženi. Ale poprvé: mne velmi překvapilo, že žije ‚syn Pavliščeva‘ a že jest v tak hrozném postavení, jak mi vylíčil Čebarov. Pavliščev byl můj dobrodinec a soudruh mého otce. (Ach, proč jste napsal takovou nepravdu, pane Kellere, ve svém článku o mém otci? Neutratil žádných cizích peněz, ani žádným podřízeným neublížil, jsem o tom plně přesvědčen a jak jste mohl ruku pozvednou ti, abyste napsal takové klevety?) A to, co jste napsal o Pavliščevu jest docela odporne; nejvznešenějšího člověka nazýváte

prostopášným a lehkomyšlným tak směle, tak jistě, jako kdybyste skutečně pronášel pravdu a zatím to byl člověk nejctnostnější a nejmravnější, jaký jen kdy žil na světě! Byl dokonce i pozoruhodný učenec; dopisoval si s mnohými váženými učenci a mnoho peněz věnoval zájmům vědy. Co se tkne jeho dobrého srdce, jeho dobrých skutků, to arci správně jste napsal, že jsem byl tehdáž téměř idiot a ničeho nemohl pochopili (ačkoliv jsem ruský přece mluvil a rozuměl), vždyť mohu přece ocenili vše, co teď připomínám ..

„Dovolte,“ zapištěl Hippolyt, „není to příliš citlivé? Nejsme děti. Chtěl jste přikročili přímo k věci, jde na desátou, buďte toho pamětliv!“

„Dovolte, páni, dovolte,“ souhlasil hned kníže. „Po prvé nedůvěře jsem uvážil, že se mohu mýlili a že Pavliščev skutečně mohl míli syna. Mne však nesmíme překvapilo, že tento syn tak lehce, to jest, chci říci tak veřejně prozrazuje tajemství svého zrození a hlavně, že kydá hanbu na. svoji matku, neboť již tehdáž Čebarov mne strašil veřejností. ..“

„Taká lo hloupost,“ vzkřikl synovec Lebeděva.

„Nemáte práva ... nemáte práva ...“ vzkřikl Burdovskij.

„Syn není zodpovědný za neřestné skutky otce a matka nemá žádné viny,“ se zárem zapištěl Hippolyt.

„Tím spíše myslím, že bylo třeba jí šetřiti,“ pronesl kníže plaše.

„Nejste, kníže, toliko naivním, ale zašel jste snad i dále,“ usmál se synovec Lebeděva zlostně.

„A jaké právo jste měl vy...“ zapištěl úplně nepřírozeným hlasem Hippolyt.

„Žádné, žádné,“ odvětil kníže spěšně. „V tom máte pravdu, bylo to však bezděčné a řekl jsem si hned, že nesmím mísiti do věci své osobní pocity, neboť mám-li sám za povinnost vyhověti žádosti pana Burdovského jménem svých citu k Pavliščevu, tu musím mu vyhověti, nechat jest tomu tak či onak, v každém

případě, t. j.: ať si již vážím pana Burdovského nebo nevážím. Započal jsem, pánové, o tom mluvit jen proto, že se mi přece jen zdálo nepřírozené, když syn tak veřejně odhaluje tajemství své matky ... Jedním slovem řečeno, byl jsem hlavně přesvědčen, že Cebarov jest jistě ničema a že sám licoměrně přiměl pana Burdovského k takovému taškárství.“

„Ale to jest již nesnesitelné,“ rozlehlo se mezi jeho hosty, z nichž někteří vyskočili se svých sedadel.

„Pánové, z toho jsem usoudil, že nešťastný pan Burdovskij musí býti člověk, jenž se snadno poddává podvodníkům a z té příčiny, že jsem tím více povinen mu pomáhati jako ‚synu Pavliščeva‘ a to předně: protiakcí vůči Cebarovu, za druhé: svým přátelstvím a oddaností, abych mu byl na ruku, a za třetí: poručil jsem vydali mu deset tisíc rublů, to jest vše, co po mém rozpočtu Pavliščev mohl na mne vydati na penězích ...“

„Jak, pouze deset tisíc?“ vzkřikl Hippolyt.

„Nu, kníže, v počtářství nejste tuze silný, anebo již až příliš silný, třeba že se zdáte prostáčkem,“ vzkřikl synovec Lebeděva.

„S desíti tisíci nejsem spokojen,“ pravil Burdovskij.

„Svol, Antipe!“ rychle a zřetelně zašepal mu boxer, nahnuv se přes opěradlo stolice Hippolytovy. „Svol a později uvidíme.“

„Po — slyšte, pane Myškine,“ zapištel Hippolyt, „pamatujte, že nejsme hlupáky, že nejsme blázni, jak se o nás patrně domnívají tyto dámy a vůbec vaši hosté, kteří s takovou nelibostí se na nás usmívají a zvláště tento velkosvětský pán (ukázal na Jevgenije Pavloviče), kterého nemám arci čest znáti, o němž jsem však, zdá se, něco slyšel..“

„Dovolte, páni, dovolte, zase jste mi neporozuměli,“ obrátil se kníže k nim v rozčilení. „Předně jste vy, pane Kellere, ve svém článku naznačil moje jmění velmi nesprávně, nedostalo se mi žádných millionů; mám snad jen osmý nebo desátý díl toho, co jste udal. Za druhé nebyly za mne vydány žádné desítitisíce ve Švýcarsku, Schneider dostával ročně šest set rublů a to ještě

toliko po první tři roky a pro hezké vychovatelky Pavliščev nikdy nejel do Paříže; to jest pomluva. Po mém náhledu bylo za mne zapláceno ještě mnohem méně než deset tisíc, ale budiž, ať deset tisíc; tu však uznáte sami, že vrací dluh, nemohl jsem panu Burdovskému nabídnouti více i kdybych ho měl dokonce nesmírně rád; nemohl jsem tak učiniti již z pouhé delikátnosti, ježto splácel jsem mu dluh a neposílal mu žádného daru. Nechápu, proč tomu, pánové, nechcete rozuměti! Ale vše to jsem mu chtěl později nahraditi přátelstvím, skutečnou účastí na osudu nešťastného pana Burdovského, patrně oklamaného, neboť nemohl sám, kdyby nebyl podveden, přistoupiti na takovou nízkost, jakou jest ku příkladu to, co v dnešním článku páně Kellerové píše se o jeho matce .. . Ale proč se, pánové, zase tak nesmírně horšíte! Vždyť konečně neporozumíme jeden druhému! Hle, stalo se tak, jak jsem myslel! Teď jsem se na vlastní oči přesvědčil, že jsem dobře hádal,“ tvrdil rozehřátý kníže, snaže se utišiti vzrušení a nepostřehnuv, že je vlastně jen stupňuje.

„Jak, o čem jste se přesvědčil?“ blížili se k němu téměř rozvzteklí.

„Ale dovolu, předně jsem měl již příležitost dobře prozkoumati pana Burdovského, vždyť teď vidím sám, jaký jest... Jest to člověk nevinný, jehož však všickni klamou! Člověk bez ochrany... a proto ho musím šetřiti a. za druhé: Gavriila Ardalionovič, jemuž jsem svěřil vyřízení věci a od něhož jsem dlouho neobdržel žádných zpráv, neboť byl na cestách a potom po tři dny nemocen v Petrohradě, nyní najednou, ani ne před hodinou, při našem prvním setkání mi vyprávěl, že záměry Cebarova prokoukl, že má důkazy a že Cebarov jest skutečně tím, zač jsem jej pokládal. Vždyť vím, pánové, že mne mnozí mají za idiota; Cebarov na základě pověsti, že snadno na ume dostali peníze, se domníval, že mne velmi snadno oklame a zvláště spoléhal na mé city k Pavliščevu. Hlavním však jest to... ale vyslyšte, pánové, vše do konce, vvslyšte yše do konce... hlavní

věc jest to, co teď náhle vychází na jevo, že pan Burdovskij vůbec ani není syn Pavliščeva! Právě to se mnou sdělil Gavrila Ardalionovič a tvrdí, že má na to spolehlivé důkazy. Nuže, co lomu říkáte; vždyť se to zdá neuvěřitelné po tom všem, co jste již natropili! Rozumějte: spolehlivé důkazy! Sám dosud nevěřím, sám nevěřím, ujišťuji vás, pochybuji dosud, neboť Gavrila Ardalionovič mi nemohl vyprávěti dosud veškeré podrobnosti, že však Cebarov jest ničema, o lom není pochyby. On podvedl nešťastného pana Burdovského i vás všechny, pánové, kteří jste přišli poctivě podporovat svého soudruha, (jelikož patrně potřebuje podpory, vždyť to dovedu pochopiti,) napálil vás všechny a zamotal vás všechny do taškářství, jelikož v podstatě jest to podvod a taškářství.“

„Jak to, taškářství ? ... Kterak není synem Pavliščeva? Kterak to možno?“ rozléhaly se výkřiky.

Všecka společnost Burdovského ocitla se v nevýslovných rozpacích.

„Ano, podvod i taškářství! Vždyť objeví-li se nyní, že pan Burdovskij není synem Pavliščeva, v tom případě byla by žádost pana Burdovského přímým podvodem, (ovšem v případě, že by byl znal pravdu!) avšak v tom to vězí, že byl podveden a proto pokračuji, abych ho ospravedlnil, proto také tvrdím, že jest hoden soustrasti pro svoji prostotu, a že nemůže býti bez podpory; vždyť jinak by se v této věci objevil také jako podvodník. Však vím a jsem už přesvědčen, že ničeho nepochopil. Byl jsem sám v podobném stavu před odjezdem do Švýcar, také jsem koktal nesouvislá slova — chtěl jsem něco říci, však nemohl jsem. Chápu to; cílím s ním tím spíše, neboť jsem sám téměř takový, dovoluji si říci. A konečně přes vše, že není teď už více ‚syna Pavliščeva‘ a vše to ukázalo se mystifikací, nechci měniti svého rozhodnutí, a jsem hotov věnovali deset tisíc jako na paměť Pavliščeva. Chlělt jsem, ještě než znal jsem Burdovského, použití desíti tisíc na školu k uctění památky Pavliščeva, ale nyní jest to

jednostejné, dám-li je na školu, nebo panu Burdovskému, ježto pan Burdovskij, byť i nebyl synem Pavliščeva, jest skoro jako syn Pavliščeva: vždyt jej sama, lak hanebně oklamali; on sám upřímně pokládal se za syna Pavliščeva! Vyslechněte, páni, Gavrilu Ardalionoviče, jenž vám hned vše vysvětlí; ukončíme celou záležitost; nehněvejte se, nerozčilujte se, sedněte! Přiznávám se, že jsem sám nesmírně dychtiv zvědět i veškeré podrobnosti. Privil, že jel dokonce do Pskova, k vaší malince, pane Burdovskij, která vůbec neumírá, jak vás přinutili napsati v novinářském článku... Usedněte, pánové, usedněte!“

Kníže usedl, a zdařilo se mu, že se rozčilení členové společnosti Burdovského také posléze usadili.

Za posledních deset, nebo dvacet minut se rozehrál, mluvil hlasitě, rychle a se zápalem, snaže se všechny překřičeli a přemluviti a potom ovšem trpce litoval některých slov a některých předpokladů, jež mu právě vyklouzly z úst. Kdyby ho nebyli podněcovali a dráždili, že téměř nebyl ani sebe mocen, nebyl by si nikdy dovolil vyřknouti tak hlasitě a nepokrytě i chvatně některé své domněnky a zbytečné upřímnosti. Ale sotva usedl, palčivá lítost a žal hlodaly v jeho srdci. Nehledě na to, že ‚urazil‘ Burdovského zřejmým předpokladem, že má tutéž chorobu, ze které sám se léčil ve Švýcarsku, také . způsob, jakým nabídl Burdovskému deset tisíc (místo na stavbu školy), byl, podle jeho mínění, hrubý a neopatrný; nabízel dar, almužnu a ještě to učinil před lidmi, veřejně! „Mělo se vyčkati, nabídnouti mu to zítra, v soukromí,“ pomyslíl si kníže ihned, „nyní arci věci nelze více napravit!“

„Ano, jsem skutečný idiot,“ pravil si v duchu, zachvácen studem a neobyčejně na sebe roztrpčen.

Mezi tím Gavrilu Ardalionovič, jenž byl až dosud v ústraní a úporně mlčel, vystoupil na vybídnutí knížete do popředí, postavil se vedle něho a jasně počal skládali účet ze svěšeného mu knížetem úkolu. Veškerý hovor umlkl mžikem. Všickni

IDIOT

naslouchali s napjatou pozorností, zvláště společnost Burdovského.

IX.

„Nebudete ovšem popíráti,“ započal Gavriila Ardalionovič, obrátiv se přímo k Burdovskému, jenž velmi dýchtivě mu naslouchal, vyvaliv na něj udivené oči a patrně silně vzrušen, „nepopřete, ba ani nebudete chtítí vážně popírali, že jste se narodil přesně po dvouletém, zákonném sňatku vážené své matky s kolležským sekretářem panem Burdovským, svým otcem. Datum vašeho zrození možno dokázali velmi snadno fakty, takže překroucení tohoto faktu ve článku páně Kellerově jest pro vás i pro vaši matku příliš urážlivé, a lze si je vysvětliti pouze vlastní hravou obrazotvorností páně Kellerovou, jenž měl v úmyslu sesílití tím vaše právní nároky a pomoci vašemu zájmu. Pan Keller pravil, že vám napřed článek přečetl, ač ne celý.. . bezpochyby až k tomuhle místu vám ho nedočel!“

„Skutečně, nedočel,“ přerušil ho boxer, „avšak veškerá fakta byla mi sdělena osobou kompetentní a já...“

„Odpusťte, pane Kellere,“ pravil Gavriila Ardalionovič, „dovolte mně, abych mluvil. Ujišťuji vás, že na váš článek také dojde a potom můžete i vy podati vysvětlení, nyní však budeme raději pokračovati po pořádku. Plně náhodou za pomoci své sestry Varvary Ardalionovny Pticynovové jsem obdržel od dobré její přítelkyně Věry Aleksějevny Zubkové, ovdovělé statkářky, dopis zesnulého Nikolaje Andrejeviče Pavliščeva, zasláný jí před dvacetičtyřmi roky z ciziny. Seznámiv se. s Věrou Aleksějevnou, obrátil jsem se na její radu na plukovníka ve výslužbě Timofeje Fedoroviče Vjazovkina, vzdáleného příbuzného a druhdy vřelého přítele Pavliščevova. Od něho podařilo se mi získati ještě dva dopisy Nikolaje Andrejeviče, také z ciziny psané. Z těchto tří

dopisů podle dat a fakt v nich obsažených možno dokázati mathematically — vyvrátiti fakta jest čistou nemožností, ba ani pochybovati není možno — že Nikolaj Andrejevič tehdež odcestoval do ciziny (kde také pobyl plné tři roky), přesně půldruhého roku, před vaším narozením, pane Burdovskij. Vaše matička, jak vám známo, nikdy z Ruska nevyjela. V přítomném okamžiku nebudu předčítati těch listů, nyní jest již pozdě; uvádím jen prosté faktum. Přejete-li si však, pane Burdovskij, určití schůzku třeba na zítra ráno u mne a přivěs ti své svědky, (kolik chcete,) a odborníky pro pověření rukopisu, nemám obavy, že byste se nepřesvědčil o patrné pravdivosti mnou uvedeného fakta. A je-li tomu tak, tu ovšem celá věc padá a sama sebou jest ukončena.“

Opětne následovalo všeobecné pohnutí a hluboké vzrušení.

Burdovskij sám povstal.

„Kdyby tomu bylo tak, byl jsem tedy oklamán, ale ne Čebarovem, nýbrž dávno a dávno. Nechci žádných odborníku, ani schůzek, věřím a sříkám se všeho... nepřijmu deset tisíc... Mějte se dobře!“

Vzal čepici a odstavil stolic, aby mohl odejiti.

„Můžete-li, pane Burdovskij,“ zadržel ho Gavrila Ardalionovič tiše a sladce, „setrvejte zde aspoň na pět minut ještě. Při této věci se objevuje ještě několik neobyčejně důležitých fakt, zvláště pro vás rozhodně velmi důležitých. Po mém názoru ani není možno, abyste se s nimi neseznámil a snad i vám bude milejší, když celá věc úplně se vysvětlí.“

Burdovskij usedl a mlčel, skloniv poněkud hlavu, jako v hlubokém zadumání. Za ním hned usedl synovec Lebeděva, jenž vstal, aby ho vyprovodil; ačkoliv neztratil hlavy, ani nepozbyl smělosti, přece byl patrně překvapen. Hippolyt byl zamračen, smuten a jakoby velice udiven. V tu chvíli se ostatně tak silně rozkašlal, že až potřásl šátek krví.

Boxer byl skoro ustrašen:

„Ach, Antipe,“ vzkřikl hořce, „víš, že jsem ti řekl tehdáž... bylo to předevcírem, že snad skutečně nejsi synem Pavliščeva!“

Zadržžený smích se rozlehl, dva, tři se smáli hlasitěji než ostatní.

„Faktum sdělené s námi v tomto okamžiku, pane Kellere,“ chopil jej za slovo Gavriila Ardalionovič, „jest velmi drahocenné. Nicméně mám plné právo tvrdit ti podle nejsprávnějších dat, že pan Burdovskij, ačkoliv mu byla ovšem velmi dobře známa doba jeho narození, nevěděl o pobytu Pavliščeva v cizině, kde pan Pavliščev strávil většinu života, vracuje se do Ruska vždy jen na krátký čas. Kromě toho není samotné faktum tehdejšího jeho odjezdu nijak pozoruhodným, aby na něj, po více než dvaceti letech, pamatovali i nej bližší přátelé Pavliščeva, natož pan Burdovskij, jehož nebylo tehdáž ani na světě. Arci, ukázalo se, že i nyní možno věc vyšetřili, avšak musím doznali, že zprávy, jež jsem obdržel, dostaly se mi čirou náhodou a velmi snadno se mohlo stáli, že bych byl jich nedostal vůbec do rukou; pro pana Burdovského, ba i pro Cebarova byly tyto zprávy skutečně téměř nedosažitelný i kdyby po nich byli pátrali. Leč, kdož ví, zdali by je to vůbec napadlo ...“

„Dovolte, pane Ivolgine,“ přerušil ho náhle podrážděný Hippolyt, „k čemu ten celý gallimathias (odpusťte mi)? Věc jest nyní vysvětlena, hlavním taktu chceme věřiti, k čemu tedy dále prodlužovali těžkou a zahanbující kapitolu? Snad se chcete pochlubili obratností, již jste ukázal při pátrání, snad se chcete před námi a před knížetem pyšnil, jak dobrý jste slídič a vyšetřovatel? Anebo snad zamýšlíte docela omluvili a ospravedlnili Burdovského, že se chopil věci z nevědomosti? Ale to by bylo drzé, velectěný pane ! Vašeho omlouvání a ospravedlnování Burdovskij nepotřebuje, abyste věděl! On se hanbí, jemu jest už tak dost těžko, jest v choulostivém postavení, to jste mohl uhodnouti, pochopiti ho..“

„Dosti, pane Terentěve, dosti,“ podařilo se Gavrilovi

Ardalionoviči zarazili jeho řeč, „buďte kliden, nerozčilujte se, zdá se, že jste velmi nemocen! Cítím s vámi soustrast. V tom případě chcete-li zakončím, to jest, budu nucen omezit se krátce na fakta, která po mém přesvědčení seznali v celku a úplnosti nebylo by zbytečným,“ dodal, když zpozoroval jakési všeobecné pohnutí podobné netrpělivosti. „Chci toliko říci a podat k tomu důkazy, aby každý, kdo má na věci zájem, mohl se přesvědčit, že vaše malinka, pane Burdovskij, těšila se z příchylnosti a starostlivosti Pavliščeva jedině proto, že byla rodnou sestrou oné ve dvoře slouživší dívky, do které se Nikolaj Andrejevič Pavliščev skutečně v prvním mládí zamiloval a to tak, že by se byl s ní jistě oženil, kdyby nebyla náhle zemřela. Máni toho důkazy, že toto rodinné faktum, plně pravdivé a přesné, bylo málo komu známo, ba že bylo úplně zapomenuto. Dále bych mohl vysvětlit, jak vaše matka ještě jako desítileté děcko byla vzala panem Pavliščevem na vychování místo příbuzné, • jak pro ni bylo uloženo značné věno a veškerá tato péče že zplodila neobyčejně rozčilující povídačky u četného pokrevstva Pavliščevova; ba najednou byla vyslovena domněnka, že se také se schovankou oženil, avšak skončilo to tím, že se ve dvacíti letech svého věku provdala z náklonnosti (a to bych mohl dokázat zcela určitě) za pana Burdovského, zeměměřičského úředníka. Sebral jsem některé zaručené zprávy na svědectví, že váš otec, člověk bez obchodního ducha, obdržel s vaší matkou patnáct tisíc věna, opustil službu, vstoupil do obchodních podniků, byl ošizen, ztratil kapitál a nemoha snésti zármutku oddával se pití, následkem čehož onemocněl a konečně předčasně zemřel po osmiletém manželství. Potom, jak dosvědčuje sama vaše matinka, nastala jí bída a jistě byla by zahynula bez ustavičné a velkodušné pomoci Pavliščeva, jenž jí poskytoval na výpomoc ročně až i šest set rublů. Kromě toho jest mnoho svědectví, že vás jako děcko velmi si zamiloval. Z těchto svědectví, jež potvrzuje, opakuji, i vaše matinka, vysvítá, že si vás zamiloval hlavně proto, že jste se jako dítě zajíkal, že jste měl

vzezření mrzáka, vzezření nešťastného děcka (a Pavliščev, což seznal jsem z přesných zpráv, měl po celý život jakousi něžnou, zvláštní náklonnost ku všemu uhnětenému, přírodou uraženému, zvláště k dětem — faktum podle mého náhledu velmi důležité v naší věci). A konečně se mohu pochlubiti nejurčitějšími zprávami o hlavním faktu, že totiž právě tato náklonnost Pavliščeva (jehož péči jste se dostal na gymnasium, a studoval pod zvláštním dozorem) zplodila, arci zvolna, zvolňoučka, mezi pokrevenci a domácími Pavliščevovými myšlenku, že jste jeho syn a váš otec že byl toliko oklamáným manželem. Ale podstatným jest to, že se tato myšlenka ujala, zakořenila až do přesného a všeobecného přesvědčení teprve v posledních letech života Pavliščeva, kdy všickni měli strach o poslední vůli a kdy první fakta byla zapomenuta a pátrání stalo se nemožným. Tato myšlenka, již bezpochyby také jste zaslechl, vás, pane Burdovskij, zcela opanovala. Vaše matička, s kterou jsem měl čest se seznámiti osobně, ačkoliv zná veškeré tyto povídačky, do dnešní doby neví (a já jsem to před ní také zatajil), že i vy, její syn, jste podlehl vlivu těchto pověstí. Veleváženou vaši malinku, pane Burdovskij, jsem zaslal ve Pskově nemocnou a v největší bídě, do níž upadla krátce po smrti Pavliščeva. Se slzami vděčnosti v očích mi vyprávěla, že žije toliko z vaší pomoci a z vašich podpor; mnoho čeká od vás v budoucnosti a věří pevně v příští vaše úspěchy..

„To jest ale přece již nesnesitelné,“ hlučně a netrpělivě prohlásil synovec Lebeděva náhle. „K čemu celý ten román?“

„K omrzení nechutné,“ pohnul sebou Hippolyt živě.

Ale Burdovskij nepodotkl ničeho, ba ani sebou nepohnul.

„K čemu, proč?“ Istitivě žasl Gavriła Ardalionovič, chystaje se jedovatě podati svůj závěr. „Nu, předně může byti pan Burdovskij nyní úplně přesvědčen, že ho pan Pavliščev miloval z velkodušnosti a ne jako syna. Již loto jediné faktum. bylo třeba panu Burdovskému pověděti, když nedávno potvrdil a schválil přečtený článek páně Kellerův. Uvádím to proto, pane

Burdovskij, že vás pokládám za řádného člověka. Za druhé se objevuje, že zde vůbec nebylo žádného zlodějského taškárství a to ani se strany Cebarova. Jest to bod závažný i pro mne, neboť kníže v rozčilení učinil právě poznámku, že jsem téhož mínění o zlodějském taškárství v této věci. Zde však naopak bylo úplně přesvědčení u všech a třeba Čebarov i skutečně jest snad velký taškář, v této věci hraje pouze úlohu vychytralého řemeslného partiky. Doufal, že jako advokát, vydělá velké peníze a jeho rozpočet byl nejen přesný a mistrovský, ale spolu také jistý, neboť osnoval vše na tom, že kníže snadno vydává peníze a na jeho vděčnosti k nebožtíku Pavliščevu; konečně počítal také (a to jest nade vše důležité) na známé, rytířské názory knížete o povinnosti cti a svědomí. Co se týče pana Burdovského, možno říci, že byl Cebarovem a svým okolím tak zpracován — vinu nesou ovšem některé názory a zásady pana Burdovského — že se pustil do sporu téměř úplně bez vlastního zájmu, jen aby sloužil pravdě, pokroku a lidskosti. Nyní po sdělení fakt jest všem jasno, že pan Burdovskij jest čistý člověk přes vše, co zde se mluvilo proti němu a kníže může mu nyní spíše a ochotněji než před tím, nabídnouti přátelské účastenství i účinnou pomoc, o které se krátce před tím zmínil, mluvě o škole a o Pavliščevu.“

„Ustaňte, Gavriło Ardalionoviči, ustaňte,“ vzkřikl kníže skutečně polekán, bylo však již pozdě.

„Řekl jsem a třikráte podotkl,“ zvolal Burdovskij podrážděně, „že nechci žádných peněz. Nepřijmu ničeho. K čemu ... nechci... ven!“

A po těchto slovech div neutekl s terrasy. Avšak synovec Lebeděva jej zadržel, uchopiv ho za ruku a cosi mu zašeptal. Burdovskij se rychle obrátil a vyňav z kapsy nezapečetěnou obálku velkého formátu, hodil ji na stolec poblíž knížete.

„Zde jsou peníze... Nesmíte... Nesmíte... Peníze!“

„Zde jest dvě stě padesát rublů, jež jste se osmělil poslati

mu prostřednictvím Čebarova jako almužnu," vysvětloval Doktorenko.

„V článku bylo uvedeno jenom padesát," vzkřikl Kolja.

„Odpusťte," pravil kníže a přistoupil k Burdovskému, „neposlal jsem vám je však jako almužnu, věřte mi. Provinil jsem se nyní i před tím. (Kníže byl rozrušen, vypadal velmi unaveně, byl sláb a mluvil nesouvisle.) Pronesl jsem slovo ‚taškářství‘... však nikoliv o vás ... Zmýlil jsem se. Pravil jsem, že jste chorým... právě tak, jako já ... Ale vy nejste takový ... jako já ... dáváte hodiny, vydržujete matku. Řekl jsem, že jste zneuctil svou matku, ale vy ji milujete, ona sama to pravila... Nevěděl jsem o tom, Gavrila Ardalionovič mi o tom před tím nevyprávěl... odpusťte. Osmělil jsem se nabídnouti vám deset tisíc... Odpusťte, měl jsem to učiniti jiným způsobem, ale nyní... nelze více věc napravit, neboť mnou opovrhujete ...“

„Ale to jest učiněný blázinec!“ vzkřikla Lizaveta Prokofjevna.

„Arciže blázinec," nezdržela; se Aglaja ostré poznámky.

Ale její slova se ztratila ve všeobecném hluku. Všickni již hlučně hovořili, všickni pronášeli úsudky, někteří se přeli, jiní smáli. Ivan Fedorovič JpanČin byl na. nejvšš rozmrzen a s výrazem uražené důstojnosti čekal na Lizavetu Prokofjevnu. Synovec Lebeděva vyhrkl poslední slovo.

„Nu, kníže, budiž dán průchod pravdě, vy umíte využitkovati své... nu, své choroby (abych se vyjádřil slušněji); dovedl jste nabídnouti své přátelství a peníze tak obratnou formou, že slušný člověk jich teď rozhodně nemůže přijmouti. Jest to od vás příliš nevinné, anebo příliš chytré... To víte arci sám nejlépe!“

„Dovolte, páni," vzkřikl Gavrila Ardalionovič, otevřev zatím obálku s penězi, „zde není vůbec dvě stě padesát rublů, nýbrž pouze sto! Zjišťuji to, kníže, proto, aby nebylo žádného nedorozumění.“

„Zanechte toho, zanechte," zamával kníže rukou na Gavrila Ardalionoviče.

„Žádné ‚zanechte‘, chopil se toho hned synovec Lebeděva. „Nás uráží vaše ‚zanechte‘, kníže. Neskrýváme se, jednáme otevřeně, ano, jest tam pouze sto rublů a nikoliv dvě stě padesát, ale co to není všechno jedno ...“

„Ne, to není všechno jedno,“ namítl Gavriila Ardalionovič s výrazem naivní nechápavosti.

„Nevyrušujte mne, nejsme takoví hlupci, jak sobě myslíte, pane advokáte,“ zlostně a nevrle zvolal synovec Lebeděva. „Toť se rozumí, že sto rublů není dvě stě a. padesát a že to není jedno, rozhoduje však princip; tu rozhoduje iniciativa a že se nedostává stopadesát rublů, to jest pouze vedlejší. Rozhoduje tu, že Burdovskij nepřijímá vaši almužny, vaše jasnosti, že vám ji metá v tvář a v tom smyslu jest to jednostejné, zdali to jest sto nebo dvě stě padesát rublů! Burdovskij nepřijal desíti tisíc, viděl jste to, nepřinesl by ani sto rublů, kdyby byl nepoctivý. Těch stopadesát rublů vydáno na cestu Cebarova ke knížeti. Spíše se můžete vysmáti naší neobratnosti, naší nedovednosti věsti při; vždyť jste se beztoho postaral ze všech sil, abyste nás učinil směšnými; ale neosmělujte se, říci, že jsme lidé nepoctiví. Těch stopadesát rublů, velectěný pane, my všickni společně knížeti nahradíme; budeme je hraditi třeba po rublu, ale nahradíme je i s úroky. Burdovskij jest chud, nemá millionů a Cebarov po skončené cestě předložil účet. Doufali jsme, že vyhraje... Kdo by na jeho místě byl jednal jinak?...“

„Kterak to, ‚kdo‘?“ zvolal kníže Šč.

„Přijdu zde o rozum,“ vzkřikla Lizaveta Prokofjevna.

„To mi připomíná,“ zasmál se Jevgenij Pavlovič stojící dlouho a. pouze pozorující, „nedávnou znamenitou řeč advokáta, jenž na omluvu svého chráněnce uváděje bídu, ač chráněnc zabil rázem šest lidí, aby je oloupil, najednou učinil asi tento závěr: Jest přirozeno, že mému chráněnci, následkem bídy, vlezlo do hlavy zabiti šest lidí, ale komu na jeho místě by to do hlavy nevlezlo?“ Tak nějak lo řekl, ale bylo to velmi zábavné.“

„Dosti,“ prohlásila, náhle Lizaveta Prokofjevna, takofka se třesouc hněvem, „jest čas přerušiti tento gallimathias.“

Byla nesmírně vzrušená, hrozivě pozvedla hlavu a pyšně, rozhorleně, netrpělivě a vyzývavě se rozhlédla, po celé společnosti zrakem metajícím blesky a sotva v lom okamžení rozlišujíc přitele od nepřitele. To byl onen okamžik, kdy dlouho tajený hněv konečně propukne, kdy hlavní pohnutkou bývá neodkladný boj, neodkladná nutnost na někoho se vrhnouti co nejrychleji. Kdo znali Lizavetu Prokofjevnu, vycítili hned, že se s ní událo cosi zvláštního.

Ivan Fedorovič vyprávěl druhého dne knížeti Šč., „že se to s ní děje, leč v takové míře jako včera, že se to děje zřídka, tak za tři roky jednou, ale nikdy častěji. Nikdy častěji,“ dodal přesvědčivě.

„Dosti Ivane Fedoroviči! Nechte mne!“ zvolala Lizaveta Prokofjevna, „proč mi podáváte nyní své rámě? Nedovedl jste mne odvésti před tím, ač jste muž, hlava rodiny! Měl jste mne hloupou vyvésti za ucho, kdybych vás nebyla chtěla uposlechnou ti a neodešla sama. Alespoň kdybyste byl dbal na dcery! Ale teď i bez vás najdeme cestu a s ostudou vystačíme na celý rok !... Sečkejte, chci se ještě poděkovati knížeti! Děkuji, kníže, za pohostění. A já se zde usadila, abych vyslechla mládež ... Jest to samá nízkost, nízkost! Jest to chaos, hnus, ani ve snu něco takového nespatriš! A snad nakonec jest mnoho takových, jako jsou tihle?... Mlč, Aglajo! Mlč, Aleksandro! Vás se to netýče... Nevrtte se vedle mne, Jevgeniji Pavloviči, nudíte mne ... Tak ty, můj milý, prosíš je za odpuštění?“ doložila obrátivši se ku knížeti, „odpusťte pravíš, že osmělil jsem se nabízetí vám kapitál...‘ a co ty, fanfarone, se opovažuješ usmívati?“ obořila se náhle na synovce Lebeděva — ,my se, prý, kapitálu zřikáme, my žádáme, ale neprosíme !‘ A zrovna jako kdyby správně nevěděli, že tento idiot již zítra k nim poleze nabízet jim své přátelství a kapitál! Ze tam půjdeš? Že půjdeš? Půjdeš, nebo ne?“

„Půjdu,“ odvětil kníže tichým a pokorným hlasem.

„Slyšeli jste! Tak na to ty se spoléháš,“ obrátila se opětně k Doktorenkovi, „vždyť už jakobys měl peníze v kapse, ale ty se nadýmáš, abys nám naházel písku do očí... Ne, holubčíku, to si najdi jiné hlupáky, já vás prokouknula skrz na skrz... celou vaši hru vidím!“

„Lizaveto Prokofjevno!“ zvolal kníže.

„Odejďeme odtud, Lizaveto Prokofjevno, jest nejvyšší čas, a knížete odvedeme s sebou,“ co nejklidněji a usmívaje se řekl kníže Šč.

Dívky stály stranou, téměř polekány; generál byl řádně ustrašen a všickni vůbec byli udiveni. Někteří dále stojící se úkradkem usmívali a šeptali si mezi sebou; z obličeje Lebeděvova zářilo nejvyšší nadšení.

„Hnus a chaos, milostpaní, lze všude nalézt,“ pronesl synovec Lebeděva, jsa ostatně v značných rozpacích.

„Ale takový ne, takový ne, baťuškové, jako nyní u vás, takový ne!“ škodolibě a jako v hysterickém záchvatu doložila Lizaveta Prokofjevna. „Ale necháte-li pak mne přece,“ vzkřikla na ty, kdož jí domlouvali. „Ne, když jste sám právě, Jevgeniji Pavloviči, nám nyní vyprávěl o obhájci, jenž před soudem pravil, že není nic přirozenějšího, než z bídy podřezati šest lidí, pak nastaly opravdu poslední dny světa, neboť cosi podobného jsem dosud neslyšela! Teď mi jest vše jasno. Ci snad tento kokta (ukázala na Burdovského, jenž na ni hleděl s neobyčejnými rozpaky ve tváři), nepodřezal by někomu krk? Vsadím se o nevím co, že by to učinil! Tvé peníze, deset tisíc, třeba nepřijme, ježto mu svědomí nedá, ale v noci půjde a podřeže ti krk a vyndá je ze skříně; svědomí mu to dovolí. To není u něho nečestné. To jest ‚vznešený výbuch zoufalství‘. Jest to ‚odříkání‘ a čert ví co... Fuj! Všecko jest obrácené, vše běhá vzhůru nohama. Dívka vyrůstá v domácnosti, najednou uprostřed ulice skočí do drožky. ‚Maminko, provdala jsem se nedávno za toho a toho Karlyče nebo Iványče, mějte se dobře!‘ Jest to hezké jednání podle vašeho? Jest to úctyhodné,

přirozené? Ženská otázka! Hle tento hošíček (ukázala na Kolju), i ten se oněhdy přel o význam ženské otázky. I nechať jest matka hloupá, jednej s ní přece jako člověk!... Proč jste vy, křiklouni, nedávno sem přišli? ‚Neodvažujte se přiblížiti, my jdeme! ‚Nám dejte všecka práva a vy neodvažujte se ani ceknouti před námi! Nám vzdávejte veškerou úctu, jaké ani nestává, ale my zatočíme s vámi jako s posledním lokajem!‘ Pátrají po pravdě, za právo stojí a zatím jako Turci ho pomluvili v novinách... ‚Žádáme a neprosíme; žádných díků od nás neuslyšíte, neboť vše činíte pro uspokojení svého svědomí!‘ Jaká to morálka? Vždyť nechceš-li uznávati žádné vděčnosti, může ti kníže také odpovědi ti, že k Pavliščevu necítí žádné vděčnosti, neboť Pavliščev prokazoval mu dobrodiní také jen pro uspokojení svého svědomí! A zatím tys počítal právě na tuto jeho vděčnost k Pavliščevu : vždyť od tebe si ničeho nedlužil, tobě není nic dlužen, nač jsi se tedy spoléhal, když ne na vděčnost? A jak tedy sám se jí chceš zříkati? Šílenci! Krutou a nelidskou nazývají lidskou společnost, vrhá-li se na svedenou dívku. Nazýváš-li však společnost nelidskou, přiznáváš, že tato společnost působí dívce bolest a když dívka cítí bolest, kterak to, že sám ji vlečeš do novin před tuto společnost a žádáš, aby necítila bolesti? Šílenci! Chlubilové, hrdopyškové, marnivci! V Boha nevěří, v Krista nevěří! Vždyť vás hrdost a marnivost tak pronikly, že nakonec sníte jeden druhého. To vám předpovídám. A to není hnusné, to není nesmyslné a chaotické ? A potom ještě přijde tento nestyda, aby je prosil za prominutí, leze za nimi, aby mu odpustili! Kolik jest vás ještě takových? Čemu se smějete? Že jsem se s vámi špinila? Ano, již jsem se pošpinila a nic nedá se už dělati... A ty se mi neposmívej, kuňkale (obořila se na Hippolyta), sám sotva dýše a kazí druhé. Zkazil jsi mi toho chlapečka (opětne ukázala na Kolju); blouzní pouze o tobě, učíš ho atheismu, v Boha nevěříš, ale tobě bylo by možno ještě nasekati, ano, velectěný pane, ba... plivnouti na vás... Tak půjdeš k nim zítra, kníže Lve

Nikolajeviči, půjdeš k nim?“ tázala se zase knížete sotva dechu popadajíc.

„Půjdu!“

„Pak tě tedy nechci více znáti!“ Rychle se obrátila, aby odešla, ale najednou se opětně vrátila. „K tomuto atheistovi půjdeš také?“ ukázala na Hippolyta. „Ale co se mi posmíváš!“ vzkřikla jaksi nepřírozně a obořila se na Hippolyta, nemohouc snést jeho jedovatého úsměšku.

„Lizaveto Prokofjevno! Lizaveto Prokofjevno, Lizaveto Prokofjevno,“ slyšeti bylo najednou se všech stran.

„Maman, to jest hanba!“ hlasitě vzkřikla Aglaja.

„Nemějte starosti, Aglajo Ivánovno,“ odvětil klidně Hippolyt, kterého přiskočivší Lizaveta Prokofjevna uchopila a z neznámé příčiny pevně držela za ruku stojíc před ním, jako kdyby ho chtěla probodnou ti svým zuřivým zrakem, „nemějte starosti, vaše maman nahlédne, že se nelze vrhali na člověka umírajícího ... jsem ochoten vysvětliti, proč jsem se usmíval... a budu velmi povděčen, dovolíte-li..“

V tom se úžasně rozkašlal a po celou minutu nemohl kaše přemoci.

„Vizte, umírá a pořád ještě řeční,“ zvolala Lizaveta Prokofjevna a pustila jeho ruku takofka s hrůzou pozorujíc, jak si utíral se rtů krev... „Nač mluvíš? Máš jít prostě domů a ulehnouti...“

„Tak se také stane,“ chraplavě a téměř šeptem odvětil Hippolyt. „Hned jak se dnes vrátím, ulehnu ... Víím, že za dvěheděle zemru ... Řekl mi to sám B—n předešlého téhodne... Dovolíte-li tedy, řekl bych vám na rozloučenou dvě slova ..“

„Zbláznil jsi se, či co? Nesmysl! Léčit se máš, jaký tu nyní hovor? Jdi, jdi a lehni si!...“ vzkřikla Lizaveta Prokofjevna ustrašeně.

„Vždyť ulehnu-li, nepovstanu více,“ usmál se Hippolyt. „Však už včera jsem si chtěl lehnouti, abych více nepovstal, ale“

rozhodl jsem se odložit to na pozítřek, pokud nohy ještě nesou člověka... abych s nimi zašel sem ... Jsem však příliš znaven ...“

„Nuže, sedni, sedni, proč stojíš? Zde máš stolicí,“ zvolala Lizaveta Prokofjevna a sama mu ji podávala.

„Děkuji vám,“ pokračoval Hippolyt tiše, „usedněte si naproti, hle, tak si pohovoříme... musíme si rozhodně pohovořit, Lizaveto Prokofjevno, nyní již na tom trvám ...“ usmál se opětně. „Pomyslete si, že jsem již posledně na vzduchu a mezi lidmi a za dvě neděle už jistě ležím v hrobě! Bude to tedy jakési loučení s lidmi a s přírodou. Ačkoliv nejsem tuze citlivý, ale vidíte, jsem přece rád, že se tohle vše stalo zde, v Pavlovsko; vždyť přece vidím alespoň listí na stromech.“

„Ale jaký tu nyní rozhovor,“ lekala se Lizaveta Prokofjevna víc a více, „máš horečku. Před tím pištěl a ječel, a teď sotva dechu popadá, dusí se až.“

„Hned si odpočinu. Proč zamítáte poslední moje přání?... A víte-li, že jsem dávno o to'm snil, sejiti se nějak s vámi, Lizaveto Prokofjevno. Slyšel jsem mnoho o vás... od Kolji; onť jest takofka jediný, kdo mne neopustil ... Jste originální žena... výstřední žena ... sám jsem to nyní viděl... A víte-li, že jsem si vás i trochu zamiloval!“

„Bože! a já málem že jsem ho neudeřila!“

„Vás zadržela Aglaja Ivánovna; že se nemýlím? Jest to přece vaše dcera Aglaja Ivánovna? Jest tak krásná, že jsem ji poznal na prvý pohled, ač jsem ji dosud nikdy neviděl. Dovolte, abych se podíval poslednikráte v životě na krasavici i“ usmál se Hippolyt, při čemž rty jeho jaksi neobratně se zkřivily. „Hle, i kníže jest tu, i váš manžel a celá společnost. Proč zamítáte moje poslední přání?“

„Stolicí!“ vykřikla Lizaveta Prokofjevna, ale současně již ji uchopila sama a usedla naproti Hippolytovi. „Koljo,“ rozkázala, „hned ho doprovodíš a zítra rozhodně sama ...“

„Dovolíte-li, tu bych poprosil knížete za koflík čaje. Jsem

velmi zmalátnělý. Víte co, Lizaveto Prokofjevno, chtěla jste tuším věsti knížete k vám na čaj, zůstaňte zde: kníže nám jistě dá všem přinést čaj. Odpustíte, že tak rozhoduju... Však vás znám, že jste dobrá... kníže také... my všickni jsme až komicky dobří lidé.“

Kníže se rychle vzchopil, Lebeděv spěchal ze světnice, seč mu nohy stačily, za ním odkvapila Věra.

„I pravda,“ rozhodla generálová řízně, „mluv jenom tišeji a nerozčiluj se. Roztesknil jsi mne... Kníže! Nestojíš za to, abych u tebe pila čaj, ale již nelze jinak, ačkoliv nikoho neprosím za odpuštění. Nikoho! Nesmysl. Ostatně, pakli jsem se s tebou vyvadila, kníže — tedy odpusť, arci chceš-li. Ostatně nikoho nezdržuji,“ obrátila se náhle s neobyčejně rozhněvaným obličejem k muži a k dcerám, jako kdyby se byli na ní kdo ví čeho hrozného dopustili. „Dovedu dojít domů samotná!“

Ale nedali jí ani domluvit. Všickni ochotně přiskočili a obklopili ji. Kníže počal hned každého prositi, aby zůstal na čaj a omlouval se, že se dosud nedovtípil.

Ano i generál byl tak roztomilým, že zabručel cosi uspokojivého a roztomile tázal se Lizavety Prokofjevny, nebude-li jí přece jen chladno na terrase? Ba, málem byl by se otázal Hippolyta, jak dlouho jest na universitě? Ale neotázal se ho.

Jevgenij Pavlovič a kníže ŠČ. se stali náhle nevšedně laskaví a veselí, na obličejích Adelaidy a Aleksandry rozložila se přes ustavičný podiv dokonce i radost, jedním slovem, všickni byli patrně rádi, že Lizaveta Prokofjevna již přestála krizi. Jen Aglaja byla zamračená a ndčky usedla opodál. Také ostatní společnost zde setrvala, nikdo nechtěl odejít, ano zůstal i generál Ivolgin, kterému ostatně Lebeděv mimochodem zašeptal cosi jistě málo příjemného, neboť se generál hned uklidil kamsi do koutka.

Kníže přistoupil s pozváním také k Burdovskému a celé jeho společnosti, nevynechav nikoho. Ti zabručeli s upjatou Itváří, že posečkají na Hippolyta a hned se vzdálili do nejzazšího kouta terrasy, kde usedli zase vedle sebe. Patrně měl Lebeděv čaj již

IDIOT

dávno připravený pro sebe, neboť byl hned přinesen. Odbilo jedenáct hodin.

X.

Hippolyt si omočil rty v čaji, jež nabídla mu Věra Lebeděvová, postavil koflík na stolek, a náhle, jakoby pocítil skutečné rozpaky, téměř zmateně rozhlížel se kolem.

„Pohledte, Lizaveto Prokofjevno, tyto koflíky,“ pronesl jaksi zvlášť rychle, „tyto majolíkové koflíky, myslím z výtečné majoliky, stávají u Lebeděva vždy ve skříni za sklem uzavřené, nikdy se jich nepoužívá... je to tak už zvykem... jsou z výbavy jeho ženy... nu, je to takový zvyk ... a hle, použil jich pro nás, na vaši počest ovšem, tak se zaradoval...“

Chtěl ještě něco dodat, ale nenašel vhodného slova.

„Přišel do rozpaků, jak jsem očekával,“ zašeptal Jevgenij Pavlovič knížeti do ucha. „Jest to nebezpečné, co? Nejsprávnější příznak, že nyní ze zlomyslnosti provede nějakou výstřednost a Lizaveta Prokofjevna toho nesnese.“

Kníže pohlédl na něj tázavě.

„Nebojíte se přece výstřednosti?“ dodal Jevgenij Pavlovič. „Vždyť já také ne, ba přejí si toho. Již vlastně pouze proto, aby naše milá Lizaveta Prokofjevna byla potrestána a to rozhodně ještě dnes, nyní; bez toho nechci odejít. Zdá se, že máte horečku?“

„Později, nevyrušujte. Ano, nejsem zdrav,“ roztržitě a dokonce netrpělivě odpověděl kníže. Zaslechl totiž svoje jméno, Hippolyt hovořil o něm.

„Nevěříte?“ smál se Hippolyt křečovitě. „Tak budiž, kníže tomu hned na poprvé uvěří a nijak neužasne.“

„Slyšíš, kníže,“ obrátila se k němu Lizaveta Prokofjevna, „slyšíš?“

Kolem se smáli. Lebeděv se starostlivě vrtěl v popředí před Lizavetou Prokofjevnu.

„On praví, hle, že tam ten komediant, tvůj domácí... onomu pánu upravoval článek před chvílí předčítaný.“

Kníže udiveně pohlédl na Lebeděva.

„Proč mlčíš!“ dupla dokonce Lizaveta Prokofjevna.

„Což...“ zabrumlal kníže, zkoumavě pohlížeje na Lebeděva, „již vidím, že upravoval.“

„Jest to pravda?“ obrátila se Lizaveta Prokofjevna rychle k Lebeděvu.

„Ryzí pravda, vaše prevoschoditelstvo,“ odvětil Lebeděv pevně a přesvědčivě, položiv ruku na srdce.

„Ještě se tím vynášíš!“ řekla Lizaveta Prokofjevna a div nevyskočila se stolice.

„Jsem nízký, nízký, nízký,“ bručel Lebeděv a počal se bití v prsa a níž a níže skláněl hlavu.

„Ale co jest mně po tom, že jsi nízký člověk! On si myslí, řekne-li Jsem nízký, že se vykrotí! A nestydíš se, kníže, s takovými lidičkami se přátelí? Ještě jednou ti to říkám! Nikdy ti toho neodpustím!“

„Mně odpustí kníže,“ pronesl Lebeděv přesvědčivě a zkroušeně.

„Jedině ze šlechtnosti,“ hřmotně a hlučně pronesl náhle sem se prodravší Keller, obraceje se přímo na Lizavetu Prokofjevnu, „jedině ze šlechtnosti, abych nevyzradil kompromitovaného přítele, jsem se nedávno nezmínil o korekturách článku přes to, že navrhoval svéstí nás se schodů, jak jste sama ráčila slyšeti. Aby pravda vyšla na světlo, přiznávám se, že jsem se skutečně na něj obrátil a dal mu šest celkových, však nikoliv, aby upravil sloh, ale proto, abych seznal fakta vlastně po větší části mi neznámá, vida v něm člověka kompetentního. O kamaších, o chuti u švýcarského profesora, o padesáti rublech místo dvou set padesáti, jedním

slovem veškeré to seskupení, to vše přináležejí jemu, to vše prodal za šest celkových, ale slohu neupravoval.“

„Musím podotknouti,“ přerušil ho Lebeděv se zimničnou netrpělivostí, jakýmsi plazivým hlasem, za víc a více se šířícího smíchu, „že jsem mu upravil toliko prvou polovinu článku, a ježto u prostřed jsme se rozešli a pro jistou myšlenku se pohádali, druhé poloviny jsem neupravoval, takže všechno, co tam stojí, jest nesprávné (a tam toho je!), ale to, prosím, aby nebylo připisováno na můj vrub ..“

„Hleďme, oč se stará,“ vzkřikla Lizaveta Prokofjevna.

„Dovolte otázku,“ obrátil se Jevgenij Pavlovič ku Kellerovi, „kdy jste upravovali článek?“

„Včera ráno,“ odvětil Keller, „měli jsme schůzku a slíbili jsme si čestným slovem zachovati o všem vzájemné tajemství.“

„To bylo tehdy, kdy se plazil před tebou a. ujišťoval tě svou oddaností. Má to Pán Bůh čeládku na. světě! Nepotřebuji tvého Puškina, a tvá dcera ať ke mně nechodí!“

Lizaveta Prokofjevna chtěla povstati, avšak náhle se obrátila k smějícímu se Hippolytovi.

„Což, můj milý, napadlo ti činiti mne zde směšnou?“

„Uchovej Bůh!“ ušklíbl se Hippolyt, „ale mne ze všeho nejvíce překvapuje vaše neobyčejná výstřednost, Lizaveto Prokofjevno, a přiznávám se, že jsem to na Lebeděva schválně prozradil, věděl jsem, jak to bude na. vás působiti, toliko na vás, neboť kníže skutečně vše odpouští a jistě už odpustil... ba. možná, že našel pro Lebeděva ve svém mozku nějaké ospravedlnění, že jest, tomu lak, kníže, není-liž pravda?“

Udýchal se a. zvláštní jeho vzrušení se stupňovalo každým slovem.

„Nuž?“ pronesla Lizaveta Prokofjevna hněvivě, žasnouc nad tónem jeho hlasu. „Nuže?“

„O vás jsem již mnoho slyšel v tomto smyslu... s velkou radostí, naučil jsem se vás neobyčejně ctíti,“ pokračoval Hippolyt.

Vyřkl slovo, ale tak, jako kdyby jím chtěl říci něco zcela, jiného. Mluvil s odstínem úsměšku a zároveň se nesmírně rozčiloval, nedůvěřivě se ohlížeje, zřejmě se pletl a mluvil nesouvisle ;všecko to, spolu s jehlo souchotinářským obličejem, s podivným, jiskrným a jako divokým pohledem neustávalo bezděčně poutali k němu pozornost.

„Měl bych se diviti, nikterak ovšem neznaje světa (což přiznávám), že jste nejen sama vytrvala v dnešní naší společnosti, nehodící se pro vás naprosto, ale že jste dopustila, aby také tyto ... dívky vyslechly skandální věci, třeba že o podobných věcech četly již v románech. Ostatně snad ... nevím ... neboť se odchyluji, ale rozhodně, kdo kromě vás mohl zde vytrvati... na prosbu hošíka (ano, hošíka; opět se k tomu přiznávám), aby strávil s ním večer a účastnil se všeho... a při tom věděl, že se bude za to zítra stydět (ostatně přiznávám se, že se nevyjádřuji správně), já vše to neobyčejně chválím a velice si toho vážím, ačkoliv již jen z obličeje jeho prevoschoditělstva vidím, že se mu to vše nelíbí... hihihhi !“ zasmál se a najednou se rozkašlal tak, že po dvě minuty nemohl pokračovali.

„Dech mu došel docela,“ chladně a ostře pronesla Lizaveta Prokofjevna pozorující ho s největším zájmem. „Nuže, milý chlapečku, již jest toho s tebou dosti. Jest čas!“

„Dovolte, abych i já, velectěný pane, vám připomenul,“ pronesl náhle Ivan Fedorovič podrážděným hlasem pozbyv poslední krůpěje trpělivosti, „že moje žena jest zde u knížete Lva Nikolajeviče, našeho společného přítele a souseda, že není vám, mladý muži, dovoleno v žádné případnosti posuzovali skutky Lizavety Prokofjevny, právě lak jako nesmíte hlasitě a do očí pronášeti své mínějí a lom, co jest napsáno v mém obličejí. Tak, pane! A když zde moje žena setrvala,“ pokračoval každým slovem víc a, více se rozčiluje, „učinila to, pane, spíše z úžasu a ze současné, všem pochopitelné zvědavosti podívali se na podivnou

mládež. I já jsem setrval, právě tak jako zastavím se někdy na ulici, spatřím-li něco, nač možno pohlížeti jako ... jako ... jako ...“

„Jako na zvláštnost,“ napověděl mu Jevgenij Pavlovič.

„Výtečně a správně,“ zaradovalo se jeho prevoschoditelstvo, poněkud se pletoucí v porovnání, „ano, právě jako na zvláštnost. Ale v každé případnosti ze všeho nejpodivnější, ba ‚nejhořčejší‘ pro mne bylo, možno-li se tak mluvnický vyjádřiti, když jste, mladý muži, nedovedl ani to pochopiti, že Lizaveta Prokofjevna setrvala u vás teď jen proto, že jste nemocen — ač-li skutečně umíráte — tedy takřka ze soustrasti na vaše žalostná slova, pane; žádné bláto v žádné případnosti nemůže se dotknouli jejího jména, důstojnosti a významu... Lizaveto Prokofjevno!“ končil generál všecek uzardělý, „chceš-li jiti, rozloučíme se zde s naším dobrým knížetem a..“

„Děkuji vám za poučení, generále,“ neočekávaně a vážně přerušil ho Hippolyt, zádumčivě na něj pohlížeje.

„Pojďme, maman, ať již jednou konec!“ hněvně a netrpělivě pronesla Aglaja vstávajíc se židle.

„Ještě dvě minuty, milý Ivane Fedoroviči, dovolíš-li,“ obrátila se Lizaveta Prokofjevna důstojně k svému muži. „Myslím, že jest zachvácen horečkou a prostě blouzní; jsem o tom přesvědčená podle jeho očí; nelze ho přece takto zůstaviti. Lve Nikolajeviči, mohl by u tebe noclehovati, aby nebylo třeba vléci jej dnes do Petrohradu? Cher prince, ¹ nenudíte se?“ obrátila se náhle z ničeho nic ku knížeti Šč. „Pojď sem, Aleksandro, a uprav si vlas, drahoušku!“

A sama jí upravila vlas, jenž neměl žádné úpravy zapotřebí a políbila ji; proto také jen ji volala.

„Pokládal jsem vás za schopnou pokroku...“ opět začal mluvíti Hippolyt probrav se ze svého zadumání. „Hle, tohle jsem chtěl říci,“ zaradoval se, jako kdyby se byl na něco upamatoval.

1. Milý kníže.

„Hle, Burdovskij upřímně touží pomoci své matce, není-li pravda? A zatím jde na jevo, že jí učinil hanbu. Tu kníže chce pomoci Burdovskému a z upřímného srdce nabízí mu něžné přátelství i kapitál a snad jediný ze všech nás necítí proti němu odporu a hle, oba stojí proti sobě jako skuteční nepřátelé.... Hahaha! Vy všickni nenávidíte pana Burdovského, že podle vašeho soudu nezachoval se k matce pěkně a vybraně. Jest tomu tak? Jest? Ano? Vždyť všickni nesmírně milujete krásnou a vybranou formu, pro tu jen jste nadšeni; či nemám pravdu? (Tušil jsem dávno, že jen ta rozhoduje). Nuž, tedy vězte, že snad ani jediný z vás nemiloval tak matky, jako Burdovskij. Vy, kníže, jste poslal po Ganěčkovi v tajnosti matce Burdovského peníze, vím o tom, ale sázím nevím co (hihihi... zasmál se křečovitě), sázím nevím co, že vám nyní Burdovskij vyčte nedelikátnost formy a nevážnost k jeho matce, při Bohu, že tomu tak, hahaha!“

A tu se opětně začal dusiti a rozkašlal se.

„Nuže, řekl jsi teď vše, řekl jsi vše? Nu, nyní půjdeš spat, máš horečku,“ přerušila ho Lizaveta Prokofjevna netrpělivě, nespouštějíc s něho nepokojných svých zraků. „Ach Bože a on ještě hovoří!“

„Vy se mi posmíváte? Proč se mně stále vysmíváte? Pozoroval jsem, že se mi posmíváte!“ obrátil se Hippolyt k Jevgenijovi Pavloviči podrážděně a vzrušeně.

Ten se skutečně smál.

„Chtěl jsem se vás pouze tázati pane... Hippolyte ... odpustíte, zapomněl jsem vašeho jména ..“

„Pan Terentěv,“ pravil kníže.

„Ano, Terentěv, děkuji vám, kníže; jméno bylo vysloveno, ale vypadlo mi z paměti... Chtěl jsem se vás tázati, pane Terentěve, pravda-li, co jsem o vás slyšel. Jste prý přesvědčen, že lid, kdybyste jen čtvrt hodinky mluvil k němu oknem, bude s vámi souhlasiti ve všem a okamžitě půjde za vámi?“

„Zcela možno, že jsem to řekl,“ odvětil Hippolyt, jako kdyby

vzpomínal. „Rozhodně jsem to řekl,“ dodal, náhle zase se vzmuživ a pohlédl Jevgenijovi Pavloviči pevně do očí. „Co z toho odvozujete?“

„Zcela nic, chtěl jsem toliko doplniti své vědomosti.“

Jevgenij Pavlovič se odmlčel, avšak Hippolyt stále ještě na něj pohlížel v netrpělivém očekávání.

„Nuže co, skončeno? Či jak?“ oslovila Lizaveta Prokofjevna Jevgenije Pavloviče. „Zakonči, bafuško, má čas, aby šel spat. Nebo nedovedeš zakončiti?“

Lizaveta Prokofjevna byla nesmírně rozhořčena.

„Budiž, nikterak se nevyhýbám dodatí,“ pokračoval Jevgenij Pavlovič s úsměvem, „že vše co jsem zaslechl od vašich soudruhů, pane Terentěve, a vše, co jste právě sám s nepopiratelným talentem vyložil, jest po mém ná

hledu resultátem theorie o uplatnění a vítězství práva, především i mimo vše ostatní, ano i s vyloučením všeho ostatního a snad docela i před vyšetřením toho, v čem vůbec právo to spočívá? Ci snad se mýlím?“

„Arci, že se mýlíte, já vám dokonce nerozumím . . . dále ...“

V koutě rozlehlo se též reptání. Synovec Lebeděva cosi pronesl polohlasně.

„A skoro již nic více,“ pokračoval Jevgenij Pavlovič. „Chtěl jsem toliko podotknouti, že odtud snadno možno přeskočili k právu síly, to jest k právu pěsti a osobní svévůle, jak ostatně to velmi často skončilo ve světě. Proudhon se také zastavil u práva síly. V americké válce mnozí z nejpřednějších liberálů projádřili souhlas s plantážníky v tom smyslu, že negři jsou negry a tedy níže bělochů a z té příčiny že jest právo síly na straně bělochů.“

„Nuže? ..“

„To jest, vy se patrně nezříkáte práva síly?“

„Dále?...“

„Jste jen důslední; chtěl jsem pouze podotknouti, že od práva

síly k právu tigrů a krokodilů, ba i k právu Danilova a Gorského není daleko.“

„Nevím ... dále ? ..“

Hippolyt sotva slyšel Jevgenije Pavlovice; ačkoliv pak mu odpovídal slovy: „nuže“ a „dále“, činil tak více po starém návyku při rozmlouvách, nikoliv ze zvědavosti a ze zájmu.

„Nic více... toť vše!“

„Nehněvám se na vás ostatně,“ úplně neočekávaně zakončil náhle Hippolyt, a sotva jsa si toho plně vědom, podal mu ruku dokonce se při tom usmívaje.

Jevgenij Pavlovič se z počátku podivil, stiskl však podávanou ruku s nejvážnější tváří, zrovna jakoby přijímal odpuštění.

„Musím dodat,“ pravil s tímže dvojsmyslně zdvořilým tónem, „svůj dík za pozornost, že jste mne připustil k slovu, neboť podle mých nesčíslných zkušeností, naši liberálové nedovedou připustiti, aby měl někdo své zvláštní přesvědčení, a odpůrci neodpovídají jinak než nadávkami anebo ještě něčím horším.“

„To jest úplně pravdivé,“ podokl generál Ivan Fedorovič a založiv si ruce do zadu, uchýlil se s výrazem nudy ve tváři k východu s terrasy, kde z omrzelosti i zívł.

„Nuže, dosti toho, batuško,“ pravila Lizaveta Prokofjevna Jevgeniji Pavloviči.

„Jest čas,“ povstal starostlivě Hippolyt náhle a div ne polekaně, rozhlédnuv se zmateně kolem. „Zdržel jsem vás, chtěje vám pověděti vše... domníval jsem se, že vše... naposledy... byla to fantazie...“

Bylo zjevno, že výbuchy oživil; ze skutečného blouznění náhle byv na několik okamžiků vytržen, při úplném téměř vědomí náhle se rozpomínal a mluvil, po většině úryvkovitě, o věcech možná již dávno uvážených a naučených v dlouhých a nudných hodinách nemoci na posteli, o samotě a v bezsennosti.

„Nuže, mějte se dobře!“ pronesl náhle. „Domníváte se, že mi jest snadno říci vám na rozloučenou „mějte se dobře“ ? Hahaha,“

zasmál se zlostně sám nevhodné otázce své a najednou, jakoby se rozezlil, že se mu stále nechce zdařiti, aby vyřkl to, co rád by řekl, pronesl hlasitě a podrážděně: „Vaše prevoschoditelstvo, kladu si za čest zváti vás na svůj pohřeb, uznáte-li mne za hodna té cti a... vás ostatní, páni, také zvu za generálem!“

Opětně se usmál, leč to byl již smích šílence. Lizaveta Prokofjevna ustrašeně k němu přiskočila a chopila se jeho ruky. Zíral na ni upřeně s týmž smíchem, který však se již nestupňoval, ale jakoby se zastavil a stuhl mu na tváři.

„Víte, že jsem přijel sem, abych spatřil stromy? Hle, tyto ... (ukázal na stromy v parku). Není to směšné? Co? Že v tom není nic směšného?“ tázal se Lizavety Prokofjevny vážně a najednou se zamyslí. Potom za okamžik pozvedl hlavu a zvědavě si prohlížel přítomné, jako kdyby někoho hledal zrakem. Hledal Jevgenije Pavlovice, jenž stál na právo, velmi blízko, na předešlém místě, ale on již na to zapomněl a hledal kolem.

„Ach, neodešel jste,“ řekl, našed ho konečně, „před tím jste se smál, že jsem chtěl čtvrt hodiny promluvit oknem ... Ale víte, mně není ještě osmnáct let: tak dlouhou dobu jsem proležel na podušce a tolik se nahleděl oknem a napřemýšlel o tolika věcech... o všem ... že... Mrtvý nestárne, to víte. Ještě předešlého téhodne jsem o tom dlouho přemítal, když jsem se v noci probudil... A víte čeho se nejvíce strachujete? Naši upřímnosti se bojíte, ačkoliv námi opovrhujete! O tom jsem tehdy také přemítal v noci na podušce ... Domníváte se, Lizaveto Prokofjevno, že jsem se vám chtěl nedávno posmívati? Nikoliv, neposmíval jsem se vám, chtěl jsem vás jen pochváliti... Kolja pravil, že vás kníže nazval děckem ... lo jest krásné... Ano, co jsem to... vlastně... ještě jen chtěl...“ Zakryl si tvář rukama a zamyslí se.

„Ale co: když jste se nedávno loučili, tu jsem si najednou pomyslíl: hle, tyto lidi, již nikdy více neužrím, nikdy ani stromů již nebudu viděti ! Zase budu se dívati pouze na červenou cihlovou zed Maierova domu... stojící naproti mému oknu... nuž, řekni jim

o tom všem... pokus se! Hle, tato krasavice ... vždyť jsi mrtev, představ se jako mrtvý, řekni, že mrtvému dovoleno říci vše... a, že kněžna Marie Aleksějevna tomu nezabrání, hahaha... Vy se nesmějete?“ rozhlédl se nedůvěřivě kolem. „A víte, na podušce mne mnohé myšlenky napadaly... víte, přesvědčil jsem se, že příroda jest velmi posměvačná... Řekla jste před tím, že jsem ateista a víte, že ta příroda ... Proč se zase smějete? Jste úžasně ukrutní,“ s trpkou nevolí pronesl opět, rozhlédnuv se po všech. „Nekazil jsem Kolju,“ zakončil náhle jiným tónem, vážným, přesvědčivým, jako kdyby se byl rozpomněl. ..

„Nikdo, nikdo se ti zde neposmívá, buď kliden,“ téměř jakoby i sama trpěla, těšila ho Lizaveta Prokofjevna. „Zítřka k tobě přijde nový doktor, onen se klamal. Sedni si přece, sotva se na nohou držíš! Blouzníš!... Ach, co si s ním nyní počítí?“ starala se, usazujíc ho do křesla...

Slza zatřpytila se na její tváři.

Hippolyt se zarazil, téměř překvapen pozvedl ruku, bázně ji vztáhl k její tváři a dotkl se slzy. Pousmál se jakýmsi dětským úsměvem.

„Já vás ...“ pronesl radostně, „vy nevíte, jak vás ... on mi vyprávěl vždy s takovým nadšením o vás, hle, tento, Kolja... Mám rád jeho nadšení. Nekazil jsem ho. Já jsem mu pouze přál volnost... všem jsem přál volnost... všem, ale nebylo nikoho... nikoho... Chtěl jsem býti činným, platným člověkem, měl jsem právo... Ó, jak mnoho jsem toho chtěl! Nyní již nechci, nic už nechci; umínil jsem si, že už nic nebudu chtít; at... at hledají pravdu beze mne! Ano, příroda jest posměvačná! Proč,“ doložil najednou se žárem, „proč tvoří nejlepší bytosti, aby se jim potom vysmála? Vždyť učinila tak s jedinou bytostí, kterou uznali na zemi za nejdokonalejší... učinila tak, že ukázavši tuto bytost lidem, určila jí, aby řekla to, proč se prolilo tolik krve, že kdyby se prolila najednou, jistě by se v ní lidé utopili! Ó, dobře, že umírám! Vždyť bych třeba vyřkl nějakou úžasnou lež, příroda by to tak zařídila.

Nikoho jsem nekazil... Chtěl jsem žítí pro štěstí všech lidí, abych odkryl a zvěstoval pravdu!... Pohlížel jsem oknem na Maierovu zeď a domníval jsem se, kdybych mluvil jen čtvrt hodiny, že každého, že všechny přesvědčím a pojednou v životě sešel jsem se ... s vámi... když ne s lidmi! A co z toho vzešlo? Nic! Vzešlo to, že mnou opovrhujete! Jsem tedy hlupák, jsem tedy zbytečný, jest čas, abych šel! A nedovedl jsem zůstaviti žádné vzpomínky! Ani zvuku, ani sledu, ani jedině práce, neuplatnil a nerozšířil jsem ani jediného přesvědčení... Nesmějte se hlupákovi! Zapomeňte, zapomeňte vše... zapomeňte prosím, nebuďte tak ukrutní! Víte-li, nebýtí těchto souchotin, že bych se zabil sám . . .“

Zdá se, že chtěl ještě mnoho říci, ale nedomluvil, upadl zpět do křesla, zakryl si tvář rukama a zaplakal jako malé děčko.

„Nuže, co si s ním teď počneme?“ zvolala Lizaveta Prokofjevna a přiskočila k němu, vzala jeho hlavu a přitiskla ji prudce a pevně na prsa. On vzlykal křečovitě. „No — no — no! No, neplač přece, dosti již, jsi dobrý hoch! Bůh ti odpustí pro tvoji nevědomost; nuže, dosti, buď zmužilý ... Pak se ještě budeš stydětí..“

„Mám tam,“ pronesl Hippolyt, snaže se nadzvednouti hlavu, „mám bratra a sestry, malé dítky, ubohé a nevinné. Ona je zkaží! Vy jste svatá ... jste sama dítě ... spaste je! Vyrvete je té ... ona . . . stydím se ... Ó, pomozte jim, Bůh vám to odplatí stonásobně, pro Boha, pro Krista!“

„Mluvte přece konečně, Ivane Fedoroviči, co teď dělali!“ vzkřikla Lizaveta Prokofjevna podrážděně. „Přerušete, prosím, laskavě své velebné mlčení! Nerozhodnete-li, vězte, že zde sama zůstanu na noc; dosti jste se mne již natyranisoval!“

Lizaveta Prokofjevna se dotazovala s entusiasmem a hněvivě, očekávajíc bezodkladnou odpověď. Ale v podobných případech většinou přítomní, i když jest jich mnoho, odpovídají mlčením a passivní zvědavostí, nemajíce touhy místiti se do věci a bráti na se zodpovědnost a vyslovují své náhledy až mnohem

později. Mezi přítomnými zde lidmi byli též tací, kteří by tu ochotně proseděli celou noc do jitra, aniž by vyřkli jediného slova, jako ku příkladu Varvara Ardalionovna, která seděla po celý večer opodál, mlčela, ale naslouchala po celou dobu s neobyčejnou zvědavostí, majíc k tomu snad i své příčiny.

„Podle mého mínění, drahoušku,“ pravil generál, „jest teď, abych tak řekl, spíše třeba opatrovnice, než vašeho rozčilování, anebo spolehlivého a strízlivého člověka na noc. Rozhodně nutno tázati se knížete a tomuhle — dopřáti klidu. Zítřka možno pak opětně projeviti účastenství.“

„Hned bude dvanáct hodin, jedeme! Má jeti s námi, či zůstane u vás?“ obrátil se Doktorenko podrážděně a zlostně ku knížeti.

„Chcete-li, setrvejte při něm i vy,“ pravil kníže, „místa bude dosti.“

„Vaše prevoschoditělstvo,“ neočekávaně a nadšeně přiskočil pan Keller ku generálu, „potřebuje-li se člověk spolehlivý na noc, jsem ochoten se obětovati pro přítele. Jest to taková duše! Dávno už ho považuji za velikého, vaše prevoschoditělstvo! Já si ovšem také vážím svého vzdělání, ale když on kritisuje, tu věřte, perly — perly se sypou z jeho úst, vaše prevoschoditělstvo!“

Generál se zoufale obrátil.

„Budu tomu velmi rád, zůstane-li, bylo by pro něj velmi těžko ted jeti,“ odvětil kníže na podrážděné dotazy Lizavety Prokofjevny.

„Co pak spíš, či co? Nechceš-li, bafuško, tedy věz, že si ho sama odvezu k nám! Bože, vždyť on sám stojí sotva na nohou! Jsi snad nemocen?“

Když Lizaveta Prokofjevna před chvílí nenašla knížete na smrtelném loži, skutečně silně zveličila uspokojivý jeho stav zdravotní, posuzujíc ho podle zevnějšíku. Avšak nedávná choroba, těžké vzpomínky ji provázející, znavení a bázlivě na shromáždění, a ze zoufalého, staženého co právě dělo se s

Hippolytem, to vše podráždilo jeho chorobnou vnímavost tak, že se o něho skutečně pokoušela téměř horečka. Ale kromě toho z očí jeho vyzírala nyní ještě jakási druhá starost, ba až i bázeň. Se strachem pohlížel na Hippolyta, jako kdyby od něho cosi tušil.

Najednou se Hippolyt vzbodil, úžasně bledý, s výrazem strašného, zoufalého studu ve znetvořeném obličejí. To zíralo především z jeho očí, jež pohlížely nenávisťně a bázlivě na shromáždění, a ze zoufalého, staženého úšklebku hrajícího na třesoucích se jeho rtech. Sklopil hned zraky a potácev se kráčil stále s tímže úšklebkem k Burdovskému a k Doktorenkovi, kteří stáli u východu z terrasy. Chystal se odjetí s nimi.

„Nu, tohohle jsem se bál,“ zvolal kníže. „A musilo tak býti!“

Hippolyt se rychle k němu obrátil s nejdivočejší zlostí a každá žilka v jeho obličejí jakoby se byla chvěla a mluvila.

„Aj, toho jste se obával! ‚A musilo tak býti?‘ Tedy vězte, je-li zde někdo, jehož nenávidím,“ zařval hned chraplavým, hned pištivým hlasem a s pěnou na rtech, „(nenávidím vás všechny, všechny!), tedy vás, vás jesuitská dušičko medová, idiote, dobročinný millionáři, vás nenávidím ze všech nejvíce, nejvíce ze všeho na světě! Dávno jsem vás pochopil a nenáviděl, jak jsem o vás zaslechl, již jsem vás nenáviděl, já vás nenáviděl z hloubí duše ... To jste vy vše nastrojil! Vy jste mne přivedl do záchvatu! Vy jste mně umírajícímu způsobil zahanbení, vy, vy, vy nesete vinu mé podlé malodušnosti! Zabil bych vás, kdybych zůstal na živu. Nepotřebuji vašich dobrodiní, od nikoho nepřijmu ničeho, slyšíte, od nikoho, ať to kdokoliv! Blouznil jsem, nesmíte plesati a vítězství slaviti... Proklínám vás všechny jednou pro vždy!“

Tu však již úplně došel mu dech.

„Zastyděl se za své slzy,“ zašeptal Lebeděv Lizavetě Prokofjevně, „tak se musilo státi. Hledme, knížete! Naskrze ho prohlédl...“

Ale Lizaveta Prokofjevna ho neuznala za hodna ani pohledu. Stála hrdě vztýčená, s povznesenou hlavou a s opovržlivou

zvědavostí se dívala na ty ‚lidičky‘. Když Hippolyt skončil, generál pokrčil rameny. Ona si ho za to hněvivě změřila od hlavy k patě, jako kdyby se tázala po příčině tohoto pohybu, avšak ihned se obrátila ku knížeti.

„Děkuji vám, kníže, výstřední příteli našeho domu, za příjemný večer, jaký jste nám připravil. Vaše srdce snad se nyní raduje, že se vám zdařilo i nás zaplésti do svých hloupostí... Dosti, milý příteli domu, děkujeme, že jste nám poskytl konečně příležitost, abychom vás tak dokonale prohlédli.“

Plna nevole jala se upravovali si pláštěnku, čekajíc jen až ‚ti‘ odejdou. K ‚těm‘ přijížděly již právě izvozcíci, pro něž Doktorenko poslal před čtvrt hodinou syna Lebeděvova, gymnasistu. Generál hned za svojí chotí přidal také slovíčko.

„Skutečně, kníže, docela jsem toho neočekával... po všem tom: po všech přátelských stycích... a konečně Lizaveta Prokofjevna...“

„Ale kterak, kterak to možno?“ zvolala Adelaida, rychle přistoupila ku knížeti a podala mu ruku.

Kníže se na ni zoufale usmál. A v tom, jako když vřelý a rychlý šepot ožehl jeho ucho.

„Neodstraníte-li hned tyto ničemné lidi, budu vás po celý život nenávidět, po celý život nenávidět vás jediného,“ zašeptala Aglaja.

Byla jako u vytržení, odvrátila se však dříve, než se kníže na ni mohl podívat. Ostatně nebylo již třeba někoho odstraňovati: nemocného Hippolyta právě přece nějak usadili do vozu a drožky odjely.

„Což, bude to ještě dlouho trvati, Ivane Fedoroviči? Co myslíte? Dlouho-li mám ještě trpěti pro tyto zlé chlapečky?“

„Ano, drahoušku ... já ... arci jsem připraven a ... kníže ...“

Ivan Fedorovič nicméně podal knížeti ruku, ale nesliskl mu jí; spěchal za Lizavetou Prokofjevnu, která hlučně a hněvivě odcházela s terrasy.

Adelaida se svým ženichem a Aleksandra se rozloučili s knížetem upřímně a vroucně. Jevgenij Pavlovič byl také mezi nimi; on jediný byl vesel.

„Co jsem tušil, stalo se! Pouze toho je mi líto, že vy, ubožáčku, jste zde trpěli,“ zašeptal knížeti s nejroztomilejším úsměvem.

Aglaja odešla nerozloučivši se. Avšak příhody tohoto večera tím ještě nebyly zakončeny. Lizavetě Prokofjevně bylo souzeno snést ještě jedno velmi neočekávané překvapení.

Nesestoupila ani se schodů na cestu (táhnoucí se kolem parku), když tu náhle nádherná ekvipáž, kočár tažený dvěma bělouši, mihl se kolem dači knížete. V kočáře seděly dvě nádherně ustrojené dámy. Avšak sotvaže kočár předjel asi deset kroků, náhle se zastavil, jedna z dám se rychle ohlédla, zrovna jako kdyby náhle spatřila dlouho hledaného známého.

„Jevgeniji Pavloviči! Jsi to ty?“ ozval se zvučný, překrásný hlas; kníže zaslechnuv jej se zachvěl a zachvěl se snad i ještě někdo jiný. „Aj, to jsem ráda, že jsem tě konečně našla! Schválně dva posly jsem k tobě vyslala do města! Celý den tě hledají!“

Jevgenij Pavlovič stál na stupních schodiště jako omráčen. Lizaveta Prokofjevna stanula také, ale nikoliv v úžase a ustrnutí jako Jevgenij Pavlovič: dívala se na drzou dámu tak hrdě a s takovým chladným opovržením, jako před pěti minutami na ‚lidičky‘ a pak hned obrátila zraky na Jevgenije Pavloviče.

„Novina,“ pokračoval zvučný hlas, „Kupferových směnek se nemusíš bát; Rogožin jich skoupil okolo třiceti, přemluvila jsem ho! Můžeš býti kliden třeba tři měsíce ještě. A s Biskupem i se vši tou cháskou to také jistě vyrovnáme ze známosti. Nuže, tedy hled, vše jde co nejlépe. Buď vesel! Zítřka na shledanou!“

Kočár se hnul a záhy zmizel.

„Ta jest šílená!“ zvolal konečně Jevgenij Pavlovič, zarděv se nevolí a rozpačitě se rozhlížeje kolem. „Nemohu pochopili, co to mluvila! Jaké směnky? Kdo je to?“

Lizaveta Prokofjevna se na něj dívala ještě asi dvě vteřiny; konečně rychle a nejkratší cestou se ubírala ke své dači; za ní šli ostatní. Právě za minutu vrátil se Jevgenij Pavlovič na terrasu ku knížeti, neobyčejně rozčilen.

„Kníže nevíte opravdu, co to znamená?“

„Nevím ničeho,“ odvětil kníže, jenž byl sám ve zvláštní chorobné náladě.

„Ne?“

„Ne!“

„Ani já nevím,“ zasmál se náhle Jevgenij Pavlovič. „Při Bohu, neměl jsem s nikým žádného jednání o směnkách, věřte mému čestnému slovu!... Ale, co jest vám, vy omdléváte ..“

„Ne, ne, ujišťuji vás, ne ...“

XI.

Jepančinovi se obměkčili teprve třetího dne. Kníže, ačkoliv si v mnohém po svém zvyku dával vinu a upřímně očekával pokutu, přece jen uvnitř byl hned na počátku přesvědčen, že se Lizaveta Prokofjevna nemohla na něho rozhněvati vážně a že rozhněvala se vlastně na sebe.

Tím mu dlouhá lhůta nepřátelství způsobila třetího dne nejtrapnější rozpaky. Působily mu je i jiné okolnosti, ale jedna především. Význam této věci po celé tři dny progressivně vzrůstal při nedůvěřivosti knížete. (A kníže se od nedávna obviňoval ze dvou krajností: z neobyčejné, „nesmyslné a dotěrné“ důvěry a zároveň z ponuré „nízké nedůvěry“.) Jedním slovem, na sklonku třetího dne příhoda s výstřední dámou, která z povozu mluvila k Jevgenij i Pavloviči, nabyla v jeho mozku rozměrů strašlivých a netušených. Podstata hádanky, kromě vedlejších stránek věci, spočívala v trapné otázce: zdali výslovně on zavinil tuto novou „podivnůstku“, tento nový „kousek“ anebo pouze...

Avšak kníže nedořekl, kdo ještě. Co se týče písmen „N. F. B.“, v tom bylo, podle jeho mínění, pouze nevinné, ba jen dětinské čtveráctví, že netřeba o tom ani přemítati a v jistém směru bylo by i nečestné zabývali se tím.

Ostatně prvního dne po nepěkném „večeru“, jehož nepěkný průběh zavinil hlavně sám, měl kníže potěšení přijmouti návštěvu knížete Šč. s Adelaidou, kteří se přišli

„hlavně poptat po jeho zdraví“ a zašli si sem s procházky. Adelaida zpozorovala právě v parku starý strom, nádherný starý strom, rozložitý, s dlouhými, zakřivenými větvemi, pokrytý mladou zelení, prasklý a dutý; umínila si, že rozhodně, rozhodně

si jej nakreslí ! Také téměř jen o tomto předmětu hovořila po celou půlhodinku návštěvy. Kníže Šč. byl jako obyčejně roztomilý a laskavý, vyptával se knížete na dřívější doby, připomínal podrobnosti jejich prvního seznámení, takže o včerejšku nebylo téměř zmínky. Konečně toho Adelaida nesnesla, usmála se a vyznala, že přišli na zapřenou; tím přiznávání skončilo; z tohoto incognita však přece vysvítalo, že rodiče, t. j. hlavně Lizaveta Prokofjevna, jsou v jakési nepříjemné náladě. Ale ani o ní, ani o Aglaji, ba ani o Ivanu Fedoroviči nepromluvíli Adelaida s knížetem Šč. jediného slova. Když odcházeli na další procházku, nevyzvali knížete, aby je provázel. O tom, aby ho k sobě zvali, nebylo ani potuchy; ba Adelaidě proklouzlo v tomto směru i jisté velmi charakteristické slůvko. Vyprávěla o jistém svém akvarelu a najednou zatoužila ukázat jej knížeti. „Kterak bychom to nejlépe udělali? Počkejte, pošlu vám dnes obrázek po Koljovi, přijde-li, anebo až půjdeme zítra zase s knížetem na procházku, sama vám jej přinesu,“ ukončila v rozpacích a měla radost, že tak obratně a k úplné spokojenosti všech podařilo se jí rozřešiti obtížnou úlohu.

Když se kníže Šč. již loučil, tu konečně, jako kdyby se právě upamatoval, otázal se: „Ach, ano, nevíte, milý Lve Nikolajeviči, co to bylo za osobu, která včera z povozu volala na Jevgenije Pavloviče?“

„To byla Nastasie Filipovna,“ pronesl kníže, „což jste se ještě nedověděli, že to byla ona? Kdo to však byl s ní, nevím!“

„Vím, slyšel jsem,“ doložil kníže Šč. „Avšak co znamenalo ono volání? Přiznávám se, že mi to jest hádankou ... mně i druhým.“

Kníže mluvil, jsa patrně a neobyčejně udiven.

„Mluvila o nějakých směnkách Jevgenije Pavlovice,“ odvětil kníže velmi prostě, „jež se dostaly do rukou Rogožinových od nějakého lichváře a Rogožin že na její prosbu posečká Jevgeniji Pavloviči.“

„Slyšel jsem, slyšel, můj drahý kníže, avšak to nemůže býti. O

žádných směnkách Jevgenije Pavloviče nemožno mluvit! Takové jmění... Pravda, stávalo se mu dříve, při jeho větropláštví, ba já sám jsem ho jednou musil založiti... Ale nyní při takovém jmění aby vydával směnky lichváři a strachoval se o lhůtu splatnosti — to jest nemožno! Ani nemůže býti v takovém přátelském styku s Nastasií Filipovnou, aby si s ní tykal — a v tom spočívá hlavní hádanka! On se zapřísahá, že ničeho nechápe a já mu úplně věřím. A z této příčiny jsem se vás chtěl, milý kníže, tázati, nevíte-li o tom něčeho? To jest, zdali jste nějakou divuplnou náhodou něco nezaslechl?“

„Ne, nevím o tom ničeho a ujišťuji vás, že v tom nemám žádného účastenství.“

„Ach, jaký jste, kníže! Nepoznávám vás dnes prostě! Což jsem se mohl domnívali, že byste byl účastníkem v lakové věci?... Nu, nejste dnes jaksi svůj!“

Šč. ho objal a políbil.

„To jest, v jaké ‚takové‘ věci účastníkem? Nevidím nikde žádné ‚takové‘ věci!“

„Bezpochyby zamýšlela tato osoba nějak a v něčem překázeli Jevgeniji Pavloviči, když mu přede svědky přisoudila vlastnosti, kterých nemá a nemůže míti,“ odvětil kníže Šč. dosti suše.

Kníže Lev Nikolajejič ocítil se v rozpacích, nicméně neustále upřeně a tázavě hleděl na knížete. Ale kníže Šč. se odmlčel.

„A není v tom snad něco jiného kromě směnky? Což, není-li to doslovně tak, jak včera...?“ zabrumlal kníže jaksi netrpělivě.

„Vždyť vám říkám: posuďte sám, co může míti Jevgenij Pavlovič společného ... s ní a k tomu ještě s Rogožinem? Opakuji, že má ohromné jmění, což mi jest zcela známo a druhý majetek obdrží od strýce. Prostě, Nastasi? Filipovna...“

Kníže Šč. se zase náhle odmlčel, nejspíše proto, že se nechtěl prostě sířiti o Nastasií Filipovně před knížetem.

„Patrně tedy přece jen v každé případnosti ji zná?“ tázal se najednou kníže Lev Nikolajejič, zamlčev se na okamžik.

„Bude tomu asi tak; větroplachem býval. Ostatně však, bývalo-li cosi podobného, jest tomu dávno, již před dvěma, třemi roky, když býval ještě znám s Tockým. Nyní ale nic toho druhu u něho nebylo a tykati nikdy si nemohli. Sám víte, že ani ona zde vůbec nebyla, nikde nebyla. Mnozí dosud nevědí, že se opětně objevila. Ekvipáž jsem zpozoroval asi před třemi dny, dříve ne.“

„Nádherná ekvipáž!“ pravila Adelaida.

„Ano, ekvipáž jest velkolepá!“

Oba se vzdálili v nejlepší přátelské, takřka bratrské shodě s knížetem Lvem Nikolajevičem.

Leč pro našeho hrdinu měla tato návštěva jakýsi ohromný význam. Připustíme, že se stal podezřivým od včerejší noci a snad i dříve), leč do návštěvny, dovedl své obavy omluviti. Nyní mu však bylo vše jasné! Kníže Šč. vykládal si příhodu arci chybně, ale točil se přece jen kolem pravdy, a viděl tu přes vše — intriku. (Ostatně, snad to sám vystihuje zcela správně, uvažoval kníže, ale nechce se vysloviti a proto podává úmyslně chybný výklad.) Nejjasnější mu bylo to, že k němu přišli (hlavně kníže Šč.), na návštěvu doufajíce, že obdrží nějaké vysvětlení. Když pak jest tomu tak, pokládají ho za účastníka v intrice. Kromě toho, když vše jest takové a skutečně vážné, tu ona má patrně nějaký hrozný záměr. Ale jaký? To je hrozné! A jak ji přiměti, aby od toho upustila? Zabrániti jí v tom není nijak možno, je-li přesvědčena, že dosáhne cíle. Kníže to věděl ze zkušenosti.

Šílená! Šílená!

Příliš, příliš mnoho i jiných nerozřešitelných záhad nahrnulo se tohoto jitra a vše přicházelo současně, vše žádalo bezodkladného vysvětlení, takže kníže byl velmi smutný.

Rozptýlila ho poněkud Věra Lebeděvová, když přišla k němu s Ljubočkou a smějíc se, cosi mu nesmírně dlouho vyprávěla. Za ní se dostavila s otevřenými ústy její sestra a po té gymnasista, syn Lebeděvův, jenž tvrdil, že apokalyptická hvězda „Pelyněk“, padší na zemi, ‚do studnic vod‘, ¹ jest podle výkladu jeho otce

sítí železných dráh, rozvětvených po celé Evropě. Kníže nevěřil, že Lebeděv to tak vykládá, i rozhodnuto, při prvé vhodné příležitosti dotázali se jeho sama. Kníže dověděl se od Věry Lebeděvovy, že Keller se již včera u nich uvelebil a podle veškerých příznaků se tak hned od nich neodeběře, neboť našel společnost, a vešel v přátelský styk s generálem Ivolginem; ostatně ovšem prohlásil, že se zdrží u nich jen proto, aby doplnil své vzdělání. Děti Lebeděvovy vůbec počínaly se knížeti den ode dne víc a více líbiti. Kolja neukázal se celý den: odejeli již velmi časně do Petrohradu, (Lebeděv také odjel před svítáním za nějakou svou záležitostí). Kníže však netrpělivě očekával návštěvu Gavriila Ardalionoviče, jenž měl dnes jistě přijíti k němu.

Dostavil se k sedmé hodině večer, hned po obědě. Knížeti se zdálo hned při prvním pohledu, že alespoň tento pán musí rozhodně znáti všechny tajnosti a kterak by jich také neznal, máje takové pomocníky, jako Varvara Ardalionovna a její manžel? Avšak poměr knížete ke Gaňovi byl nějak podivný. Kníže mu ku příkladu svěřil řízení záležitosti s Burdovským a zvláště ho za to prosil; leč přes tuto důvěru a to, co bývalo dříve, byly mezi nimi stále některé věci, o nichž jako kdyby se byli usnesli nehovořili. Knížeti se někdy zdálo, že Gaňa snad by si byl přál vzájemné, největší upřímnosti; teď, na příklad, sotvaže Gaňa vkročil, ihned zdálo se knížeti, že Gaňa jest plně přesvědčen, že v tomto okamžiku nastala rozhodná doba, aby mezi oběma ve všech směrech roztály již ledy! (Gavrila Ardalionovič však chvátal, neboť na něj čekala u Lebeděva sestra; spěchali spolu za nějakou záležitostí.)

Očekával-li však Gaňa skutečně celý příval nedočkavých dotazů, bezděčných sdělení, přátelských projevů, tu se ovšem velmi zmýlil. Kníže byl docela zámčivý a, téměř roztržitý plných dvacet minut jeho návštěvy. Očekávaných dotazů, či správněji

1. Zjevení sv. Jana, kap. Vllil. verš 10. a 11.

řečeno, jisté hlavní otázky, kterou Gaňa očekával, nebylo. A tu se i Gaňa rozhodl uložit si rezervu. Vyprávěl neustále plných dvacet minut, smál se a žvatlal lehce, mile a vtípně o nejrozmanitějších věcech, avšak hlavního se nedotekl.

Mezi jiným vypravoval, že Nastasie Filipovna, ačkoliv jest v Pavlovsku teprve čtvrtý den, přece již obrací k sobě všeobecnou pozornost. Bydlí prý kdesi v jakési Námořnické ulici, v nevelikém a neúhledném domku Darji Aleksějevny a její ekvipáž jest skoro první v Pavlovsku. Kolem ní shromáždila se již celá tlupa mladých a starých ctitelů, kteří provází její kočár na koních. Nastasie Filipovna jest jako dříve velmi vyběravá a přijímá jen toho, kdo se jí líbí. Přes to se kolem ní utvořil celý pluk obranců, takže v případě nutnosti má se jí kdo zastati. Jistý prohlášený ženich z dačníků se již k vůli ní rozhněval se svojí nevěstou; jistý generál téměř proklel svého syna. Na projíždku si brává s sebou často jistou půvabnou dívku, sotva šestnáctiletou, vzdálenou příbuznou Darji Aleksějevny. Tato dívka pěkně zpívá, takže večer jejich domek obrací na se pozornost. Ostatně se Nastasie Filipovna chová velmi rádně, nešatí se nádherně, ale neobyčejně vkusně a veškeré dámy jí závidí její vkus, krásu a ekvipáž.

„Včerejší její výstřední kousek,“ prořekl se Gaňa, „ovšem byl úmyslný a ovšem nesmí se bráti v úvahu. Aby se vyvolala nějaká různice, nutno vyčíhati okamžik, anebo ji pomluviti, což ostatně nebude dlouho trvati,“ končil Gaňa, očekávaje, že se kníže teď rozhodně otází, proč nazval včerejší kousek ‚úmyslným‘ a co ‚nebude dlouho trvati?‘

Ale kníže se po tom netázal.

O Jevgenijovi Pavloviči se Gaňa rozpovídal také sám, bez zvláštního vybidnutí, což bylo podivné, poněvadž ho připltel do hovoru bez veškeré příčiny. Podle náhledu Gavrily Ardalionoviče Jevgenij Pavlovič neznal Nastasie Filipovny, ba i nyní ji zná skoro jen tak tak a to ještě výslovně jen proto, že jí byl před čtyřmi dny kýmsi představen na procházce a sotva asi byl i jen jednou

v jejím domě spolu s jinými. Také na oněch směnkách něco je. (Ba, to Gaňa ví určitě.) Jevgenij Pavlovič má ovšem velké jmění, ale některé věci, majetku se týkající jsou opravdu v jistém nepořádku, jak se vypravuje. Dotknuv se tohoto zajímavého předmětu, Gaňa najednou řeč o něm přerušil. O včerejším výstupu Nastasie Filipovny neřekl jediného slova, kromě toho, co výše mu uklouzlo.

Posléze přišla za Gaňou Varvara Ardalionovna, pobyla zde okamžik a pověděla (také bez vybídky), že Jevgenij Pavlovič se dnes, možná i zítra zdrží v Petrohradě, že i její muž (Ivan Petrovič Pticyň) také jest v Petrohradě, nejspíše v záležitosti Jevgenije Pavloviče, a že se tam skutečně cosi sběhlo. Na odchodu dodala, že Lizaveta. Prokofjevna jest dnes v ďábelské náladě, ale, co jest nejzajímavějším ze všeho, že se Aglaja pohašterila s celou rodinou, nejen s otcem a s matkou, ale i s oběma sestrama a že jest to vůbec nepěkné. Sdělivši jako mimochodem poslední (pro knížete nejvýše významnou) zprávu, odešla se svým bratrem. O záležitosti ,syna Pavliščevova⁴ se Ganěčka nezmínil ani slovem, snad ze lživé skromnosti neb snad že ,šetřil citů knížete'; ale ten mu ještě jednou poděkoval za namáhavé skoncování této záležitosti.

Kníže byl velmi rád, že ho zůstavili konečně o samotě; sešel s terrasy, přešel cestu a vkročil do parku. Chtěl uvažovat i a přemítati o jistém ,kroku', avšak tento ,krok' nebyl z těch, o kterých se uvažuje, nýbrž výslovně z těch, o kterých se neuvažuje a k nimž se člověk prostě odhodlává: nesmírně se mu zachtělo vše zde opustiti a odjeti tam, odkud přijel, kamkoliv daleko, na samotu, odjeti hned a s nikým se ani nerozloučiti. Cítil, že setrvá-li zde, byt jen po několik dní, vžije se jistě a neodvratně tento svět a tento svět, že bude v budoucnosti jeho sudem. Ale neuvažoval ani deset minut a již byl rozhodnut, že utéci jest ,nemožno', neboť by to bylo znamením slabosti ducha, rozhodl, že má před sebou takové úkoly, jež jest povinen rozřešiti, aneb aspoň že musí

napnouti veškeré síly, aby je rozřešil. Zabrán do těchto myšlenek navrátil se domů, ačkoliv prodlel sotva čtvrt hodiny na procházce. V tom okamžení se cítil velmi nešťastným.

Lebeděva nebylo dosud doma, takže se Kellerovi na večer podařilo vniknouti ke knížeti. Nebyl napilý, přišel ‚vylít‘ své city a vyznat se. Také přímo prohlásil, že přišel vyprávět knížeti celý svůj život a že proto setrval v Pavlovsku. Bylo naprosto nemožno ho vyhnati: neodešel by za žádnou cenu. Keller se chystal k velmi dlouhému, ale nespojitému výkladu, leč náhle, téměř po prvních větách přeskočil k závěru a prohlásil, že dospěl již až tak daleko, že pozbyl ‚každého zdání mravnosti‘⁴ (jedině z té příčiny, že nevěřil v Nejvyššího), takže až kradl.

„Můžete si to představití?“

„Poslyšte, Kellere, na vašem místě bych se raději k tomu nepřiznával bez zvláštní pohnutky,“ započal kníže, ‚ostatně se snad jen tak schválně sám obviňujete!“

„Vám jediné, vám se svěřuji a toliko proto, abych z toho všeho vyvázl a sebe povznesl. Více nikomu !

Umru a pod rubášem odnesu své tajemství. Ach, kníže, kdybyste věděl, kdybyste jen věděl, jak těžko lze v našem věku dosíci peněz! Kde je vzít, dovolte potom otázku? Jediná odpověď tu jest, „přines zlato a brilianty, potom je dostaneš.“ A to jest právě to, čeho nemám. Dovedete si to představití ? Konečně jsem se rozzlobil, chvílí stál a stál. ‚A na smaragdy,‘ pravím, ‚půjčíte peníze?‘ ‚I na smaragdy půjčím!‘ ‚Nuže, výtečně/ odpověděl jsem, vzal klobouk a odešel. Aby vás čert vzal, jste to bídníci! Při Bohu!“

„A měl jste snad smaragdy?“

„Kde bych vzal smaragdy! O, kníže, jak růžově, nevinně, ba, možno říci, pastýřsky hledíte na život!“

A kníže pojednou, ne že by cítil lítost, ale viděl se jaksi zahanbeným. Ba, mihla se mu myšlenka: ‚nelze snad něco učinili pro tohoto člověka, nelze na něj nějak blahodárně působiti?‘ Vlastní vliv pokládal z některých příčin za velmi nepatrný, ne

že by význam sebe' sama podceňoval, ale následkem některých zvláštních názorů na věc. Zvolna, zvolnoučka se rozhovořili a zabrali do hovoru a to tak, že se jim nechtělo ani se rozejiti. Keller s neobyčejnou ochotou se vyznával z takových věcí, že by si nikdo ani představití nedovedl, jak možno o takových věcech vyprávěti. Na počátku každého vypravování ujišťoval svatě, že se kaje i uvnitř je ‚pln hořkých slz‘ a zatím vypravoval vše tak, jako kdyby se těmi skutky chlubil a současně někdy tak směšně, že se oba, on i kníže, rozesmáli jako šílení.

„Hlavní věc spočívá v tom, že ve vás jest jakási dětská důvěra a neobyčejná pravdivost,“ pravil konečně kníže. „Víte, že již tím vykupujete si velmi mnoho?“

„Jsem šlechetný, jsem šlechetný, rytířsky jsem šlechetný,“ potvrdil rozplývající se Keller. „Avšak, víte, kníže : všecko bývá u mne toliko ve snění i ať tak dím při kuráži, ale ve skutečnosti se mi to nikdy nezdaří! A proč ? Nemohu toho pochopiti.“

„Nezoufejte! Nyní možno najisto říci, že jste mi svěřil veškeré své „tajnosti, alespoň se mi zdá, že k tomu, co jste vyprávěl, nelze přece už nic více dodatí, že jest lomu tak?“

„Nelze?!“ zvolal Keller jaksi lítostně. „Ó, kníže,, že vy ještě tak tuze, abych řekl, po Švýcarsku chápete člověka !?“

„Což možno dodatí ještě něco?“ s plachým podivem pronesl kníže. „Tak račte říci, Kellere, co jste ode mne očekával ,a proč jste přišel se svojí zpovědí!“

„Od vás? Co jsem očekával? Předně jest příjemno dívali se již na vaši prostodušnost; s vámi si jen poseděti a pohovořiti jest příjemné; já alespoň vím, že mám před sebou nejdobrotivějšího člověka ... za druhé... za druhé ...“

A tu se zarazil.

„Snad jste si chtěl vypůjčiti peníze?“ napověděl mu kníže velmi vážně a prostě, ba i poněkud plaše.

Kellera jako když něco píchne: rychle, s dřívějším podivem pohleděl knížeti přímo do očí a prudce udeřil pěstí na stůl.

„Nu, takhle přivedete člověka úplně z konceptu. Dovolte, kníže, to je už taková prostodušnost, o jaké nebylo slyšáno ani za zlatého věku a při tom náhle proniknete člověka venkoncem jak střela a s takovým psychologickým pozorovacím talentem. Avšak dovolte, kníže, to vyžaduje objasnění, neboť jsem . . . jsem prostě pomaten. Na konec konců jsem, rozumí se, zamýšlel vypůjčiti si od vás peníze, leč vy se mne tážete na peníze tak, jako kdybyste nespátkoval v tom pranic odsouzení hodného, jako kdyby to tak musilo se státi.“

„Ano ... u vás se to státi musilo!“

„A nerozčiluje vás to?“

„Ale ... proč ?“

„Poslyšte, kníže, setrval jsem zde od včerejšího večera předně ze zvláštní úcty k francouzskému arcibiskupu Bourdalouevovi ² (u Lebeděva do tří hodin prázdnily se číše), a za druhé a hlavně (svatým křížem se vám zapřísahám, že mluvím ryzí pravdu), setrval jsem zde proto, že jsem vám chtěl svěřiti takřka úplnou zpověď svého srdce a tím působiti k vlastnímu svému polepšení. S touto myšlenkou jsem i ve čtyři hodiny usnul, maje oči plné slz. A uvěříte-li nyní řádnému člověku: v témže okamžiku, kdy jsem usínal, pln upřímných slz vnitřních (a také, ať tak dím, vnějších, neboť jsem nakonec vzlykal, pamatuji se na to), projela mi hlavou pekelná myšlenka. „A což, kdybych si od něho na konci konců, po zpovědi vypůjčil peníze?“ Takovým způsobem připravoval jsem zpověď, jako nějakou slzavou předehru, za tím účelem, abych slzami upravil si cestu a vás tak pohnul, abyste mi vypočítal stopadesát rublíků. Není to nízké podle vašeho názoru?“

„Ale vždyť tomu jistě tak není, sešlo se prostě jedno s druhým. Dvě myšlenky se setkaly; to se stává často. Mně ustavičně. Ostatně si myslím, že to není dobře, a víte, Kellere,

2. Bourdaloue, jesuita a professor theologické morálky, výtečný kazatel; nazván králem kazatelů; f r. 1704

to si také sám nejvíce vyčítám. Zrovna, jako kdybyste mně byl nyní o mně samém vypravoval. Stávalo se mi, že jsem přemítal,“ pokračoval kníže velmi vážně, opravdově a se vřelým zájmem, „v domnění, že i všickni lidé ostatní tak činívají, takže počal jsem sám sobě dávat za pravdu, neboť s těmi dvojitými myšlenkami jest nesmírně nesnadno bojovali; zkusil jsem to. Bůh ví, jak přicházejí a vznikají. A hle, vy to nazýváte přímo nízkostí. Počnu se jich nyní zase strachovati. Vaším soudcem nemohu býti naprosto! Ale přes vše, nelze toho nazývat přímo nízkostí, co myslíte? Užil jste lsti, abyste pomocí slz vylákal peníze, ale vždyť sám se zapřísaháte, že vaše zpověď měla také jiný podklad, vznešený a ne toliko peněžní. Co se týče peněz, potřebujete je na hýření, že ano? A to jest arci po takové zpovědi známkou slabého ducha. Leč, kterak byste se měl mžikem vzdáti hýření? Vždyť jest to nemožné. Co tedy učinili? Nejlépe ponechati to vlastnímu vašemu svědomí, co myslíte?“

Kníže pohlížel na Kellera s neobyčejnou zvědavostí. Otázka o dvojitých myšlenkách ho zajímala již dávno.

„Ale proč vás potom nazývají idiotem, nechápu!“ vykřikl Keller.

Kníže se lehce zarděl.

„Kazatel Bourdaloue by se nesmiloval nad člověkem tak, jak vy se nad člověkem slitujete a posoudíte ho lidsky. Za pokutu pro sebe, abych podal důkaz, že jsem pohnut, nechci těch sto padesát rublů, dejte mi toliko dvacetpět a dosti! Hle, toť vše, čeho potřebuji alespoň na dva týhodny. Dříve než po dvou nedělích pro peníze nepřijdu. Chlěl jsem se pomazlit s Agaškou, ale není toho hodna. Ó, kníže, požehnej vám Bůh!“

Konečně vkročil Lebeděv právě se navrátilší a zpozorovav v ruku Kellerových dvacetipětirublovku, zamračil se. Leč Keller, když peníze již měl v ruce, spěchal ven a bez odkladu zmizel. Lebeděv ho počal hned pomlouvati.

„Jste nespravedliv, on se kál skutečně, upřímně,“ podotkl kníže.

„Ale jaké jest to pokání? Zrovna totéž jako včera u mne, když jsem volal, „jsem nízký, nízký“ a vždyť přece jsou to jen pouhá slova!“

„Tedy to byla pouhá slova od vás a já jsem se domníval...“

„Nuže slyšte, pouze a jedině vám zjevím pravdu, jelikož proniknete člověka. Slova i skutky, lež i pravda, vše jest ve mně společně a vše jest upřímné. Pravda a skutek spočívají ve skutečném pokání, věřte si, nebo nevěřte, však zapřísahám se, slova a lež spočívají v pekelné (a vždy přítomné) myšlence, jak by možno bylo uloviti člověka, jak třeba i s pomocí slz vyhřáti! Přisámbohu, že jest tomu tak! Druhému bych to neřekl, buď by se usmál, anebo odplivl, však vy, kníže, soudíte lidsky!“

„Nuže, zrovna totéž a totéž mi i on právě řekl,“ vzkřikl kníže, „obci se téměř chválíte. Nad vámi až žasnu, leč on jest upřímnější než vy; u vás se to rozhodně, zvrhlo už v řemeslo. Než, dosti. Nemračte se, Lebeděve, a nekladte ruku na srdce. Nechcete mi snad něco říci? Nadarmo jste jistě nepřišel...“

Lebeděv sebou kroutil a krčil se.

„Očekával jsem vás celý den, abych se vás otázel, odpovězte alespoň jednou ve svém životě spravedlivě hned na poprvé: měl jste účastenství při včerejší příhodě s kočářem anebo ne?“

Lebeděv se opětně kroutil, počal se usmívati, mnul si ruce, na konec se rozkýchal, ale dosud se nerozhodl promluvit.

„Vidím, že jste měl účastenství.“

„Avšak nepřímé, jedině a toliko nepřímé! Mluvím ryzí pravdu. Měl jsem v tom účastenství tím, že jsem zpravil známou osobu o shromážděné u mne společnosti a že jsou mezi hosty jisté osoby.“

„Vím, že jste tam poslal svého syna, on mi o tom sám před chvílí vyprávěl, co však jest to za intriku?“ zvolal kníže netrpělivě.

„Není to intrika ode mne, není ode mne,“ odříkal se Lebeděv, „zde jsou jiní, jiní a spíše v tom jest, ať dím, fantasie než intrika.“

„Ale podstatu toho mi vysvětlíte, pro Boha vás prosím! Což nechápete, že se to přímo dotýká i mne? Vždyť se tu Jevgenij Pavlovič očerňuje!“

„Kníže! Nejsvětější kníže,“ krčil se zase Lebeděv. „Nedovolíte, abych vám řekl úplnou pravdu, již nejednou jsem započínal vyprávěti, avšak vy mi nedovolíte pokračovali ...“

Kníže se odmlčel a zamyslíl.

„Nuže tedy mluvte pravdu,“ pronesl plaše, patrně po delším boji.

„Aglaja Ivánovna ...“ započal ihned Lebeděv.

„Mlčte, mlčte!“ zakřikl ho kníže prudce, všecek se zarděv nevolí a snad i studem. „Toho nemůže býti, jest to nesmysl! Sám jste si to vymyslíl, anebo právě takoví blázni jako jste vy. Nechci o tom nikdy nic více od vás slyšeti!“

Za pozdního večera, již k jedenácté hodině, objevil se Kolja s plnou nůší zpráv. Zprávy byly dvojí: petrohradské a pavlovské. Krátce vyprávěl hlavní věci z petrohradských (nejmň o Hippolytovi a včerejší historce), s tím podotknutím, že se k nim vrátí opět později a rychle přešel k pavlovským. Před třemi hodinami se vrátil z Petrohradu, nenavštívil knížete, ale přímo se vypravil k Jepančinovým. ‚Tam jest pravá spousta.‘ Arci, prvou úlohu hraje kočár, avšak jistě se událo něco takového, co jim oběma s knížetem jest neznámým. „Ovšem, že jsem nešpehoval a někoho vypyávali také jsem se nechtěl; ostatně mne přijali laskavě, že jsem toho ani neočekával, o vás, kníže, se však ani slovem nezmínili.“ Hlavní a nejpozoruhodnější ze všeho jest, že se Aglaja nedávno rozhněvala se všemi — pro Gaňu. Podrobnosti věci nejsou známy, jenom to, že to bylo pro Gaňu (představte si to!), a hrozně jsou rozhněváni na sebe, musilo to tedy býti cosi vážného. Generál přijel pozdě, přijel zamračen s Jevgenijem Pavlovičtí, kterého velmi pěkně přijali ; sám Jevgenij Pavlovič byl

neobyčejně veselý a roztomilý. Nejzávažnější zpráva pak jest, že Lizaveta Prokofjevna beze všeho hluku pozvala k sobě Varvaru Ardalionovnu, která seděla u dívek a jednou pro vždy jí zakázala přístup do domu, způsobem ostatně nejslušnějším, „slyšel jsem to od samotné Varji.“ Ale když Varja odešla od Lizavety Prokofjevny a loučila se s dívkami, tyto nevěděly, že jest jí zakázán přístup do domu pro vždy, že se loučí s nimi naposledy.

„Ale Varvara Ardalionovna byla u mne v sedm hodin?“ tázal se kníže užasle.

„A vyhnali ji k osmé nebo v osm. Lituji Varji velmi, také lituji Gani... jsou bezpochyby, věčné intriky; bez toho se neobejdou. Nikdy jsem nemohl poznati jejich úmysly a nechci je znáti. Ale ujišťuji vás, milý, dobrý můj kníže, že Gaňa má srdce. Jest to člověk v mnohém směru ovšem zkažený, ale v mnohém směru má takové rysy, jež aby pohledal; stojí za to je odkryti a nikdy si neodpustím, že jsem Gani dříve nepochopil... Nevím, mám-li pokračovati v návštěvách po tom, co se stalo s Varjou. Pravda, postavil jsem se hned na počátku na své nohy a jsem nezávislý, ale přes to nutno si to rozvážiti.“

„Příliš zbytečně litujete bratra,“ podotkl mu kníže, „dospělo-li vše až tam, jest patrné Gavřila Ardalionovič ve zracích Lizavety Prokofjevny nebezpečný a patrně se jisté jeho naděje uskutečňují!“

„Jak, jaké naděje?“ zvolal užaslý Kolja. „Snad nemyslíte, že Aglaja... ne, to nemůže býti.“

Kníže se odmlčel.

„Jste úžasný skeptik, kníže,“ dodal Kolja za dvě minuty. „Pozoruji že se od nějaké doby stáváte neobyčejným skeptikem; počínáte nevěřiti a vše předpokládat!. Užil jsem správně výrazu „skeptik“?“

„Domnívám se, že správně, ač ostatně sám jistě nevím!“

„Však od výrazu „skeptik“ upouštím, nalezl jsem jiné

vysvětlení,“ zvolal Kolja náhle, „nejste skeptik, ale žárlivec ! Dábelsky žárlíte na Gaňu pro známou, hrdou dívku!“

Když to Kolja vyřkl, vyskočil a rozesmál se tak, že se ještě nikdy snad tak nezasmál. Spatřiv, že se kníže zarděl, smál se ještě divočeji; zalíbil se mu neobyčejně nápad, že kníže žárlí k vůli Aglaji, umlkl však, když uzřel, že se kníže opravdově rozhořčil. Potom ještě spolu s velmi vážným a starostlivým výrazem v tváři hovořili as hodinu, nebo půl druhé hodiny.

Druhý den musil kníže strávil v Petrohradě z jisté bezodkladné příčiny. Při návratu do Pavlovsk, již k páté hodině odpolední sešel se v nádraží s Ivanem Fedorovičem. Ten ho pevně uchopil za ruku, rozhlédl se kolem jako ustrašen a vlékl ho za sebou do vozu první třídy, aby jeli pospolu. Hořel netrpělivostí pohovořiti s ním o čemsi vážném. „Předně se, milý kníže, na mne nehněvej a udělal-li jsem ti něco — zapomeň! Byl bych ještě včera k tobě zašel, ale nevěděl jsem, co by tomu řekla Li- zaveta Prokofjevna ... Doma mám ... hotové peklo ... Záhadná sfinga se u nás ubytovala! Chodím a ničemu nerozumím. A co se týče tebe, jsi podle mého mínění méně vinen, než my všickni dohromady, ačkoliv ovšem mnoho k vůli tobě se stalo. Vidiš, kníže, býti lidumilem jest příjemné, ale nikoliv příliš! Možno, že jsi plody toho okusil již sám! Arci, že miluji dobrosrdečnost a ctím Lizavetu Prokofjevnu, ale ..

Generál pokračoval v tomto smyslu ještě dlouho, leč jeho slova byla ku podivu nesouvislá. Bylo zjevno, že jest neobyčejně otrěsen a rozčilen něčím, co jest mu úplně nepochopitelné.

„Co se mne týče, nemám žádných pochybností, že v ničem nemáš účastenství,“ vyjádřil se k posledu jasněji, „nenavštěvuj nás však, prosím tě přátelsky, po nějakou dobu, než se obrátí vítr. Co se týče Jevgenije Pavloviče,“ vzkřikl s neobyčejným žarem, „je to vše nesmyslná pomluva, kleveta a nic než kleveta! Test to úklad, je to intrika a touha vše rozrušiti a nás znesvářiti! Vidiš, kníže, mluvím s tebou důvěrně, mezi námi a Jevgenijem

Pavlovičem nebylo dosud vyřčeno ni jediného slova, rozumíš? Nejsme nijak vázáni, ale toto slovo může být proneseno a to docela snad velmi záhy. Tedy aby způsobena byla škoda! Ale proč, k čemu? Toho nechápu! Jest to ženština obdivuhodná, žena výstřední, bojím se jí tak, že sotva spím. A jakou má ekvipáž, bělouše, víš, to jest chic, skutečně právě to, co Francouz nazývá ‚chic‘. Kdo jí to dal? Ej, při Bohu, hřešil jsem, především jsem měl v podezření Jevgenije Pavlovice. Avšak objevuje se, že to není nijak možné; a když to není možné — proč chce zde rušiti pokoj? Hle, tu jest hádanka. Aby si zachovala, Jevgenije Pavlovice pro sebe? Ale opakuji ti a dokládám se Bohem, že s ní není znám a směnky, byly holým výmyslem! A s takovou drzostí na něj volá, přes celou ulici volá ‚ty !‘ Úklad, spiknutí v pravém slova smyslu. Jasná věc, že to dlužno odmítnouti s opovržením a zdvojnásobiti úctu k Jevgeniji Pavloviči. To jsem řekl Lizavetě Prokofjevně. Nyní ti svěřím nejdůvěrnější domněnku. Houževnatě se přidržuji přesvědčení, že ona to činí z osobní msty proti mně, pamatuješ, za dřívějšek, ačkoliv si nejsem vědom vůči ní žádné viny! Rdím se při pouhé vzpomínce. Hle, nyní se objevila znovu, a já jsem se domníval, že zmizela úplně. Kde vězí ten Rogožin, řekněte mi, prosím? Domníval jsem se, že jest dávno paní Rogožinovou.“

Jedním slovem, generál byl úplně z konceptu. Téměř po celou hodinu cesty hovořil sám, předkládal otázky, jež sám zodpovídal, tiskl ruku knížeti a přesvědčil knížete alespoň o tom, že mu ani nenapadlo, z něčeho jej podezírali. A to bylo pro knížete velmi důležité. Skončil vypravováním o Vlastním strýci Jevgenije Pavloviče, představeném jakési kanceláře v Petrohradě, zastávajícím vynikající místo, sedmdesátníku, jenž „jest požitkář a labužník a vůbec prostopášný staroušek! Hahaha! Víím, že slyšel o Nastasii Filipovně a docela, se k ní také dotíral! Zajel jsem si nedávno k němu, ale nepřijímá návštěv; není zdrav. Jest však bohat, bohat a má význam i... dej mu Bůh mnoho let zdraví, ale Jevgenij Pavlovič zase vše podědí. .. Ano ... ano, avšak přece se

IDIOT

stále bojím „, nechápu čeho, ale bojím se . . . Jako kdyby se něco vznášelo ve vzduchu, neštěstí, jako nějaký netopýr poletuje; bojím se, bojím ...“

A konečně, teprve však třetího dne, jak jsme výše napsali, nastal formální smír Jpančinových s knížetem Lvem Nikolajevičem.

XII.

Bylo sedm hodin odpoledne; kníže se chystal do parku. Náhle přišla samotná Lizaveta Prokofjevna k němu na terrasu.

„Předně se nesmíš domýšleli,“ započala, „že přicházím tě prosit za odpuštění. Nesmysl ! Jsi všeho sám vinen!“

Kníže mlčel.

„Jsi vinen nebo ne?“

„Asi tolik, jako vy. Ostatně, žádný z nás dvou, ani já, neprovinili jsme se úmyslně. Předevčírem jsem se pokládal za vinníka, nyní však jsem usoudil, že není tomu tak.“

„Hleďme, tedy tak je to! Nuže dobře, poslouchej a usedni, jelikož nehodlám státi.“

Oba usedli.

„Z a d r u h é, ani slova o těch zlostných chlapcích ! Posedím a promluvím s tebou deset minut. Přišla jsem, abych se tebe na něco zeptala (a tys myslil Bůh ví co?). Zmíníš-li se jen jediným slovem o těch drzích chlapcích, vstanu a odejdu a již se navždy s tebou rozejdu.“

„Dobře,“ odvětil kníže.

„Dovol, abych se otázala: ráčil jsi poslati asi před dvěma měsíci nebo před půl třetím Aglaji psaní?“

„Psal... p ... psal jsem jí.“

„Za jakým účelem ? Co bylo v psaní ? Ukaž dopis!“

„Nemám dopisu,“ užasl kníže a dodal velmi plaše, „je-li dosud celý, má jej Aglaja Ivánovna.“

„Nevytáčeš se! O čem jsi jí psal?“

„Nevytáčím se a ničeho se nestrachuji. Nevidím příčiny, proč bych nesměl psáti...“

„Mlč! Potom budeš mluvit! Co bylo v tom dopise? Proč jsi se začervenal?“

Kníže přemítal.

„Neznám vašich myšlenek, Lizaveto Prokofjevno. Pouze vidím, že se vám tento list velmi nelíbí. Souhlasíte, že bych mohl odříci odpověď na podobnou otázku, avšak abych vám ukázal, že se pro obsah dopisu nebojím a že také nelituji toho, co jsem napsal a nijak se nerdím pro tento dopis, (kníže se přitom zarděl málem dvojnásobně), přednesu vám obsah, neboť si myslím, že mi utkvěl v paměti.“

To promluviv, uvedl obsah listu takofka slovo za slovem.

„Co jest to za gallimathias? Co má, prosím tě, tento nesmysl znamenati?“ tázala se ostře Lizaveta Prokofjevna, vyslechnuvši neobyčejně pozorně obsah listu.

„Sám dobře nevím; avšak vím, že jsem vše myslil upřímně. Tam jsem mívál okamžiky plné života a zvláštních nadějí.“

„Jakých nadějí?“

„Nesnadno říci, jistě však ne takových, na jaké vy nyní možná myslíte. Nadějí... jedním slovem, nadějí budoucnosti a radosti z toho, že snad tam nejsem cizí, nejsem cizozemcem. Mně se najednou ve vlasti tuze zalíbilo. Za jednoho slunečního jitra jsem vzal do ruky péro a napsal jí list, proč jí — nevím. Někdy se zachce míti vedle sebe přítele; patrně i já zatoužil po příteli...“ odmlčev se dodal kníže.

„Jsi snad zamilován?“

„N ... n ... ne „, jsem „,; psal jsem jí jako sestře a podepsal se jako bratr.“

„Hm .. . úmyslně, rozumím.“

„Velmi těžko jest mi odpovídati vám na tyto otázky, Lizaveto Prokofjevno!“

„Vím, že je ti to těžké, mně však není pranic po tom, co je ti těžké! Slyš a pověz pravdu, jako před Bohem: lžeš mi, anebo nelžeš?“

„Nelžu.“

„Povídáš pravdu, řka, že nejsi zamilován?“

„Zdá se mi, že úplně pravdu.“

„Vida ho, zdá se mi! Kluk jí to odevzdal?“

„Poprosil jsem Nikolaje Ardalionoviče.“

„Kluk, kluk a jen kluk,“ hněvivě přerušila jej Lizaveta Prokofjevna. „Neznám žádného Nikolaje Ardalionoviče ! Kluk je to!“

„Nikolaj Ardalionovič ..

„Kluk, říkám ti!“

„Ne, nikoliv ne kluk, nýbrž Nikolaj Ardalionovič,“ odvětil posléze kníže pevně, ač dosti tiše.

„Nuže dobře, dobře, holubčíku, dobře! Zapamatuj si to na tebe!“

Okamžik potlačovala své pobouření a oddechovala.

„A co jest s tím ‚ubohým rytířem‘?“

„Nevím, patrně nějaký žert, na kterém nemám podílu.“

„Těší mne, že to slyším. Kterak se však mohla o tebe zajímati? Vždyť tě sama nazývala ‚mrzákem‘ a ‚idiotem‘.“

„O tom jste mi nemusila vyprávěti,“ pronesl kníže vyčítavě, však takofka šeptem.

„Nehněvej se. Je to svévolné, bláznivé, zhýčkané děvče zamiluje-li se do někoho, bude ho hlasitě haněti, do očí se mu posmívati; já jsem byla právě taková. Jenom nerač, holubčíku, vítězně plesati, není tvoje; nikdy nebude tvoje! Píkám to proto, abys se podle toho zařídil. Slyš, přisahej mi, že nejsi ženat s tou...!“

„Lizaveto Prokofjevno, dovolte, co si to myslíte,“ a kníže překvapením div nevyskočil.

„A což bys se byl málem neoženil?“

„Málem neoženil?“ zašeptal kníže a svěsil hlavu.

„Což nejsi snad zamilován do té? K vůli ní jsi přijel? K vůli té?“

„Nepřijel jsem proto, abych se oženil,“ odvětil kníže.

„Jest ti něco svatého na světě?“

„Ano!“

„Zapřísáhni se mi, že jsi nepřijel proto, abys oženil se s tou...!“

„Zapřísáhám, se, čím chcete!“

„Věřím, dej mi políbení. Konečně jsem si volně oddechla.

Ale věz, že tě Aglája nemiluje, spravuj se tím. A za tebe se neprovdá, pokud já budu živa. Slyšel jsi?“

„Slyšel.“

„Kníže se tak uzarděl, že nemohl přímo hleděti na Lizavetu Prokofjevnu.

„Zapiš si to. Očekávala jsem tě jako Prozřetelnost (nebyl jsi toho hoden), podušku jsem slzami smáčela za noci, ne po tobě, holúbčiku, buď kliden, mám svůj zármutek, jiný, věčný a stále jeden a týž. Nuže, proč jsem tě tedy s takovou dychtivostí očekávala : dosud stále věřím, že mi tě sám Bůh poslal za přítele, za rodného bratra. Nemám na světě nikoho, kromě stařeny Bělokonské, a i ta uletěla a kromě toho stářím zhloupla už jako beran. Nyní odpovídej ‚ano‘ nebo ‚ne‘! Víš, proč ona křičela předevcírem z kočáru?“

„Čestné slovo, že nemám žádného účastenství v tom a ničeho nevím.“

„Dosti, věřím. Mám i já nyní o tom jiné mínění, avšak ještě včera ráno jsem obviňovala Jevgenije Pavlovice. Po celý den a noc předevcírem a včera ráno. Nyní jim arcí musím přisvědčiti, že si z něho, jako z hlupáka, tropila šašky, pro něco, z nějakého důvodu, (již toto jediné jest podezřelé; ano i nečestné), ale Aglaja se za něj neprovdá, pravím ti. Ať jest řádný člověk, ale nestane se tak. Dříve jsem byla na vážkách, teď jsem rozhodnuta. ‚Uložte mne dříve do rakve, zakopejte do země a tehdáž vdávejte dceru !‘ Hleď, tak jsem dnes odbyla Ivana Fedoroviče. Vidíš, že ti důvěřuji. Vidíš?“

„Vidím a chápu.“

Lizaveta Prokofjevna pohlížela na knížete pronikavě; snad

chtěla vypátrati, jakým dojmem působila na něho zpráva o Jevgeniji Pavloviči.

„O Gavrilovi Ivolginovi nevíš nic?“

„To jest... vím mnoho ..“

„Věděl jsi o Ioni, či nevěděl, že jest ve spojení s Aglajou?“

„Zcela nevěděl,“ podivil se kníže, ba až se i zachvěl. „Co pravíte, Gavriila Ardalionovič ve spojení s Aglajou Ivánovnou ? Nemožno!“

„Teprve nedávno. Sestra mu po celou zimu vyšlapovala cestičku a pracovala jako krysa.“

„Nevěřím,“ opakoval kníže pevně po některé úvaze a rozčilení. „Kdyby něčeho podobného bylo, věděl bych o tom jistě.“

„Snad by sám přišel k tobě a s pláčem přiznal se ti na prsou ! Ech, jsi prostáček, ty jsi dobráček! Všickni tě podvádějí jako ... jako „, A nestydíš se mu důvěřovali? Což nevidíš, že tě ustavičně balamutí?“

„Vím velmi dobře, že mne někdy klame,“ neochotně a polohlasitě pronesl kníže, „a on také ví, že mi to není neznámo ...“ dodal, ale nedomluvil.

„Vědět! o tom a důvěřovati! Toho se nedostávalo! Ostatně, od tebe se to musilo očekávat! A nad čím vlastně žasnu, Bože! Byl-li kdy na světě druhý tobě podobný člověk? Fuj! A víš, že tento Gaňka, nebo ta Varjka ji uvedli ve styk s Nastasii Filipovnou?“

„Koho?“ zvolal kníže.

„Aglaju!“

„Nevěřím! Toť nemožno! Za jakým úmyslem?“

Vyskočil.

„Ani já tomu nevěřím, ačkoliv jsou toho důkazy. Je to svévolné, fantastické a bláznivé děvče! Zlé děvče, zlé, zlé! Tisíc let budu opakovali: zlé děvče! Všecky jsou teď takové i ta zmoklá slepice, Aleksandra, ale ta se již docela vymkla z rukou. Nevěřím

však také. Snad proto, že nechci uvěřili,“ dodala jako pro sebe. „Proč jsi nepřišel?“ obrátila zase zrak na knížete. „Proč jsi celé tři dni nepřišel, proč?“ zvolala na něj netrpělivě po druhé.

Kníže jí počal vysvětlovali příčiny, byl však opětně přerušen:

„Všickni tě pokládají za hlupáka a podvádějí! Včera jsi jel do města; vsadím se, že jsi na kolenou prosil toho ničemu, aby přijal deset tisíc!“

„Docela ne, ani jsem si na to nevzpomněl; ba ani jsem ho nespatrił, a kromě toho není ničema. Obdržel jsem od něho list.“

„Ukaž ten dopis !“

Kníže vyňal ze schránky na dopisy list a podal jej Lizavetě Prokofjevně. V dopise stálo:

„Velectěný pane! Nemám arci — v očích lidí — ani nejmenšího práva býti samolibým. Podle lidského mínění jsem na to příliš nepatrný. Avšak to platí v očích lidí, nikoliv však ve vašich. Přesvědčil jsem se příliš dobře, že vy, velectěný pane, jste možná lepší než jiní. Nesouhlasím s Doktorenkem a rozcházím se s ním v tomto svém přesvědčení. Od vás nepřijmu nikdy ani kopejky, avšak pomohl jste mojí matce a za to, jsem vám zavázán, vděčností, byť to bylo i ze slabosti. Rozhodně pohlížím na vás jinak a pokládal jsem za nutné, zpravití vás o tom. A ted se domnívám, že mezi námi nemůže býti více žádných styků. Antip Burdovskij.

P. S. Summa nedostávající se do dvou set rublů bude vám během času jistě zaplacená.“

„Jaký to nesmysl!“ končila Lizaveta Prokofjevna, odhazujíc dopis.

„Nestálo to ani za čtení. Čemu se usmíváš?“

„Příznejte se, že i vám bylo příjemno list přečísti.“ „Jak ? Tu hatmatilku prošpikovanou domýšlivostí ? Což nevidíš, že je domýšlivost a hrdost připravila o rozum?“

„Ano, ale on se přes to pokořil, pohádal se s Doktorenkem a

čím je domýšlivější, tím horší to bylo pro jeho domýšlivost. Ó, jak malinké jste vy děcko, Lizaveto Prokofjevno!“

„Chceš ode mne snad ještě dostati políček, či co?“

„Ne, zcela ne! Říkám to proto, že máte z dopisu radost a skrýváte ji. Proč se stydíte za své city? Však to bývá tak se vším u vás!“

„Ani na krok se neopovažuj nyní ke mně přistoupiti!“ vyskočila Lizaveta Prokofjevna hněvem bledá, „od nynějška neopovažuj se ke mně přes práh!“

„A za tři dny sama přijdete mne zvat k sobě ... Že se nehanbíte ... Vždyť jsou to vaše nejlepší pocity, čeho se tu stydět? Vždyť jenom mučíte sama sebe!“

„Do smrti tě více nepozvu, nikdy! Jméno tvoje zapomenu. A již jsem zapomněla!“

A utíkala od knížete.

„Mně jest beztak zakázán přístup k vám!“ volal za ní kníže.

„Co—o—o? Kdo ti jej zakázal?“

Rychle se obrátila, zrovna jakoby ji jehlou pichl. Kníže otálel s odpovědí, vycítil, že se netušené, ale silně podřekl.

„Kdo ti to zapověděl?“ neústupně volala Lizaveta Prokofjevna.

„Aglaja Ivánovna zakazuje ...“

„Kdy? Nuže mluv, mluv...“

„Dnes ráno mi poslala... abych se nikdy neodvážil přijíti k vám.“

Lizaveta Prokofjevna stála jako ohromená, ale přemítala.

„Co poslala? Koho poslala? Po klukovi snad? Ústní vzkaz?“ zvolala zase náhle.

„Obdržel jsem lístek.“

„Kde je? Dej sem! Rychle!“

Kníže okamžik uvažoval, nicméně vyňal z kapsy u vesty nepatrný kousek papíru, na němž stálo:

„Kníže Lve Nikolajeviči! Chcete-li po všem tom, co se událo,

překvapiti mne návštěvou naší dači, budete jist, že nebudu mezi těmi, jež návštěvou potěšíte. Aglaja Jpančinova.“

Lizaveta Prokofjevna se chvíli rozmýšlela, potom najednou se vrhla na knížete, uchopila ho za ruku a vlékla za sebou.

„Hned pojd! Schválně hned, okamžitě,“ volala v záchvatu neobyčejného vzrušení a nedočkavosti.

„Ale, vždyť mne tím nutíte ...“

„K čemu? Nevinný, prostý člověče! Jako by ani nebyl mužem! Nu, teď se sama na vše podívám svýma očima...“

„Dovolte přece... abych si alespoň vzal klobouk.“

„Zde máš svůj mizerný klobouk! Jděme! Ani slušnou fasonu nedovede vybrati... po dnešku... to udělala v horečce...“ brumlala Lizaveta Prokofjevna, vlekouc knížete za sebou a nepouštějíc ani na okamžik jeho ruky.

„Nedávno jsem se tě zastala,“ pravila hlasitě, „že jsi hlupák, proč nepřicházíš.... jinak by nenapsala takového nesmyslného dopisu. Jest to neslušný dopis! Nesluší se řádně vychované dívce tak psáti... Hm,“ pokračovala, „nebo ... nebo ... možná. . možná, sama se rozhněvala, že nejdeš, jenom si nerozvážila, že se idiotu nesmí tak psáti, poněvadž si to vyloží doslovně a také se to tak stalo ... Co ty nasloucháš?“ vykřikla pochopivši, že se prořekla. „Ej, potřebuje takového blázínka, jako jsi ty; dávno ho neviděla, proto tě zve. A jsem ráda, ráda, že si teď s tebou zahraje, jsem ráda! Za to ještě stojíš! A ona to umí, a jak to umí !...“

Konec II. části.